66537

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENTİN BİÇİMSEL ve MEKANSAL KURGUSUNUN ÇÖZÜMLENMESİNE DAİR BİR YÖNTEM ÖNERİSİ ve AYVALIK ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Aslı E. KIYAK

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 9 Haziran 1997

Tezin Savunulduğu Tarih : 27 Haziran 1997

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Belkıs ULUOĞLU

Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Atilla YÜCEL 30.07.1997

Doç. Dr. Alper ÜNLÜ 29.07.1997

Haziran 1997

ÖNSÖZ

Bu tez kapsamında, kentlerin bir yapı oluşturdukları kabulünden hareketle bir analiz modeli geliştirilmiştir. Modelin geliştirilmesinde yapı kabulü ile bu alandaki mevcut çalışmaların kendi konseptimiz doğrultusunda değerlendirilmesine çalışılmıştır. Teorik bilgilerin bir alan çalışmasıyla desteklenmesi için de Ayvalık Kentsel Siti, uygulama alanı olarak seçilmiştir. Yapılan bu çözümleme ve benimsenen bakış açısıyla kentle ilgili bir çok alana yeni bir soluk getirilmesi amaçlanmaktadır. Aynı zamanda sistematik yaklaşımımızla, elde edilen bilginin kullanılabilirliği de hedeflenmiştir.

Model, ardışık ve eş zamanlı boyutları kapsamaktadır. Eş zamanlı çözümleme, kentin kendi eleman ve ilişkiler düzeniyle incelenmesini kapsamaktadır. Bu çözümleme, mekan ve biçim kavramları aracılığı ile gerçekleştirilmiştir.

Akademik çalışmalarımda her zaman destek olan ve tezin hazırlanmasında bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Belkıs Uluoğlu'na, Sayın Prof. Dr. Atilla Yücel'e, Ayvalık'ta yaptığım alan çalışması sırasında bana yardımcı olan başta Sayın Ali Onay olmak üzere tüm Ayvalık Halkı'na , ve çalışmam sırasında yardımcı olan diğer tüm kişilere, sabır ve desteklerini esirgemeyen ailem ve arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Bu tezi, benden hiçbir zaman desteğini eksik etmemiş olan ve tez sırasında kaybettiğim çok sevgili anneannem Saadet Çerçioğlu'nun anısına ithaf etmekteyim.

Temmuz-1997 Aslı Emine Kıyak

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ii

İÇİNDEKİLER iii

ŞEKİL LİSTESİ v

TABLO LİSTESİ x

ÖZET xi

SUMMARY xii

BÖLÜM 1. GİRİŞ 1

1.1. Çalışmanın Amacı 2
1.2. Çalışmanın Yöntemi 3

BÖLÜM 2. MODELİ OLUŞTURAN ANA KAVRAMLAR 4

2.1. Kentsel Yapı 4
2.2. Biçim ve Mekan 8
2.2.1. Biçim 8
2.2.2. Mekan 10
2.2.3.Biçim-Mekan İlişkisi 11

BÖLÜM 3. KENTSEL YAPININ ÇÖZÜMLENMESİ: YÖNTEM ARAŞTIRMASI 13

3.1. Kentin Çözümlenmesine Dair Yaklaşımlar 13
3.1.1. Dilbilimsel Çözümleme Yöntemi 14
3.1.2. Morfolojik Çözümleme Yöntemleri 15
3.2. Mevcut Yaklaşımların Yorumu ile Modelin Oluşturulması 22
3.2.1. Kentsel Yapının Elemanlarına Ayrıştırılması 24
3.2.2. Elemanlar Arası İlişkiler Düzeninin Belirlenmesi 26

BÖLÜM 4.. MODEL 28

4.1. Ardışık Zamanlı Çözümleme 28
4.2. Eş zamanlı Çözümleme 31
4.2.1. Kentsel Yapı Elemanları 32

4.2.1.1. Kentsel Sınırlar 32
4.2.1.2. Kentin Bölgeleri 33
4.2.1.3. Kentsel Güzergahlar 34
4.2.1.4. Kesişim Noktaları 38
4.2.1.5. Kentsel Doluluklar-Yapı Adaları 39
4.2.1.6. Kentsel Doluluklar-Parseller 40
4.2.1.7. Kentsel Doluluklar-Binalar 40
4.2.1.8. Nirengiler 41
4.2.2. Kentsel Yapı Elemanları Arasındaki İlişkiler Düzeni 42

BÖLÜM 5. MODELİN UYGULANMASI: AYVALIK ÖRNEĞİ 45

5.1. Ayvalık Üzerine Genel Açıklamalar 45
5.1.1.Neden Ayvalık? 45
5.1.2. Konum, Uzak ve Yakın Çevresi İçinde Ayvalık'ın Yeri ve Sınırları 45
5.1.3. Kentin Çevre ile Bağlantıları 48
5.1.4. Ayvalık'ın Genel Coğrafi Yapısı 49
5.2. Ayvalık Kentsel Yapısının Ardışık Zamanlı Çözümlenmesi 51
5.2.1. Ayvalık ve Çevre Bölgenin Oluşumu: 51
5.2.2. Kuruluş Öncesi Ayvalık ve Çevresi 52
5.2.3. Ayvalık Kenti'nin Kuruluşu ve İlk Yerleşimin Oluşumu 52
5.2.4. 18.yy ortası - 19.yy başı Ayvalık'ın İlk Gelişme Dönemi 54
5.2.5. 1821 Ayvalık İsyanı ve Kentin Yıkımı 58
5.2.6. 19. yy Ortası-20. yy Başı İkinci Parlak Dönem 58
5.2.7. Kurtuluş Savaşı ve Büyük Mübadele 65
5.2.8. Cumhuriyet Dönemi ve Sonrası 65
5.3. Ayvalık Kentsel Yapısının Eşzamanlı Çözümlenmesi 74
5.3.1. Ayvalık Kentsel Yapısının Elemanları 74
5.3.1.1. Kentsel sınırlar 74
5.3.1.2. Kentin Bölgeleri 81
5.3.1.3. Güzergahlar 96
5.3.1.4. Kesişim Noktaları 109
5.3.1.5. Yapı Adaları 116
5.3.1.6. Parseller 120
5.3.1.7. Binalar 120
5.3.1.8. Nirengiler 130
5.3.2. Elemanlar Arası İlişkiler Düzeni 133
5.3.2.1. Genel Değerlendirme 134
5.3.2.2. Karakteristik Noktalarda İncelemeler 140

BÖLÜM 6. SONUÇ 155

KAYNAKLAR 157

EKLER 161

EK A Eski fotoğraflar 161
EK B Sözlü tarih bilgileri 167

ÖZGEÇMİŞ 176

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1. Ching'in biçim elemanları; nokta, çizgi, yüzey ve hacim.....9

Şekil 2.2. Ching tarafından Taj Mahal ve Roma Haritaları'nın doluluk boşluk tekniği ile çözümlenmesi.....12

Şekil 3.1. Lynch'in kentsel imaj (yapı) elemanları.....18

Şekil 3.2. Krier'e göre, bina ve kent ölçeğinde mekan kavramı, ve kentsel mekan elemanları olarak da meydan ve sokaklar.....20

Şekil 3.3. Krier'in belirlediği geometrik mekan biçimleri ve birleşme kuralları.....21

Şekil 4.1. Hydra kenti üzerinde yapılan çalışma.....29

Şekil 4.2. İstanbul Kenti'nin ardışık zamanlı dizilimi.....30

Şekil 4.3. Anadolu Hisarı'nın ardışık zamanlı dizilimi.....31

Şekil 4.4. Sınır elemanı (Lynch, 1960).....32

Şekil 4.5 Hydra üzerine yapılan analiz örneği ile Rodoslav Zug'un sokak analiz yönteminin birer alternatif analiz tekniği olarak verilmesi.....37

Şekil 5.1. Ayvalık yerleşiminin Ege'deki konumu.....46

Şekil 5.2 Ayvalık Yerleşimi'nin yakın çevresi içindeki konumu.....47

Şekil 5.3. Çevre yerleşimler ile kurulan karayolu bağlantısı.....48

Şekil 5.4 Üst: Büyük ölçekli Ayvalık Topografyası, alt: İç deniz oluşumu ve doğal yapının kapalılığının gösterimi.....50

Şekil 5.5. Birinci dönem, Ayvalık topografyası.....51

Şekil 5.6. Yerleşimin kuruluşu (3. dönem) ve tahmini yerleşim planı.....54

Şekil 5.7. İlk gelişme dönemi (4. dönem) ve tahmini yerleşim planı.....55

Şekil 5.8 Kentin güney ucunda yer alan Papaz İkonomos'un Çiftliği.....56

Şekil 5.9. Bu dönemin simgelerinden biri olan ve kentin kuzey ucunda yer alan Akademi Binası.....57

Şekil 5.10. !9.yy sonu - 20.yy. başı Ayvalık gelişme dönemi (5. dönem) ve kent planı.....59

Şekil 5.11. Ayvalık İkinci Gelişme Dönemi ile ilgili fotoğraflar 60

Şekil 5.12. Ayvalık İkinci Gelişme Dönemi ile ilgili fotoğraflar 61

Şekil 5.13. Ayvalık İkinci Gelişme Dönemi ile ilgili fotoğraflar 62

Şekil 5.14. Ayvalık İkinci Gelişme Dönemi ile ilgili fotoğraflar 63

Şekil 5.15. Ayvalık İkinci Gelişme Dönemi ile ilgili fotoğraflar 64

Şekil 5.16. Cumhuriyet dönemi, 1950 sonrası Ayvalık kent planı 65

Şekil 5.17. Ayvalık cumhuriyet dönemi ile ilgili dönemi anlatan fotoğraflar.....66

Şekil 5.18 Ayvalık cumhuriyet dönemi ile ilgili dönemi anlatan fotoğraflar.....67

Şekil 5.19 Ayvalık cumhuriyet dönemi ile ilgili dönemi anlatan fotoğraflar.....68

Şekil 5.20. Günümüz ve cumhuriyet öncesi dönem arasındaki dokusal farklılıklar.69

Şekil 5.21. Cumhuriyet öncesi ve cumhuriyetin ilk yılları ile günümüz kentsel yapısı arasındaki değişimin fotoğraflarla tespiti 70

Şekil 5.22. Cumhuriyet öncesi ve cumhuriyetin ilk yılları ile günümüz kentsel yapısı arasındaki değişimin fotoğraflarla tespiti 71

Şekil 5.23. Cumhuriyet öncesi ve cumhuriyetin ilk yılları ile günümüz kentsel yapısı arasındaki değişimin fotoğraflarla tespiti 72

Şekil 5.24. Ardışık zamanlı dizilim 73

Şekil 5.25. Ayvalık kent sınırlarının dört aşamalı oluşumu.....75

Şekil 5.26. Ayvalık yerleşimi ile sınırları arasındaki ilişkinin gösterimi.....75

Şekil 5.27. Ayvalık kent sınırlarının genel görünümü.....76

Şekil 5.28. Bir sınır olarak kıyı şeridi.....78

Şekil 5.29. Ayvalık'taki iki farklı kıyı karakteri.....79

Şekil 5.30. Ayvalık'ın kıyı karakteri ile Cunda ve Ege kıyı yerleşimlerinin kıyaslanması.....80

Şekil 5.31. Ana akslara bağlı kent bölgelerinin oluşumu.....82

Şekil 5.32. Bölgelere ait genel görünümler.....83

Şekil 5.33. Kıyı Bölgesi dokusu ve sokak örüntüsü 85

Şekil 5.34. Kıyı Bölgesi birincil, ikincil ve üçüncül aksları.....86

Şekil 5. 35. Ayvalık kıyı bölgesi sokak tipleri.....86

Şekil 5.36. Kıyı Bölgesi, genel görünümler 87

Şekil 5. 37. Orta Bölgeye bakış ve bölgenin ortasında yer alan pazar meydanı 88

Şekil 5.38. Orta Bölge'nin dokusu ile sokak örüntüsü, ve karakteristik sokakları 89

Şekil 5. 39. Tepe Bölgesi 1'in dokusu ve bölgeden karakteristik bir görünüm 91

Şekil 5.40. Bölgeye ait karakteristik sokak kesit ve görünümleri 92

Şekil 5.41. Tepe Bölgesi 1 93

Şekil 5.42. Tepe Bölgesi 2 95

Şekil 5.43. Tepe Bölgesi 2 96

Şekil 5.44. Sokak ağı 97

Şekil 5.45. Ana akslar 98

Şekil 5.46. Kıyıya paralel ana aksların kent bütününde gösterimleri 99

Şekil 5.47. Kıyıya dik ana akslar 100

Şekil 5.48. Kıyıya dik inen ikincil sokaklar 101

Şekil 5.49. Kıyıya dik ikincil sokak kesit ve kesit perspektifleri 102

Şekil 5.50. Kıyıya dik, ikincil akslar 103

Şekil 5.51. Eğime dik sokaklar, kesit ve kesit perspektifleri 104

Şekil 5.52. Eğime dik sokaklar 105

Şekil 5.53. Eğime dik sokaklar 106

Şekil 5.54. Eğime paralel sokaklar 107

Şekil 5.55. Eğime paralel sokaklar 108

Şekil 5.56. Kent bütünündeki kesişim noktalarından birincil kesişim noktalarının"**x**" ile: ikincil kesişim noktalarının "**o**" ile gösterimi 110

Şekil 5.57. Birincil kesişim noktaları :çarşı meydanı ve Camlı Kahve meydanı. 111

Şekil 5.58. Camlı Kahve meydanı 112

Şekil 5.59. Vadi sonu meydanı 113

Şekil 5.60. Vadi sonu meydanı 114

Şekil 5.61. İkincil kesişim noktaları 115

Şekil 5.62. İkincil kesişim noktaları 116

Şekil 5.63. Kentsel doluluklar olarak yapı adalarının şekil-zemin ile gösterimi 117

Şekil 5.64 Üst: kullanıma bağlı yapı adalarının dağılımı, alt: yapı adası içindeki bina ve parsel organizasyonuna bağlı olarak belirlenen yapı adası tipleri.....118

Şekil 5.65. Bir konut grubundaki parselasyon durumunun incelenmesi.....120

Şekil 5.66. Bina cinslerinin kent bütünündeki dağılımı.....121

Şekil 5.67. Kent bütünündeki anıtların, yakın çevre doku ve sokak aksları ile ilişkileri.....122

Şekil 5.68. Ayvalık'ta bulunan kiliselerin adları ve ana yollara bağlı konumları.....122

Şekil 5.69. Kiliselerin kent içindeki görünümleri.....123

Şekil 5.70. İki farklı tipteki kiliselerin gösterimi :Taksiyarhis Kilisesi ve (Saatli Camii)124

Şekil 5.71. Ayvalık'taki kullanıcısına bağlı çeşitli konut tipleri 125

Şekil 5.72. Konutlar 126

Şekil 5.73. Tepe Bölgesi'nde yer alan Anadolu Türk Konut Mimarisi karakterini taşıyan konut tipleri 127

Şekil 5.74. Tepe Bölgesi'nde yer alan Anadolu Türk Konut Mimarisi karakterini taşıyan konut tipleri 128

Şekil 5.75. Zeytinyağı fabrikası, içinden bir görünüm. 129

Şekil 5.76. Ayvalık'ın sanayi yapıları.....130

Şekil 5.77. Kentin nirengilerinin kıyıdan görünümü.....131

Şekil 5.78. Kent genelinde ve içerisinde nirengilerin konumu ve görünümü.....132

Şekil 5.79. Kent genelinde ve içerisinde nirengilerin konumu ve görünümü.....133

Şekil 5.80. Bütün içindeki kilise-anayol ilişkisi.....134

Şekil 5.81. Kilise-kıyı sınırı ilişkisi.....135

Şekil 5.82. Doku ve sokak örüntülerilerinin kilise odaklı gelişimleri.....136

Şekil 5.83. Kent bütünü üzerinde incelenen önemli aks, anıt, merkez ve ticari yollar arasındaki ilişkiler 138

Şekil 5.84. Kent merkezi, çarşı, kilise, kıyı ve deniz ticareti bağlantısı arasındaki ilişkinin kent yapısındaki karşılığının aranması 139

Şekil 5.85. Pazar meydanı ve Cumhuriyet meydanı 140

Şekil 5.86. Taksiyarhis Kilisesi ve çevresi.....141

Şekil 5.87. Taksiyarhis Kilisesi ve çevresi....142

Şekil 5.88. Kilise plan ve kesitleri ile kilise çevresi yerleşimden kesit perspektifler....143

Şekil 5.89. Taksiyarhis Çevresi Bir konut grubu....144

Şekil 5. 90. Kato Panaya Kilisesi ve çevresi....145

Şekil 5.91. Kato Panaya Kilisesinin doluluk-boşluk analizi ve boşlukların derecelenmeleri....146

Şekil 5.92. Kato Panaya Kilisesi ve çevresi....147

Şekil 5.93. Sefa Caddesi'nin bütün içindeki yeri....148

Şekil 5.94. Sefa Caddesi içerisindeki karakteristik noktalar....149

Şekil 5.95. Sefa Caddesi içerisinde yer alan karakteristik noktalar....150

Şekil 5.96. Sefa Caddesi içerisinde yer alan karakteristik noktalar....151

Şekil 5.97. Sefa Caddesinin iki ucundaki başlangıç (bitiş) noktalarının gösterimi: Çamlık yönündeki giriş noktası....152

Şekil.5.98. Sefa Caddesinin Altınova yönündeki girişi ile bu noktada bu aksa paralel giden ve çakışan sahil yolu arasındaki ilişkinin gösterimi....153

Şekil 5.99. Sefa Caddesi'nin karakteristik detayları ve kullanıcıları....154

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1. Elemanlar Tablosu 25

Tablo 3.2. İlişkilerin incelenmesindeki ikili eleman grupları. 26

Tablo 3.3. Model Kurgusu 26

ÖZET

Bu çalışmada kentsel yapının biçimsel ve mekansal analizi gerçekleştirilmiştir. Geleneksel kentler yapıları itibari ile bir sisteme sahiptirler, ve kendi elemanları ile çözümlenebilirler. Bu sayede kentsel koruma ve müdahale, tasarım ve eğitim alanı ile kentlerin mimari ile ilişkisi gibi alanlara farklı bir bakış açısı getirilmiş olacaktır.

Kentlere, özellikle de geleneksek kentlere bakışta sistematik bir yol öneren çözümleme modeli geliştirilmesini hedefleyen bu tezde, amaca ulaşılabilmek için altı ana başlık altında çalışma yapılmıştır.

Giriş bölümünde, kentlerin bir yapı oldukları ve sistem içeren bu yapıları itibari ile çözümlenebilecekleri ve çözümleme sonucunda da veri oluşturabilme yetisine de sahip oldukları gündeme getirilmiştir. Geleneksel kentler de aslında bu anlamda bir yapı arz ederler ve bir inceleme alanı oluştururlar. Bu çalışmada kent yapısının başka disiplinlere dayandırılmadan kendi iç yapısı ve elemanları ile çözümlenmesinin hedeflendiği belirtilmektedir.

İkinci bölümde, çözümleme modelinin geliştirilmesindeki ilk adım, analizi gerçekleştirilen nesnenin tanımının yapılmasıdır. Mekan ve biçim aracılığı ile kent yapısı çözümlendiğinden, bu bölümde, yapı, biçim ve mekan kavramlarının tanımı yapılmıştır ve çalışmada nasıl ele alındıkları belirtilmiştir. Aynı zamanda bu kavramlar, modelin oluşturulması sırasında değerlendirme aracı olarak kullanılmıştır.

Üçüncü bölümde, modelin gelişmesinde etkili olan mevcut analizlerin tanıtımı yapılmış ve kendi amacımız doğrultusunda değerlendirilmeleri yapılarak, modelin hangi aşamalardan geçerek oluştuğu anlatılmıştır.

Dördüncü bölümde, oluşturulan çözümleme modelinin tanıtımı , alt başlıklarının açılımı gerçekleştirilmiştir.

Beşinci bölümde, alan çalışması olarak seçilen Ayvalık kentsel siti ile modelin sağlam temellere oturtulması sağlanmıştır. Model, Ayvalık kentinden gelebilecek etki ve eklemelere açık olarak uygulanmıştır.

Sonuç bölümünde, yapılan Ayvalık kentsel yapısı çözümlemesinin ve gerçekleştirilen modelin eleştirisi ile varılan nokta anlatılmış ve bundan sonra hangi noktalara ulaşılabileceği hakkındaki görüşlerimiz belirtilmiştir.

SUMMARY

DEVELOPING A METHOD FOR THE ANALYSIS OF FORMAL AND SPATIAL STRUCTURE OF TRADITIONAL CITIES: The Example Of Ayvalik

In this study, an attempt for formal and spatial analysis of city structure has been realized. Traditional cities have theire own system within thiere structure, and they could be analised with theire own components. This gives a new point of view to city conservation, design, education, and relation between city and architecture.

This study, that attempt to develop a new model that builts a systematic way to analysis traditional cities.

In the first chapter, it is mensioned that cities are some kind of structure and they could be analysed within theire structure which includes a system, and at the and of the analysing process they can give some data. This is also valid for traditional cities, and the traditional cities could be a research place. It is intendet to analysis the city structure within its own deep structure and components without any other disciplines.

In the second chapter, the object, that is been analysed, are defined which is the first step of development process of model. Because of the city structure analysed within the space and form concepts, space, form, and structure concepts are defined, how they are used as a evaluater in development process of the study.

In the third chapter, analysis approaches which are effects the model are introduced, and development levels of the study are explaned. Model is built on both sequential and syntactic dimensions.

In the fourth chapter, the detailed explenation of the developed model and its components are given.

In fifth chapter, it is attempted to build a base for model by choosing Ayvalık as a case study. The model are applied open, for the expectation of effects and additions from the city Ayvalık.

In the last chapter, the opinions about the point that the study has reached by analysing of the structure of Ayvalýk city and critises of the developed model, and beyond of this point explaned.

Chapter 1.

Today cities are defined as a structure which works as a complate system. At this point traditional cities, with relations that make up their structure and systems, become a source of knowledge and they produce search areas.

For some period this traditional cities, athough they waited to be solved for their natural language and systems, never handled as spatial forms and pattern. After the common knowledge changed, which believes that natural architecture is formed by itself, traditional cities known as structurel forms.

This structure has its own self logic, organisation and system. And this structural form is defined with its elements and the relationship between these elements.

At the and of the modernist periodand after that period, there were more detailed searches and studies have been made about this subject.

Until this time all the studies aimed the finished quality of architecture instead of its concrete formation condition.

Accepting traditional cities as structure also brings the methodesand model that helps the understand them. We have to pass over the measured drawings and the documatation in the study of the cities and try to make their spatial structural information readable.

City structure has an inter relationship in its system, by analyzing this system we can use its knowledge in most of pther subjects.

By analizing the traditional cities structure new view points can be brought to the subjects relate to the city.

The purpose of this thesis is to examine the city structure, which we accept as a whole and to develop a model for this purpose.

This model will also try to systematize the perceptional views of the cities.

In exposing the different characteristics of the cities, we must read their abjective and concrete structure.

As we said before every cities has its own structure and characterisric qualitiies, and to expose them, city structure must be with its elements.

And this analisys application which is almost some for all the cities, bring out different results for each city. The types of elements, their interrelations, city structure, its formal and spatial set ups its geography, climate, history, common meaning system and the total concept ehich is formed with the gatherig of all, has its own character, which is the result of this differenciation.

Traditional cities which is studied has their own natural language, spatial organisation logic, characters and vitality, and they can expose to be very important search subjects.

This cities have no designers, they are formed spontaneously in time and build up as ananynous cities.

The knowledge we gathered by studying the the structure of traditional cities can be used in different issues such as:

- The relationship between city and architecture,
- To bring up a new breath to the conservation and to study the city a whole,
- To bring a new view point to the dewsigne studies,
- By dissolving the structure of the city one can determ,ne any interference made to the existing building and provide the continuity of the city form,
- To help in architectural education.

In this study city structure willbe examined with its elements without the interference of outer disciplines. Our approach by this can be put as a morphological study.

After saying that city structure is a total of its elements and their relationship, we study it with the notion of form and space.

This analitic model which brings up different results for each city, can be used for other cities as well as Ayvalık. By using a systematic approach we can have knowledge about most of the city structure.

The Method of the Study:

The formal and spatial concepts which is used to analyze the city, are the frame of the model we suggested.

This model can be proved by making land stuies, and Ayvalık is the traditional city we choosed as an example. Our choice is depended on the unspoild tissue of the as well as its characteristic structure.

In this study theoritical informations are gathered under some specific titles. And this titles are used in establishing our model. After this chapter w performed the technical substructure about Ayvalık city site. With this substructures the model about analyzing the structure is showed with an example.

Chapter 2: Main concepts of Model

In this chapter, the object that is analiysed are defined. Because of the city structure are analised by the space and form concepts, first of all these concepts must be defined. These concepts have played an important role while the model are evaluated.

The city structure are defined by its own components, and the relations between its componenets. The city structure is not .... of its dusters, but it is a kind of spatial composition.

Analisis of city structure is defined by determining of the components of this structure and the order of relations between this components.

Every little cluster of city structure carry on this structurel characteristic of city. There is a harmony from whole to detail in this structure. The form comes into existance by form elements. These elements are point, line, plane, and volume(space).

While mass and fullness, inwhich limits the spaces, means form, the defined fullness limited by form, means space.

Form elements of city, or urban masonry mean buildings and walls, and urban spaces which are limited by urban masonries mean streets, squares

Chapter 3. Analysing city structure: Research for methode

Structuralist approches, morphologic analysis, and rules of order support the model in different levels. The development periods of model are explaned with these approches.

First of all, model are handled in two dimensions, like in other structuralist and morphologic and typologic approches.

- Sequential Analysis
- Syntactic Analysis

Sequential Analysis means the development periods of city in history. Syntactic Analysis means analysing the city within its own structure. City structure is analysed by its own structural elements and the relations among these elements. In this approach, structure is research by form and space concepts.

Syntactic Analysis, is handled in two levels, which is dictated by structuralist approach. These are ;

Elements,
The order of relations among elements.

Most important thing, in choosing the elements is every elements have to be a structure builder. Element's differentiation is showed on the table **which name is "elements differentiation".**

Table of Elements's differentiation

Lynch's city image elements	Ching	Krier	Rossi	City structure builder elements
•Edges				• Edges
• Districts				•Distircts
• Paths	Urban	Street		• Paths
•Nodes	Spaces	Square		• Nodes
• Landmarks				• Building ground
	Urban		Monuments	• Parseller
	Masonries		Houses	• Buildings
				• Landmarks

Chapter 4. Model

In this chapter; Model and its componenets are explanation.

Edges: city form is determenend by the edges. Edges can be naturel or man made. Edges are the linear elements not used or considered as paths by the observer. They are the boundaries between two phases, linear breaks in continuity.

District: Districts are the medium to large sections of the city. Every district has own characteristics. Those are, street types, different building type, and building material, ect.

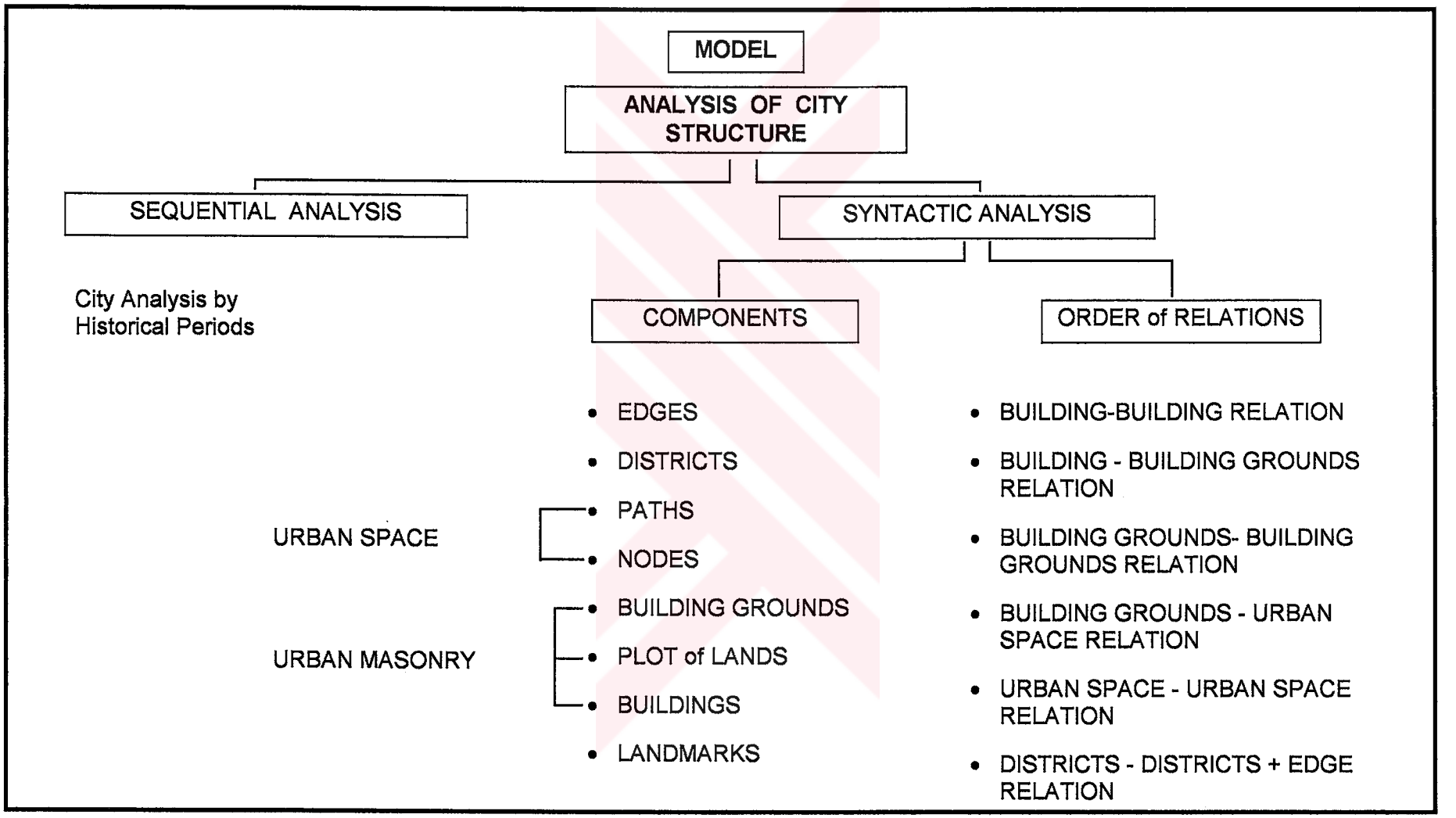
Paths: Paths are the channel along which people moves in. They may be streets, walkways, transit lines, canals. Paths, arranged and related other elements.

Nodes: Nodes are points, the strategic spots in acity into which an observer can enter. Node's importances depends on which streets intersection Nodes may be square, religious point like a mosque courtyard, corner, etc.

Buildins Grounds, plot of lands and buildings are urban masonry. They limiting the urban spaces.

Landmarks are external. They are usually a rather simply defined physical object: buildin, sign, store,or muntain.

Tablo Figure of Model

Chapter 5: Case Study of Ayvalık

Model have to practise on a settlement . This settlement is the traditional part of Ayvalık.

Ayvalık's edges: There is four edges types. Those are hills, coast, opposite coast, and Mydilli.

Ayvalık Districts: ther is four districts.

Ayvalık Paths.: The main streets like a bagbone. Sefa street is a pedestrien street. Its pharalel to the slope.

Ayvalık Nodes, Market points, Camlı coffe square, corner, etc.

Ayvalık Landmarks: hill of the İlk kurşun, mosques, churches, etc.

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Kentler günümüzde sistem içeren yapısal bir bütün olarak tanımlanmaktadır. Bu noktada geleneksel kentler, sahip oldukları yapı ile önemli bir inceleme alanı oluştururlar.

Kendilerine ait doğal dilleri ve içerdikleri sistem ile çözümlenmeyi bekleyen geleneksel kentler belli bir döneme kadar mekansal oluşum ve örüntüleri ile ele alınmamışlardır. Doğal mimarinin kendi kendine varolduğu inancının değişmesiyle (Yücel- 1979) anonim mimarlık ürünü olan geleneksel kentlerin bir yapı (dizge) oluşturdukları gündeme gelmiştir. Bu yapı kendi iç mantığına, kurgusuna, sistemine sahiptir, ve bu anlamlı yapısal bütün kendisini oluşturan eleman ve bu elemanlar arası ilişkilerle tanımlanmaktadır. Modern sonu ve sonrası dönemi kapsayan süreçte bu konuda daha ayrıntılı ve kapsamlı çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu döneme kadar bu mimarinin somut oluşum koşullarıyla ilgilenilmeden verdiği ürünün sonsal nitelendirmesi yapılmak istenmiştir (Yücel, 1979).

Geleneksel kentlerin bir yapı olduğunun kabulü, bu kentlerin yapılarını kavramak için kullanılacak yaklaşım ve modelleri de beraberinde getirmiştir. Geleneksel kentler üzerine yapılan çalışmalarda, röleve çizimi ve belgeleme çalışmalarının aşılıp , kentteki mekansal ve yapısal bilginin okunur hale getirilmesi gerekmektedir. Bu sayede, geleneksel kentlerin yapılarının çözümlenmesiyle, kent ile ilişkili birçok alana yeni bir bakış açısı getirilmiş olacaktır.

1.1. Çalışmanın Amacı

Geleneksel kentlerin bütüncül bir yapı oluşturduğu kabulünden hareketle kentsel yapının mekansal ve biçimsel analizi hedeflenmektedir. Bu doğrultuda bir model geliştirilmiş ve Ayvalık sit bölgesine uygulanarak desteklenmiştir. Geliştirilecek bu model ile kentlere bakıştaki sezgisel yaklaşımların da sistematize edilmesi hedeflenmektedir.

Kentlerin farklı kimliklerinin ortaya çıkarılmasında, kentlerin nesnel ve somut yapılarının okunması gereklidir. Her kent kendine özgü bir yapıya ve karakteristik niteliklere sahiptir, bunun da ortaya çıkarılabilmesi için yapısının kendi bileşenleri ile çözümlenmesi gerekir. Burada çözümleme yaklaşımı, uygulanan her kent için aynı olmakla birlikte, her biri için farklı sonuçlar ortaya çıkacaktır. Bunun sebebi de kentlerin eleman tiplerinin, iç ilişkilerinin, yapısının, biçimsel ve mekansal oluşumlarının, coğrafyasının, ikliminin, tarihinin, ortak anlamlandırma sistemi ile bunların birlikteliğinden doğan bütününün, kendine özgü bir karaktere sahip olması ve her birinin bir diğerine oranla farklılıklar taşıması ile ilişkilidir.

Model kapsamında incelenmesi öngörülen geleneksel kentler, kendilerine ait, keyfi ve kurmaca olmayan doğal dilleri, mekansal örgütlenme mantıkları, kimlikleri ve ruhları ile önemli bir inceleme alanı oluşturmaktadırlar. Bu kentler; tasarımcısı olmayan, zaman içinde spontane ve anonim olarak ortaya çıkmış kentlerdir.

Geleneksel kentlerin yapısının irdelenmesi ile elde edilecek bilginin katkıda bulunacağı alanlar şunlardır;

- Kent ve mimarlık ilişkisinin kurulması,
- Koruma yaklaşımlarına yeni bir soluk getirmesi ve bütün olarak değerlendirilmeleri gerektiğinin vurgulanması,
- Tasarım alanına yeni bir bakış açısı kazandırması,
- Kent yapısının çözümlenmesi ile mevcut yapıya yapılacak herhangi bir müdahalenin tavrını belirlemesi ve kentin sürekliliğinin sağlanması,
- Mimarlık eğitimine katkısı.

Bu çalışmada kent yapısı, dış disiplinlere başvurulmadan kendi iç bileşenleri ile açıklanacaktır. Yaklaşımımız bu yanı ile kentsel morfoloji çalışmaları arasında yer almaktadır.

Kent, kendisini oluşturan bileşenlerine ayrıştırıldıktan sonra, biçim ve mekan kavramları aracılığı ile çözümlenecektir. Her kent için farklı sonuçlar çıkaracak bu çözümleme modeli, Ayvalık dışındaki kentler için de uygulanabilme özelliğine sahip bir yapıdadır. Böylece sistematik bir yaklaşımla bir çok kentin yapısı hakkında bilgi elde edilebilecektir, ve bu konuda bir dağarcık geliştirilebilecektir.

1.2. Çalışmanın Yöntemi

Kentin bütünlüğe sahip bir yapı olduğu kabulünden hareket edilmekte ve çözümlemede aracı olarak biçim ve mekan kavramları kullanılmaktadır. Bu kavramlar aracılığıyla, kentin analizi için önerdiğimiz modelin kurgusu oluşturulmuştur. Çeşitli çözümleme yaklaşımlarının da katkılarıyla model ayrıntılandırılmıştır. Genel dilbilim yaklaşımları, kentsel morfoloji çalışmaları ve bütünü açıklamadaki algı ve düzen ilkelerinden yararlanılmıştır. Yararlanılan kaynaklar hep kendi yaklaşımımız süzgecinden yani kentin bir yapı olarak kabulü süzgecinden geçirilerek, eleştirileri yapılmış ve böylece yöntemleri, tanımları, elemanları ile katkılarından bizim bakışımız doğrultusunda yararlanılmıştır. Oluşturulan bu kuramsal modelin kurgusu açıklandıktan sonra, seçilen bir çalışma alanı üzerinde uygulaması yapılmıştır. Modelin ancak bu alan çalışmasıyla sağlam bir zemine oturtulabileceği düşünülmektedir. Alan çalışması için seçilen yerleşim bölgesi, Ayvalık kentsel sitidir. Bu seçim, Ayvalık'ın karakteristik yapısına bağlı olduğu kadar, bu yapısını büyük ölçüde korumuşluğu ile de ilişkilidir.

Alan seçiminden sonra, Ayvalık kentsel siti ile ilgili birçok sözlü, yazılı ve görsel malzeme elde edilmiş ve bu bilgiler model doğrultusunda değerlendirilmiştir.

BÖLÜM 2

MODELİ OLUŞTURAN ANA KAVRAMLAR

Kentsel yapı, biçim ve mekan kavramları aracılığıyla çözümlendiği için, çalışmada kullanılan üç temel kavram iki ana başlıkta toplanarak açıklanmıştır. Bunlar;

1. Yapı,
2. Biçim ve mekan,

kavramlarıdır. Bu kavramlar modelin oluşturulmasında temel olarak alınmış ve mevcut çalışmalar da bu kavramlar perspektifinde değerlendirilmiştir.

Yapı, biçim ve mekan kavramları tanımlandıktan sonra kent ölçeğine taşınmıştır. Bu bağlamda; yapı, elemanları ve iç ilişkileriyle özerk bir bütünü işaret ederken, kentsel yapı da, kendini oluşturan elemanlar ve elemanlar arası ilişkiler olarak değerlendirilmiştir. Biçim elemanları, mekansal boşluğu sınırlayarak onu oluşturan elemanlardır, buna bağlı olarak biçim, kentteki doluluklara karşılık gelirken, mekan, kentteki doluluklar ile kuşatılan tanımlı boşluklar olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda kentteki biçim elemanları, duvarlar, sınırlar, nirengiler olarak karşımıza çıkarken; kentteki boşluklar da, içinde hareket edilen aktiviteleri gerçekleştirdiğimiz sokak, meydan gibi açık mekanlara karşılık gelmektedir.

2.1. Kentsel Yapı

Kentler uzunca bir zaman kendilerini var eden yapılarından ayrı düşünülmüşlerdir. Anonim mimarinin kendi kendine var olduğuna inanıldığından, nasıl oluştuğu uzunca bir zaman araştırılmamıştır (Yücel, 1979). Kentin bir yapı olarak kabulü ise bu yüzyılın ortalarına rastlamaktadır.

Kenti bir yapı olarak kabulümüz

Kent, yapısal bir bütündür. Yani, kendisini oluşturan parçaların toplamından, yığınından çok daha fazla tanımlı "bilimsel bir birleşim işlemi türü"'dür (Panerai, 1979). Dolayısıyla yapısının incelenmesinde, kendini oluşturan elemanlara ayrıştırılması gerektiği gibi, elemanlar arasındaki ilişki ve birleşim esaslarının da çözümlenmesi gerekmektedir.

Bütün ile parçaları arasında içsel ve özsel bir bağ vardır. Kent içinde yapılan her ek, ister duvar, ister bina ya da yol olsun, ya da yıkılan herhangi bir yapı veya eleman olsun, kentin bütün yapısını, sistemini etkilemeye yeterli olur ki bu da kentin yapısal bir bütün olduğuna işaret eder. Kent yapısı, boşlukta yüzen elemanların değil, birbirlerine göre konumlanan, birbirlerini var eden, birbirleri ile ilişkili elemanların bileşkesi durumundadır.

Modern kent anlayışında birbirinden kesin sınırlarla koparılmış fonksiyon alanları ve tek tek yapılar fikri hakimken, yapı kavramı ile anlatılmak istenen, geleneksel kentlerde de olduğu gibi, mekansal/tarihsel süreklilik ilkesine dayanan ve kentsel dış mekanların sosyal hayatın hiyerarşisini yansıttığı bir sistem olmasıdır.

Modern kent anlayışında, özellikle Le Corbusier'e göre kent birbirinden kesin sınırlarla ayrılmış fonksiyon bölgelerinden (zone) oluşmaktadır. Bu bölgeler kent yapısının bir parçası olma özelliğinden yoksundurlar. Bu anlayışın kent mekanları da toplumsal hayatın, sosyal ilişkilerin gerektirdiği mekansal hiyerarşiye sahip değildirler. Aynı şekilde, inşa edilen her yapı kentin bir parçası gibi ve kent bünyesindeki bir oluşum gibi değil de boşluktaki bir nesne olarak değerlendirilmemekte, tek tek binalara verilen önem kentsel bütüne verilmemekte, ve binalar arasındaki boşluklar, geleneksel kent dokusundaki gibi tanımlı bir boşluk, mekan oluşturamamaktadırlar.

Kentin bir yapı olduğu düşüncesi, modern kent anlayışının aksine, kent ve elemanları arasındaki ilişkisinin vazgeçilmez olduğunu savunmaktadır.

Modern sonrası bakış, geleneksel kent anlayışının özünü, mantığını yeniden keşfi hedef almıştır. Rossi'nin "yapısal bütün" kavramını Köksal (1994) şöyle

tartışmaktadır : "Rossi, Modernizm'in kentin belleğini yadsımasına karşı çıkarken, tarım çağı kentinin(tarihsel kentin) belleğinin içerdiği "yapısal bütün"'ü gündeme getirir. Dilbilimcilerin yapı kavramıyla da büyük benzerlik gösteren "kentsel yapı" kavramı, kenti tanımlayan tüm öğelerin zorunlu ilişkiler düzeninin de açığa çıkarılmasıdır. Başka bir deyişle Rossi, kentsel biçimin kendi iç mantığını, oluşum ve gelişim süreçlerini gündeme getirmektedir.

Kentsel yapı kavramı

Yapı, Büyük Larousse'de ki sözlük anlamı ile aşağıdaki şekillerde tanımlanmıştır :

a. "Bir bütünün çeşitli bölümlerinin kendi içinde düzenleniş biçimi,

b. Bir bütünün tutarlılığını ve kendine özgülüğünü kazandıran düzeni,

c. Çeşitli öğeleri birbirine bağlı örgütlenmiş geniş bütün,

d. Bireyin hangi tipten olduğunu belirlemeyi olanaklı kılan morfolojik, fizyolojik ve psikolojik özelliklerin tümü,

e. Antropoloji: Deneysel gerçeklikten yola çıkarak ortaya konan soyut model. Bu model, kendi çeşitli öğelerini birleştiren ilişkilerden başka bir şey değildir. Bu görüş, Levi-Strauss'un ve "yapısalcı" akımın görüşüdür. Bir yapının içinde, her öğe bütün diğerlerine bağlıdır ve bir model belirli yapısal yasalara göre dönüşüm geçirir.

f. Çevrebilim: Bir ekosistemi oluşturan çeşitli öğeler (bitki ve hayvan türleri, fiziksel parametreler v.b.) arasındaki ilişki düzeni.

g. Dilbilim: Dilsel birimlerin düzenli bir kurallar dizgesinde bir araya gelme biçimi (Bu kurallar, hem birimleri hem de birimler arasındaki bağıntıları tanımlar).

Yapısalcı bakış açısından ise, yapı; birbirine karşılıklı olarak bağımlı olan ve bağıntıları birtakım yasalara uyan düzenli ve özerk bütündür." (Büyük Larousse).

Yapısalcı bakış, yapıyı nesnenin kendi öğeleri arasındaki bağıntılardan oluşan bir "dizge" (sistem) olarak ele almaktadır" (Yücel, tarih bildirilmemiş).

Farklı alanlardaki yapı tanımlarına dayanarak yapı kavramını kent alanına uygulamak mümkün olacaktır. Bunlara bağlı olarak, kentsel yapı, bütünü oluşturan elemanlar ve bunlar arasındaki ilişkiler düzeni olarak kabul edilmiştir.

Kentel yapıya ilişkin tanımlamasında Köksal (1994), elemanlar arasındaki ilişkiler üzerinde durmaktadır : "...Kentsel yapıyı oluşturan öğeler, ancak başka öğelerle kurdukları ilişki sonucunda anlam kazanırlar... Kentsel yapıyı oluşturan öğelerin kentsel dizge bağlamında kendi başlarına bir değerleri yoktur, ancak dizge içinde belirli bir yer tuttukları için değer kazanırlar. Bu yüzden kentsel yapı bağıntılardan oluşan bir denge durumudur. Bir öğenin değişmesiyle bütün dizge de değişir. Görüldüğü gibi kentsel yapının temel özelliği bütünselliktir ve bu bütünsellik öğelerin toplamına, yığınına indirgenemez".

Kentin yapısal bir bütün olarak kabul edildiği bu sistemde ilişkiler, bağlayıcılar ve yapı elemanları mevcuttur ve kent kendinden küçük parçalara ayrıştırıldığında da, ayrışan parçalar, bütünün yapısal karakterini devam ettiren bir nitelik taşırlar. Elemanların kentin bir parçası olmaları yanısıra, kendileri de bir bütün olarak tanımlanmaktadır. Elemanlar arası ilişkilerden de elemanların belirli bir takım kurallar yoluyla düzenlenişi anlaşılmaktadır (Erkman, 1973). Bütünden detaya uyumlu bir birliktelik, içsel ve özsel bir ilişki vardır

Çevresel imajı, kimlik, yapı ve anlam olarak üç bileşenine ayıran Kevin Lynch "yapı" yı bu bileşenlerden biri olarak belirtmiştir. Yapı, nesnenin gözlemciyle ve başka nesnelerle olan mekansal ya da biçimsel bağını içermelidir diyen Lynch, kentin biçimsel yapısı için, detaydan bütüne görsel ve içten bir ilişkinin kurulu olduğunu, şehrin değişken bir çok fonksiyonu bünyesinde barındırdığını, biçimlenmesindeki esasın, kendi uygarlık amaç ve anlayışlarıyla yoğrulması olduğunu söylemektedir (Lynch, 1960).

Yapı kavramı, birbirlerini tamamlayan mekan ve biçim kavramları aracılığıyla çözümlenmektedir. Bu doğrultuda biçim ve mekan kavramlarının tanımı gerekmektedir.

2.2. Biçim ve Mekan

Biçim ve mekan kavramları kentsel yapıya bakıştaki aracı kavramlardır, öncelikle ayrı ayrı açıklanan bu kavramlar, sonrasında birbirleri ile ilişkileri bağlamında ele alınmıştır.

2.2.1. Biçim

Biçimin sözlük anlamına bakıldığında, "bir nesnenin çevre çizgilerinin düzeni , görünümü, şekli; bir şeye, bir yere verilen düzen; içeriğin karşıtı olarak, bir şeyi , bir düşünceyi dile getirme, ortaya koyma tarzı", gibi çeşitli karşılıkları bulunmaktadır.

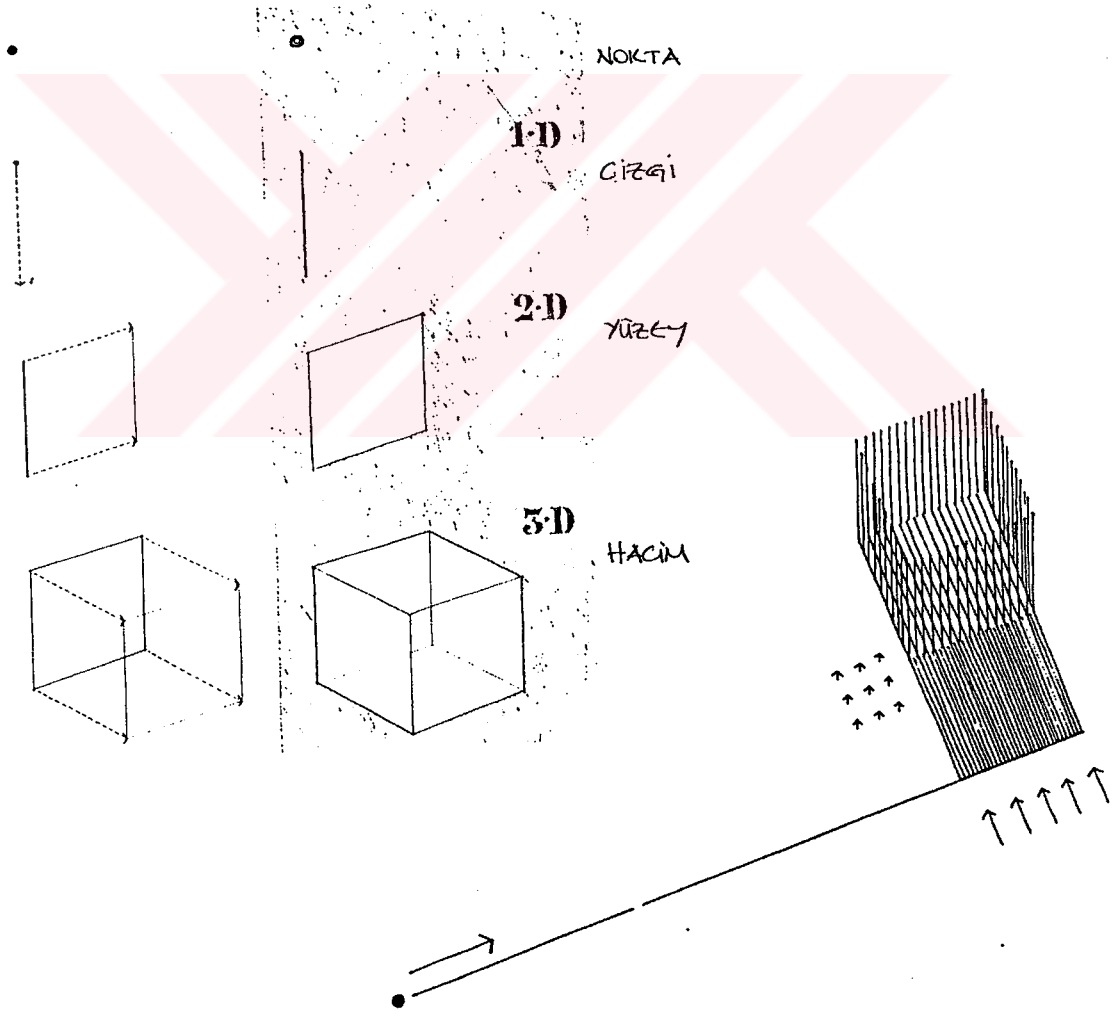
Kentsel biçim ve biçim-mekan ilişkisini incelemede, biçim kavramının kendisini oluşturan elemanlarına ayrıştırılması ve bunlar aracılığı ile de analizin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Çakmaklı (1992a)'ya göre,biçim elemanları, mekanı yatay ve düşey elemanlarla sınırlayan unsurlardır. Erkman (1973) ise, "Mimarlık sanatının özü; biçim, mekan ve yüzey" dedikten sonra, biçimi analiz ederek onu; "kitle, mekan ve yüzey" bileşenlerine ayrıştırmıştır. Ching de biçimi; "nokta, çizgi, yüzey ve hacim" olan biçim elemanlarına ayrıştırmıştır ki bu da modelde seçilen biçim elemanı ayrımı olmuştur (bknz. şekil 2.1.).

Kentsel mekan ve biçim ilişkisi, her dönemde farklı şekilde yorumlanmıştır. Modern mimarlık düşüncesinde kentin elemanları, özellikle bölgeleri, kent bütününe işlevsel olarak bağlıdır ve biçimsel olarak da bu yapının bir parçası durumunda değillerdir.

"Modernin eleştiri ortamında, hem kent, hem de mimarlık ölçeğinde, biçimi içerikten yoksun "fizyolojik işlevin" bir sonucu olarak gören Modernist anlayış red edilmekte, yapıya özgü olanın, onun belli işlevlere bütünüyle uyumu değil, daha çok düşünceleri ifade etme yetisi olarak görülmektedir... Her iki ölçekte işlevin belirlediği biçim red edilerek "biçim-İçerik" ilişkisi yeniden gündeme getirilmektedir. Modernizm öncesine geri dönüp bakıldığında kültürel ve geleneksel olanı içermekte olan "imge", kentin mimarisini oluşturmaktadır" (Yıldırım, 1992).

Rossi (1989); Biçim-işlev ilişkisi yerine biçim içerik ilişkisini öne sürmüştür. "Mimarlık, bütün çevrenin görünür kılınmış biçimidir", diyen Kevin Lynch (1960) ise detaydan bütüne görsel ve içten bir ilişkinin kurulu olduğunu, şehrin değişken bir çok fonksiyonu bünyesinde barındırdığını, biçimlenmesindeki esasın, kendi uygarlık amaç ve anlayışlarıyla yoğrulması olduğunu söylemektedir (Lynch, 1960). Krier'e göre; bir mekan geometrik olarak çeşitli şekillerde sınırlandırılır. Estetik kaliteye sahip olan bu mekanların geometrisi basit bir mantığa sahiptir. Mekan biçimlenişi üç ana tip ve bunların birleşimleri ile oluşan deforme olmuş geometrik şekillerden ibarettir. Bu üç ana geometrik şekil; "Kare, Üçgen, Daire"'dir. Kentin biçimi; sokaklar ve açık alanlar, kesitler ve cepheler arasındaki ilişkiler şeklinde tanımlanabilir (Krier, 1979).

Şekil 2.1. Ching'in biçim elemanları; nokta, çizgi, yüzey ve hacim.

2.2.2. Mekan

Genel anlamı ile "mekan" insanın eylemlerini yerine getirdiği, onu saran, ait olma duygusu yaratan, yatay ve düşey elemanlarla sınırlanmış üç boyutlu düzenlemedir (Çakmaklı,1992a).

Mekan kavramı hakkında yeni bir tanımlama yapmaktan çok ona orijinal anlamını kazandırmaya çalışan Rob Krier (1979), kentsel mekanı, estetik kriterler kullanmadan netleştirmeye çalıştığında, kentlerdeki ve diğer yerleşimlerdeki binalar arasında kalan bütün boşluklar olarak tanımlamıştır. Bu mekan, çeşitli yüksekliklerdeki elemanlar tarafından geometrik olarak sınıflandırılmıştır. Dış mekanı, kentsel mekan olarak algılamamızı sağlayan, mekanın geometrik karakterinin ve estetik kalitesinin açık olarak okunabilirliğidir. Krier'e göre, mekan duygusu, kamusal ve bireysel yaşantı ile özleştirilmektedir.

Modern kent anlayışında kentsel mekan, binaların dışında onlardan arda kalan tanımsız bir boşluk olma niteliğindedir. Bu anlayışta, mekansal süreklilik ve kapalılık ilkeleri yerine, kentsel mekan "...belli kurallarla yapılmış olan konutlar arasında ışık, hava gibi nedenlerle arda kalan boşluk ve bir trafik mekanı" olarak tanımlanmıştır. (Yıldırım, 1992).

Tek bina ölçeğinde mekan, o binanın dış çeperleri içinde kalan sınırlı , tanımlı boşluk iken; kent ölçeğinde de, bu binalar arasında kalan, belli bir kapalılığı olan tanımlı boşluklara denk gelmektedir. Tek binadaki duvara, kentte ki binalar, ya da süreklilik gösteren yüzey elemanları denk düşmektedir.

Bina ölçeğinde mekan, hava ve çevre şartlarından korunmuştur ve güçlü bir mahremiyet sembolüdür, kent ölçeğideki mekanlar ise kamusal, yarı kamusal ve özel alanlar ile açık havada bulunan ve hareket ile tanımlanan mekanları içermektedir.

Kentsel dış mekanlar; doğal yapıya sahip dış mekanlar yani yumuşak mekanlar olarak adlandırılırken, insan yapımı kentsel mekanlar da katı mekanlar olarak tanımlanmıştır (Trancik, 1986)

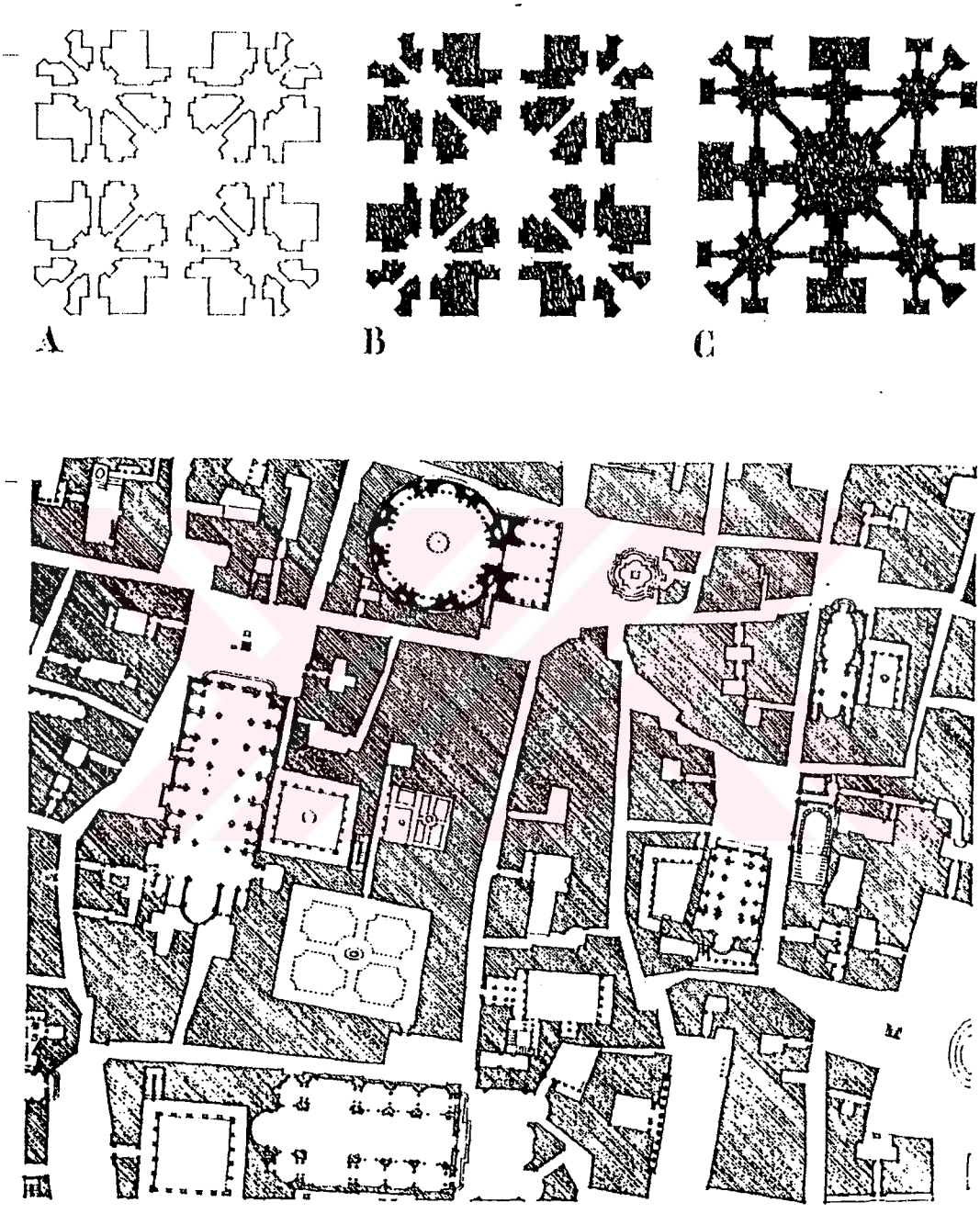
Tezde kentsel mekan ile kastedilen, kapalılığı, tanımlılığı ile pozitif bir değere sahip ve insan yapımı olan dış mekanlardır. Bu çalışmada mekan, tanımlı ve sınırlı bir boşluk olarak ele alınmıştır. Mekan hem bina ölçeğinde, hem de kent ölçeğinde benzer tanıma sahiptir, sadece mekanı tanımlayan elemanlar ölçek değiştirmişlerdir.

2.2.3.Biçim-Mekan İlişkisi

Biçim ve mekan ilişkisi ele alındığında, görsel biçim; ışık kalitesi, boyutlar ve ölçek mekanın sınırlarına bağımlıdır. Bu sınırlar biçim elemanları tarafından tanımlanırlar. Mekanın biçim elemanları tarafından tutulması, kuşatılması, kalıplanması ve organize edilmesi ile birlikte mimarlık oluşmaya başlar (Ching, 1979).

Bu çalışmada, bir arada ele alınan biçim ve mekan kavramları, Ching'in doluluk ve boşluk tanımlaması yardımıyla açıklanmıştır. Ching, biçimin doluluk, mekanın boşluk olduğunu söyleyerek, her ikisi arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Mekanı tanımlayan, biçimleyen bu biçim elemanlarıdır. Fiziksel düzen elemanları; biçime karşılık gelen katı ve iç mekanlar ile, mekana karşılık gelen boşluk ve dış mekanlar olarak belirlenmiştir (Ching, 1979).

Ching (1979), Taj Mahal ve Roma planları üzerinde doluluk-boşluk tekniği ile mekan ve biçim ilişkisini çözümlemiştir (Bknz. şekil 2.2.). Bu çalışmada kent ölçeğinde, biçim elemanı olarak yapılar; tanımlanan boşluk olarak da sokak ve meydanlar gösterilmiştir. Roma kent planında, meydanlar, avlu mekanları ile önemli sosyal yapıların iç hacimleri, sokağın bir uzantısı olarak tanımlanmıştır. Taj Mahal örneğinde ise, binanın taş duvarları biçim elemanı olarak, taş duvarların sınırladığı boşluk ise mekan öğesi olarak tanımlanmıştır.

Şekil 2.2. Ching tarafından Taj Mahal ve Roma Haritaları'nın doluluk boşluk tekniği ile çözümlenmesi

BÖLÜM 3

KENTSEL YAPININ ÇÖZÜMLENMESİ: YÖNTEM ARAŞTIRMASI

Bu bölümde, model kurgusunun açıklanmasına geçilmeden önce yaklaşımımızın ne olduğunun belirtilmesi, bu konuda yararlanılan kaynaklara dair açıklamaların yapılması, ve bunların yorumu ile model bölümünün temellerinin oluşturulması aşamaları yer almaktadır.

Modelin oluşturulmasına yapısalcı kuramlar, morfolojik analiz çalışmaları ve düzen ilkeleri, farklı düzeylerde katkıda bulunmuştur.

Tezde, yapısalcı yaklaşımın kentin analizine uyarlanması sağlanarak, modelin iki temel çözümleme boyutu çerçevesinde kurgulanması sağlanmıştır. Bunlar; ardışık ve eşzamanlı çözümleme boyutlarıdır.

Model kurgusunun oluşturulmasında, eş zamanlı çözümleme boyutu ile direkt ilişkili olan kentsel morfoloji yaklaşım ve elemanlarından yararlanılmıştır. Bu yaklaşımların, kent yapısını hangi elemanlara ayrıştırdıkları, kent yapısı ile ilgili kavramlara nasıl baktıkları ve kenti çözümlemede ne gibi bir yöntem izledikleri, izleyen bölümlerde ele alınmıştır (bkz. 3.1.2.).

Algı ve düzen ilkelerinden yararlanılarak da, kentin ayrıştırılan elemanları arasındaki ilişki düzeninin açıklanmasına çalışılmıştır. Elemanların birbirleri ile nasıl birleştiklerinin açıklanmasında, ve bir bütünün oluşturulmasındaki kriterlerin belirlenmesinde, bu yaklaşımlardan yararlanılmıştır.

3.1. Kentin Çözümlenmesine Dair Yaklaşımlar

Bu başlık altında dilbilimsel ve morfolojik çözümleme yöntemleri üzerinde durulmuştur.

3.1.1. Dilbilimsel Çözümleme Yöntemi

Modelin geliştirilmesinde, dilbilimin yapısalcı çözümleme yönteminden yaralanılmıştır. Burada ayrıntılı bir dilbilim açıklamasına girilmeden, modelde faydalanılan temel yapısalcılık yaklaşımlarına değinilmiştir.

Tahsin Yücel, yapısalcı çözümleme yönteminin temel özelliklerini şöyle sıralamıştır (Yücel, tarih belirtilmemiş):

a. Ele alınan nesnenin "kendi başına ve kendi kendisi için" incelenmesi,

b. Nesnenin, kendi öğeleri arasındaki bağıntılardan oluşan bir "dizge" olarak ele alınması,

c. Söz konusu dizge içinde her zaman işlevi göz önünde bulundurma ve her olguyu bağlı olduğu dizgeye dayandırma zorunluluğunun sonucu olarak, nesnenin artsüremlilik* içinde değil, eşsüremlilik içinde ele alınması,

d. Bunun sonucu olarak, köken, gelişim, etkileşim v.b. gibi artsüremsel sorunlara ancak nesnenin elden geldiğince eksiksiz bir çözümlemesi yapıldıktan sonra ve bunların da eşsüremsel olgular gibi dizgesel olarak ele alınmalarını sağlayacak yöntemler geliştirildiği ölçüde yer verilmesi,

e. Nesnenin, "kendi başına ve kendi kendisi için" incelenmesinin sonucu olarak, "doğaötesel" değil, "özdekçi" bir yaklaşım biçiminde tanımlanması,

---

* Artsüremlilik:Ardışık zamanlı analiz
Eşsüremlilik:Eş zamanlı analiz

f. Bu yaklaşımın felsefi, siyasal ya da sanatsal bir öğreti değil, tutarlı bir çözümleme yöntemi oluşturmaya yönelmesi, dolayısıyla erimcilikle hiç bir ilgisi bulunmaması.

3.1.2. Morfolojik Çözümleme Yöntemleri

Yapısalcı bakış ile kentsel morfoloji çalışmaları arasında önemli benzerlikler bulunmaktadır, morfolojik çözümlemeler, esin kaynaklarını yapısalcı yaklaşımdan alırlar.

Öncelikle bu konuda referans alınan kaynakların dökümünün yapılması, yaklaşımlarının ve temel kavramlarının ne olduğunun belirtilmesi gerekmektedir.

Modernizm sonrası yaklaşımlarda, geleneksele geri dönüp onun yeniden keşif ve anlama çabaları ile yeni tasarımlara veri oluşturulması amacıyla bu yapının özünü oluşturan kavramlar tekrar günümüze taşınmaya başlamıştır.

Modernin eleştirisi ile başlayan geleneksele dönme, onu inceleme hareketinin gelişimi ile , mimarinin içinde yer aldığı ortamdan, kentten soyutlanamayacağı ve birlikte ele alınması gerektiği fikirleri gündeme gelmiştir. 1960'larda "Team 10" grubu Modern mimariye ilk sistematik eleştiride bulunmuştur. Evrenselliğe karşılık kişilik, mekan yerine yer ("space-place"), zaman yerine durum ("time-occasion"), yaşama, eğlence, çalışma, ulaşım gibi işlevlere göre bölgelere ayrılan kent anlayışı yerine ev, sokak, mahalle, kent gibi toplu yaşamın hiyerarşik öğelerini ön plana çıkaran bir yaklaşımı savunmuştur (Dostoğlu, 1995).

Modern sonrası yaklaşımlarda; kent ve mimarlık kavramları aynı başlıkta ele alınarak imge, yer (locus), kamusal bellek (collective memory) ve anıt kavramları yeniden irdelenmiştir. (Yıldırım, 1992).

Modern sonrası kent anlayışının ana kavramlarına değinildikten sonra, kentsel çözümlemede yararlanılan çalışmalara yer verilecektir. Bunlar arasında, tipolojik çözümleme, morfolojik çözümleme, mekan sentaks kuramı gibi yaklaşımlar

bulunmaktadır. Burada, genel olarak morfolojik çözümleme yöntem ve tanımlarına değinilmiş, ve çalışmayı destekleyici yaklaşımlar daha ayrıntılı olarak işlenmiştir.

Çözümlemeci tipoloji kentsel morfoloji çalışmaları içerisinde yer almaktadır. biri olarak değerlendirilmektedir. Çözümlemeci Tipoloji; "...mimarlık ürünlerinin biçim olarak nesnelleşmiş özelliklerine sistemli bir bakışla eğilerek bu özelliklerin örgütleşme mantığı, düzen, gelişme-türeme ve ilişki gibi yapısal esaslarını kavramaya yönelik bir yaklaşımı kapsamaktadır... Yöntem olarak tipolojik çözümleme... idealist stilistiğin yaklaşımına yakın olmakla birlikte, ele aldığı konuya: mimarlık ürününe karşı ideolojik bir tarafsızlığı seçmesi bakımından ayrılır ve bu nesnel (pozitivist-bilimsel) tutum onun tarihsel önemini belirler." (Yücel,1979). Tipolojik yöntemin kullanılması ile çözümlemenin bina ve mekan biriminden, bir alt ölçekteki, parsel, yapı adası, yol gibi morfolojik birimlere taşınmasıyla kent ölçeğindeki morfolojik düzen irdelenebilmektedir (Yücel, 1981).

Tipoloji ile başlayan çözümlemenin, morfolojik öğeler ile sürdürülmesini kapsayan bu yaklaşımın aksine bizim yaklaşımımız, kent bütününden başlayarak, kentsel morfoloji elemanlarının kente bağlı tipolojilerinin kurulmasıyla devam edecektir.

"Morfolojik çözümlemenin ilk çabası bir kentsel doku içinde bu morfolojik birimlerin ayırdedilmesi; parsel-ada-yol bağıntılarının kurulmasıdır. Bu, doğal olarak parseller üzerinde gelişen konutların tipolojik özellikleriyle bütünleştiği oranda bir mekansal sürekliliği daha büyük bir doğrulukla açıklayabilecektir" (Rossi, 1978). Morfolojik-tipolojik esaslı çözümleme yaklaşımları arasında da farklılıklar bulunmaktadır. Gerek morfoloji çalışmaları arasındaki yerimizin belirlenmesi, gerek modelin gelişiminde faydalanılan kaynaklar olmaları itibariyle biçimsel analizlerin bir kısmı daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Kevin Lynch'in Kentsel İmaj Analizi

Lynch "The Image Of The City" adlı kitabında, kentsel yapıyı kentsel imajın bir parçası olarak ve yapı oluşturan elemanları da bu imaj kavramı aracılığıyla açıklamıştır. Kentteki morfolojik elemanların tespitinde imaj kavramını ve kentteki yönlenmeye dayalı yaklaşımı temel almıştır. Buna bağlı olarak kentsel yapıyı,

sınırlar, güzergahlar, kesişim noktaları, nirengiler, ve bölgeler şeklinde beş elemanla tanımlamıştır.

Lynch'e göre, şehrin bölümlerinin tanınması ve tutarlı bir örgüyle organize edilmesindeki kolaylık ile özdeşleşen "okunabilirlik"'in şehir yerleşimlerinde can alıcı bir unsur olduğu iddia edilmektedir. Okunaklı bir şehir; bölgeleri, nirengi noktaları veya yolları kolaylıkla ayırt edilebilen ve gruplaştırılabilen bir şehirdir.

Lynch'in bu kitabında öne sürdüğü kavramlardan biri olan "çevresel imaj", yön bulma sürecinde bize yardımcı olan, dış fiziksel dünyanın genelleştirilmiş bir zihinsel resminden başka bir şey değildir. Çevresel imaj gözlemci ve onun çevresi arasındaki iki taraflı bir sürecin sonucudur. Çevre, farklılıkları ve ilişkileri ortaya koyar; gözlemci, kendi amaçları, nitelikleri doğrultusunda ve yüksek adaptasyon gücü ile seçer, organize eder ve ne gördüğünün anlamını oluşturur. Çevresel imaj üç bileşeni doğrultusunda analiz edilebilir; ayrıştırılmakla birlikte bu kavramlar daima birarada bulunurlar:

a. Kimlik "(identity)" :Bir objenin kimliği, onun diğer nesnelerle arasındaki farklılığını vurgular, nesnenin kendini diğer nesnelerden ayırıcı var oluşu ile tanınmasını, ortaya çıkmasını, sağlar.

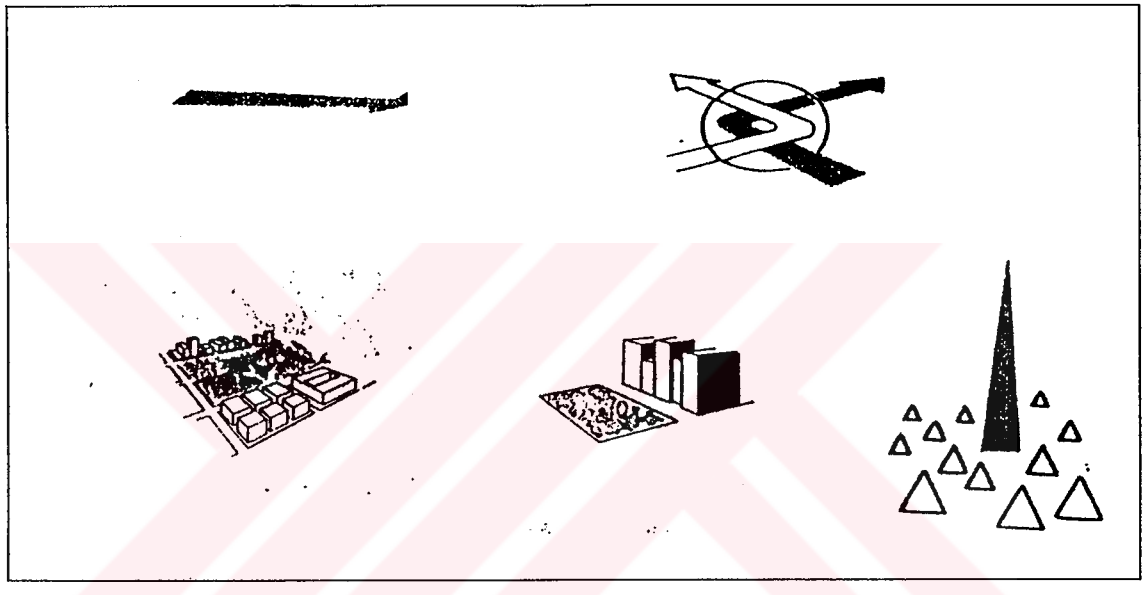
b. Yapı "(structure)" : Nesne ile gözlemci ve diğer objeler arasındaki mekansal ya da biçimsel ilişkileri içerir.

c. Anlam "(meaning)" : Gözlemci için bir objenin pratik ya da duygusal bazı anlamları olmalıdır. Bir şehrin anlamı karmaşık bir bütündür. Yapılması gereken imajın fiziksel niteliği ile ilgilenip, anlamın bizim dışımızda gelişmesine izin vermek olmalıdır.

Lynch, "kentsel biçim" için; detaydan bütüne görsel ve içten bir ilişkinin kurulu olduğunu, şehrin değişken bir çok fonksiyonu bünyesinde barındırdığını, biçimlenmesindeki esasın; kendi uygarlık amaç ve anlayışlarıyla yoğrulması olduğunu söylemektedir.

Kent imajının anlamı, fiziksel biçimleri içermekte ve beş çeşit elemana bölünmektedir. Lynch'in kent imajı ya da kentsel yapı elemanları şunlardır:

a. Kentin güzergahları "(Paths)";
b. Kesişim noktaları "(Nodes)",
c. Sınırlar "(Edges)",
d. Kentin bölgeleri "(Districts)",
e. Nirengiler-işaretler "(Landmarks)".

Şekil 3.1. Lynch'in kentsel imaj (yapı) elemanları

Rossi'nin Tipolojik Çözümlemesi ve Kent Mimarisi Tanımı

Rossi, kent mimarlığı üzerinde durmuş, ve tipolojiyi önemli bir çözümleme aracı ve süreklilik öğesi olarak görmüştür. Rossi, "The Architecture of the City" adlı kitabında kentin mimari olarak anlaşılması gerektiğini öne sürmüştür. Mimari terimi ile anlatmaya çalıştığı, kentin sadece görünürdeki imajı ve değişik mimarilerinin toplamı olmadığıdır. Mimariyi biçim olarak, kentin biçimi olarak tanımlamaktadır.
Rossi, toplumsal ve ekonomik verileri yadsımasa da, onlardan çıkan analiz metodlarını eleştirerek yeni bir kent biçimi analizi metodu önermektedir. Bu metodu açıklarken, "binayı oluşturanlar nasıl duvarlar ve kolonlar ise kenti meydana getiren öğeler de binalardır", diyerek "kentin mimarisi" kavramı üzerinde durmuştur. Bunu

da kent-mimarlık ilişkisinin tarihsel, kültürel ve geleneksel anlamı üzerinde temellendirmektedir.

Rossi (1989), biçim-işlev ilişkisi yerine biçim-içerik ilişkisini gündeme getirmiştir. Kentte, imgesi "kamusal bellek"te saklanan her görüntüyü somutlaştıran bir "nesnel işaret" yer almaktadır. "Tip", Rossi'ye göre kamusal bellekte yer alan imgenin somut bir ifadesidir. Tip kavramı ile belli bir biçim kastedilmemektedir. Tip, bütün belirli yapı örneklerinin ardındaki sabit ve değişmeyendir. Tip, devamlı tekrar eder, değişen ve sürekli olan ise, geçmiş ve geleceğin izlerini taşıyan biçimdir (Yıldırım, 1992)

Rossi, önerdiği yöntemde, tipleri, evler, okullar, kiliseler gibi değişik yapılar seçerek tanımlamaya gitmiştir. Rossi, temel tipleri oluşturduktan sonra, her tipin oluşum esaslarını araştırmıştır. Tiplerin gruplaşarak nasıl bir araya geldiklerini ve daha karmaşık kimliğe sahip kentleri oluşturmalarındaki kuralları tanımlamıştır (Broadbent, 1990). "Tipoloji"yi kentin mimarisinin yapılanma süreci ve analizi için bir yöntem olarak önermiştir. Rossi'ye göre "yer", çevre kavramından çok daha fazla şey ifade eder. Tek nokta olarak yer, kent yapısının anlaşılmasında gerekli olan ve ayırt edilemeyen mekanın şartlarını ve özelliklerini belirginleştirir. Bu kavram, yapılar ve onların konumları arasındaki ilişki olarak da açıklanmaktadır (Yıldırım, 1992).

Rossi'ye göre kent biçimini oluşturan iki temel bina tipi vardır. Bunlar, anıtlar (birincil yapılar) ve konutlar (ikincil yapılar)dır. Rossi'ye göre kent, insan olaylarının bir tiyatrosudur. Tarih içindeki sürekliliği sağlayan "anıtlar"dır. Kent dinamizmi içinde hızlı değişim olurken, bu değişim içinde değişmeyen kentsel belirleyici, anıtlardır. Anıtlar kentte bilişsel haritanın oluşmasını sağlamaktadır. Kentler, anıtlar ile anılmakta ve zihinlere kaydedilmektedir. Böylece kamusal bellekte bir yere sahip olmaktadırlar (Rossi, 1989).

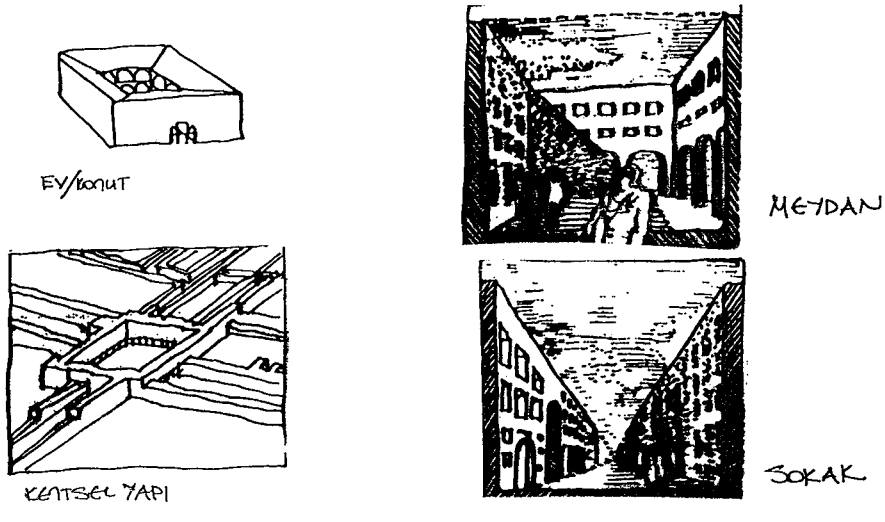
Rossi'nin, tipler aracılığı ile kent bütününe varması çözümleme adına önemli bir adımdır. Tiplerin oluşum sebeplerini de araştıran Rossi, tipoloji yöntemini, kentin biçimsel olarak çözümlenmesi için önermektedir. Ortaya koyduğu kavramlar da, yöntemi kadar önemlidir. Tiplerin varlığı ile rastlantısal ve bireysel olanın ortadan

kaldırabilmekte ve bu yöntemle kent hakkında genel bir bilgiye sahip olunabilmektedir.

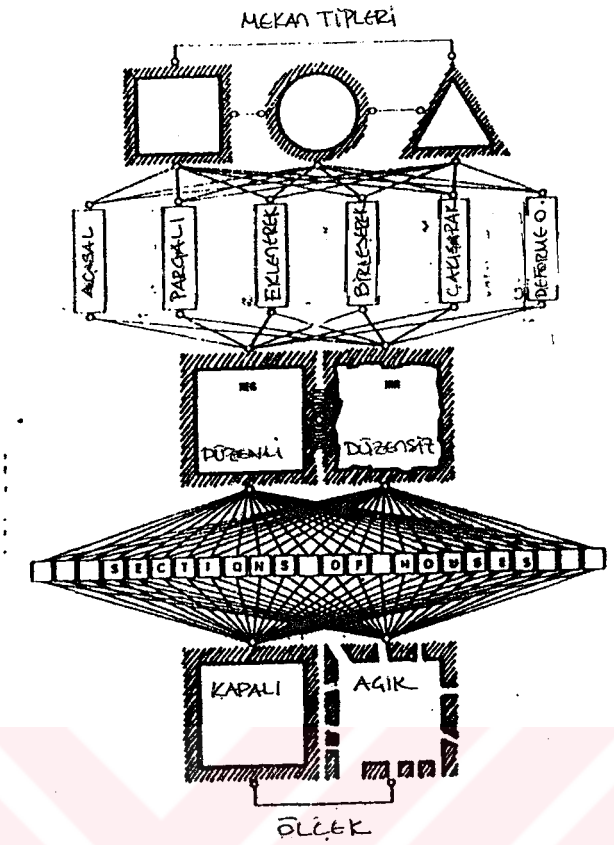
Krier'in Kentsel Mekanın Tipolojisini Geometrik Biçimlerle Kurma ve Analizi Çabaları

Kentsel mekanlar üzerine tipolojik çalışmalarda bulunan Krier, mekan kavramının kent ölçeğinde de bulunduğuna değinmiştir. Krier'e göre, mekan duygusu, kamusal ve bireysel hayatla özdeşleşmektedir. Bu yaklaşımında Krier, tipi kentin mimarisinin yapılanma süreci ve analizi için bir metod olarak önermektedir. Krier'e göre, tüm mimarlık kuramları aynı zamanda tipolojik kuramlardır, çünkü tip, mimarlığın kendisidir; tip aracılığı ile tapınaktan konuta tüm tarih ve kentin oluşumu incelenebilir. Krier, tip kavramını iki momentli bir eleman olarak ele almaktadır. Bu momentleri değişken ve değişken olmayan değerler oluşturur. İki moment arasında değişmez bir ilişki vardır. Bunlardan ilkini, tip oluşturur; ikincisini de tarihsel, geleneksel ve kültürel değerler oluşturmaktadır (Yıldırım, 1992).

Krier'in kent mekanını tanımladığı kentsel elemanlar, "Meydanlar" ve "Sokaklar" şeklinde iki grupta toplanmıştır. Krier'e göre, mekansal koridor ve odaya, kent mekanında, sokak ve meydan denk düşmektedir. Kent dokusu ise tek ya da çeşitli kombinasyonlar halindeki elemanlardan oluşmuştur. Kent biçimi, sokaklar ve açık alanlar, kesitler ve cepheler arasındaki ilişkiler şeklinde tanımlanabilir. Krier'e göre; bir mekan geometrik olarak çeşitli şekillerde sınırlandırılır. Estetik kaliteye sahip olan bu mekanların geometrisi basit bir mantığa sahiptir.

Şekil 3.2. Krier'e göre, bina ve kent ölçeğinde mekan kavramı, ve kentsel mekan elemanları olarak da meydan ve sokaklar

Şekil 3.3. Krier'in belirlediği geometrik mekan biçimleri ve birleşme kuralları.

Mekan formları üç ana geometrik tip ve bunların birleşimleri ile oluşan deforme olmuş geometrik şekillerden ibarettir. Bu üç ana biçim; "Kare, Üçgen, Daire"'dir. Bu geometrik şekiller çeşitli biçimlerde bir araya gelirler. Bunlar;

a. Açısal,
b. Bölümler ve parçalar ile,
c. Eklenerek, üst üste çakışarak,
d. Bozulup, değişikliğe uğrayarak,
e. Karışıp birleşerek,

olmaktadır. Bu birleşimler "düzenli" ve "düzensiz" olmak üzere çeşitlilik göstermektedir. Ölçek-Boyutunda ise, iki temel mekan formu vardır. Bunlar, kapalı ve açık mekanlar olarak karşımıza çıkar. (bkz. Şekil 3.4.)

Krier, oluşturduğu biçim envanteri ile ve bu tiplerin birleşimlerine dair oluşturduğu sınıflandırmalar açısından önemli bir çalışma yapmıştır. Bu sayede, kente ait bir

biçim dağarcığı oluşturulmuştur. Kent mekanını olması gereken tanıma ve içeriğine kavuşturma çabası da önemlidir.

3.2. Mevcut Yaklaşımların Yorumu ile Modelin Oluşturulması

Mevcut çözümlemelerin değerlendirilmesinde kentin bir yapı olduğu kabulü ile hareket edilecektir.

Çözümleme konusundaki yaklaşımımızı açıklaması ve düşüncelerimizi, düzenleyip yön vermesi açısından Siesta filminin bir sahnesine burada yer verilecektir. Ölçek ile nesne arasındaki ilişkiyi belirleyen bu soyutluk; değişen görünüm ve farklı okumaları gündeme getirdiğinden, işleyişi itibari ile ve bizim yaklaşımımıza yakın olması, hatta fikir verici boyuttaki katkılarıyla önem taşımaktadır.

Film, sarı zemin üzerinde kırmızı bir noktanın belirmesi ile başlar. Kamera gittikçe bu noktaya yaklaşır. Yaklaştıkça bu kırmızı noktanın aslında kuru sararmış otlar arasında yatan kırmızılı bir kadın olduğu anlaşılır. Daha da detaya gelindiğinde aslında bunun kanlar içinde yatan ölü bir kadın olduğu, filmin ilerleyen sahnelerinde de, aslında bu kadının öldürülen bir kadın olduğu gerçeği öğrenilir.

Film, baştan sona izlediği yol ile çözümleme mantığımızın izlerini taşımaktadır. Yönetmen film içersinde, ölçek ve zaman boyutunun değişimi ile her adımdaki farklı okumayı bir şaşırtma aracı olarak kullanmış ve bu basamakların birleşmesi ile izleyenleri sonuca ulaştırmıştır.

Kent de bu şekilde ölçek ve zaman boyutları ile değişen her adımın gösterildiği ve birbirine eklenerek bütünü oluşturdukları bir sistemle okunabilir. Kenti, çevresi ve zaman içinde bir nokta olarak kabulümüz, yaklaşımımızı kolaylaştıracaktır; ve bu noktaya odaklanıldıkça kendi yapısı çözümlenebilecektir. Mekansal oluşumlar, biçimler, mekan kurguları ve noktaların, çizgilerin, yüzeylerin oluşturduğu kentsel mekanlar ve örüntüler böylelikle ayrıştırılarak çözümleme gerçekleştirilmiş olacaktır.

Kent tarih ve coğrafyada bir nokta iken, kent içindeki noktalar, çizgiler, yüzeyler, hacimler ile de kentsel kurgu belirlenmekte, elemanlarına ayrıştırılarak analiz

edilmektedir. Bu örnek ile sezgisellikle verilen temel yaklaşımımız, sonrasında bir sistem dahilinde incelenmeye çalışılmıştır. Bu konuda incelenen yöntemlerden ve bunların önerdiği kavramlardan kendi amacımız doğrultusunda yararlanılmıştır.

Model öncelikle, yapısalcılık ve buna bağlı morfoloji/tipoloji çalışmalarında da olduğu gibi, iki boyutlu ele alınmıştır;

- Ardışık zamanlı çözümleme,
- Eş zamanlı çözümleme

Böylece, kentteki mevcut biçimsel-mekansal bilginin elde edilmesi, açığa çıkarılmasındaki ilk adım bütünden detaya giden, ardışıklık ve eşzamanlılık içeren bir kent okuması ile sağlanmıştır. Burada ardışık zamanlı analiz ile anlatılmak istenen, kentin tarihsel süreç içindeki gelişim ve değişimidir. Çözümleme, değişimin gerçekleştiği dönemlere bağlı olarak yapılmıştır. Ardışık zamanlı çözümlemede, kentsel yapının ve mekanın dönüşümündeki etkin dönemler ve olaylar bu etkileşim bir ardışıklık içinde irdelenmiştir.

Eş zamanlı çözümlemede ise, kent kendi yapısı ile çözümlenmektedir. Dolayısı ile kendi yapısının bileşenleri olan elemanlar ve elemanlar arası ilişkiler düzeni ile ele alınmış olan bu çözümleme yaklaşımında yapı, biçim ve mekan kavramları aracılığı ile incelenmiştir. Böylece eşzamanlı çözümlemede, yapısalcı yaklaşımın getirdiği yöntem doğrultusunda, kentsel yapı iki kademeli olarak ele alınmıştır. Bunlar:

a. Elemanlar,
b. Elemanlar arası ilişkiler düzeni,

şeklindedir. Eşzamanlı çözümlemenin yaklaşımını oluşturan en önemli etken, yapısalcı yaklaşım olduğu kadar, kenti elemanları ve iç ilişkileri ile bütüncül bir yapı olarak kabulümüzden kaynaklanmaktadır.

Kentin bileşenlerine ayrılması ve bunlar aracılığı ile yapısının çözümlenmesinde, öncelikle bu bileşenlerin tespiti gerekmektedir. Elemanların oluşturulmasında çeşitli elemanayrımlarından da amacımız doğrultusunda yararlanılmıştır.

3.2.1. Kentsel Yapının Elemanlarına Ayrıştırılması

Elemanların seçilmesinde ilk çıkış noktası, seçilen her elemanın yapı kurucu bir göreve sahip olması gerektiğidir. Bu doğrultuda kentsel yapının elemanlarını, en kapsamlı bir şekilde ayıran Lynch olmuştur (1960). Lynch'in kentsel imaj elemanları;

- Sınırlar (Edges),
- Bölgeler (Districts),
- Güzergahlar ((Paths),
- Kesişim noktaları, (Nodes),
- Nirengiler (Landmarks)'dir.

Lynch (1960), kentin analizinde, elemanların bütün içinde gösterildiği, ve buna bağlı müdahalelerin yapılabildiği bir ölçek ve anlatım tekniği kullanmıştır. Lynch'in ayırımında bina elemanı, kent içindeki yönlenmeyi sağlayan cepheler, yüzeyler, duvarlar ve nirengiler olarak ele alınmıştır. Lynch'in bizim yapı kurucu elemanlarımızdan, yaklaşım mantığımızdan farkı, bu elemanları imaj kavramına bağlı olarak ve kentteki yönlenmeyi sağlamaları açısından, gözlemci ile ilişkili olarak ele almasından kaynaklanır.

Bizim bakış açımızın yapı kavramına bağlı olması sebebiyle bu anlamda Lynch'in eleman ayrımında yer almayan kentsel dolulukların, yani yapı adası, parsel ve binanın da birer yapı kurucu eleman olarak modelde yer alması gerekmektedir. Lynch bu dolulukları yüzeyler ve nirengiler olarak değerlendirmiştir. Bu noktada Ching'in doluluk ve boşluk kavramlarından yararlanılmıştır. Böylece kentsel boşluklar; güzergahlar ve kesişim noktaları adı altında açımlanırken, boşluklara biçim veren kentsel doluluklar da;

a. Yapı adası,
b. Parsel,
c. Bina,

olarak sınıflandırılmıştır. Modeli oluşturan yapı kuruculuk kavramı ile bakıldığında, kentsel doluluklar, kent örüntüsünü oluşturan doluluk elemanlarını içerir, ve kentsel mekanları biçimlendiren, onları sınırlayarak tanımlı kılan elemanlardır.

Güzergahlar ve kesişim noktaları, Krier'in sınıflamasında olduğu gibi, sokak ve meydanlara karşılık gelebilir. Bu somut karşılıkları daha da çoğaltmak mümkündür. Her kent buna kendinden, canlı ve özgün örneklerle katılarak, modeli zenginleştirecektir. Bu yüzden, kentsel boşlukların en kapsayıcı ayırım olan, güzergahlar ve kesişim noktaları adı altında sınıflandırılması tercih edilmiştir. Binalar da Rossi'nin sınıflandırmasına bağlı kalınarak ele alınmıştır. Bunlar;

a. Birincil yapılar (anıtlar),
b. İkincil yapılar (konutlar),

olarak ayrıştırılmıştır. Bununla birlikte, analiz edilen her kentin modele katacağı yeni bir yapı kurucu bina tipi de bulunabilir. Model değişimlere açık bir yapıya sahip olduğundan, çalışma alanlarının modele katkısı da mümkün olmaktadır. Eleman ayrımının gelişimi tablo 3.1.'de görülmektedir. Belirlenen bu elemanların kent bütününe bağlı olarak tipolojilerinin kurulmasına çalışılacaktır. Bu tipolojiler,

a. Topografya
b. İşlev, gibi etkenlere bağlı oluşturulmuştur.

Tablo 3.1. Elemanlar Tablosu

Lynch'in Kentsel İmaj	Ching	Krier	Rossi	Modelin Yapı Kurucu
• Sınırlar (Edges)				• Sınırlar
• Bölgeler (Districts)				• Bölgeler
• Güzergahlar (Paths)	Kentsel	Sokak		• Güzergahlar
• Kesişim Noktaları (Nodes)	Boşluklar	Meydan		• Kesişim Noktaları
• Nirengiler (Landmarks)				• Yapı Adaları
	Kentsel Doluluklar		Birincil Yapılar İkincil Yapılar	• Parseller • Binalar
				• Nirengiler

3.2.2. Elemanlar Arası İlişkiler Düzeninin Belirlenmesi

Kentsel yapı, sistem içeren bir bütün olduğundan, bu çalışmada elemanlar arası ilişkiler de, bu yapının bir parçası olarak ele alınmıştır. İlişkiler, hiyerarşik bir düzende, en küçük ölçekten (bina ölçeği) başlayarak, bütüne doğru gelişen bir kurgu içinde incelenmiştir. Birim elemanlar ile başlayan çözümleme, bütüne doğru tablo 3.2.'deki gibi ikili gruplar halinde gelişmektedir.

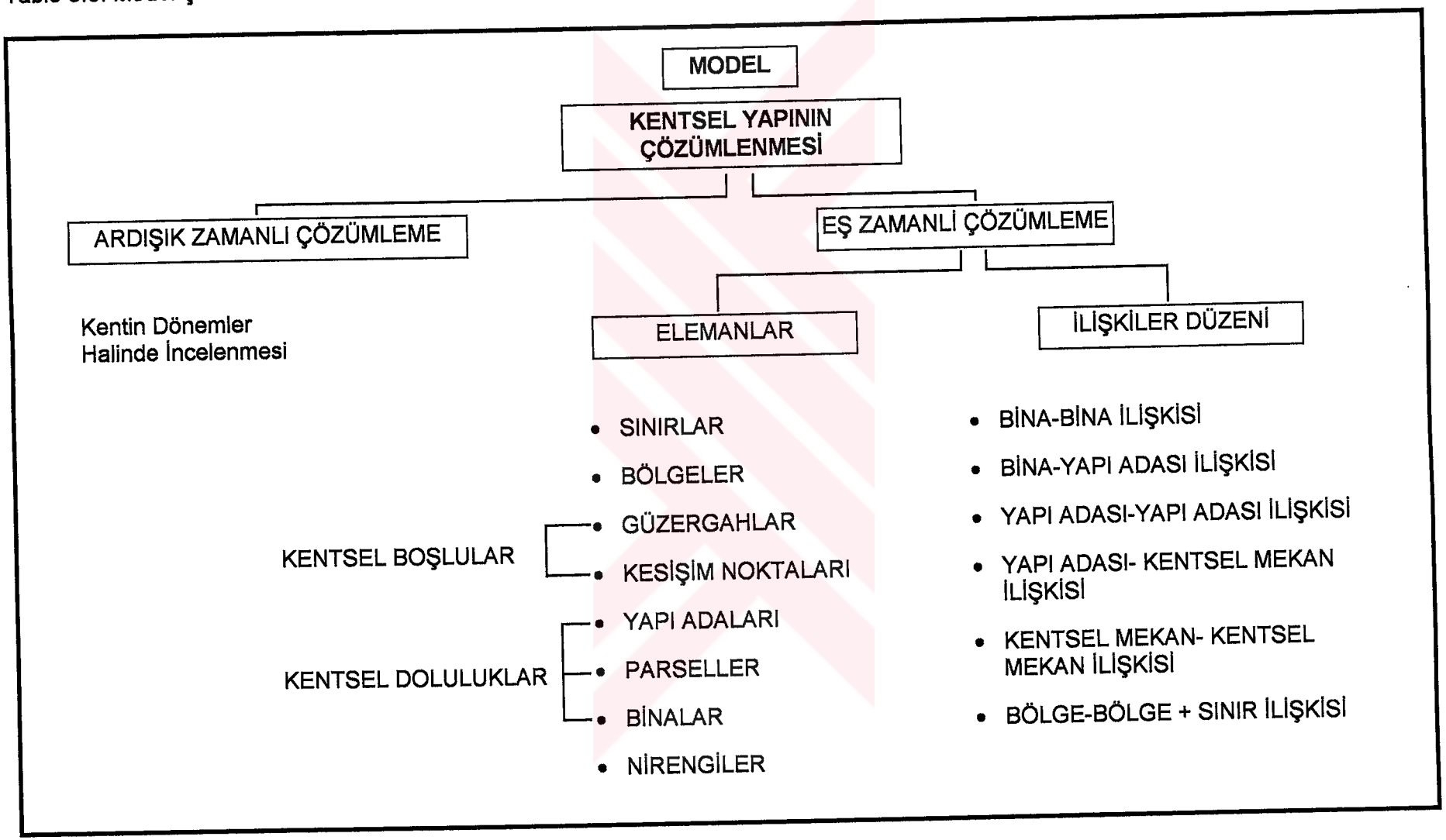
Tablo 3.2. İlişkilerin incelenmesindeki ikili eleman grupları.

İlişkiler	Birleşim Sonuçları
Bina-bina	Yapı adalarını oluşturur,
Yapı adası-yapı adası	Kentsel boşlukların oluşması,
Yapı adası-boşluk	Bölgelerin oluşması,
Boşluk-boşluk (sokak-meydan, vd.)	
(bölge-bölge) + sınır	Kent

Bu ikili ilişkilerin kentteki tipolojileri kurulduktan sonra, bu ilişkiler daha detaylı incelenirken, düzen ilkeleri ve bütünün oluşumunu açıklayan algı kurallarından da yararlanılacaktır. Bütün bu belirlemeler ve seçimler sonucunda oluşturulan modelin kurgusu Tablo 3.3' de gösterilmektedir.

Tablo 3.3. Model Kurgusu

Tablo 3.3. Model Şeması

BÖLÜM 4.

MODEL

4.1. Ardışık Zamanlı Çözümleme

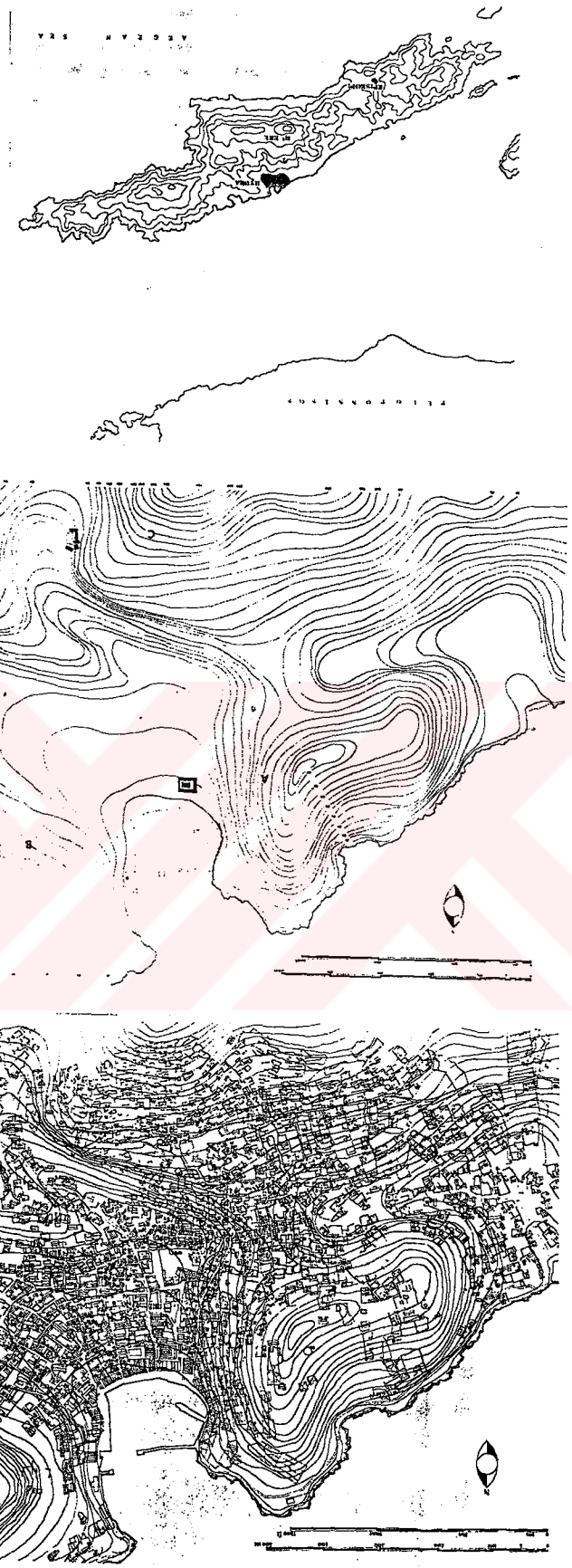
Ardışık zamanlı çözümleme ile kastedilen, kentin, oluşum ve gelişim süreci içerisinde incelenmesidir. Kentin değişim dönemleri tespit edildikten sonra, buna bağlı olarak kentin doğal yapısı ile yerleşik yapısının değişim ve gelişimi irdelenecektir. Ardışık zamanlı çözümlemeler ile kentin bugün nerede olduğu, tarih içindeki yerinin ne olduğu anlaşılabilecektir. Ardışık zamanlı çözümlemede, tarihsel bilgiler kadar çizili ve görsel belgeler de önem taşımaktadır.

Kentsel yapının biçimlenmesinde kuşkusuz en önemli etkenlerden biri de o yerin doğal yapısı olmaktadır. Bunu özellikle geleneksel kentin imarında görmekteyiz. Anonim mimarlıkta, kentteki ortak prensipleri belirleyen en önemli yönlendirici ve çıkış noktası doğal yapı olmaktadır. Çözümlemede topografya ile kent strüktürü arasındaki ilişkinin yorumlanmasında birkaç grafik izdüşüm tekniği de kullanılmıştır:

a. Topografya eğrilerinin yer aldığı kent haritası: Kentsel yapıyı oluşturan doğal yapının yerleşim olmadan , yani yerleşimden önceki halini açıklamaktadır.

b. İlk yerleşimin nerede kurulmuş olduğunun gösterimi: Tarihsel bilgilere de dayandırılarak belirlenen ilk yerleşim yerinin coğrafi bilgiler açısından desteklenerek, yorumunun yapılması ve bunun topografyaya, iklime, ve rüzgara bağlı sebeplerinin araştırılmasıdır.

c. Topografya çizgileri ile yerleşim dokusunun üst üste çakıştırılması

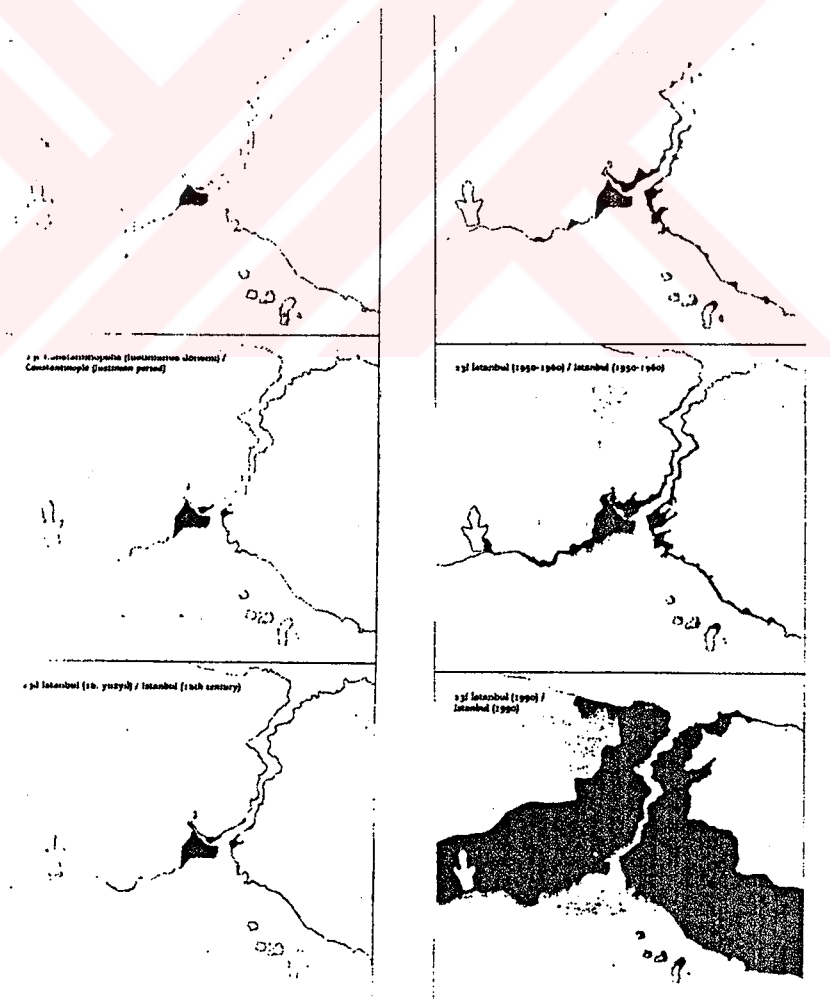

Şekil 4.1. Hydra kenti üzerinde yapılan çalışma

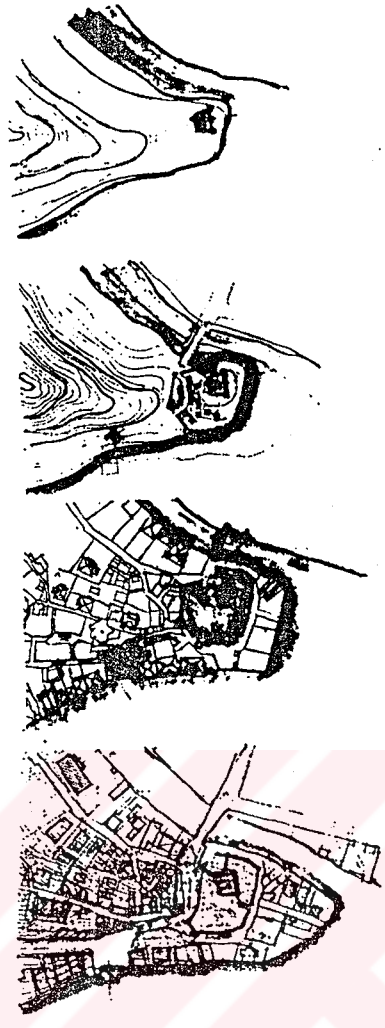
Tarih bilgisine yaklaşım, tarihin mekansal ve biçimsel yapıyı oluşturmadaki etkileri olarak, yani bu bilginin salt biçimlenişe katkıları açısından olmaktadır.

Yapılan biçimsel analiz, tarih içerikli çalışmalara da yol gösterir niteliktedir. "Tarihçinin kent okuması, tarihin ona sunduğu yazılı ya da var ise görsel verilerden ibarettir. Ancak morfolojik bir çözümlemeyle açığa çıkarılabilecek olanı, yani kent belleğini dışta bırakan bu yaklaşım kentin gerçek tarihini de uzağına düşme ve kendi kurmaca gerçeklik düzleminde hapsolma tehlikesini taşır." (Köksal, 1994).

Tarihsel bilgi ve belgelere dayalı dönemlere ayrılan kent, her dönem içinde detaylı olarak incelenirken, bütünde de her döneme ait kent haritalarının ardarda eklenmesi ile kentin mekansal gelişim ve değişimi ortaya konmuş olacaktır. Aynı şekilde kente dair eski ve yeni fotoğrafların karşılaştırmalı dizilimi ile de mekansal değişim tespit edilebilecektir.

Şekil 4.2. İstanbul Kenti'nin ardışık zamanlı dizilimi

Şekil 4.3. Anadolu Hisarı'nın ardışık zamanlı dizilimi

4.2. Kentin Eşzamanlı Çözümlenmesi

Ardışık zamanlı çözümlemeden sonra eşzamanlı analizde kent, kendi eleman ve ilişkileri ile incelenecektir (Bkz. Tablo 3.3)

Kent, tarih içinde mekansal belgelenmeden yoksun ise, kentin mevcut durumunun, onu fiziksel olarak var eden mimari disiplin ile çözümlenmesi, başvurulacak bir okuma ve değerlendirme aracıdır (Yücel, 1995). Bu noktada eşzamanlı analizlerin gerekliliği, tarihsel bilgilerin yokluğunda daha da büyük bir önem kazanmaktadır. Eş zamanlı çözümlemede kent, kendini oluşturan mekansal, biçimsel elemanlara ayrıştırıldıktan sonra, bütünü oluşturan ilişkileri, birleşim esasları ile incelenir ve analiz edilir.

4.2.1. Kentsel Yapı Elemanları

Kent, elemanlarına ayrıştırıldıktan sonra, her eleman önce kendi içerisinde incelenmiş, daha sonra da bütünü oluşturmadaki görevleri ve bütünle ilişkileri düzeyinde ele alınmışlardır. Elemanların çözümlenmesinde izlenen yol şu maddeler altında toplanabilir:

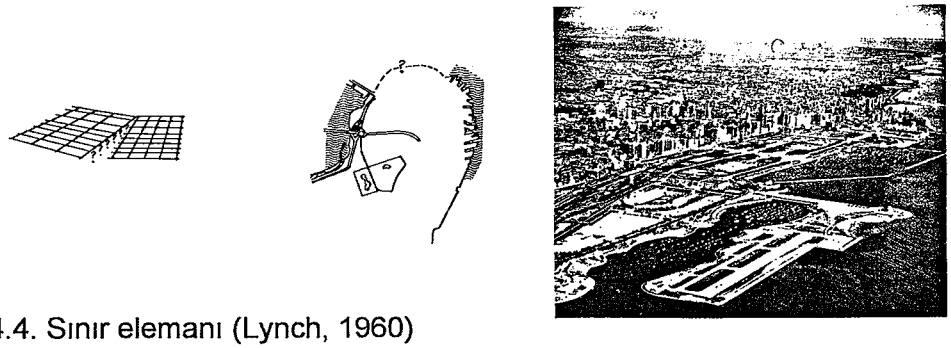
a. Genel olarak elemanların tanımlarının yapılması,

b. Her elemanın kendi alt elemanlarının belirlenmesi ile kendi içinde çözümlenmesi,

c. Kent bütünündeki görevlerine ve bütünle ilişkilerine bağlı olarak tipolojilerinin kurulmaya çalışılması.

4.2.1.1. Kentsel Sınırlar

Sınırlar ile kentsel yapının dış konturları ve formu belirlenmektedir. Sokaklar gibi doğrusal elemanlar olmalarına karşın onlar gibi kullanılmayan elemanlardır. Kent içinde; kıyılar, trenyolu hatları, duvarlar gibi devamlılıkta, doğrusal kırıklar içeren ve iki faz arasındaki sınırlardır. Bu kenar elemanları, yollar kadar etkin elemanlar olmasalar da, çoğu insan için organize edici önemli özelliklere sahiptirler, özellikle genelleştirilmiş bölgelerin birarada tutulmasındaki rolde, su ve duvar gibi bir şehrin dış çizgisi olarak yer alırlar, bölgenin iki farklı karakteri arasında sınır teşkil ederler. Tren yolları, topografya, otobanlar veya bölge sınırları olabilen sınırlar bu çevrenin çok tipik özellikleridirler ve onun bir parçası olmaya eğilimlidirler. Çoğu kenarlar izole edilmiş bariyerlerden daha çok birleşmiş görünümdedirler (Lynch, 1960).

Şekil 4.4. Sınır elemanı (Lynch, 1960)

Sınırlar;

a. doğal sınırlar,

b. yapay sınırlar,

olmak üzere ikiye ayrılırlar. Doğal sınırlar, kentin kıyısı, tepesi, ağaçlık alanları gibi topografyasına bağlı olurken; yapay sınırlar, insan yapımı ve korunma amaçlı sur ve setler v.b. olabilmektedir. Sınırlar, kentlerin zaman içindeki değişim ve gelişimleri ile kırılmakta ve sınır olma özelliklerini yitirebilmektedirler. Sınırların değişimi durumunda gerçekleşen gelişim, eski sınırlara bağımlı, ya da onların izlerini taşır nitelikte olmaktadır.

Sınırlar, kent içindeki ölçeğe ve bulunduğu mekana bağlı olarak farklı karşılıklara sahiptir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Kent sınırları (sur duvarı, dere,kıyı, dağ, resmi sınırlar, v.b.),
- Güzergah sınırları (bina cepheleri, ağaç dizileri, v.b.),
- Bölge sınırları (tepe, dere, kıyı v.b.),
- Kesişim noktası sınırları (mekanı sınırlayan çevre binalar, duvarlar, v.b.)

Bu modelde sınır kavramı, kentsel ölçekte, ve kenti sınırlayan, ona formunu veren elemanlar olarak ele alınmıştır. Kent sınırları, bir bitişi, engeli içerseler de bünyelerinde bir geçit ya da girişi barındırmaktadırlar. Böylece kente, sınırların üzerinde yer alan bu eşik noktalarından giriş yapılmaktadır.

4.2.1.2. Kentin Bölgeleri

Bölgeler, kentten sonra, kentin tüm özelliklerini bünyesinde barındıran ve diğer kentsel yapı elemanlarını da içine alan, en büyük kentsel bileşen durumundadırlar.

Bölgeler, kentin yapısal bir parçası olma özelliğini taşırlar ve bu karakterleri ile modern dönemin "zone" kavramı ile zıt bir yapıdadırlar. Modern dönemin bölge anlayışında, her bölge farklı işlevi ile birbirlerinden ayrılmaktadır. Konut bölgesi, ticaret bölgesi, eğlence alanı gibi.

Bölge Lynch (1960)'e göre iki şekilde tarif edilmektedir. Bir bölge, boyutu, dokusu, malzemesi, bina ve elemanları v.b. gibi karakteristik unsurlarla diğer yerleşimden farklılaşarak, belirginleşmektedir.

Bölgeler, içine girip çıkabilecek geniş şehir bölgeleridir. Bunlar bazı ortak özelliklere sahiptir. Etnik, sınıfsal olabileceği gibi fiziksel bölgeler de vardır. Bu fiziksel özellikler; doku, mekan, form, detay, sembol, bina çeşidi, kullanım, aktivite, alışkanlıklar, topografya, korunmanın seviyesi gibi tematik devamlılıklar ile bölgeleri tanımlanmalarında etkili olurlar.

Bölgelerin ayrımındaki ipuçları görsel olabileceği gibi işitsel de olabilir. Bölgeler şehrin geri kalanından farklı bir karaktere sahiptir ve hemen tanınabilir olmaları ile birbirlerinden ayrılırlar. Sosyal bağlar da bölgenin oluşmasında etkilidir. Bölgeler çeşitli sınır türlerine sahiptir, bunların bazıları zor, tanımlı, keskindir; bazıları ise yumuşak ya da kesin olmayan sınırlar olabilmektedir (Lynch, 1960).

Bölgeler, çeşitli karakteristikleri ile kentin diğer kısımlarından ayrılırlar. Bu karakteristikler :

a. Kullanım farkı,
b. Topografyanın farklı oluşu,
c. Dokusal özelikler,
d. Farklı bina tiplerinin ve malzeme kullanımının oluşu,
e. Farklı sokak tiplerinin oluşu,
f. İç sınırlar ile bölgeler arasındaki ayrımın netleşmesi,
g. Dönemsel farklılıklar,

olarak nitelenebilir.

4.2.1.3. Kentsel Güzergahlar

Güzergahlar, binaları ve diğer elemanları birleştirme görevini üstlenmiş doğrusal kent boşluklarıdır. Bu elemanlar, "yapı kurucu" özelliktedirler, ve kentin "iskeletini, omurgasını" oluştururlar (Köksal 1994). Güzergahlar kentte, sokak, transit yol, taşıt

yolu, su kanalı gibi daha somut karşılıklar da bulabilmektedir. İnsanlar, yolları diğer çevresel elemanları düzenlemede ve ilişkilendirmede kullanırlar. İçinde hareketin yer aldığı bu mekanlar, insanları bir yerden bir yere ulaştırdığı gibi, bünyelerinde günlük sosyal aktivitelerin de gerçekleşmesine imkan tanırlar. Sokaklar, bulundukları yere bağlı olarak kamusal, yarı kamusal ve yarı özel niteliklerde olabilmektedirler. Meydan çevresindeki bir sokak, konut ve dükkan çevresindeki bir sokak ve birkaç konuta açılan bir çıkmaz sokak gibi çeşitli mahremiyet derecelerinde olabilmektedir.

"Geleneksel kentlerin çoğu, binalar arasında kalan mekanların, binaların kendisi kadar önemli olduğu, belirgin bir dağıtım ağı çerçevesinde oluşturulmuştur. Geleneksel kent, bu şekilde bir mekanlar sistemi olarak iyi tarif edilmiş bir mekansal hacme sahip temel cadde/sokak biçimini üretmiştir." (Çakmaklı, 1992 a.).

Karakteristik mekansal nitelikler, yolların imajını genişletebilir, uzatabilir. Sokaklar darlık ve genişliklerinin aşırı uçta olması ile dikkati çekerler. Darlık; yüksek binalar, büyük kalabalıklar tarafından güçlendirilir. Bir yolun kimliğinde ana cephe karakteri de önemlidir. Fonksiyonel ve şekilsel bütünlükler bozulduğunda, insanlar aynı yolun devamlılığını hissetmede zorlanmaktadırlar. İsimler de bu devamlılığı sağlayan unsurlardan biridir. Yolları farklılaştıran, tanımamızı sağlayan, ona kimlik veren, çevresel unsurlar vardır, bunlar; yoldaki kavis, eğimin gidiş ve gelişteki farklılığı, farklı bir binanın şekilde ve boyuttaki mevcut oluşumu gibi nitelikler ile sağlanmaktadır (Lynch, 1960).

Sokak yapısını açıklaması bakımından, yola bağlı mekan oluşumları tipolojisi altında tipolojiler oluşturulmuştur.. Bu konuda yapılan çalışmalara bağlı olarak tipolojiler, Y tuzağı, odak noktası, çerçeve, davet, çıkmaz, dalgalanmalar gibi farklılaşma noktalarına göre gerçekleştirilmektedir(Özerdim, 1992). Yolların kimlikleri, net şekilde bilinen başlangıç ve varış noktalarıyla güçlenir. Bir sokağın kullanımı, boyutları, başı sonu belirli ya da belirsiz oluşu ile ilgilidir (Lynch, 1960).

Yollar, onu çevre kanallardan farklılaştıracak bazı karakteristik özelliklere sahip olmalıdır. Bunlar:

a. Kenarlar boyunca bazı özel kullanış yada aktivitelerin konsantrasyonu,
b. Karakteristik mekansal nitelikler,
c. Plan yada yüzeylerin sahip olduğu özel bir doku,
d. Özel bir aydınlanma modeli,
e. Koku yada ses gruplarının benzersizliği,
f. Bitkilendirme yöntemi veya tipik bir detay,
g. Sürekliliğin sağlanması ve bunu sağlayacak elemanların ritmik bir düzen içinde yer almaları,
h. Hareketin çizgisinin net bir yöne sahip olması,

gibi özelliklerdir.

Kent bütününe bağlı sokak tipolojilerinin oluşturulması ile ikinci adım gerçekleştirilmektedir. Bu tipolojiler:

a. Topografyaya bağlı,
b. İşleve, kullanıma bağlı,
c. Yola bağlı mekansal oluşumlar

şeklinde kurulabilir.

Yolun sınırları ile incelenmesi, kapalılığının niteliğinin araştırılmasına bakılacak olursa, sokak kesitlerinde yan yüzler farklı elemanlar tarafından oluşturulabilmektedir. Bunlar: binalar, bahçe duvarları, ağaç dizileri v.b. olabilmektedir.

Güzergahların analizinde izlenen aşamalar şu şekilde olacaktır:

- Kentsel boşluklar içinde sokak ağı ile ele alınması,
- Kentin omurgasını oluşturan ana akslarının belirlenmesi ve kentteki yapı kuruculuk açısından nasıl bir önem taşıdıklarının belirlenmesi,
- Kente dair sokak tipolojilerinin oluşturulması. Bu tipolojiler, kentteki konuma ve kullanıma bağlı oluşturulmuştur. Seçilecek karakteristik sokak örüntülerinde ele alınacak analitik çalışma şöyle olacaktır.

- Karakteristik değişim noktalarına bağlı mekan oluşumlarının tipolojisinin oluşturulmasıdır. Yol boyunca belirlenen önemli değişim noktaları; fonksiyonun değişimi ile olabileceği gibi biçimsel, yapısal da olabilmektedir.

- Kent örüntülerinde seçilen karakteristik noktalarda bir dizi sıralı gösterimin yapılması. Rodoslov Zug'un (1996) çalışmalarında ve benzeri diğer çalışmalarda ele alındığı gibi; sokak aksı, izi boyunca bir dizi fotoğraf çekilmekte ve bunlar plan üzerinde bir seri olarak dizilmktedir.

Şekil 4.5 Hydra üzerine yapılan analiz örneği ile Rodoslav Zug'un sokak analiz yönteminin birer alternatif analiz tekniği olarak verilmesi.

4.2.1.4. Kesişim Noktaları

Kesişim noktaları, sokakları birbirine bağlayan yapı kurucu göreve sahiptirler, ve aynı zamanda yolların kesişim noktalarında bulunurlar. Kent içindeki stratejik noktalar olarak birer odak oluşturma yetisine sahiptirler. İçine gözlemcinin girebileceği, hem yolların kavşak noktası, hem de bazı karakteristik unsurların konsantrasyonu durumundadırlar. Şehir imajında küçük noktalardır. Gerçekte şehir yeterli seviyede genişse, şehrin merkezi bölgesine bir giriş olabilirler. Uluslararası düzeyden bakıldığında bir ülke yada şehir olabilirler.

Kesişim noktalarında dikkat artar, ve çevredeki yüzey oluşturucu elemanlar daha da önem kazanır. Kesişim noktaları, güçlü bir kullanım ve fiziksel forma da sahiplerse önemli birer merkez haline gelirler. Bu noktadaki kullanımlar ve binaların yarattığı aktiviteler, mekana canlılık katar. Bu mekanların önemleri ve karakterleri de hangi yolların kesişiminde yer aldıklarına bağlı olarak değişim gösterir. Buna göre;

a. Taşıt yollarının kesişiminde kavşak noktalarının oluşması (Metro istasyonları,tren yolu istasyonları ve hava alanları v.b. gibi),
b. Yaya akslarının kesişiminde canlı meydanların, toplanma ve durma noktalarının oluşması,
c. Ticaret akslarının kesişmesi ile çarşı meydanlarının oluşması,

örnek olarak gösterilebilir.

Şehrin kavşak veya kesişme noktaları; karar verme noktaları olduğu için gözlemci için önem taşır. Güçlü bir fiziksel biçim gerekli olmamakla birlikte, mekan bir biçime sahipse, etki daha güçlü olmakta ve kesişim noktası akılda kalıcı hale gelmektedir (Lynch, 1960).

Kesişim noktalarını:

- Geometrilerine bağlı olarak,
- Mekansal niteliklere bağlı olarak,

- Kentte bulundukları konum itibari ile, kullanımlarına bağlı olarak,
- Hangi yollar üzerinde yer aldığına bağlı olarak, yapı kurucu önemlerine göre tipolojileri ve örneklenmeleri gerçekleştirilir. Kente bağlı kesişim noktalarının tipolojisi kurulduktan sonra, bunlar detaylı olarak örneklendirilip, açıklanır.

Kesişim noktaları biçimleri itibari ile, üç ve dört tarafı da sınırlanmış mekansal özelliklere sahip olabilmektedirler. Bu karakteristik noktalar, ana akslar üzerinde yer almakta ve burada dini odaklara, ya da önemli binalara yakın olmaları sebebiyle, güçlü birer kimlik kazanmaktadırlar. Kesişim noktaları, çeşitli kullanım ve fonksiyon alanlarına göre de sınıflandırılabilir. Kesişim noktalarını sınırlayan yüzey elemanları değişik özelliklere sahip ise bunlara bağlı kesit tipolojileri de oluşturulabilir.

4.2.1.5. Kentsel Doluluklar-Yapı Adaları

Kentsel doluluklar, kentlerdeki boşlukları tanımlı kılarak, kentsel mekanların oluşumunu ve biçimlenmesini sağlayan, önemli yapı kurucu elemanlardır. Kentsel doluluklar;

a. Yapı Adası,
b. Parsel,
c. Bina,

bağlamında ele alınmıştır.

Yapı adaları topografyaya ve kullanıma bağlı farklılaşırlar. Topografyaya bağlı olarak, dar, uzun, geniş, küçük, kare, dikdörtgen, yamuk gibi biçimlerde olabilirler. Kullanıma bağlı olarak: ticaret amaçlı yapı adaları, konut kullanımlı yapı adaları, anıtların yer aldığı yapı adaları gibi, sınıflanabilirler. Bina ve parsel gruplarını kapsayan yapı adaları, bünyelerinde yer alan elemanların hangi şekillerde bulunduğuna bağlı olarak da çeşitlilik gösterirler. Bu açıdan:

- Bir çok bina grubunun bir araya gelmesi ile oluşan parçalı yapı adası,
- Tek bir binanın bütün bir adayı kaplaması ile oluşan tek parçalı yapı adası,

tipleri mevcuttur.

Çözümlemede yapı adaları, öncelikle kent içindeki dağılımları ile incelenecektir. Bunun için doluluk-boşluk analizi ile farklılık gösteren yapı adası tipleri tespit edilecektir. Sonrasında, kent içindeki topografyaya, kullanıma, ve yapı adasının kendi iç oluşumlarına bağlı olarak, yapı adası tipolojileri oluşturulacaktır.

4.2.1.6. Kentsel Doluluklar-Parseller

Parsel, kentsel biçimi oluşturan en küçük birim ve yapı taşı olarak önemli bir yapı kurucu elemandır. Parsel, binanın kentteki karşılığıdır. "Binaya en yakın ölçek birimi, parseldir, ve parselin kentsel dağılım ve gelişiminin bilinmesi, hem mülkiyet ve ekonominin mekansal dağılımını bildirmesi açısından işlevsel bakımından; hem de inşa edilmiş parsellerden oluşan kent mimarisinin en küçük birimini oluşturması açısından, morfolojik bakımdan önemlidir" (Yücel, 1981).

Parselin kendi içinde çözümlenmesinde, bina ve parsel ilişkisi gündeme gelir. Bina ve boşluk oranı ile parsel kullanımı ortaya çıkar. Bu şekilde bakıldığında, avlulu kullanım, bahçeli (ön-arka bahçe) kullanım, birebir parsel kullanımı gibi parsel oluşumları karşımıza çıkar. Parsel kullanımlarına bağlı bir tipoloji geliştirilebileceği gibi, parselin biçim ve büyüklüğüne göre de bir tipoloji geliştirilebilir.

4.2.1.7. Kentsel Doluluklar-Binalar

Binalar, kent içinde kendisini parselle tanımlayan en küçük yapı birimidir. Binalar, Rossi'ye göre iki şekilde ayrıştılmaktadır. Bunlar:

a. Birincil Yapılar (anıtlar): Dominant karakterli, tekil binalardır ve kent dokusu içerisinde figür olma özelliği ile ön plana çıkarlar.

b. İkincil yapılar (konutlar): Konutlar, yaygın doku karakterini oluşturan, fon olma özelliği taşıyan binalardır.

Rossi'ye göre, anıtlar kentteki hafızanın simgesi ve taşıyıcısı konumundadırlar, ve kent dokusunda da şekilleri, boyutları, büyüklükleri ve konumları itibari ile konut gruplarından ayrılarak, figür olarak kendilerini belli ederler. Böylece, kent içindeki farklılıkları ile dominant karakter taşıyan anıtlar birer nirengi olma özelliği kazanırlar.

Lynch, binaları, kentsel imaj (yapı) elemanı olarak ele almamakla birlikte bu elemanları kentteki yönlenme ve imaj oluşturma yetisi bakımından, güzergah ve kesişim noktalarının yüzey elemanları olarak vebir nirengi olarak ele almıştır.

Modelde, binaların kentsel çevrenin biçimlenmesindeki rolü araştırılacaktır. Binaların ilk amacı, etkinlikleri barındırmaktır. Binalar, etkinlikleri barındırmanın ötesinde, basitçe boşluk içinde yer kaplayan nesneler olarak da önemlidir. Kentsel peyzaj içinde yeni yapılan bir bina, havuza atılan bir taş gibi, çevresine yayılan bir güç oluşturur (Çakmaklı, 1992 a).

Binalar, kentin doluluklarını oluşturan yapı öğesidirler. Kent yapısını kurucu bu doluluk öğeleri ile kent arasında özsel bir ilişki vardır, ve sanıldığının aksine binalar çevrelerinden ve kent yapısından ayrı, kopuk elemanlar değildir. Bu çalışmada bina, kentsel yapı kurucu bir eleman olarak ele alınmıştır.

Binaların kent içinde, malzemelerine, yapım tarzına, kullanım farklılıklarına, uslüp farklılıklarına, konumlarına bağlı olarak tipolojileri oluşturulacaktır.

4.2.1.8. Nirengiler

Dışsal bir forma sahip elemanlardır, fiziksel obje olarak karşımıza çıkarlar; bir bina, bir işaret, bir dükkan, bir tepe olabilirler. Onun küçük, fonksiyonel ve sembolik önemine rağmen, zıtlık durumu, yapılış dönemi, boyutları onu iyi kimliklendirilmiş bir imaj haline getirir. Nirengi, birçok bölgeden görülebilir. Birbirine yakın elemanlar ile bölgesel bir zıtlık başlatarak arka fon ve yüksekliği ile çeşitlilik sunarlar. Aktiviteler de bir elmanın landmark olmasına sebep olabilir. Objelere tarih içinden gelmiş olmaları bir anlam katabilir. Bu değer onu nirengi kılabilir (Lynch, 1992).

Nirengiler :

a.Doğal
b. İnsan yapımı,

olarak sınıflandırılabilir. Nirengilerin incelenmesinde kent içindeki nirengilerin durumu ile ve kent dışından algılanan bütün içinde algılanan nirengiler olmak üzere iki şekilde incelenebilir.

4.2.2. Kentsel Yapı Elemanları Arasındaki İlişkiler Düzeni

Kentsel yapı elemanlarının birleşim esasları ile anlatılmak istenen; bileşenler arasındaki bağlar ve örgütleşme mantığıdır. Daha önce irdelenen ikili ilişkilerin (Bknz. 3.2.2., Elemanlar arası ilişkiler düzeninin belirlenmesi), hangi kurallarla oluştuğu açıklanacaktır.

Modelde ilişkiler düzeni, hiyerarşik bir biçimde ele alınacaktır, ve en küçük yapı birimi olan binadan başlayarak bütüne doğru parça-bütün ilişkisi içinde tekrar kurularak, çözümleme gerçekleştirilecektir. Belirlenen ikili eleman grupları arasındaki ilişkiler ve birleşimler irdelenirken, bir yandan genel anlamda kente dair ilişkilerin tipolojileri kurulmaya çalışılmakta, ve bir yandan da belirli bazı noktalar seçilerek bunlar üzerinde, ilişkiler düzeni, ve birleşim essaları daha ayrıntılı olarak çözümlenrmektedir. Bu incelemeler esnasında; düzen ilkelerinden, birleşimlerin ve bütünün oluşumunu açıklayan algı esaslı ilkelerden çözümlemeye destek olmaları açısından yararlanılacaktır

Düzen, çeşitlilik olmadan sıkıntı ve monotonluk yaratır. Aynı şekilde çeşitlilik de düzen olmadan kaos yaratır. Kentteki İlişkiler düzenini bulmada bize destek olacak düzen ilkeleri Ching'in ayrımına göre şöyledir (Ching,1979):

Akslar;
Uzaydaki iki nokta arasındaki çizgi biçim ve mekanlar üzerine yerleştirilebilir.

Simetri;

Biçim ve mekanların eşit ve dengeli bir biçimde bir aksla ya da bir noktayla ayrılması.

Hiyerarşi:

Biçim veya mekanın boyutundaki, biçimindeki, konumundaki bir farklılık ile öneminin vurgulanması. Bütünün diğer elemanlarla ilişkilerdir.

Bu anlamda ortaya çıkan figür elemanlar dominant karakterde olurlar. Bunlar dolulukar içerisinde büyük bir boşluk, pazar yeri gibi figür durumunda olabileceklerigibi, anıtlar gibi, boşluk içerisinde, kütlesi belirlenenen ve yaygın dokunun bir uzantısı omaktan çok odoku içinde kendi formunu belli ederek dominant karakterde olan örnekler mevcuttur.

Ritim/tekrar:

Tekrarlanan örnekler numuneler kullanarak ve bunların sonucu oluşan ritim duygusu ile bir takım biçim ve mekan düzenlerinin oluşması.

Datum:

Bir çizgi, yüzey yada hacimin, sürekliliği ve düzeni ile bir takım biçim ve mekanların toplanmasına organize olmasına hizmet veriyor.

Dönüşüm (Transformasyon)

Mimari bir konseptin yada organizasyonun bir ilke doğrultusunda güçlenerek, bir arada kalarak çeşitli deformasyonlara maruz kalması.

İlişkiler düzenini oluşturan ilkeleri ve birleşimleri açıklamada bize destek olabilecek algı esaslı maddeler şunlardır:

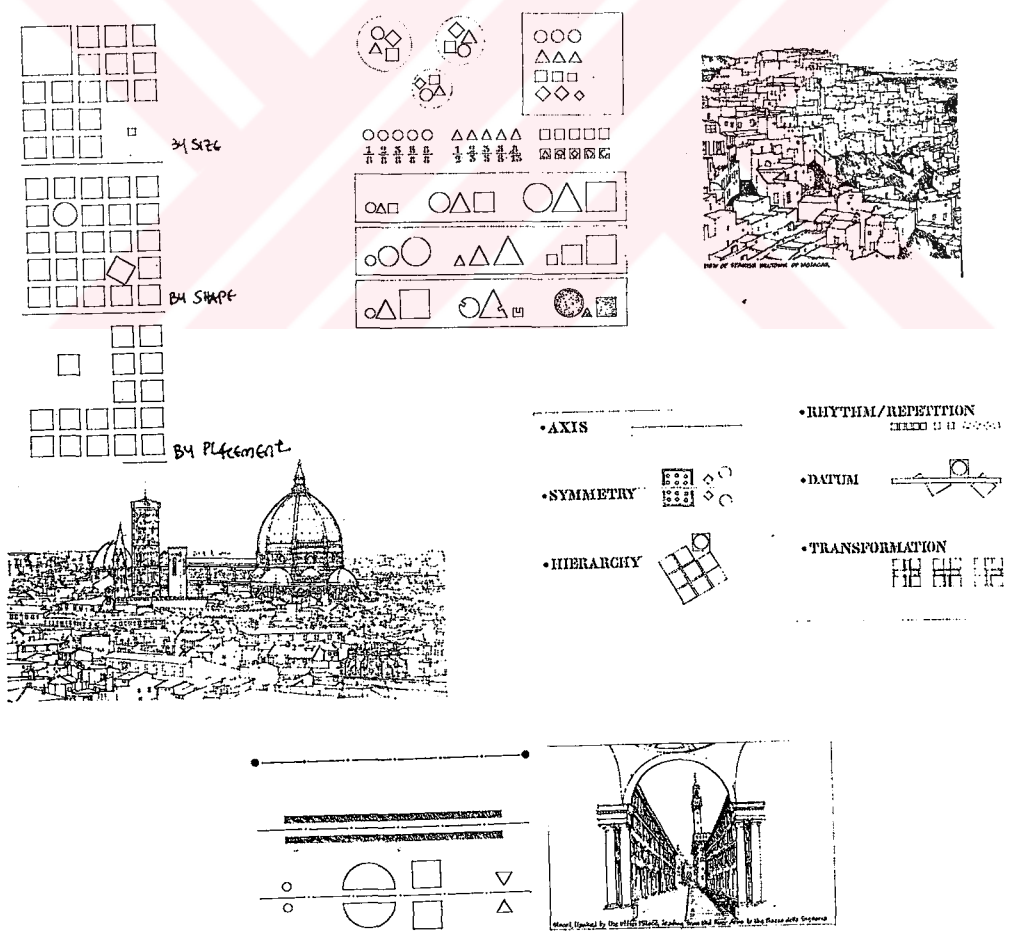
- yakınlık
- çevreleme
- örtme-araya girme
- birleşme
- bölünme
- dereceleme

- devamlılık
- benzerlik
  - . tekrar
  - . kontrast
  - . egemenlik

renk, doku, şekil, yönlenme, ölçü

Bu ilişkiler yolu ile elemanların meydana getirdikleri düzenlere, "biçimsel strüktürler" denir. Örneğin yakınlık bağıntısı, bir takım elemanın bir "grup"; devamlılık bağıntısı ise o elemanların bir "sıra" meydana getirmelerine yol açar. Her iki halde de ortaya çıkan "biçim" ya da "biçimsel stürüktürler" dir (Erkman, 1973).

Belirlenen ikili eleman grup ve ilişkilerin kent içinde nasıl karşılıklar bulduğu araştırılmıştır. Belirlenen birleşim esaslarına dayalı olarak birleşim tipolojileri oluşturulmuş ve örneklenerek açıklanmıştır.

Şekil 4.6 İlişkiler Düzeni, Düzan İlkeleri (Ching, 1979)

BÖLÜM 5.

MODELİN UYGULANMASI: AYVALIK ÖRNEĞİ

5.1. Ayvalık Üzerine Genel Açıklamalar

Bu bölüm, Ayvalık kentsel çözümlemesine geçilmeden, Ayvalık hakkındaki genel bilgileri içermektedir.

5.1.1.Neden Ayvalık?

Çalışma alanı olarak seçilen Ayvalık sit bölgesi yapısında fazla bozulma olmadan günümüze kadar gelebilmeyi başarmış kentlerimizden biridir. Kendi bünyesi, iç örüntüleri, tanımlı elemanları ile bir yapı oluşturan bu orta ölçekli Ege kentinin, sistematik bir çözümleme yaklaşımıyla incelenmesi hedeflenmiştir. Bunun sonucunda yapı kurucularının ne olduğunu ve kentsel bir yapının nasıl oluştuğunu, hangi ilişkilerle kurulduğunu açıklamak mümkün olacaktır. Bu bölüme kadar yapılmış kuramsal çalışmalar göstermiştir ki, modelin açıklığa kavuşabilmesi için teorik çalışmaların somut bir alan çalışmasıyla desteklenmesi gerekmektedir.

Çözümleme yaklaşımında Ayvalık'ın seçilmesinde en büyük etken, bozulmamış bir yapı karakteri sunmasıdır. Bu yapının nelerden ve nasıl oluştuğunun analizi, geliştirdiğimiz bu model ile sistematize edilerek çözümlenecektir.

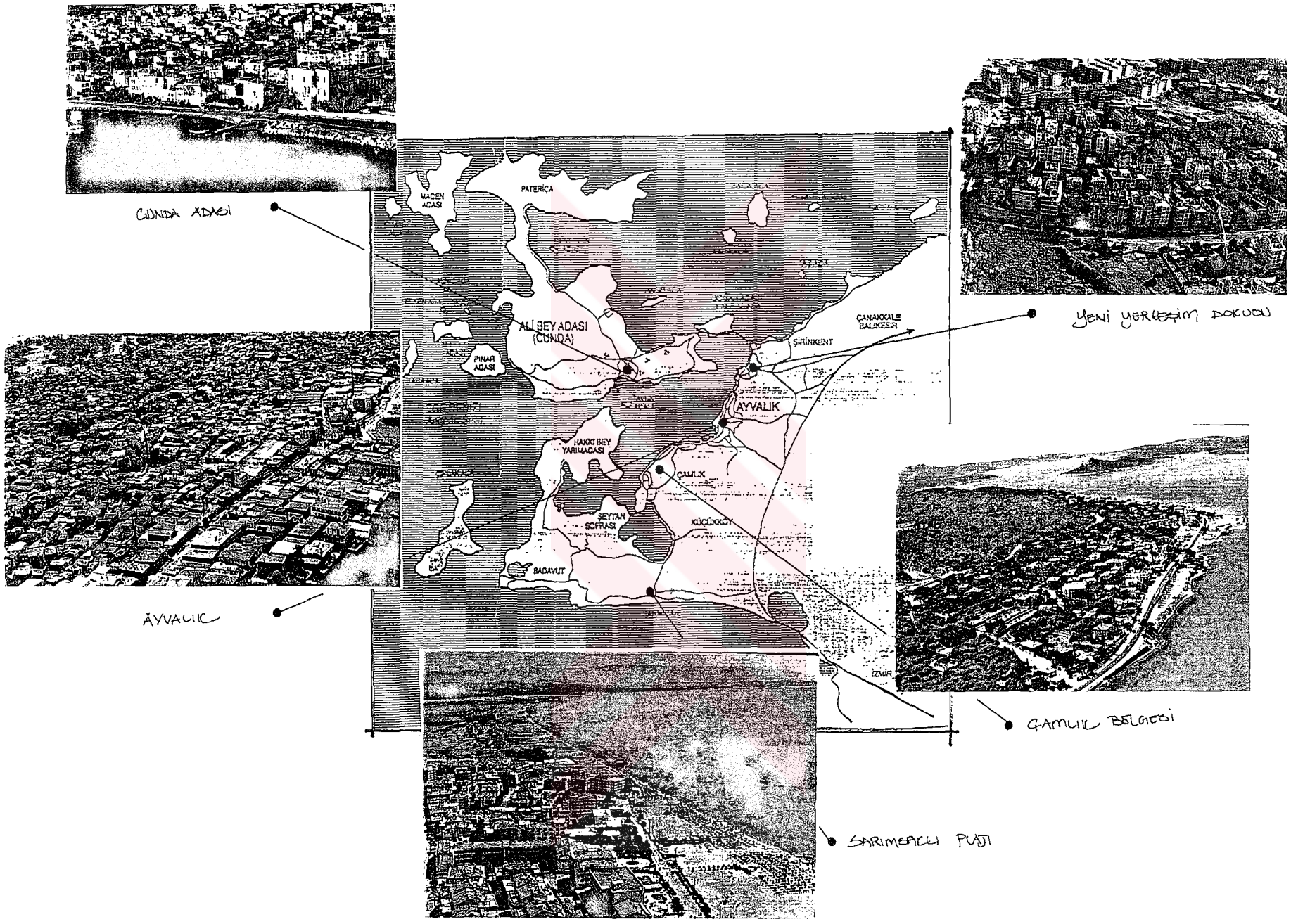
5.1.2. Konum, Uzak ve Yakın Çevresi İçinde Ayvalık'ın Yeri ve Sınırları

Ayvalık, Batı Anadolu'nun kuzeyinde Ege Denizi'nin kıyısında yer almaktadır. Kent Ege Bölgesi'nin girintili çıkıntılı kıyı özelliklerine paralellik göstermektedir. Balıkesir

iline bağlı Ayvalık İlçesi; körfezler, adacıklar arasında yer almış bir yerleşmedir. Kuzeyinde Burhaniye, doğusunda Bergama, güneyinde Dikili yer alır. Doğal sınırları; kuzeyde Bezirgan deresi, Gömeç (Armutova) ve Gümüşlü yolu; doğuda Sazanlık Deresi, Hisar ve Demirhan Boğazları, güneyde Altınova, güneybatıda Kaplan Dağları'nın meydana getirdiği Sarımsak Yarımadası ile çevrelenmiştir.

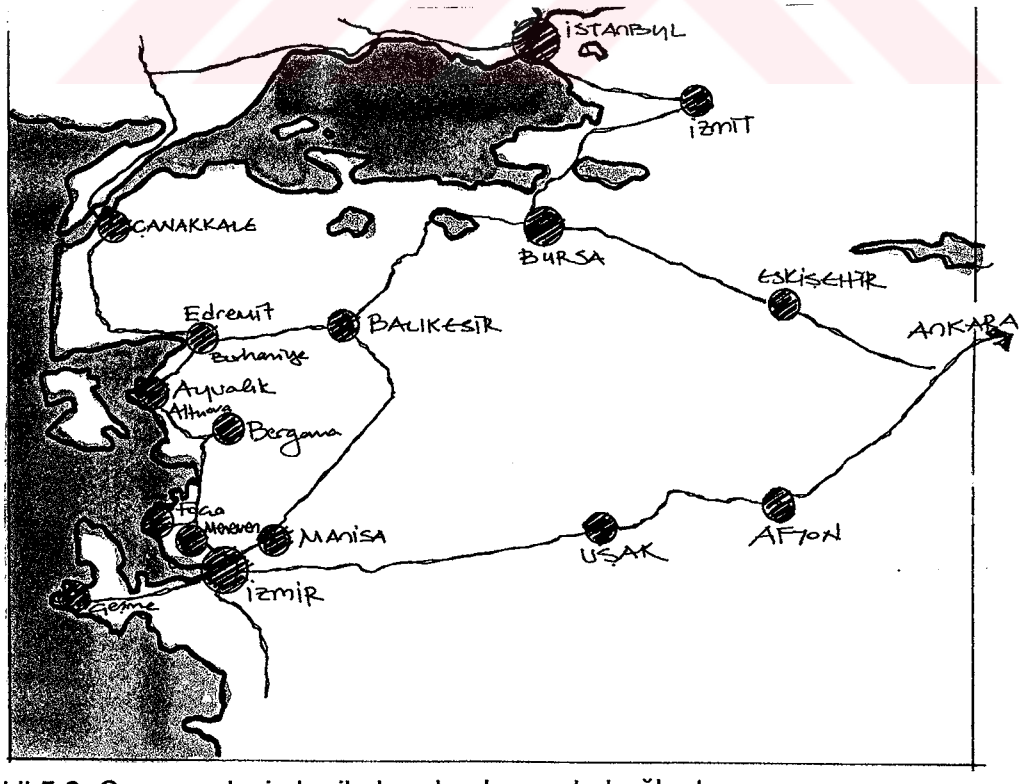
Şekil 5.1. Ayvalık yerleşiminin Ege'deki konumu

Şekil 5.2 Ayvalık in yakın çevresi içindeki konumu

5.1.3. Kentin Çevre ile Bağlantıları

Ayvalık, E-24 uluslararası karayolu üzerinde olup, çevredeki büyük merkezlere kolay ulaşılabilirliktedir. Bu yol Uzunköprü'den başlayarak Çanakkale ve Edremit körfezi üzerinden Ayvalık'tan geçerek güneye inmekte, İzmir-Aydın yolu ile Antalya'ya ulaşmaktadır. Ayvalık'a bir diğer karayolu bağlantısı da İzmir'den Aliağa-Dikili üzerinden gelen ve Truva üzerinden Çanakkale, İstanbul'a uzanan turistik sahil yoludur. Ayrıca, Balıkesir üzerinden, Bandırma-İzmir, İzmir-Ankara demiryoluna bağlanılması da mümkündür (Uğuroğlu ve dig., 1984/3). Cumhuriyetin kuruluşundan 1952 yılına kadar geçen süre içinde, Ayvalık'a deniz yolu ile de ulaşmak mümkün olmaktaydı. Vapurlar İstanbul-Ayvalık-İzmir hattı üzerinde çalışmaktaydılar. Yanaşmaya uygun bir iskelenin bulunmayışı nedeniyle, ulaşım sahilin açığında demirleyen vapurlardan sandallarla sağlanmaktaydı (Yorulmaz, 1994). Korunaklı bir liman tesisinin bulunmaması yüzünden mevcut iskele, sadece Midilli-Ayvalık arası yapılan turist taşımacılığı için ve zeytinyağı v.b. ürünlerin ihraç limanı olarak kullanılmıştır. Ayvalık'da yat limanı olarak başlatılmış bir mendirek mevcuttur. Fakat Ayvalık, yoğun yat trafiği üzerinde bulunmadığından ve yatlar kuzeye çıkmadıklarından, yat limanı olarak kullanılmamıştır. (Uğuroğlu ve dig., 1984/3).

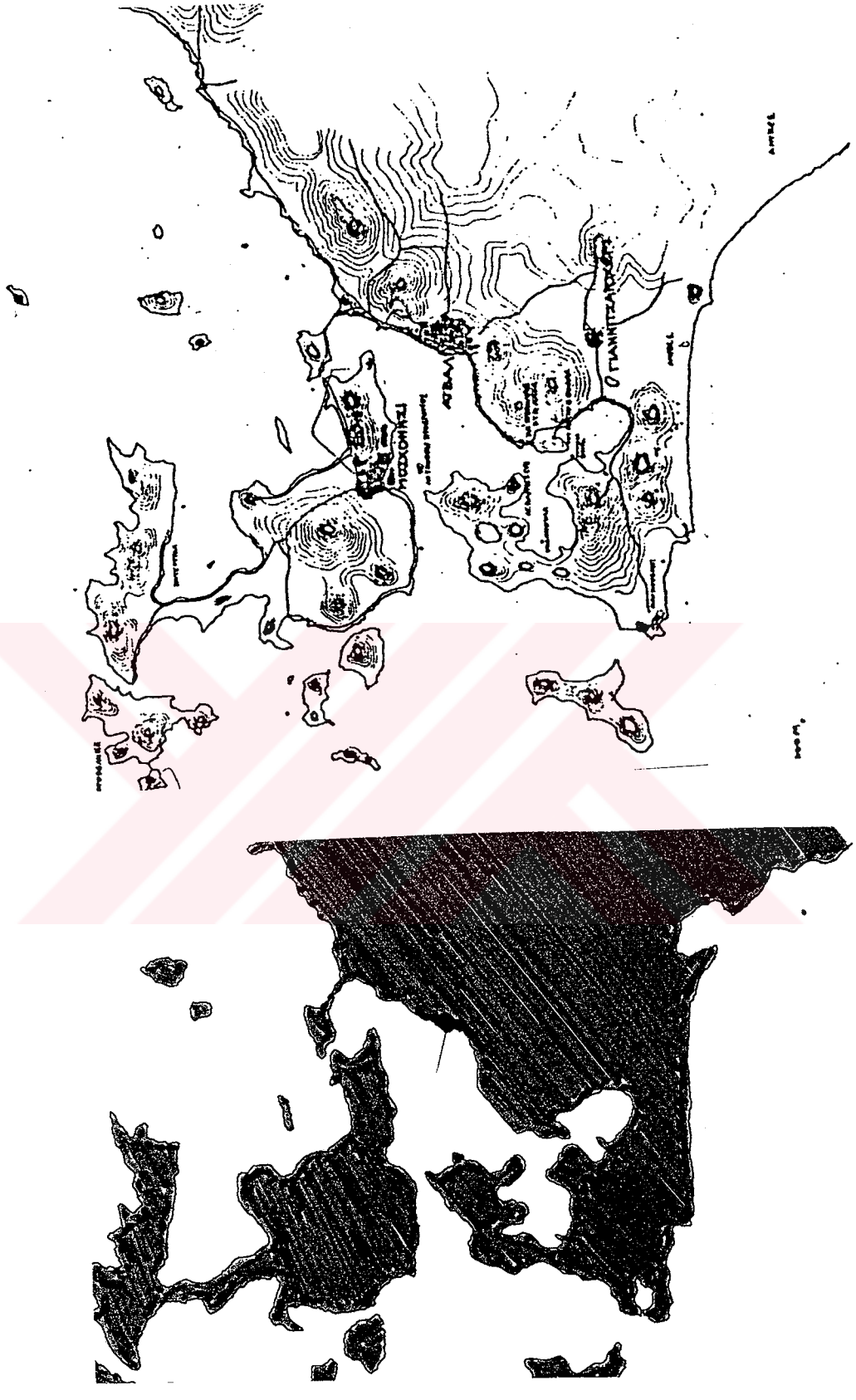
Şekil 5.3. Çevre yerleşimler ile kurulan karayolu bağlantısı.

Ayvalık Kenti ile bağlı bulunduğu Balıkesir İli arasındaki ilişki tarihsel süreç de dahil olmak üzere, her zaman kopuk olmuştur. Güzergah açısından bakıldığında kentin İzmir ile daha güçlü bağlara sahip olduğu görülecektir. Bunun en önemli sebebi aralarında deniz yolu ile sağlanan ticari ve ekonomik ilişkilerdir. İzmir Ayvalık ilişkisi günümüzde de kara yolları ile devam ettirilmektedir.

5.1.4. Ayvalık'ın Genel Coğrafi Yapısı

Ayvalık yerleşmesini, yükseltileri pek fazla olmayan tepelik alanlar çevrelemektedir. İlçede yerleşim kıyıda, eğimin çok az olduğu düzlüklerde yoğunlaşmıştır. Ancak Çamlık kesimi ile dış mahallelerdeki yamaçlara da yerleşilmiştir. Ayvalık için "Adalar Kenti" değimi kullanılmaktadır. Cunda Adası dışında 22 tane adası vardır. Yörede önemsiz küçük dereler dışında akarsu yoktur. Ayvalık'da yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçer. Yaz aylarında özellikle öğleden sonraları esen imbat, Ayvalık yöresine serinlik getirmektedir. Bu bölgedeki hakim rüzgarlar, kuzey ve kuzey doğudan esen yıldız ve poyrazdır. Yörenin hakim bitki örtüsünü ormanlık, makilik ve zeytinlik alanlar teşkil eder (Uğuroğlu ve dig. 1984/3).

Bölge, karadan tepelerle, denizden de kendi kıyısı ve adalarla çevrelenmiştir. Adalar ve kendi kıyı şeklinin içe dönük yapısı birleşince, bölge bir iç deniz hali almıştır. Kentin her iki taraftan sınırlandırılmış olması, Ayvalık'ı korunaklı ve güvenli bir koy haline getirmekle birlikte, önünde yer alan Midilli Adası ile birlikte bu durum aynı zamanda kent için bir dezavantaj da sergilemektedir. Bu yüzden tarihte özellikle iç yerleşimlerle bağları zayıf kalmış ve bu bölgelerdeki gelişmelerden de fazlaca yararlanamamıştır. Dış bağlantısı kuvvetlenen kent, bir liman ve kıyı kenti olarak kalmış, denizle ilgili yerleşimlerle de güçlü ilişkiler içinde olmuştur.

Şekil 5.4 Üst: Büyük ölçekli Ayvalık Topografyası, alt: İç deniz oluşumu ve doğal yapının kapalılığının gösterimi

5.2. Ayvalık Kentsel Yapısının Ardışık Zamanlı Çözümlenmesi

Ayvalık örneğinin incelenmesinde, ardışık zamanlı çözümlemeye bağlı olarak, kentin değişim dönemleri tespit edilmiş, ve buna bağlı kentin doğal yapısı ile yerleşik yapısının değişim ve gelişimi incelenmiştir.

Ardışık zamanlı analizlerde tarihsel bilgiler kadar çizili ve görsel belgeler de önem taşımaktadır. Ayvalık'taki gibi, özellikle türkçe tarih kaynaklarının azlığı, bu belgelerin yetersizliği durumunda, tarihsel, coğrafi ve görsel kaynakların yardımıyla yerleşimin tahmini tespiti yapılmıştır. Ayvalık kentsel yapısını etkileyen değişim dönemleri, izleyen bölümlerde ele alınmıştır.

5.2.1. Ayvalık ve Çevre Bölgenin Oluşumu:

Ege'nin jeolojik oluşumu ve volkanik kökenli geçmişi, Ayvalık'ın doğal yapısını belirlemiştir. Ayvalık'ı içine alan ve aşağı yukarı bugünkü Ege Denizi ve çevresinde oluşan bölge, yeryüzü kabuğunun tarihinde en geç oluşumlardan biridir. Ayvalık, kıyı uzantısının ve adaların kavradığı bir iç deniz oluşumuna sahiptir. Kent bir çok irili ufaklı adadan oluşmuştur. Bu yapısal özellik onun jeolojik oluşumundan kaynaklanmaktadır. Bu adaların çoğu lav birikintisi ve çöküntülerinden oluşmuştur ve buzul çağı sonrası eriyen sular ile kaplanarak birer adaya dönüşmüşlerdir. Ayvalık her iki tarafının sınırlandırılmış olması ile korunaklı ve güvenli bir koy, durumundadır.

Şekil 5.5. Birinci dönem, Ayvalık topografyası

5.2.2. Kuruluş Öncesi Ayvalık ve Çevresi

Ayvalık'ın eski çağlarda, önce Hecotonnese denilen, ve yakın zamanlarda Mosco Nis adını alan adalara serpilmiş Yunan kolonileri üzerinde kurulmuş olduğu, şehrin çok daha sonra bugünkü yerine yani İlk Kurşun Tepesi eteklerine taşındığı rivayet edilmektedir. Bu yeni yerleşme yerinde bulunan bazı Bizans çağı verileri de bu durumu kanıtlamaktadır (Zeki Arıkan,1988).

Ayvalık'ın içinde bulunduğu Ege Bölgesi'nin, bu dönemdeki gelişiminin bilinmesi, kentin kurulmasına taban oluşturan nedenleri bünyesinde barındırdığından, önem taşımaktadır.

Bu dönemdeki bölgesel gelişmeler İlhan Tekeli'nin açıklamaları doğrultusunda verilmiştir (Tekeli, 1992). 13. Ve 17. Yy. arasını kapsayan dönemde, kıyı kentleri sönük bir yapıda iken, iç bölge yerleşimleri daha bir güçlü durumda olmuşlardır.

13.-14. Yy. arası, Ege Bölgesi, küçük beyliklerden oluşmuş parçalı siyasal bir yapıya sahiptir. Bu yapı ve yol ağının niteliği, uluslararası ticaretin gelişmesine olanak vermemiş ve bu nedenle kentlerin ekonomik yapısı tarımla sınırlı kalmıştır. Beyliklerin dış ilişkilerini sağlayan antik dönem limanları dışında, kıyı yerleşimlerinin önemi iç bölgelere kaymıştır.

Bölgenin ikinci aşamasını teşkil eden, 15.-16. Yy. arası Osmanlı İmparatorluğunun gelişme dönemini ve bölgeyi hakimiyeti altına almasını kapsar. Böylece, tarımsal ürün İstanbul merkezinden denetlenmeye başlamış ve merkezin Bursa'dan İstanbul'a kaymasıyla yol sistemleri değişmiş ve bu dönem bölgenin önemi daha da azalmıştır.

5.2.3. Ayvalık Kenti'nin Kuruluşu ve İlk Yerleşimin Oluşumu

Ayvalık'ın kuruluşu hakkında, 16. Y.y. kaynaklarına bakıldığında böyle bir yerleşime rastlanılmamaktadır. Bunlardan biri olan Piri Reis'in 1513 yılında tamamladığı Kitab-ı Bahriye adlı eserinde, Pirgos Limanı ile diğer Yunda Adaları Kıyıları bütün inceliklerine kadar anlatıldığı halde, Ayvalık adlı ne bir kasabadan ne de köyden

söz edilmiştir. Yunda Adalarının aralarındaki limanlarda küçük deniz taşıtlarının sığınabileceği anlatıldıktan sonra Ayazmand kıyılarına geçilerek, 1462'de Midilli'nin zaptından ve ondan sonraki Midilli seferlerinde de Türk Orduları'nın hep Ayazmand İskelesinden Midilli'ye geçtiği belirtilmiştir. Bir diğer kaynak olan 16. Yy. sonlarına ait Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'ndeki Ege Kıyılarını gösteren haritada böyle bir yerleşime rastlanılmamaktadır.

Ayvalık ile ilgili ilk yazılı belge, Edremit sicillerinde, 1770'li yıllarda Ayazmand-Altınova kadılığına yazılmış bir ferman etiketidir. Bu etikete göre, o tarihlerde Ayazmand'a bağlı bir köy halinde olan Ayvalık'ın bu tarihten itibaren bir kaza merkezi haline geldiği anlaşılmaktadır (Erim,1944).

Bu dönemdeki farklı görüşlere bağlı olarak Ayvalık'taki ilk yerleşimin kuruluş bilgi ve yerlerinin tespiti şu şekilde olmuştur.

Kenti İlk Olarak Türkler'in Kurduğu Görüşü

Türkler, İlk Kurşun Tepesi eteklerine, vadiye ve limana bakan tepe yamaçlarına 1400' lü yıllarda yerleşmişlerdir. İlk yerleşimin tepe eteklerinde kurulmuş olması, rüzgarın etkisinden korunmak amaçlı olabileceğinden, bu fikri güçlendirmektedir (Aktepe, 1994). Bu nokta aynı zamanda kentin girişi olan Boğaz'a ve limana dönük olarak konumlanmış vaziyettedir. Kent, Midilli'yi almak için askeri amaçlı olarak kurulduğu için, uzun bir süre ekonomik ve kültürel açıdan gelişme gösterememiştir (Aka, 1944).

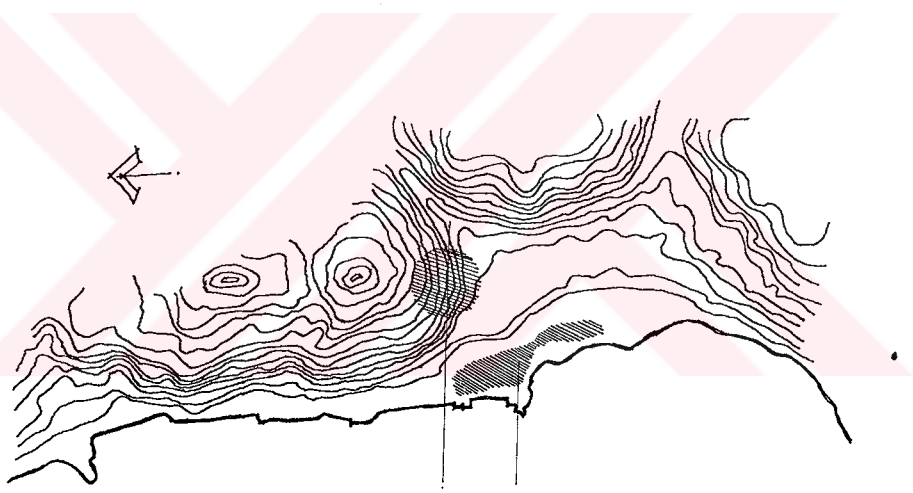
Kentin Gelişiminde Etkili Olan Rumlar'ın Kente Gelişi ve İlk Yerleştikleri Bölge.

Kentin kurucularının Rumlar olduğunu iddia eden görüşler de bulunmaktadır. 18.yy'ın ikinci yarısında Anadolu'da meydana gelen Rum göçü sırasında karşı adalardan bazı Rumlar Ayvalık'a gelerek öncelikle kasabanın kuzey doğusunda, Eğribucak denilen yerde ve ardından limanın bugünkü bulunduğu yerde yerleşmişlerdir (Aka,1944).

Rum göçü ekonomik sebeplere dayanmaktadır. 1700' lü yıllarda meydana gelen ekonomik değişimlerin sonucu İzmir, dış ülkelerin de desteğiyle, ekonomik olarak

güçlenmiş ve bir ihracat ve ithalat merkezi haline gelmişti. Bu dönemde Anadolu, bölgede iş gücüne duyulan ihtiyaç sebebiyle, Rum göçü almıştı. Bunlardan bir kısmı da, Ayvalık'ta, bugünkü limanın olduğu kıyı bölgesine yerleşmiştir. İzmir metropolünün ekonomik açıdan olumlu etkileri Ayvalık üzerinde de görülmüştür. Ayvalık'a ekonomik gerekçelerle gelen Rum'lar sayesinde kent hızlı bir gelişme göstermiştir (Tekeli, 1992).

Yorgi Sakkari'nin, Rumlar'ın Türkler'den daha sonra gelmiş olduğunu yansıtan yazısı şöyledir: "Muhtelif söylentilere göre Türkler, eskiden Taksiyarhis adı verilen bölgede yerleşmişlerdi. Fakat kendi ırk ve dinlerine uymayan göçmenleri yadırgamışlar, yavaş yavaş bulundukları yeri bırakarak yakın Türk şehirlerine çekilmişlerdir." (Sakkari, 1920). Bu yazıda da, Ayvalık'a göç eden Rumlar zamanında, burada yaşayan ve bulunan Türkler'in olduğunu doğrulamaktadır.

Şekil 5.6. Yerleşimin kuruluşu (3. dönem) ve tahmini yerleşim planı

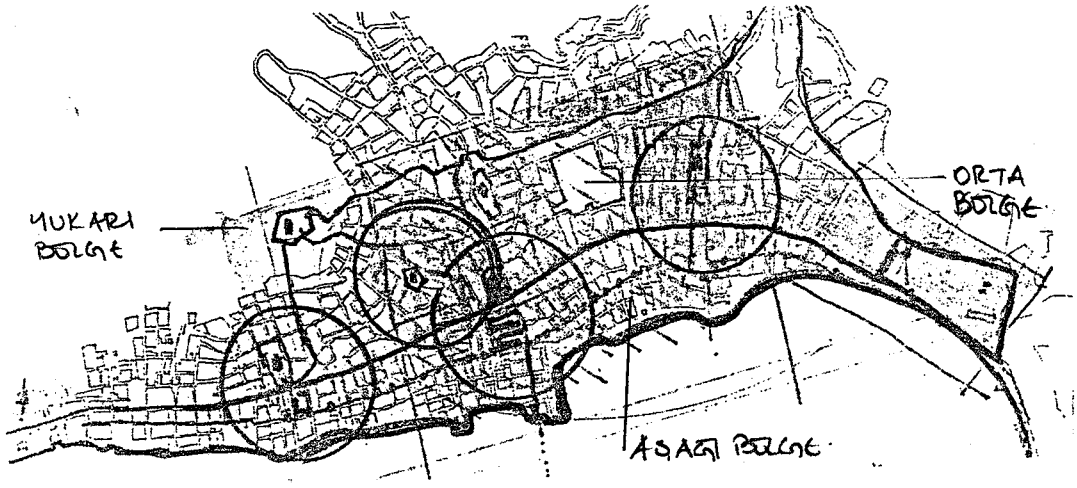
5.2.4. 18.yy ortası - 19.yy başı Ayvalık'ın İlk Gelişme Dönemi

Bu dönemde kent, özellikle ekonomik açıdan hızla gelişmiştir. İzmir metropolünün olumlu katkılarıyla Ayvalık önemli liman kentlerinden biri haline gelmiştir. Ekonomisinde zeytinyağı ve un gibi dönüştürmeye dayalı bir faaliyet bulunmaktadır. Aynı zamanda bu dönemde kurulan akademi ile eğitim merkezi haline gelen Ayvalık, sayılı kentler arasına girmiştir. Bu özellikleri sebebiyle göç almış ve nüfusu artmıştır. Yönetimde de özerk bir kent devlet görünümüyle diğer merkeze bağlı

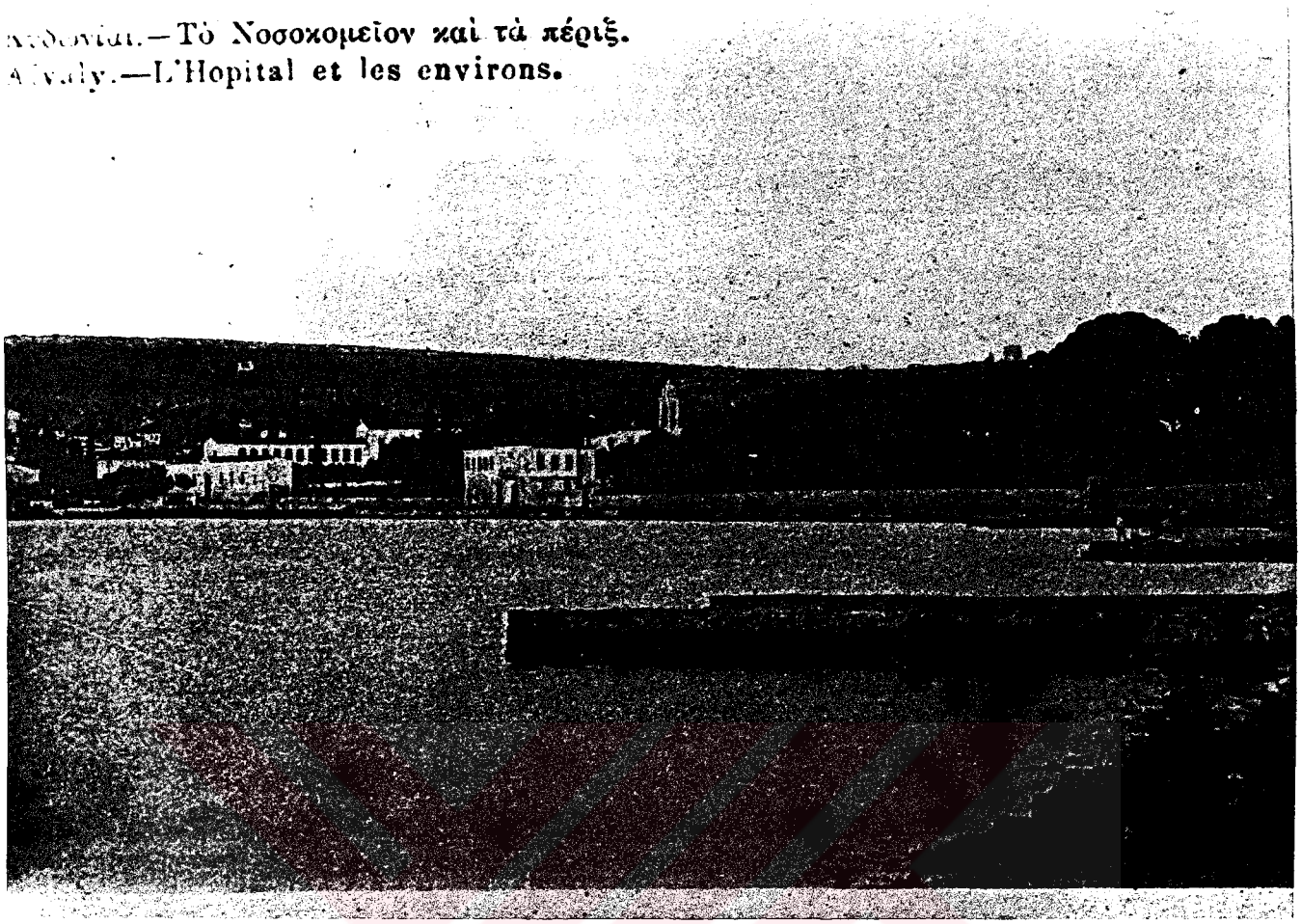
Osmanlı kentleri arasında ayrıcalıklı bir duruma sahiptir. Bu tarihe kadar kentte yerleşik bulunan Türklerin büyük çoğunluğu kentten göç etmiştir. Bu dönemdeki gelişmelerde etkili olan Papaz İkonomosun çiftliği, kent yapısı hakkında bilgi veren önemli yapılardan biridir. Yüzyılın başında 1800-1803 de kurulan Akademi, kentin bir diğer sınırı olan kuzey uçta yer almakta ve yakınına inşa edilen Agios Dimitri Kilisesi ile birlikte kente dair önemli bir mekansal ipucu sunmaktadır. Kentin tarihinde etkili olan bu akademi binası, içe dönük avlulu bir formdadır. Kent bu iki nokta arasında gelişme göstermiştir.

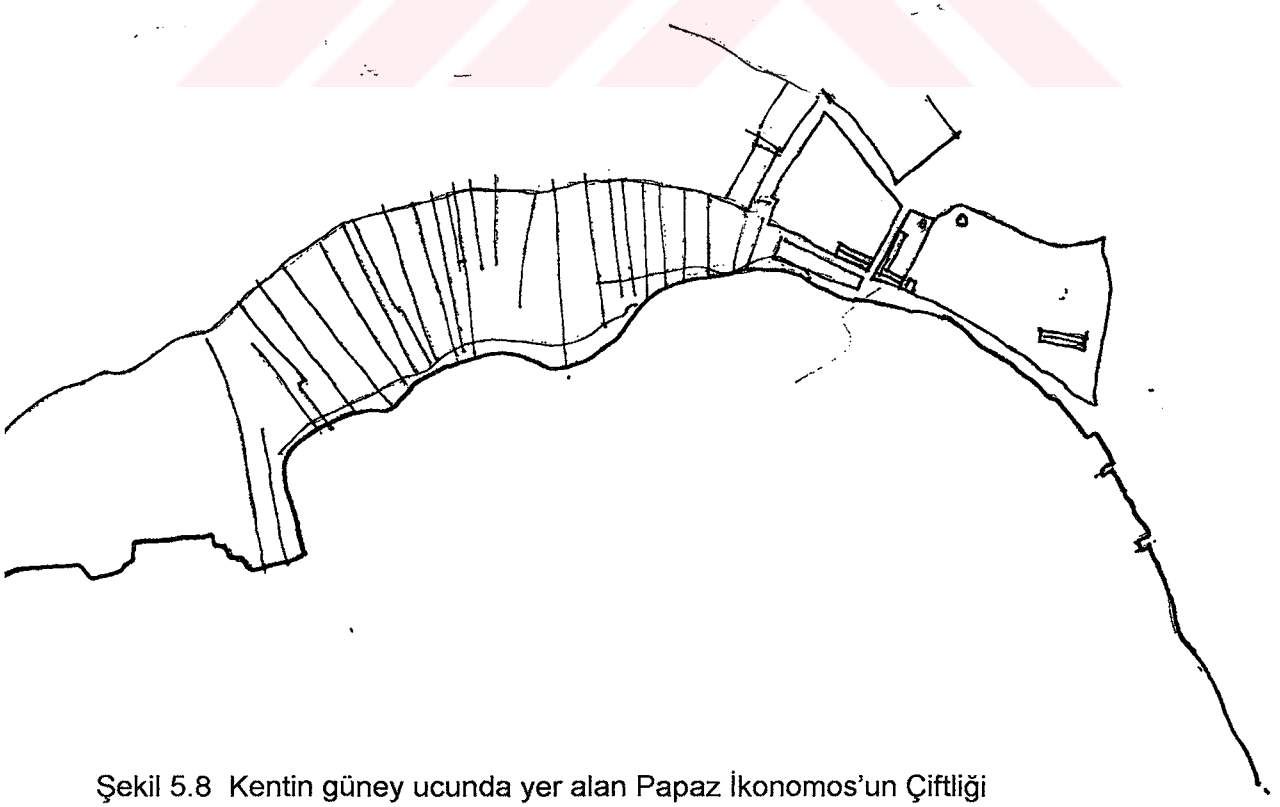
Dönemin kentsel yapısını açıklayan ipuçlarından biri de Ali Onay'ın belirttiği gibi kentin ilk kurulan üç kilisesidir. Bunların yanlarına eğitim tesisleri de kurularak halkın eğitimi ve yönlendirilmesi sağlanmıştır. Kiliseler: Kato Panaya, Metropol, ve Taksiyarhis Kiliseleri'dir. Taksiyarhis Kilisesi ve çevresi Türk'lerden beri gelen yerleşimin ilk izlerini taşımaktadır. Metropol kilisesi iki önemli aksın kesişiminde ve kentin merkezinde yer almaktadır. Kato Panaya'da papazın çiftliğine en yakın olarak kurulmuş kilisedir.

Bu döneme dair bir diğer ipucu ise: Yönetim için yukarı, orta ve aşağı mahallelerden seçilen temsilcilerin olduğudur. Böylece bu dönemde kentin üç ana bölgeden oluştuğu anlaşılmaktadır. Bunların, bugünkü tepe, orta ve kıyı bölgelerine karşılık geldiği tahmin edilmektedir.

Şekil 5.7. İlk gelişme dönemi (4. dönem) ve tahmini yerleşim planı

Şekil 5.8 Kentin güney ucunda yer alan Papaz İkonomos'un Çiftliği

Şekil 5.9. Bu dönemin simgelerinden biri olan ve kentin kuzey ucunda yer alan Akademi Binası

5.2.5. 1821 Ayvalık İsyanı ve Kentin Yıkımı

1821 yılı Ege'de çıkan isyanda, dış güçlerin ve Akademinin propaganda çalışmaları sonucunda Ayvalıklı Rumlar da ayaklanmışlar ve isyanı desteklemişlerdir. Üç gün süren isyanda binaların her biri savunma ve karşı saldırı amacıyla kullanıldığı için kent büyük zarar görmüştür. İsyandan sonra, kaçanlar ve ölenlerin dışında kentte kalan Rum ahali de sürgün edilmiştir. Ayvalık, çevre bölgelerden gelen halk ve bugar göçmenlerinin yerleşimine açılmıştır. Böylece etnik yapı değişikliğe uğramıştır.

5.2.6. 19. yy Ortası-20. yy Başı İkinci Parlak Dönem

Ayvalık'lı Rumlar, bulundukları yerlerde barınamayarak tekrar kentlerine dönmüş, ve eski mallarına kavuşmuşlardır. Bu malların önemli bir kısmı ve eski hakları 1832 yılındaki bir fermanla verilmiş, 1840 da da Karesi'ye bağlanmışlardır.

Bu arada bir de deprem geçiren kent, yüzyıl ortalarında mevcut binaların onarımı ile imar edilerek yenilenmeye ve eski haline kavuşmaya başlamıştır. Kent içindeki yapılar üzerinde yer alan yapım tarihlerine bakıldığında en eskisi 1820 yılına ait olmak üzere, ortalama olarak, 19. Yy. ortasından sonrasını ve 19.yy. başını kapsayan yapım tarihlerine rastlanmaktadır. Bu da kentin daha önceki binalarının neredeyse kentte hiç kalmadığını ve hepsinin bu tarihlerde tekrar onarılarak yenilendiğini göstermektedir. Kentin bu dönemde hızla yenilenmesinin sebebi olarak, çeşitli yapı elemanlarının hazır üretimi ve kullanımı olduğu görüşü mevcuttur.

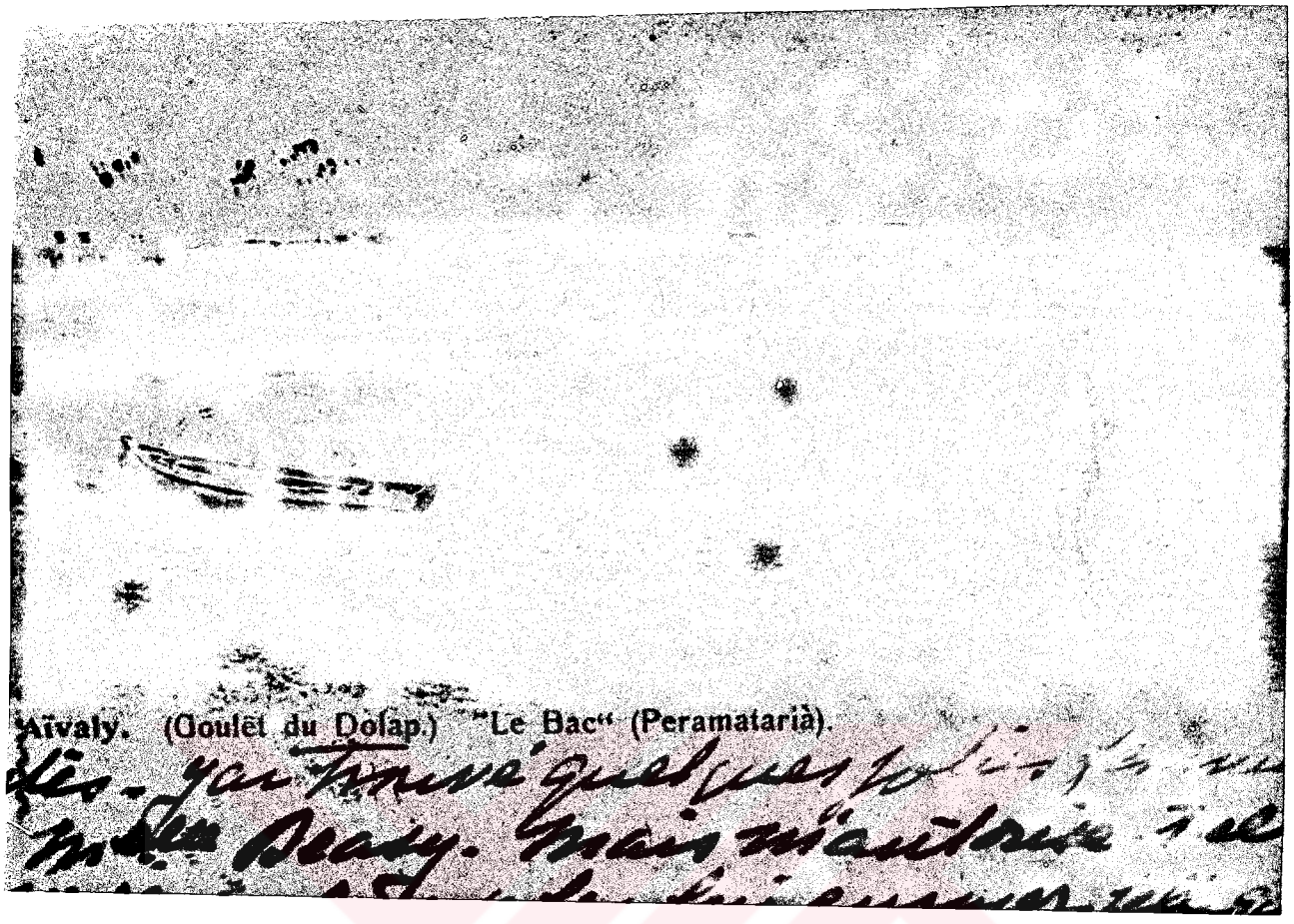
Bu dönem, ekonomide endüstrileşme ve makine gücünün kullanıma girdiği bir süreci kapsar. Bu sürecin etkileri Ayvalık'ta da görülmüştür. Öncelikle Dalyan Boğazı genişletilerek, gemilerin giriş ve çıkışlarının kolaylığı sağlanmış, liman yenilenmiştir. Zeytinyağı mengeneleri ve un değirmenlerinin yerini fabrikalar almıştır. Bu değişim, yabancı sermaye tarafından da desteklenmiştir. Özellikle ticari ilişkiler içinde bulunulan ülkelerin konsoloslukları kentte kurulmaya başlamıştır. Dış ilişkiler kuvvetlenmiştir. İzmir metropolü ile ilişkiler güçlenmiştir. Bu dönemde kent 4000 haneye ve 30000 nüfusa sahiptir. Kent, eğitim ve kültür

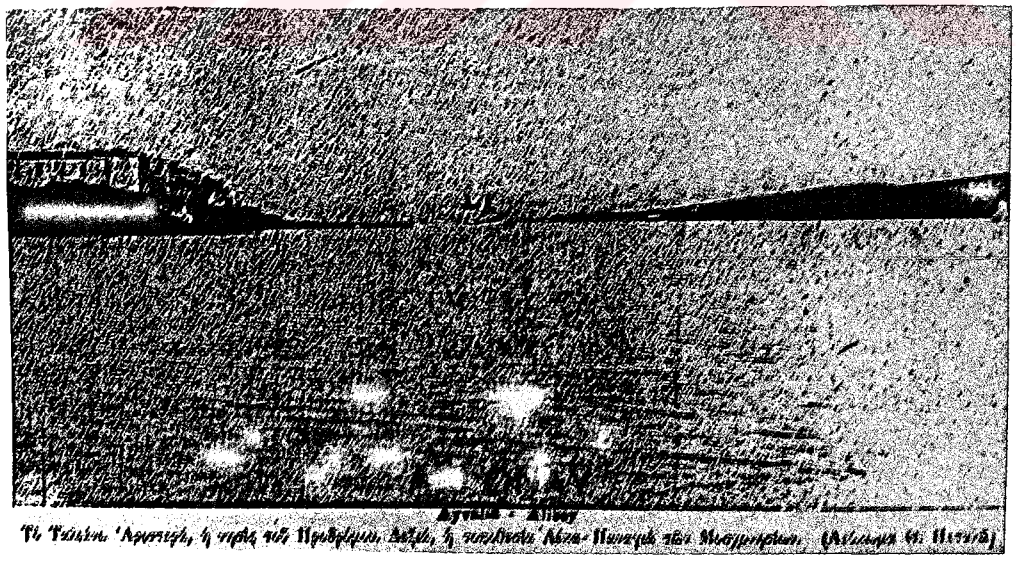
alanında da ileri bir düzeye ulaşmıştır. Bunların en önemli sebeplerinden biri de Ayvalık'ın denizaşırı bir ticaret ağı içinde bulunmasıdır. Ticaret ve deniz, Ayvalık'lılara bir çok alanda kendilerini yenileme ve geliştirme fırsatı vermiştir. Bu durum, sadece mal değil, bilgi alışverişini de beraberinde getirmiştir.

Dönemin tasvirlerinden kentin 11 mahalleden oluştuğu ve bunların kentteki 11 kilisenin adını taşıdığı görülmektedir. Bu tasvirlerden bu mahallelerin, kilise çevrelerinde odaklandığı anlaşılmaktadır. Bu dönemde, kentin mevcut tek camisi olan Sakarya camisidir. İki ana yolun kesişiminde bulunan kent merkezinde, idari ve ticari yapılar yer almaktadır. Kent idari olarak, geçen yüzyılda olduğu gibi bağımsız değil, artık merkeze bağlı durumdadır.

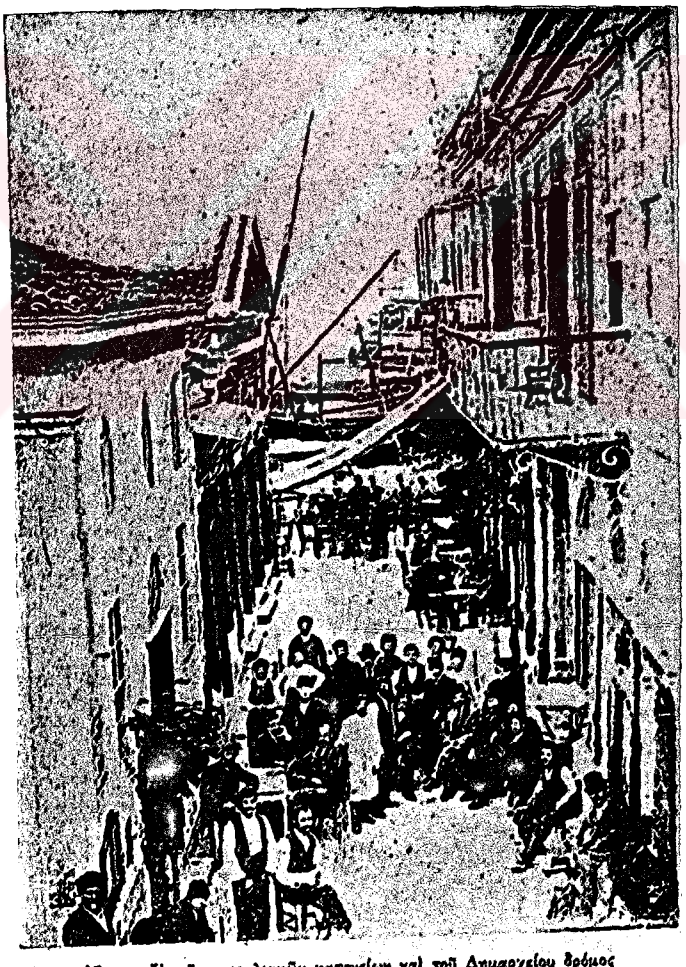
Şekil 5.10. !9.yy sonu - 20.yy. başı Ayvalık gelişme dönemi (5. dönem) ve kent planı

Şekil 5.11. Ayvalık İkinci Gelişme Dönemi ile ilgili fotoğraflar

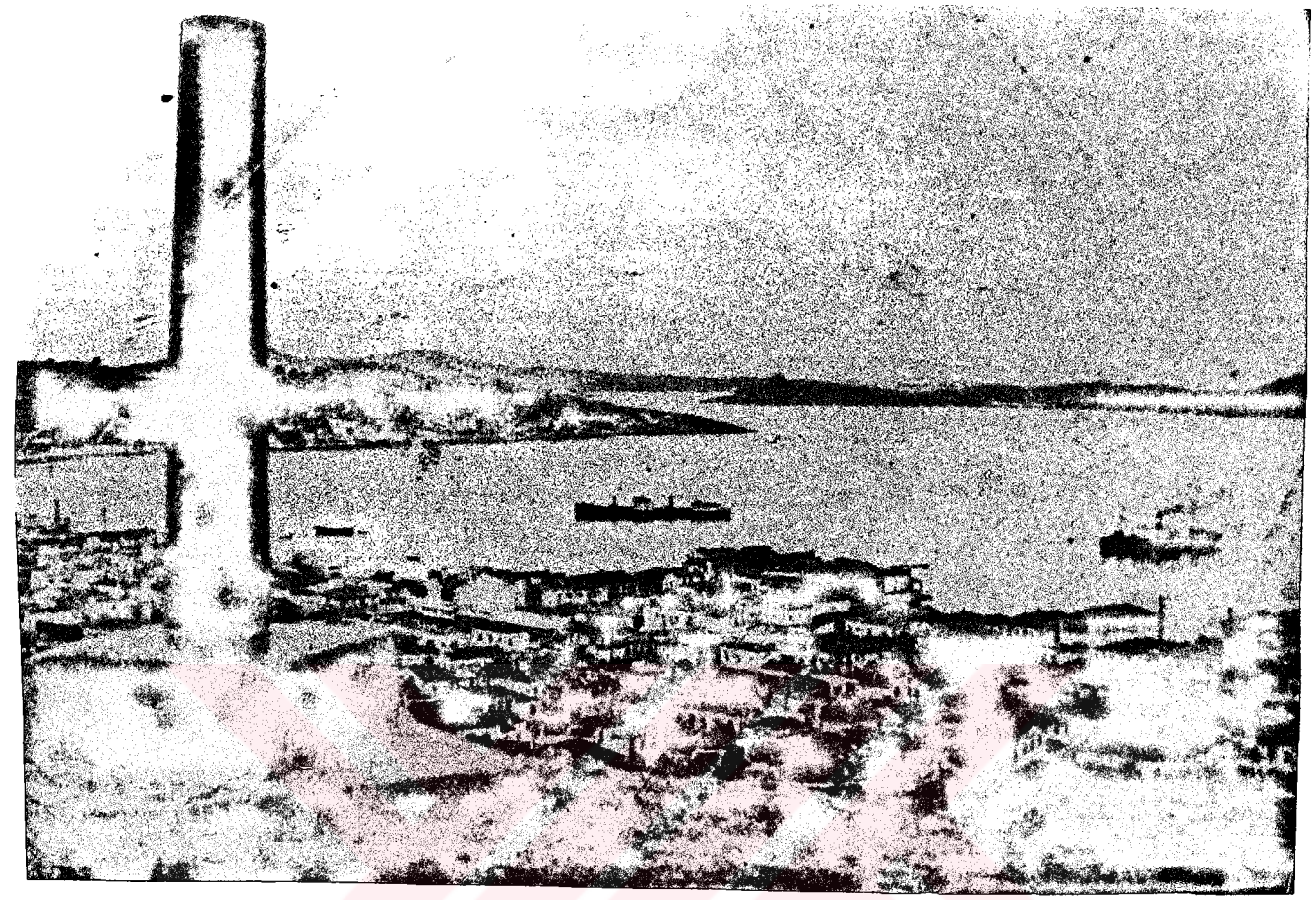

Ὁ μεταξὺ τῶν παραλιακῶν καφενείων καὶ τοῦ Δημαρχείου δρόμος

ALİ ONAY

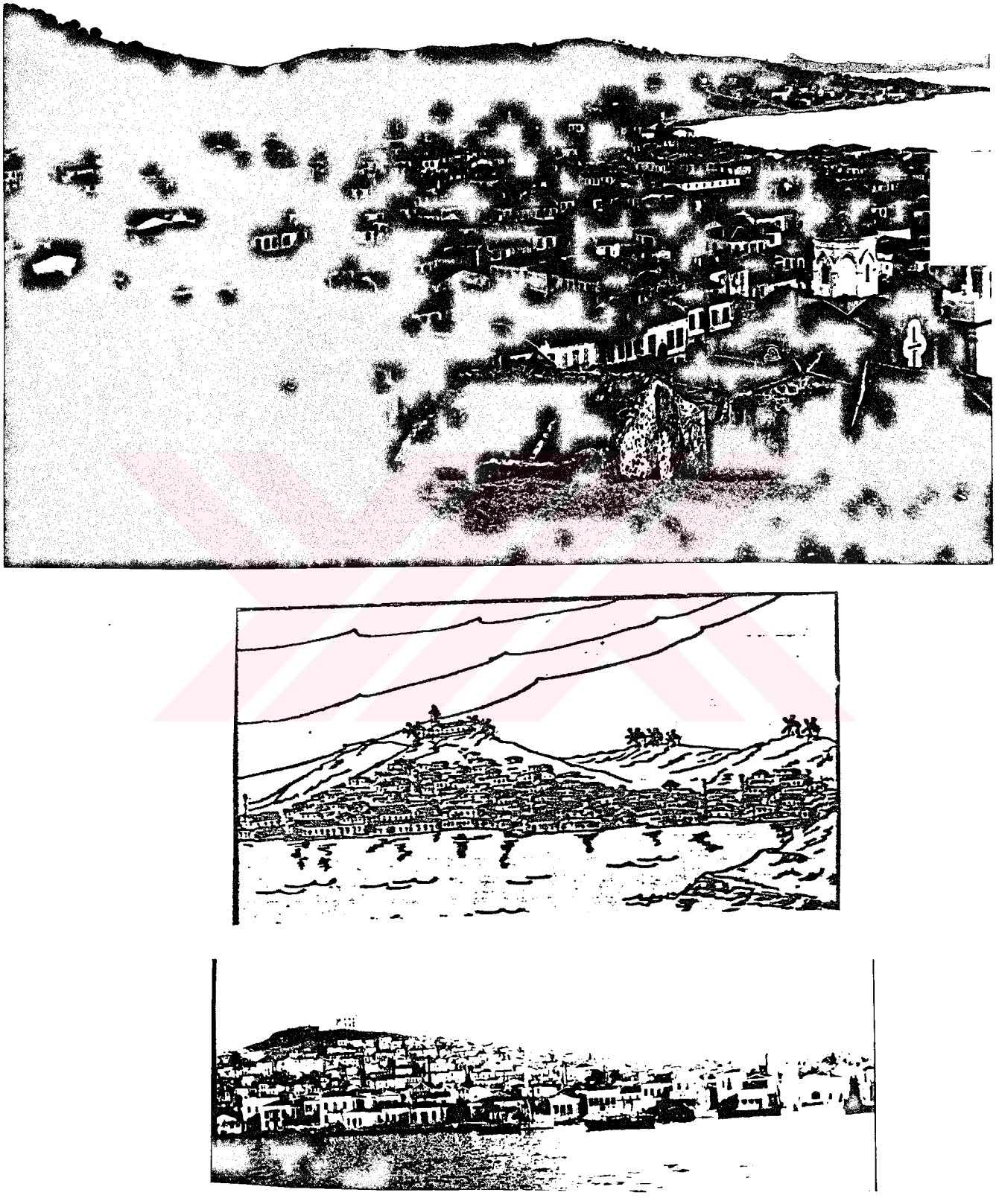
Alihay

Şekil 5.12. Ayvalık İkinci Gelişme Dönemi ile ilgili fotoğraflar

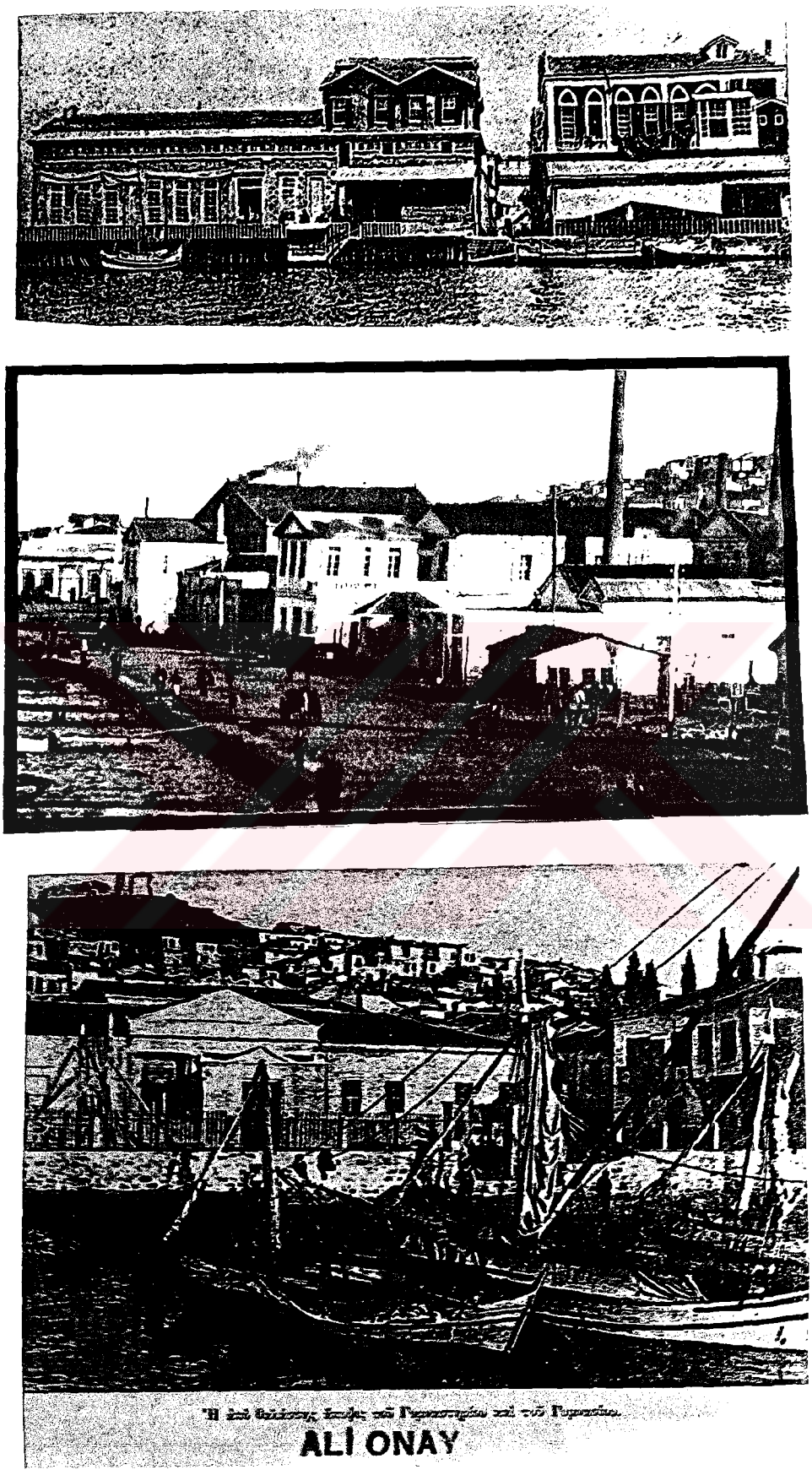

Şekil 5.13. Ayvalık İkinci Gelişme Dönemi ile ilgili fotoğraflar

Şekil 5.14. Ayvalık İkinci Gelişme Dönemi ile ilgili fotoğraflar

Şekil 5.15. Ayvalık İkinci Gelişme Dönemi ile ilgili fotoğraflar

5.2.7. Kurtuluş Savaşı ve Büyük Mübadele

Savaş sonunda tüm Anadolu'da dış güçlerin ve onların yanında yer alan azınlıkların yenilgisi ile birlikte, 1923 yılında Büyük Mübadele adı altında büyük bir insan göçü meydana gelmiştir. Bu hareket sonucunda önce Ayvalıklı Rumlar, Yunan kıyı ve adalarına, ardından da bir yıl içinde Grit, Selanik, Midilli gibi bölgelerde yaşayan Türkler Ayvalık'a göç etmişlerdir. Bu sırada Ayvalık Kenti bir yıla yakın bir süre boş kalmıştır.

5.2.8. Cumhuriyet Dönemi ve Sonrası

Bu dönemde artık bölgede hiç bir Rum ahali kalmamış yerine gelen göçmen Türk ahali yerleşmeye başmıştı. Gelen Türk halkı ile giden Rumlar arasındaki etnik yapı farklı olsa da, ortak kültürel birliktelikler bulunmaktadır. Eğitim ve kültür alanındaki aynı canlılık Cumhuriyet döneminde de uzun bir süre devam etmiştir. Balıkçılık, zeytincilik ve zeytinyağı işletmeleri de bu dönemde devam eden ekonomik faaliyetlerdendir. Bu dönemi iki farklı alt dönemde incelemek mümkündür. Bunlar;

a. Cumhuriyet'in ilk yılları
b. 1950 sonrası ve günümüz

dönemlerini kapsamaktadır. Özellikle bu son dönemde kentsel yapıda değişimler meydana gelmiş, tarihsel süreklilik kesintiye uğramıştır. Cumhuriyet sonrası-günümüz dönemi kent planı şekil 5.16 'da gösterilmiştir.

Şekil 5.16. Cumhuriyet dönemi, 1950 sonrası Ayvalık kent planı

23 NİSAN 1928.
(Can Cemert)

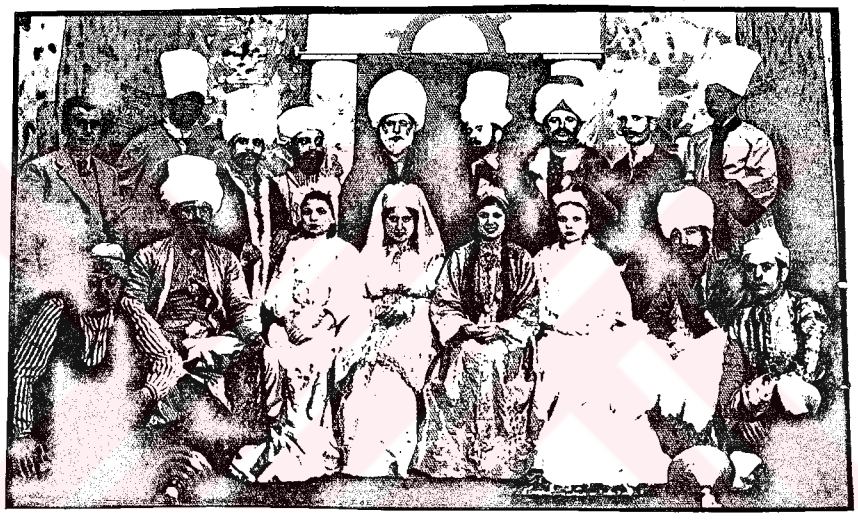
KABOTAJ BAYRAMI
1936
(Enver Hazgan)

19 EYLÜL 1927
(Can Cemert)

Şekil 5.17. Ayvalık cumhuriyet dönemi ile ilgili dönemi anlatan fotoğraflar

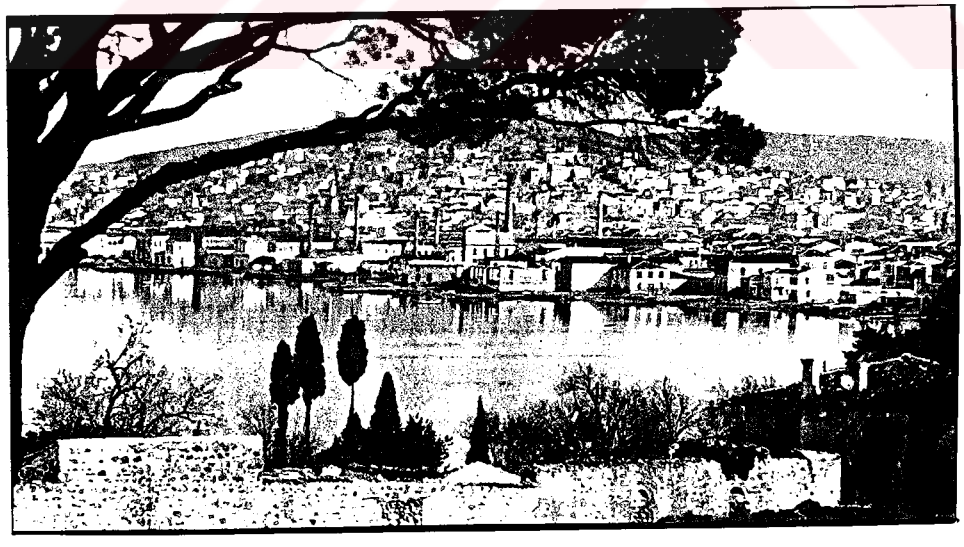

Şekil 5.18 Ayvalık cumhuriyet dönemi ile ilgili dönemi anlatan fotoğraflar

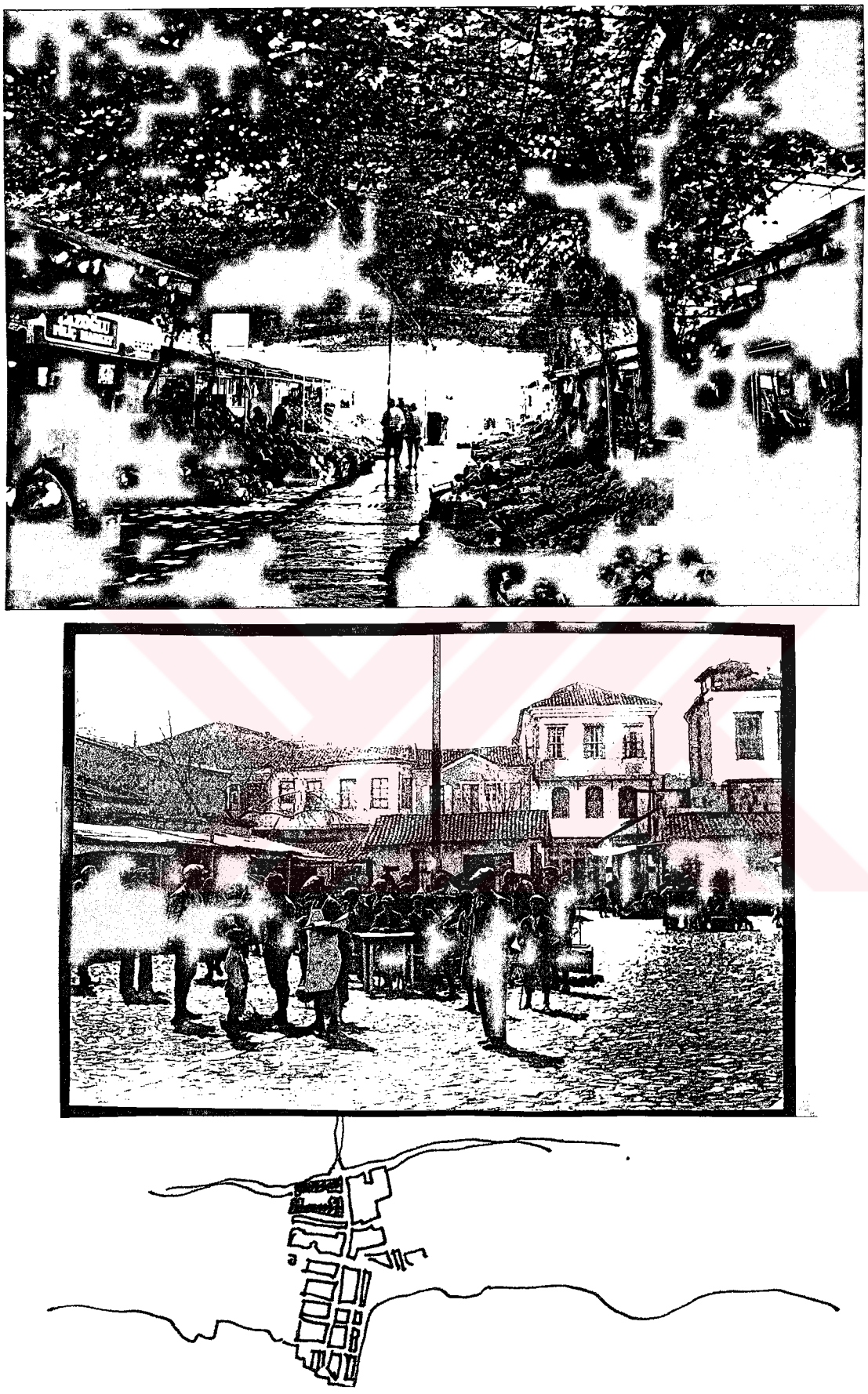
Şekil 5.19 Ayvalık cumhuriyet dönemi ile ilgili dönemi anlatan fotoğraflar

Cumhuriyet döneminin daha çok ikinci yarısı ve günümüz arasında değişimler olmuştur. 1950 yılında açılan sahil yolu, değişimlerin başlangıcını oluşturmuştur. Bu sahil yolu ile kent kıyı ilişkisi zayıflamış, ve kent, karasal bir yapıya dönüşmüştür. Uzun bir süre kullanılan denizyolu bağlantısı, karayolunun yapımı ile eski önemini kaybetmiştir. Cunda adası ile bağlantısı kurulmuştur. Turizmdeki hızlı gelişme, çarpık yapılaşmayı da beraberinde getirmiştir. Yol üzerlerine apartman inşası hız kazanmıştır. Sarmısaklı ve Cunda bölgeleri, turizm amaçlı yoğun bir yapılaşmaya maruz kalmıştır.

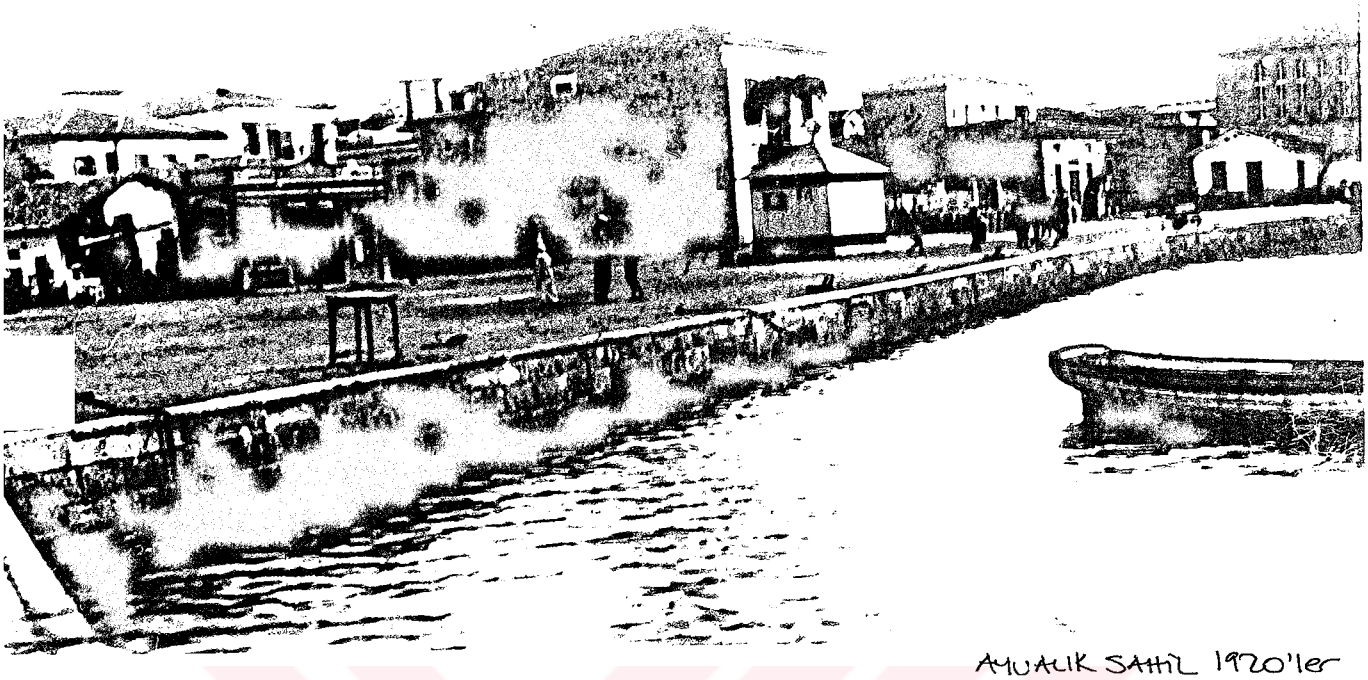
Yeniliklerden ve değişimden ilk zarar gören kent merkezi olmuştur. Açılan yeni yol ile yol üzerindeki kimi yapıların yıkılması ve cephe karakterinin değişmesi gündeme gelmiştir. Yıkılan binalar arasında bir dönemin simgesi halindeki akademi binası da zarar görerek zamanla yıkılmıştır. Kentsel sit içinde yeni cami yapılmamış, kiliselerin çoğu minare eklenerek cami olarak kullanılmıştır. Kullanılmayan kiliseler harap vaziyette kalmış, ya da tekel, depo, fabrika gibi amaçlarla kullanılmıştır.

Şekil 5.20. Günümüz ve cumhuriyet öncesi dönem arasındaki dokusal farklılıklar

Şekil 5.21. Cumhuriyet öncesi ve cumhuriyetin ilk yılları ile günümüz kentsel yapısı arasındaki değişimin fotoğraflarla tespiti

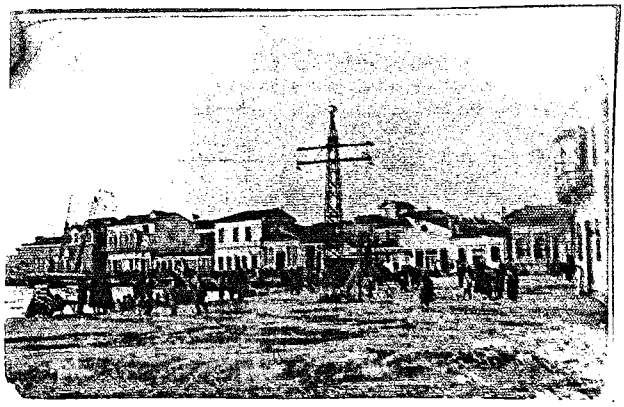

AYVALIK SAHİL 1920'ler

AYVALIK SAHİL.
CUMHURİYETİN İLK YILLARI,
SAHİL YOLU AÇILMADAN.

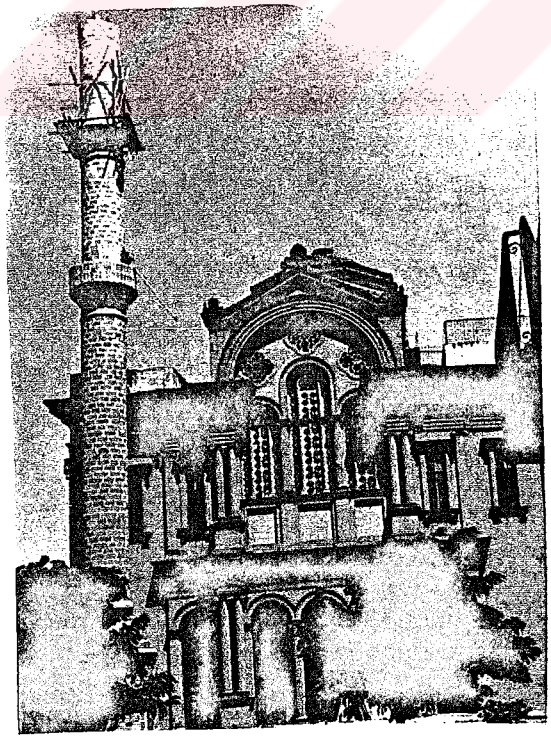
Şekil 5.22. Cumhuriyet öncesi ve cumhuriyetin ilk yılları ile günümüz kentsel yapısı arasındaki değişimin fotoğraflarla tespiti

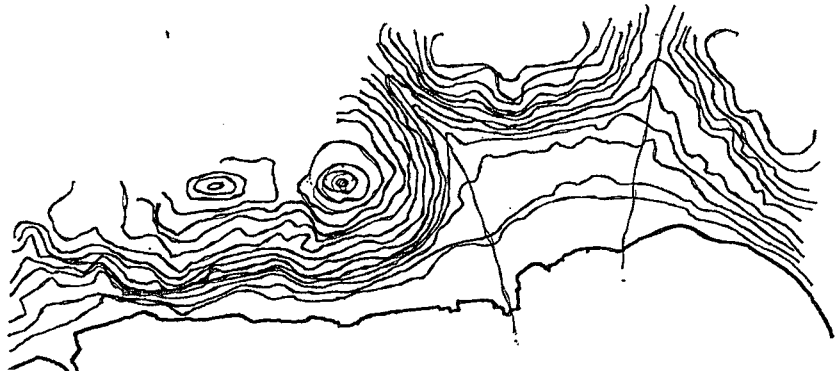
1950, SAHİL YOLU ÇALIŞMALA

KİLİSELERİN CAMİYE ÇEVRİLMESİ

Şekil 5.23. Cumhuriyet öncesi ve cumhuriyetin ilk yılları ile günümüz kentsel yapısı arasındaki değişimin fotoğraflarla tespiti

1.Dönem Ayvalık Topografyası

3. Dönem-Ayvalık ilk yerleşim planı

6. Dönem - Ayvalık ikinci gelişme dönemi

8. Dönem - Günümüz Ayvalık yerleşimi

Şekil 5.24. Ardışık zamanlı dizilim

5.3. Ayvalık Kentsel Bütününün Eşzamanlı Çözümlenmesi

Analizin bu aşamasında kent kendi yapısını oluşturan elemanlar ve elemanlar arası ilişkiler düzeni ile incelenmiştir.

5.3.1. Ayvalık Kentsel Yapısının Elemanları

Daha önce belirtilen eleman ayrımı Ayvalık kentine uygulanmıştır (bkz. 3.2.1). Bu yapılırken de Ayvalık'tan gelebilecek ek ve katkılara açık bir yaklaşım benimsenmiştir.

5.3.1.1. Kentsel sınırlar

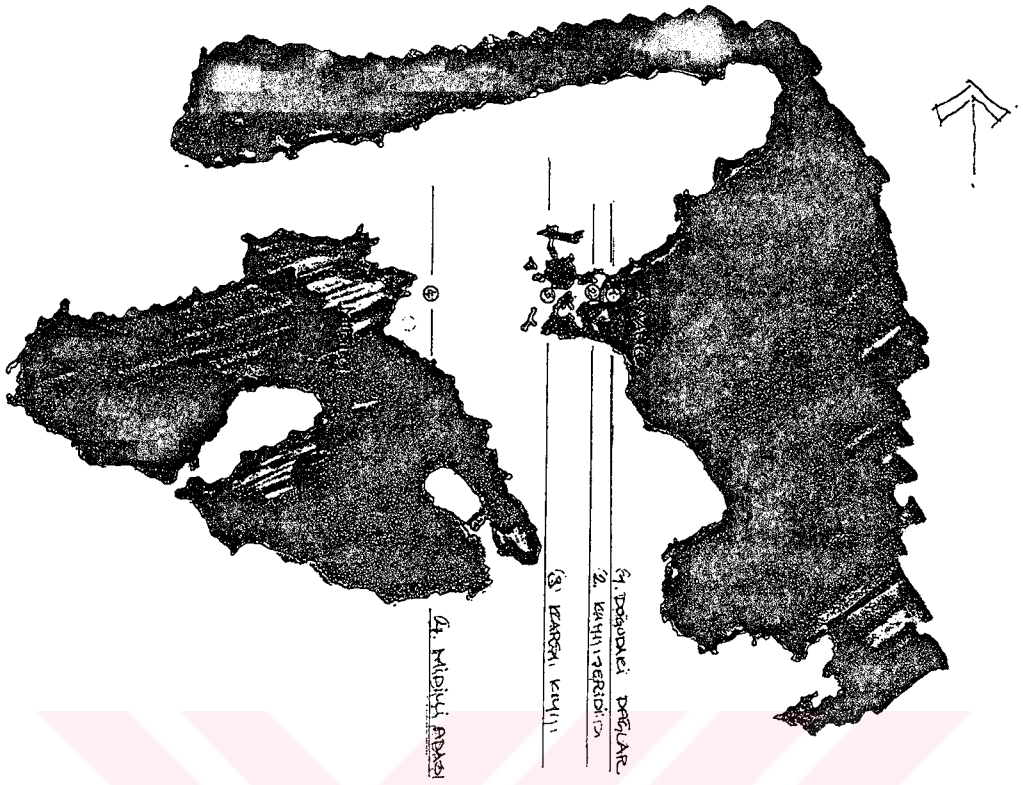
Bu bölümde sınır kavramı kent ölçeğinde incelenmiştir. Sınır elemanı, kent içinde farklı ölçeklerde, farklı karşılıklar bulmaktadır.

Ayvalık doğu ve batı yönlerinde çeşitli yükselti ve adalarla sınırlanarak içe dönük bir yerleşim olma özelliği taşımaktadır. Kentsel yapı elemanı olan sınırlar, Ayvalık ölçeğinde el alındığında dört aşamada incelenebilir. Bunlar;

- Tepeler,
- Kıyı şeridi,
- Karşı kıyı,
- Midilli,

dir. Tepe ve kıyı şeridi kenti, karşılıklı olarak, organik bir şekilde sınırlandırarak, kentin tanımlı olmasını sağlamıştır. Ayvalık'ın sınırları ile olan ilişkisi öncelikle kent bütününde plan düzleminde gösterilmiş. (bkz. Şekil 5.25) sonra da kent bütünündeki yerleri ve birbirleri ile ilişkileri bağlamında fotoğraflarla ele alınmıştır.

İlerleyen kısımlarda, bu dört sınır detaylı olarak incelenmiştir.

Şekil 5.25. Ayvalık kent sınırlarının dört aşamalı oluşumu.

Şekil 5.26. Ayvalık yerleşimi ile sınırları arasındaki ilişkinin gösterimi

SINIR
AYVALIK VE KARŞI KIYI

SINIR
AYVALIK DAĞLARI VE KIYI.

Şekil 5.27. Ayvalık kent sınırlarının genel görünümü

Tepeler

Bu sınır, kentin doğusunda bulunan ve içerisinde İlk Kurşun Tepesi'nin de yer aldığı tepe sıralarından oluşmuştur. Aslında tepe, noktasal bir forma sahip olmakla birlikte, yanyana bulunduğu diğer tepelerle birlikte bir sıra teşkil ederek, süreklilik gösteren doğrusal bir sınır oluşturur. Kent, doğudan tepelerle sarıldığı için tepe aralarında oluşan vadi çizgileri boyunca gelişmeye devam etmiştir.

Kent, sırtını tepelere yaslamış bir amfitiyatro görünümündedir. Tepelerden sağlanan girişler, çoğunlukla ana yollar ile vadi çizgilerinin kesişiminde yer almaktadır. Tepe sınırlarından girişte kentin bir bütün olarak algısı mevcuttur. Kuzey ve güney doğrultusunda tepeler, kıyıya yaklaşarak dar birer geçit oluştururlar. Aynı zamanda bu girişler, İkonomos'un bahçesi olan bugünkü yeşil alan ve diğer yönde de Sakarya Camisi ile vurgulanmaktadır.

Ayvalık Kıyı Şeridi

Kentin batısında yer alan kıyı şeridi, kentin diğer bir sınırını oluşturur. Kıyı, su ile kara ilişkisini bünyesinde barındıran, doğrusal ve süreklilik taşıyan bir yapıdadır. Kentin sahip olduğu ızgara doku genelde kendi sınırını içinde taşımayan bir karakterdedir, ve bitmemişlik arzeder. Ayvalık'ın sahip olduğu grid doku, kıyı şeridi ile çizilen irrasyonel bir hat ile sınırlanmaktadır. Aynı zamanda, bu çizgi kente, güçlü bir görsel karakter de kazandırmaktadır. (bkz. Şekil 5.28)

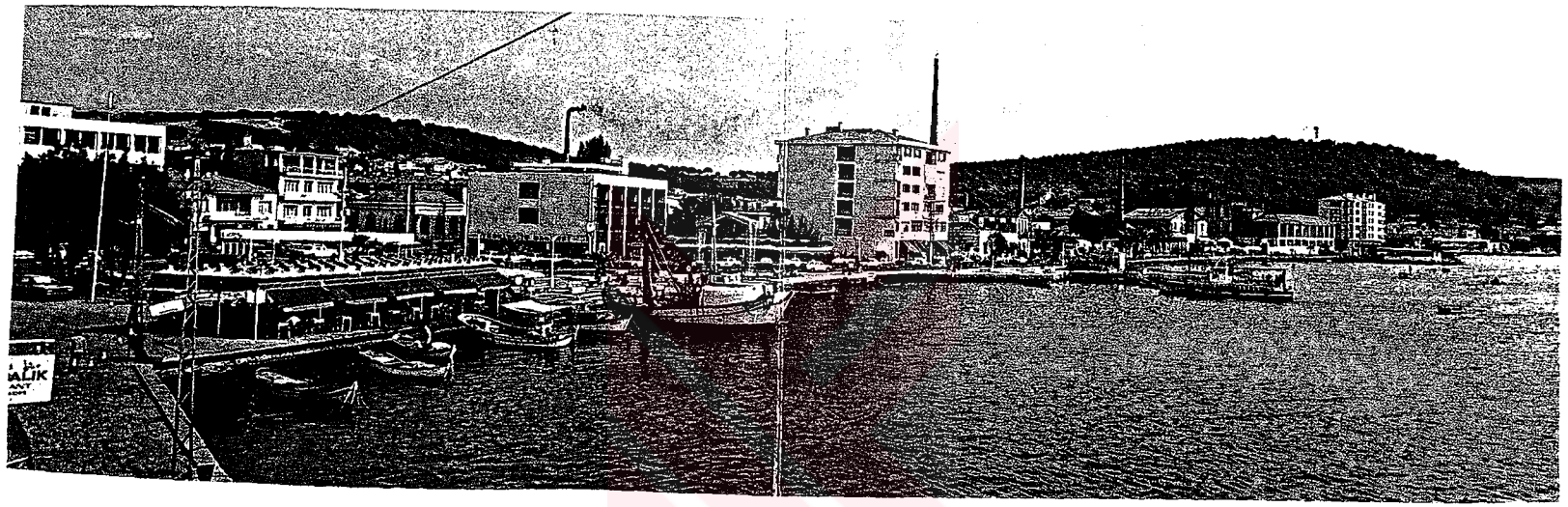
Sınırlar zaman içinde değişebilmekte, yapısal özelliklerini kaybedebilmektedirler. Hatta kentsel yapının bir parçası olma özelliğini de yitirebilmektedirler. Ayvalık'ta da yeni açılan sahil yolu ile kıyı-kent ilişkisi kesintiye uğramış ve zayıflamıştır. Kent böylece bir kıyı kenti karakteri taşımaktan çok, karasal bir kent karakterine bürünmüştür.

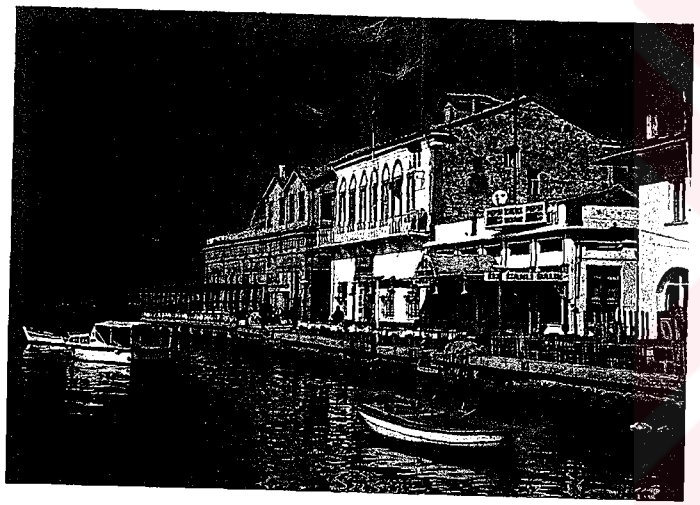
Ayvalık'ta iki tür kıyı karakteri mevcuttur. Bunlardan birisi, kıyı şeridine hakim olan kıyı karakteridir. Sahil yolu ile yanyana ilerleyen bu kıyı karakteri, binaları ve bacaları ile daha çok bir endüstri kenti kıyısı görünümü sergilemektedir. Kentin burun kısmı ise daha çok bir Ege kıyı yerleşiminin kıyı ve cephe karakterine sahiptir.

Ayvalık'ın karşısında yer alan Cunda Adası, kıyı yapısı ve kullanımı ile Ege kıyı yerleşimlerinin özelliklerine sahiptir. Kıyının taşıt trafiğine kapalı oluşu ile kent-kıyı-insan ilişkisi kopmamıştır. Kıyı şeridi bir çok kahve ve restoran ile canlı bir kullanıma sahne olmaktadır. Ayvalık'ın burun kısmı, adanın bu karakterine benzer özelliktedir. Ayvalık kıyı sınırı ve diğer kıyılarla karşılaştırılması şekil 5.30'da yer almaktadır.

Şekil 5.28. Bir sınır olarak kıyı şeridi

Şekil 5.29. Ayvalık'taki iki farklı kıyı karakteri

Şekil 5.30. Ayvalık'ın kıyı karakteri ile Cunda ve Ege kıyı yerleşimlerinin kıyaslanması

Ayvalık Karşı Kıyısı

Ayvalık, karşısında uzanan adalar ve kıyı şeridi ile bir iç deniz karakterine sahiptir. Ayvalık'ın karşısında yer alan bu kıyı şeridi ve adalar, Ege ile olan bağlantısında ilk sınırı oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu sınır, sağladığı kapalılık ile kente güçlü bir görsel karakter de kazandırmıştır. Bu sınırdan kente girişi, Dalyan Boğazı sağlamakta ve Ege denizi ile Ayvalık arasında bir kapı görevi üstlenmektedir. Cunda ve Ayvalık yerleşimleri bu girişe doğru yönlenmişlerdir. Kent aynı zamanda bir sınır kenti durumundadır, ve gümrük kapısına sahiptir. (bkz. Şekil 5.27)

Midilli Adası

Midilli ise kentin Ege ile olan bağlantısında son sınırı oluşturmaktadır. Ayvalık Midilli ilişkisi tarih boyunca da gündemde olmuştur. Midilli, kentin Ege ve dış bağlantısında dolaylı ve dolaysız bir aracı konumundadır. Bu sınırdan Ege'ye geçiş, adanın her iki yanındaki kanallar ile sağlanmaktadır. (bkz. Şekil 5.25)

5.3.1.2. Kentin Bölgeleri

Bölgeler kentlerin yapısal parçalarıdır. Kent sınırları belirlendikten sonra bölgelerine ayrılarak tanımlanır. Kent bütününden sonra bölgeler, diğer elemanları da kapsayan en büyük kentsel bileşen durumundadır.

Bölgeler çeşitli karakteristikleri ile kentin diğer kısımlarından ayrılırlar. Dokusal özellikleri, kullanım farkı, topografyanın farklı oluşu, bina karakteristiği, sokak yapısı, detaylardaki farklılıklar, dönem farklılıkları bir bölgeyi diğer bölgelerden ayıran başlıca niteliklerdir.

Ayvalık'ta bölgeleri oluşturan en belirgin unsur, iç sınırlar yani kentin ana akslarıdır. Bunlar aynı zamanda kentin kıyıya paralel ve dik akslarını oluşturmaktadır. Bölgeleri belirleyen bu akslar;

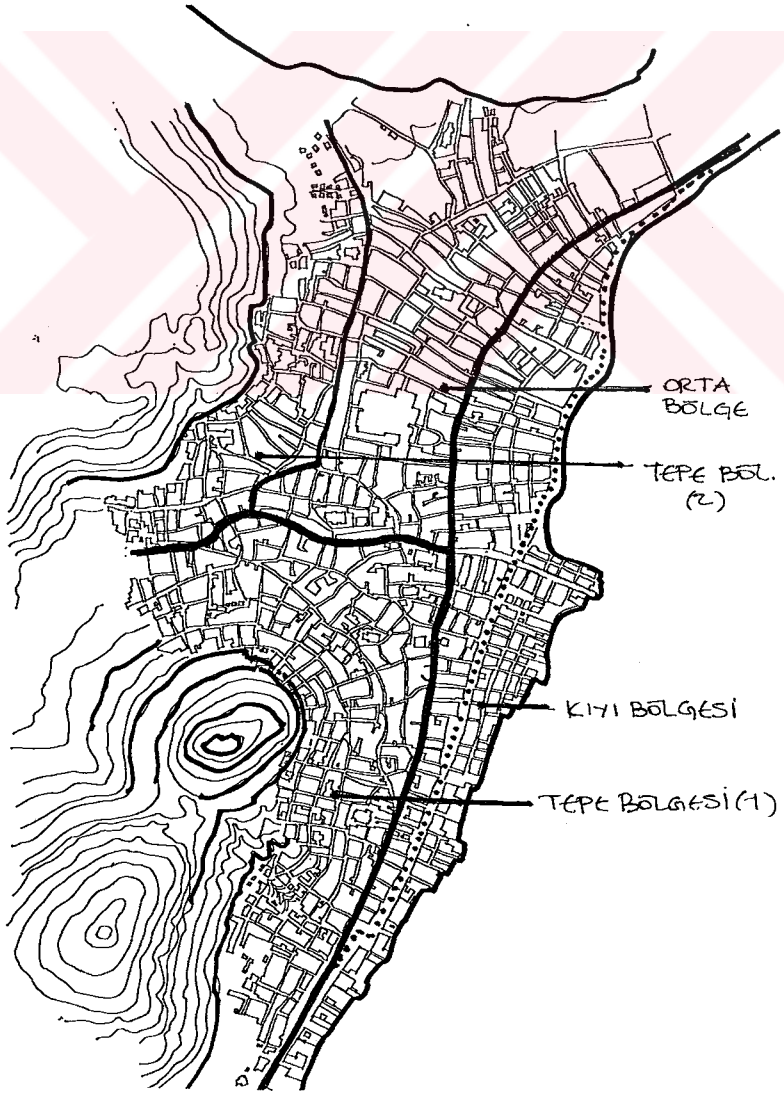
- Sahil Yolu, kıyıya paralel 1. ana aks,
- Sefa Caddesi, kıyıya paralel 2. ana aks,

- Altınova Caddesi, kıyıya paralel 3. ana aks, ve
- Dereboyu Caddesi, kıyıya dik 1. ana aks'dır.

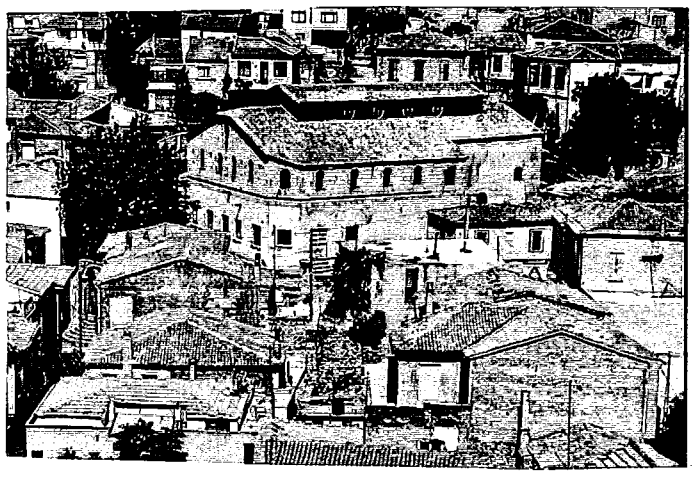
Bu akslara ve diğer karakteristik niteliklere bağlı olarak Ayvalık dört bölgeye ayrılmaktadır:

- Kıyı bölgesi,
- Orta bölge,
- Tepe bölgesi 1,
- Tepe bölgesi 2.

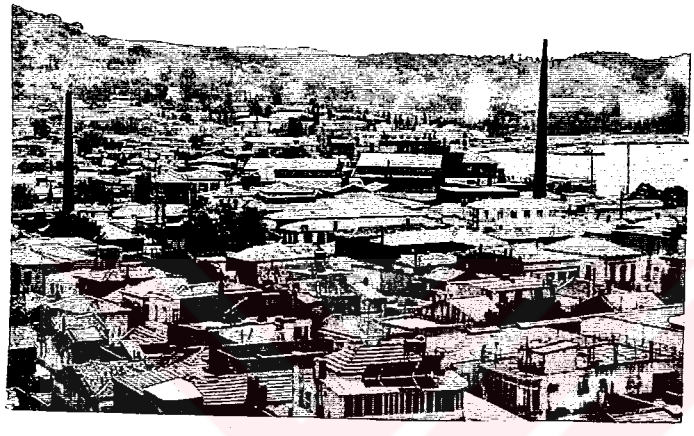
Ana akslara bağlı kent bölgelerinin oluşumu şekil 5.31'de grafik olarak ifade edilmekte, bölgelere ait genel görünümler ise şekil 5.32'de yer almaktadır.

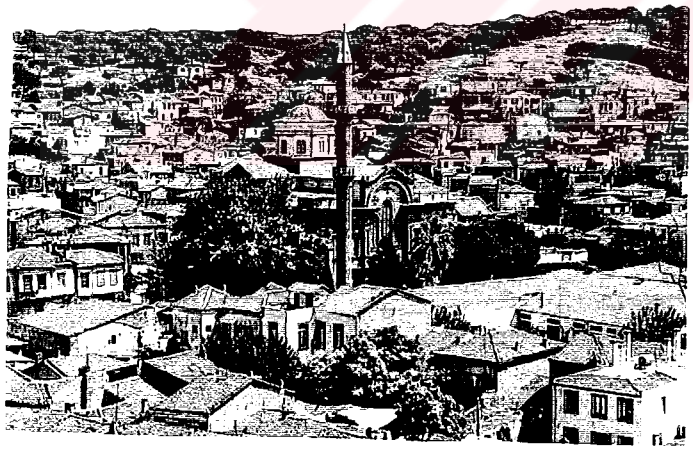
Şekil 5.31. Ana akslara bağlı kent bölgelerinin oluşumu

TEPE BÖLGESİ (1)

KIYI BÖLGESİ

TEPE BÖLGESİ 2

ORTA BÖLGE

Şekil 5.32 Bölgelere ait genel görünümler.

Kıyı Bölgesi

Sınırları Kıyı ile Sefa Caddesi arasında uzanan bölgedir.

Dokusu: Bölgede ızgara doku hakimdir. Düz bir topografya üzerinde yer aldığından, ızgara doku topografyanının deformasyonuna uğramadan gelişebilmiştir..

Kullanımı: Bölge, kullanımı ile kentin geri kalanından farklılaşmaktadır. Çoğunlukla sanayi ve ticaret ağırlıklı bir kullanım mevcuttur. Son zamanlarda turizmin gelişmesi ile turistik ve rekreatif kullanım da gelişmiştir.

Yapı Adaları: Özellikle sanayinin yer aldığı kesimlerde yapı adaları büyük, dar ve uzundur. Ticaretin yoğun olduğu yerlerde yapı adaları daha küçüktür. Kıyı değerli olduğundan kıyıya bakan cepheler dar olarak oluşmuştur.

Sokakları: Sokaklar her iki sınıra dik uzanır. Genellikle dar olan sokaklar düz cephelidir. Sokak cepheleri, fazla girintisi ve çıkıntısı olmayan bir karakterdedir. içermez. Mevcut çıkmalar da oldukça dardır. Fazla harekete sahip olmayan cepheler doğrusallığı güçlendirici özelliktedir. Kıyıya dik ikincil akslar, kıyı ile iç ilişkiyi kuran, rüzgar girişine imkan tanıyan önemli elemanlardır. Önceleri, kıyı ile doğrudan ilişkili olan bu sokaklar, günümüzde sahil yoluna bağlandıklarından kıyı ile doğrudan ilişkileri kalmamıştır. Kıyı bölgesi doku ve sokak örüntüsü, şekil 5.33.' de gösterilmiştir.

Kesişim noktaları: bu bölgede kentin en önemli meydanlarından biri olan Cumhuriyet Meydanı bulunmaktadır. Daha çok tören amaçlı kullanılan, simgesel bir meydan niteliğindedir. Taşıt kullanımının yoğunlukta olduğu bir kavşak durumundadır. Kullanım, kıyı şeridi ve kenarlara kaymıştır.

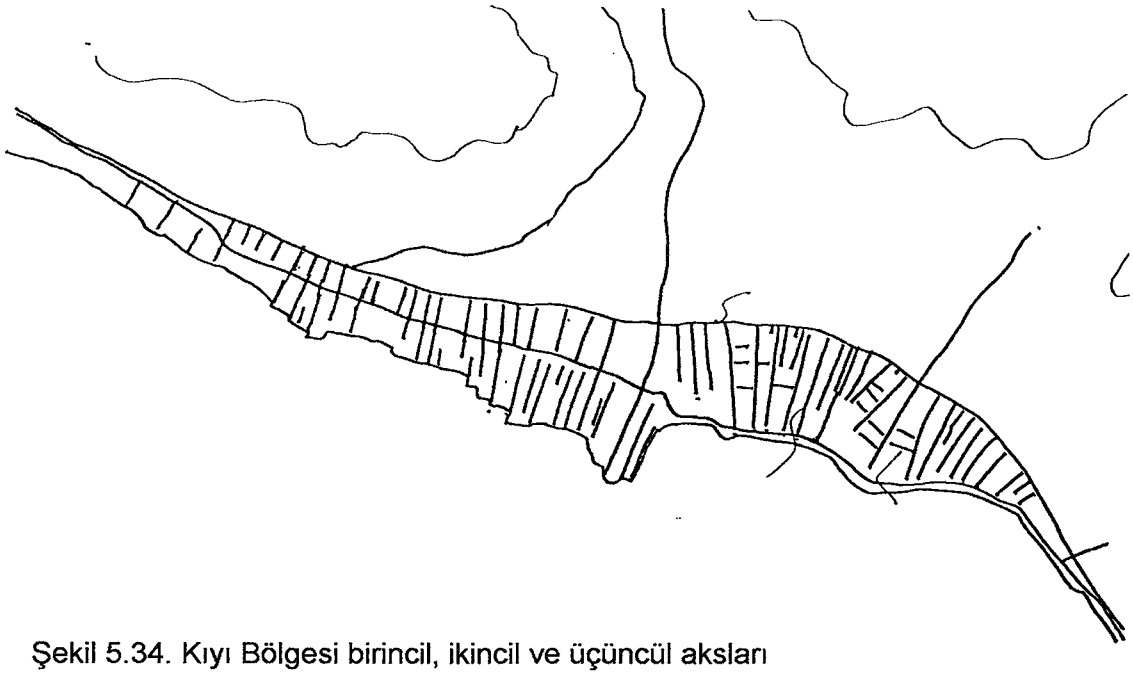
Binaları-
parselleri: Bölgedeki binalar, sanayi, turizm, ticaret ve konut ağırlıklıdır. Konutların dışında, genelde birebir parsel kullanımı vardır.

Nirengileri: Bu bölgenin en önemli özelliği dini yapıların olmamasıdır. Fabrika bacaları bu bölgenin simgesi durumundadır. Kent dışından algılandıkları gibi, kent içinde de özellikle sokaklara kimlik veren ve sık sık karşılaşılan bir sokak elemanı ve nirengisi durumundadır. Kentin denize doğru çıkıntı yapan burun kısmı ve üzerinde yer alan taş kahve de bu bölgenin simgelerinden biridir. Burun kısmı çevresi içinde kullanımı ve yapısı, görsel karakteri ile farklılık göstererek kendini belli etmekte ve bir nirengi oluşturmaktadır.

1950'de açılan sahil yolu ile kent-kıyı ilişkisi koparılmış, kent karasal bir görünüme bürünmüştür. Kıyıdaki apartmanlaşma kentin karakterini bozan bir yapıdadır. Oluşan yeni bloklar ile kente rüzgar girişi engellenmektedir.

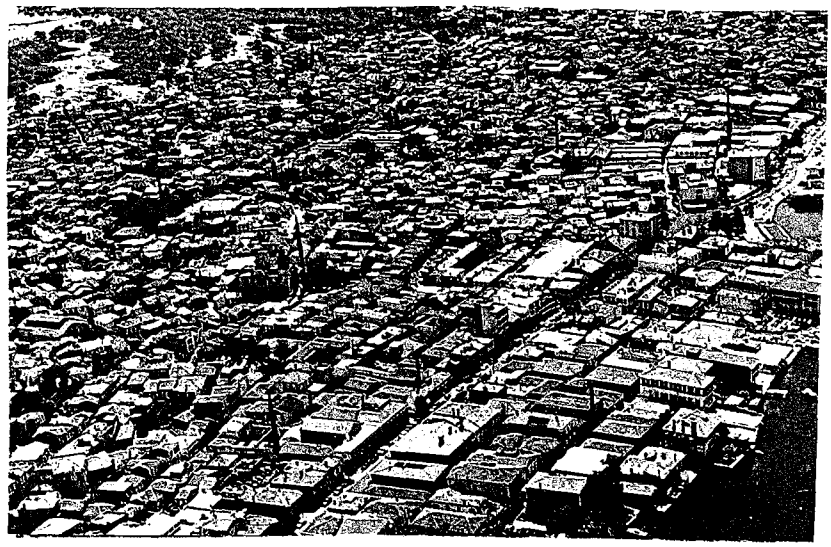
Şekil 5.33. Kıyı Bölgesi dokusu ve sokak örüntüsü

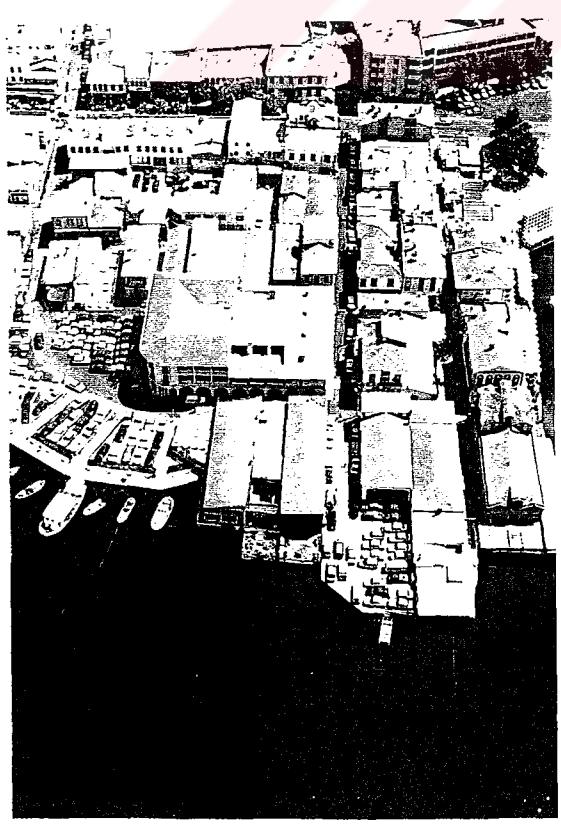
Şekil 5.34. Kıyı Bölgesi birincil, ikincil ve üçüncül aksları

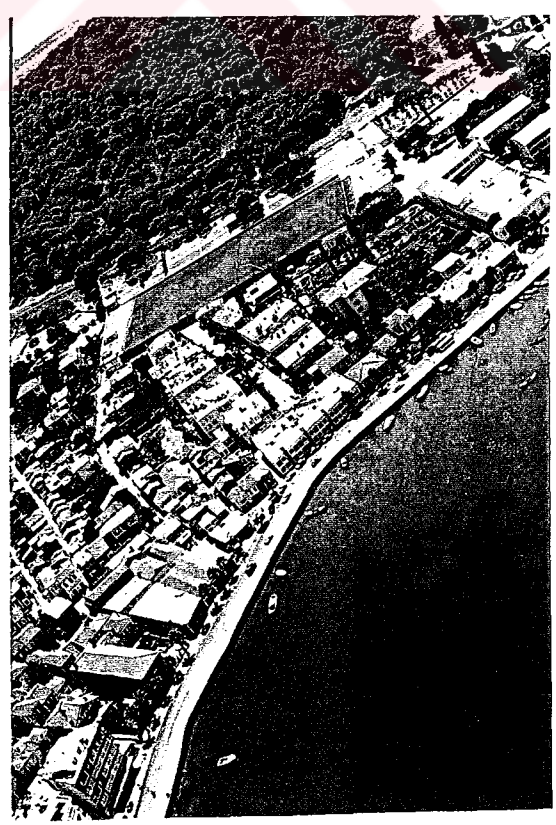

Şekil 5. 35. Ayvalık kıyı bölgesi sokak tipleri

Şekil 5.36. Kıyı Bölgesi, genel görünümler

Orta Bölge.

Dokusu: Bölgede çoğunlukla ızgara doku hakimdir.

Sınırları: Kuzeyde ve güneyde iki kilise ile sınırlanırken, doğuda ve batıda iki ana aks ile sınırlanmıştır.

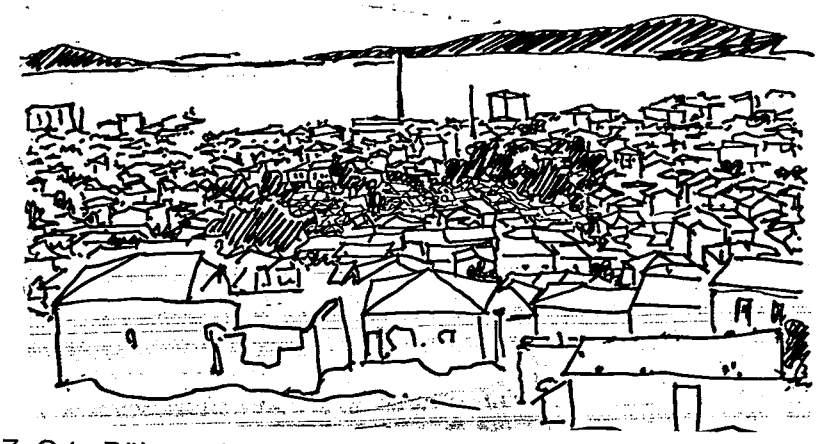
Kullanımı: Konut yerleşimi ağırlıktadır.

Yapı Adaları: Bölgede geniş yapı adaları bulunmaktadır. Topografyası düz olduğu ve kıyı bölgesinin gerisinde yer aldığı için, daha geniş parsel oluşumu gerçekleşmiştir. Kentin de en büyük açıklığı olan pazar meydanı bu bölgede yer almaktadır.

Sokakları: Sefa Caddesi ile Altınova Caddesi arasında bunlara dik uzanan ikincil akslar mevcuttur. Çıkmaz sokaklar, yapı adalarının içlerine sokularak konutlara ulaşımı sağlarlar.

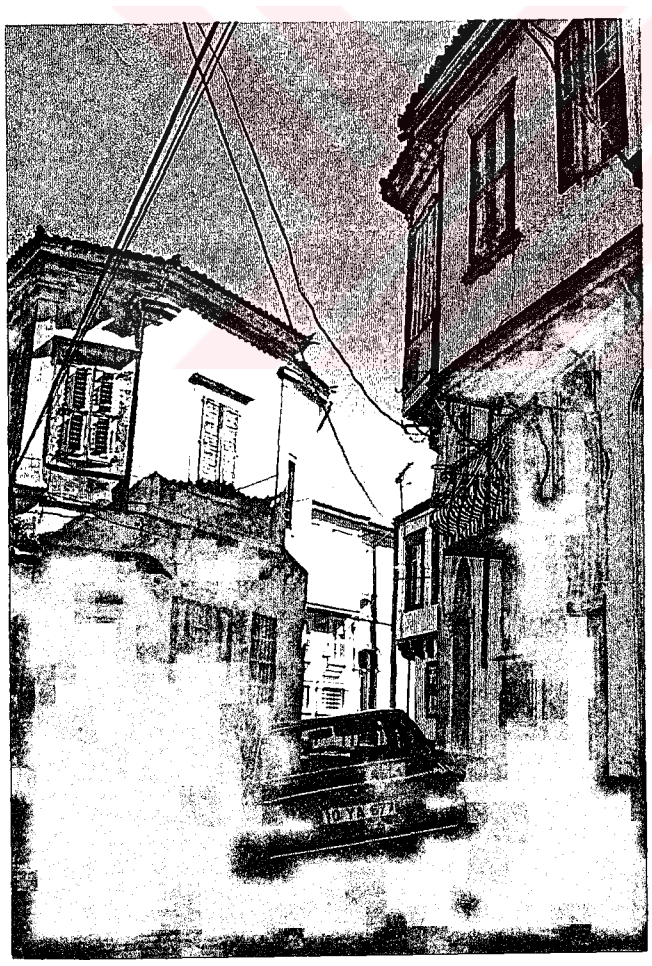
Binaları: Konutlar, parsellere birebir kütle olarak değil, boşluklu ve arka bahçeleri ile birlikte yerleşmektedir. Bölgede günümüzde de cami olarak kullanılan iki kilise bulunmaktadır. Bunlar, Çınarlı camii (Agios Yorgis) ve Kato Panaya Kilisesi'dir.

Nirengileri: Kiliseler bölgenin aynı zamanda nirengi ve odaklarını oluşturmaktadır. Bölgenin ve kentin en büyük boşluğu olan pazar meydanı, yoğun doku yerleşimi içerisinde yapısı, boyutu, kullanımı ile farklılaşarak bir nirengi oluşturmaktadır.

Şekil 5. 37. Orta Bölgeye bakış ve bölgenin ortasında yer alan pazar meydanı

Şekil 5.38. Orta Bölge'nin dokusu ile sokak örüntüsü, ve karakteristik sokakları

Tepe Bölgesi 1

Sınırları: İlk Kurşun tepesi, güneyde Dereboyu caddesi, batıda Sefa Caddesidir.

Dokusu: Merkeze yakın kısımlarında organik, tepelere yaklaştıkça ışınsal doku hakimdir.

Yapı Adaları : Yapı adaları tepeye yaklaştıkça küçülmekte ve tepenin eğim çizgilerine paralel bir gelişim göstermektedir. Merkeze yakınlaştıkça da organikleşmenin sonucu olarak farklılaşmakta ve çeşitli ceplerle, çıkmaz sokaklarla ada içinde nişler açılmaktadır.

Binaları:

Kiliseler bu bölgede çoğunluktadır. Bugün bir çoğu harap durumdadır. Agios Yannis Kilisesi saatli Cami olarak dinsel işlevini sürdürmektedir. Diğerlerinin bir kısmı yıkılmış, Taksiyarhis Kilisesi de bir dönem tekel deposu olarak kullanılmıştır. Bölge konutları genellikle cumbalı, kagir-taş malzemelidirler ve genel karakterleri itibari ile kıyı bölgesinin tipik taş Rum mimarisinden farklılık gösterirler. Tepelere doğru artan bir oranda, Anadolunun iç bölgelerinde rastlanılan tipik Türk evi karakteri taşımaya başlarlar.

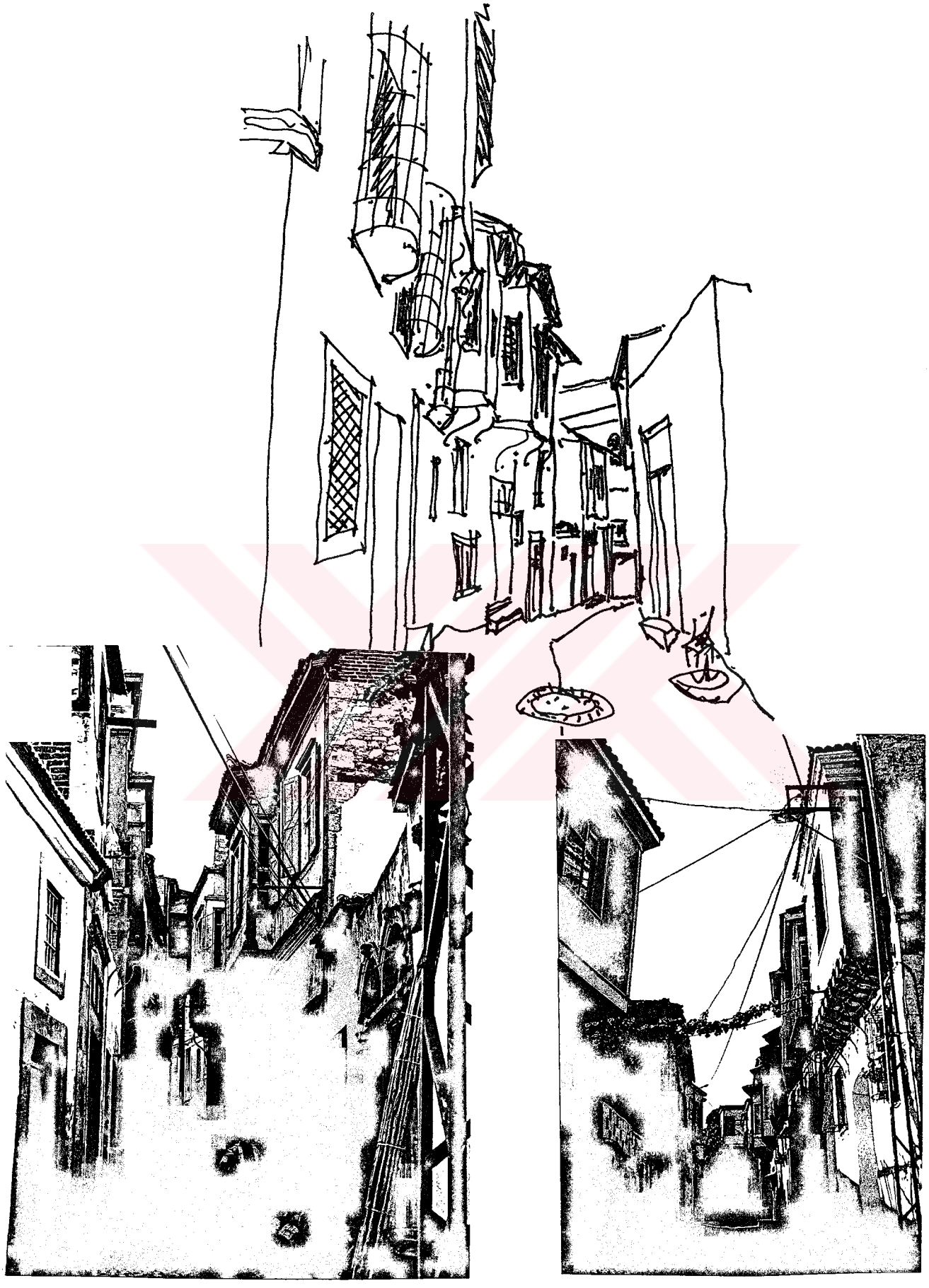
Sokakları: Bölgenin sokak yapısı çoğunlukla dar, kıvrımlıdır. Karakteristik cumbalı, binalardan oluşan bu sokak dokusu çok hareketli ve ritmik kesit perspektifleri vermektedir. Cumbalı evlerle birlikte sokakların organikliği güçlenmektedir. Bu bölge eğimli bir topografyaya sahip olduğundan eğime dik ve paralel sokak tipolojisine sahiptir. Eğime paralel iki ana aksa sahiptir, bunları birbirine bağlayan ikincil, eğime dik ve paralel sokakları bulunur. Sokaklara kesit olarak bakıldığında binaların saçaklarının birbirine değecek kadar yakın olduğu görülür.

Nirengileri: Bu bölgenin nirengileri içinde yer alan İlk Kurşun Tepesi, kentin de en belirgin nirengisini oluşturmaktadır. Tepenin üzerinde yer alan

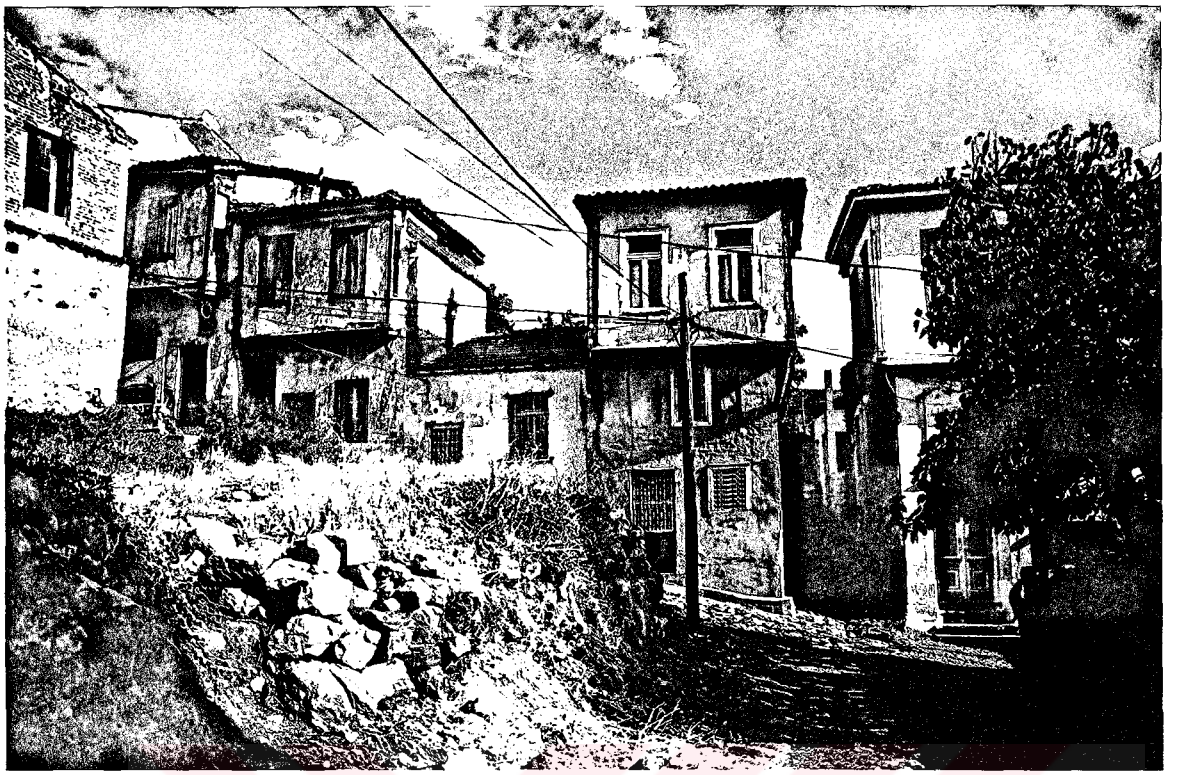
her bina o dönemin en belirgin simgesi ve nirengisi olmuştur. biri olarak yer almıştır. Bu tepe üzerinde yer alan kilise ve değirmenler bir dönemin nirengisi olma özelliğini taşırken, günümüzde yıkılan bu binaların yerine çarpık kentleşmenin simgesi durumundaki huzur evi ve turistik tesis almıştır.

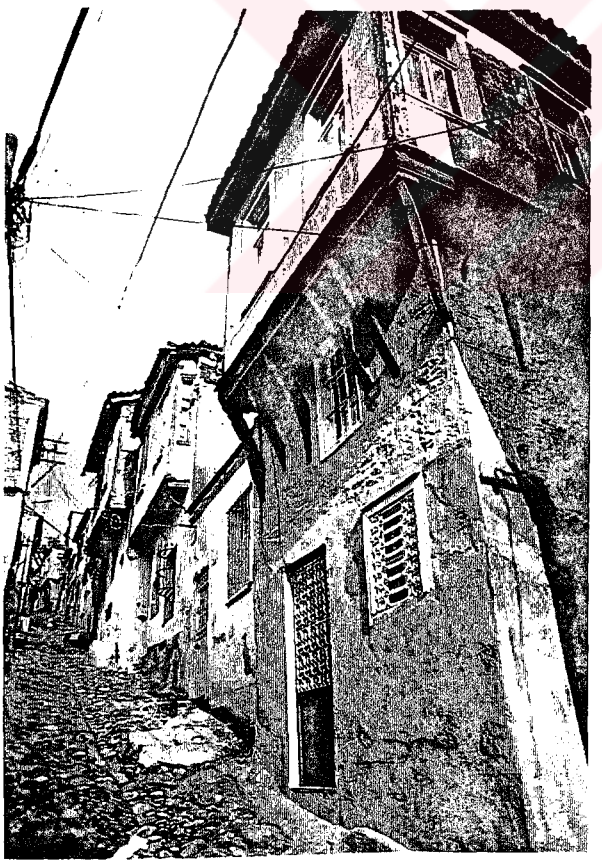

Şekil 5. 39. Tepe Bölgesi 1'in dokusu ve bölgeden karakteristik bir görünüm

Şekil 5.40. Bölgeye ait karakteristik sokak kesit ve görünümleri

Şekil 5.41. Tepe Bölgesi 1

Tepe Bölgesi 2

Sınırları: Bir uçta Altınova caddesi ile diğer uçta da çam ormanları ve tepe ile sınırlanan bölgedir.

Dokusu: Tepeye yaklaştıkça seyrekleşen doku, tepeye paralel ve dik sokaklardan oluşan yer yer ışınsal, yer yer de organik bir karaktere sahiptir.

Kullanım: Çoğunlukla konut kullanımı hakimdir.

Yapı Adaları: Altınova caddesine yakın ve bu aksa göre konumlanmış büyük yapı adaları mevcut iken tepeye yaklaştıkça küçülen ve net bir form olmaktan çıkan yapı adaları görülmektedir. Normalde belirli bir dikdörtgen forma sahip olan yapı adalarının eğime yaklaştıkça deforme oldukları gözlemlenmiştir.

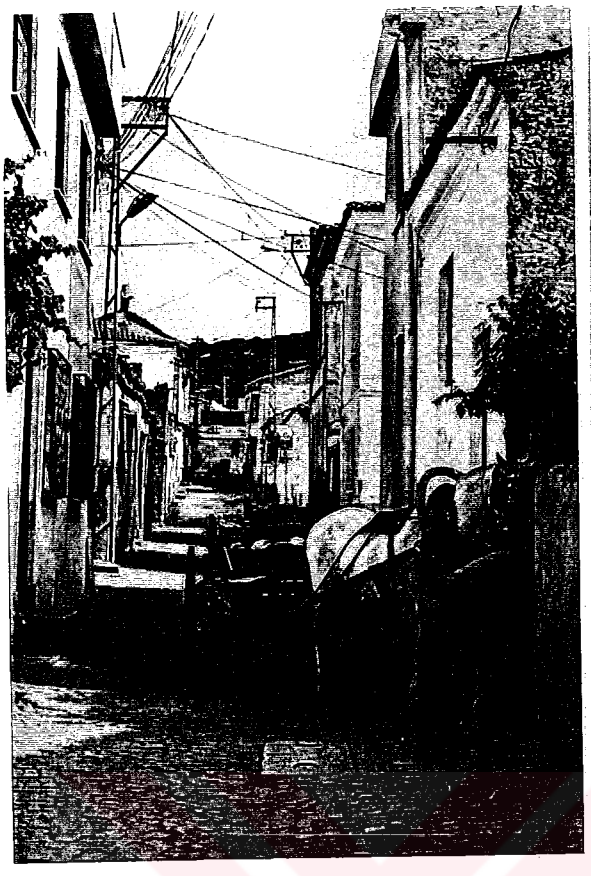
Sokaklar: Altınova caddesi, İzmir ile bağlantıda önemli bir ulaşım aksı olması nedeniyle önemli bir üst nokta bağlayıcı güzergahı durumundadır. Sokaklar eğime dik ve paralel olmak üzere iki çeşittir. Sokakların kimliğini oluşturan cepheler özellikle tepelere doğru daha fakir bir görünüme bürünmüştür. Tepelere yaklaştıkça, sokakları sınırlayan yüzey elemanlarının tanımlılığını yitirmesiyle, sokaklar da tanımlı mekan niteliklerini kaybetmeye başlamışlardır.

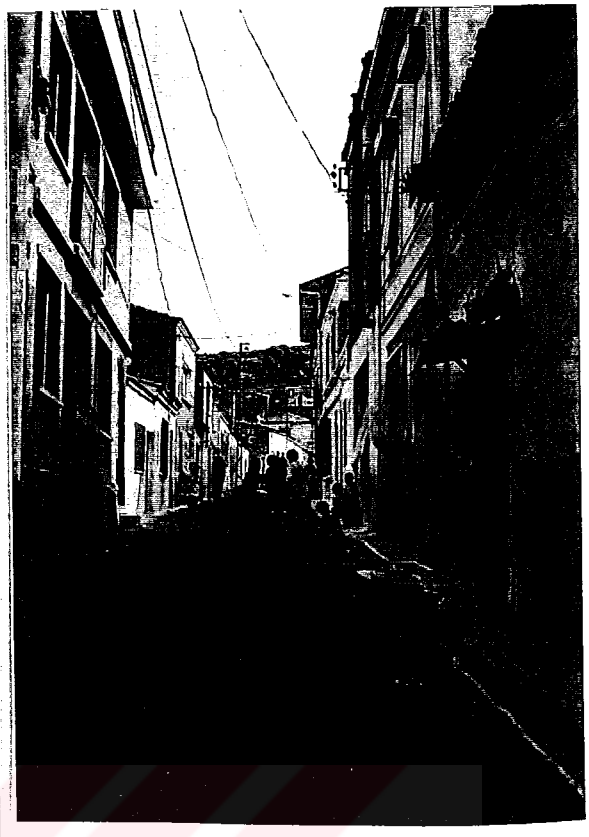
Binalar: Daha çok Altınova caddesi üzerinde tipik Anadolu Türk Evi karakterinde bina sıraları yer almakta, tepelere doğru derme çatma halleri ile konutlar fakirleşmekte, bölge slum bölgesi olma özelliği taşımaya başlamaktadır. Konutlar, tepelere doğru sıklığını ve parsele birebir oturma özelliğini yitirmiş, ve binaların yerlerini duvarlar ve bahçeler almıştır. Bu bölgenin iki kilisesi vardır, her ikisi de bölgenin ana aksı olan Altınova caddesi üzerinde yer alır, ve günümüze harap bir şekilde bulunmaktadır.

Nirengiler: Bölgenin kullanımı ve yapısı ile nirengisi durumunda olan Altınova caddesi gösterilebilir. Aynı zamanda harap olan kiliseleri de bu kapsama girebilir. Çam ormanları ile kaplı tepesi, İlk kurşun tepesi kadar olmasa da görünümü, yüksekliği ve rekreatif kullanımı ile farklılaşarak bir nirengi olma konumuna ulaşmaktadır.

Şekil 5.42. Tepe Bölgesi 2

Şekil 5.43. Tepe Bölgesi 2

5.3.1.3. Güzergahlar

Güzergahlar bir kentin en önemli yapı kurucularıdır, ve kentin iskeletini oluştururlar. Diğer elemanlar da güzergahlar ile birbirlerine bağlanmaktadır. Güzergahlar kentte sokak, transit yol, taşıt yolu, su kanalı gibi daha somut karşılıklar bulabilmektedir.

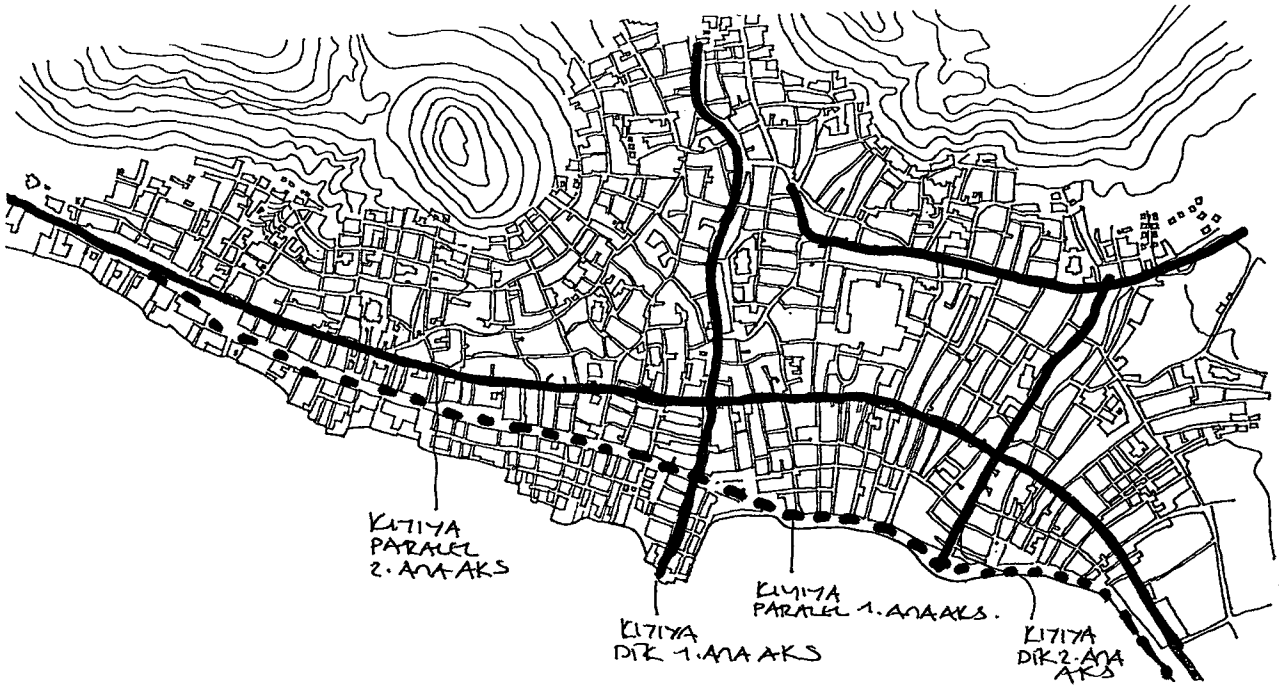
Sokak Ağı ve Ana Akslar

Kentin omurgası durumundaki ana akslar, önemli birer yapı kurucu elemanlardır. Bu sokaklar aynı zamanda kıyıya bağlı oluşmuş ana akslara da karşılık gelmektedirler. Bu sokaklar;

Kıyıya paralel 1. Ana aks, Sahil yolu,
Kıyıya paralel 2. Ana aks, Sefa Caddesi,
Kıyıya paralel 3. Ana aks, Altınova caddesi
Kıyıya dik 1. Ana Aks, Dere Boyu Caddesi
Kıyıya dik 2. Ana aks, Altınova Caddesi-18.sokak

Şekil 5.44. Sokak ağı

Şekil 5.45. Ana akslar

Kıyıya Paralel Ana Akslar

Bunlardan kıyıya paralel 1. Ana aks 1950 yılında açılan sahil yoluna karşılık gelmektedir. Geçtiği noktalarda kenti ve içinde bulunduğu bölgeyi ikiye ayırarak birbirinden koparmaktadır. Kentin kıyısı ile ilişkisinin zayflamasına yol açmıştır. Çevresindeki sınırları oluşturan binalar, çoğunlukla ticaret ve sanayi yapılarıdır.

Kıyıya paralel ikinci ana aks olan Sefa Caddesi, tarihsel süreçte de kentin ana omurgasını oluşturmuştur. Kentin kuzey ve güney uçlarını birbirine bağladığı gibi, bu aksa bağlanan ikincil akslar sayesinde de kentin diğer yönlerindeki, doğu ve batı yakasını da biribirine bağlayan bir omurga durumundadır. Sınır sokak özelliği ile Sefa Caddesi, bölgeler arası bir iç sınır olmakla birlikte onları aynı zamanda biribirine bağlayıcı bir yapıdadır. Her iki tarafındaki farklı kullanım ve karakteristikleri yumuşak bir şekilde kendi mekanı içinde eriterek bir geçiş elemanı olma özelliğindedir.

Kıyıya paralel üçüncü ana eksen olan Altınova caddesi, İzmir yolunun geçtiği bir güzergah olarak kuvvetlenmiştir ve Sefa'dan sonra kıyıya dik 1. Ana aksları da daha gerilerde birbirine bağlama özelliğine sahiptir. Sınırlarını oluşturan binalar çoğunlukla konut gruplarıdır.

Şekil 5.46. Kıyıya paralel ana aksların kent bütününde gösterimleri

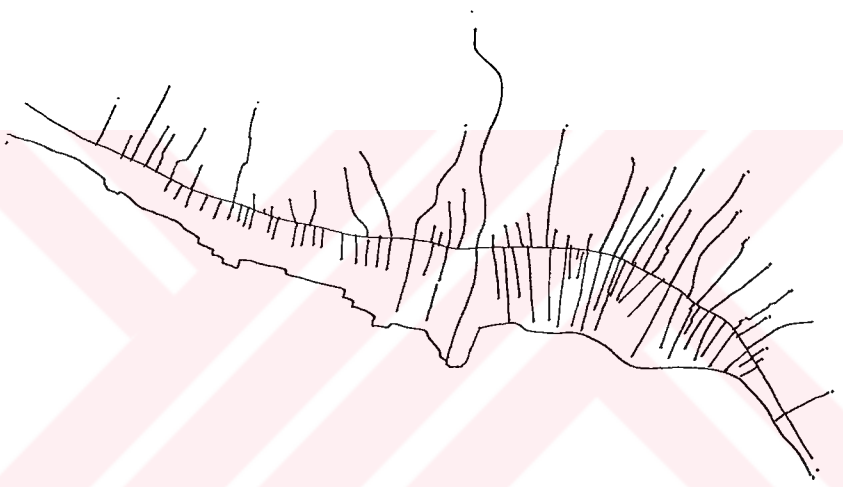
Kıyıya dik ana akslar ise, birer vadi çizgisi üzerinde yapılanmışlardır. Bu akslar, iç noktalardan kıyıya bağlantı sağlayan alterler durumundadırlar. Bunlardan kıyıya paralel 1. Ana aks, Dere Boyu caddesi'dir. Kentin önemli bir ticari aksı olarak önem kazanmıştır. Dere boyu olduğundan döküldüğü noktada kentin burun kısmını oluşturmuş olma ihtimali vardır. Kıyıya dik ikinci ana aks ise, uzun bir süre, İzmir yolunun geçmiş olduğu Altınova Cadddesi ile kıyı arasında önemli bir bağlayıcı durumundadır.

Şekil 5.47. Kıyıya dik ana akslar

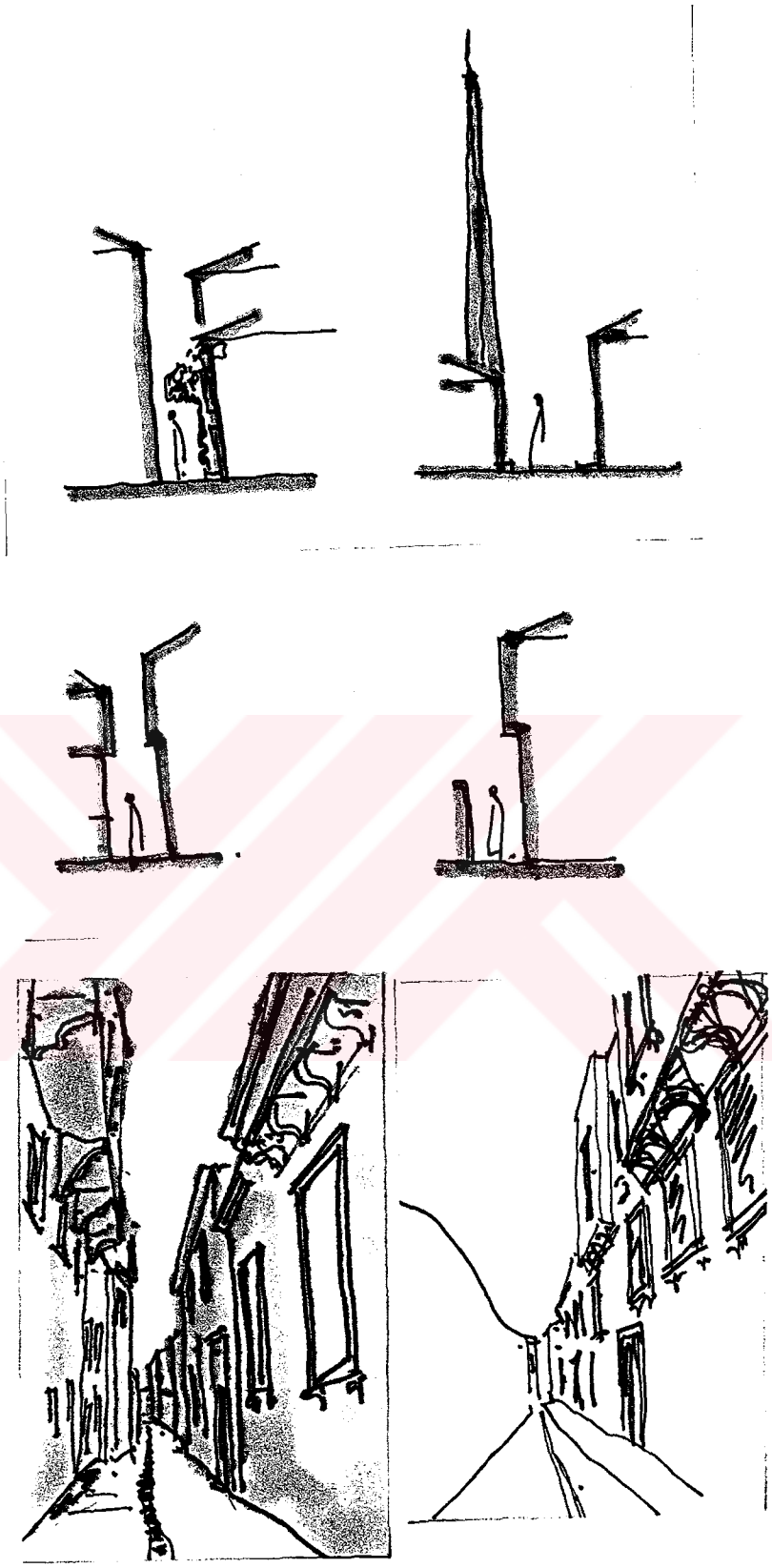
Kıyıya Dik ve Paralel İkincil Akslar

Bu ana aksların dışında, kıyıya paralel ve dik ikincil akslar bulunmaktadır. Kıyı bölgesinde yer alan bu sokaklardan kıyıya dik olanları ikincil bir yapı kurucu görevi üstlenmiştir. Bu sokaklar, kentin ana omurgası olan Sefa Caddesi ile kıyıyı birbirine bağlamakta ve kıyıdan gelen imbat rüzgarını içerilere kadar sokarak kentin nefes almasını sağlamaktadırlar (bkz. Şekil 5.48).

Şekil 5.48. Kıyıya dik inen ikincil sokaklar

Kıyıya dik inen sokakların cephe karakterleri de bu sokakların doğrusallığını kuvvetlendirir bir formdadır. Sokak yüzeyleri oldukça düzdür. Çıkma ve hareket minumumdadır. Binaların çoğunluğunda taş kullanılmıştır. Yer yer yeni binalardan dolayı, betonarme inşa edilmiş binalar da bulunmaktadır. Çıkmalar, tepe bölgesindeki çıkmalardan oldukça farklı ve olabildiğince yüzeye yakındır. Fabrikaların tuğla örme bacaları, bu sokakların belirleyici özelliklerindendir ve nirengileri arasındadır. Direk denize açılan dik sokakların yanında çıkmaz sokaklar da yer almaktadır. Bu sokaklar, daha çok konut önü kullanımına aittirler. (Bknz. Şekil 5.49 ve şekil 5.50)

Şekil 5.49. Kıyıya dik ikincil sokak kesit ve kesit perspektifleri

Kıyıya dik sokaklar, dar ve doğrusallığı güçlü bir yapıdadırlar. Bina-bina, bina-duvar, baca-bina gibi kesit özellikleri gösterirler.

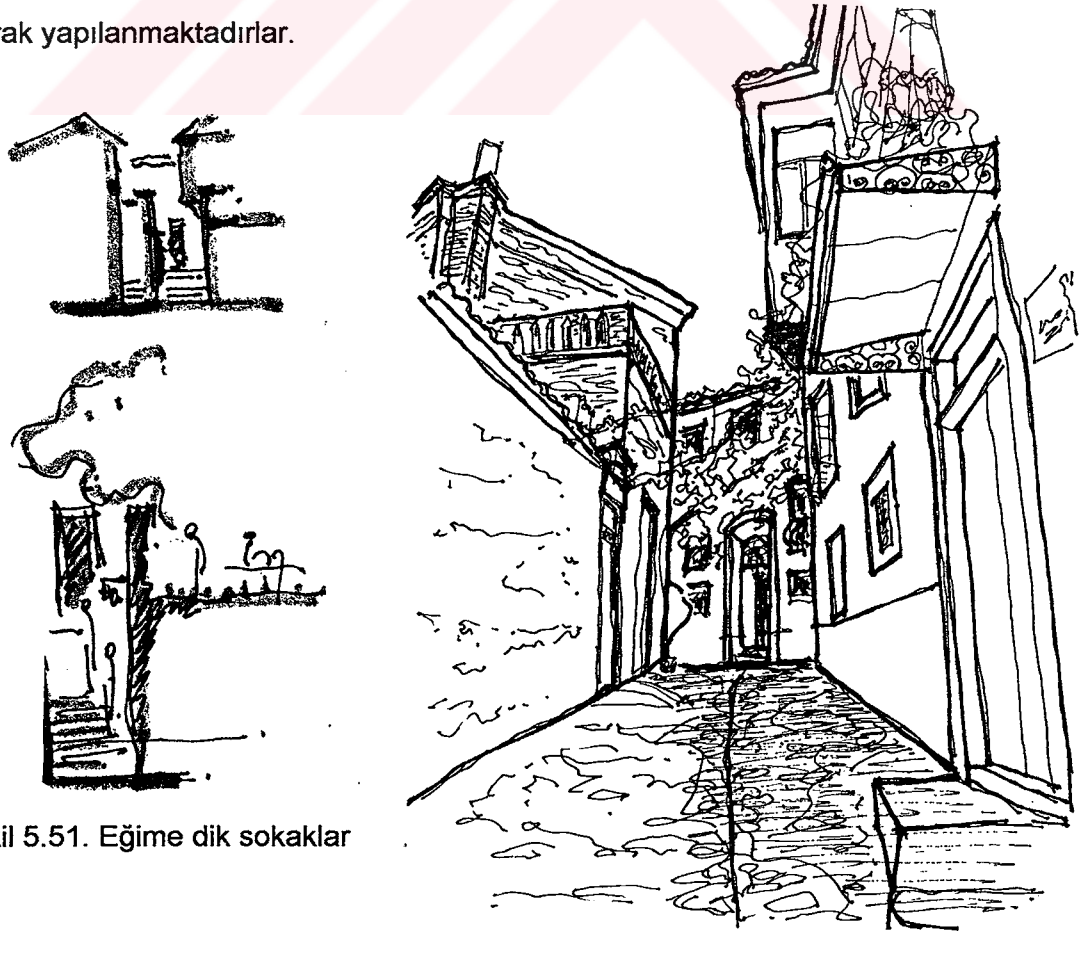
Şekil 5.50. Kıyıya dik, ikincil akslar

Eğime Göre Farklılaşan Sokak Tipleri

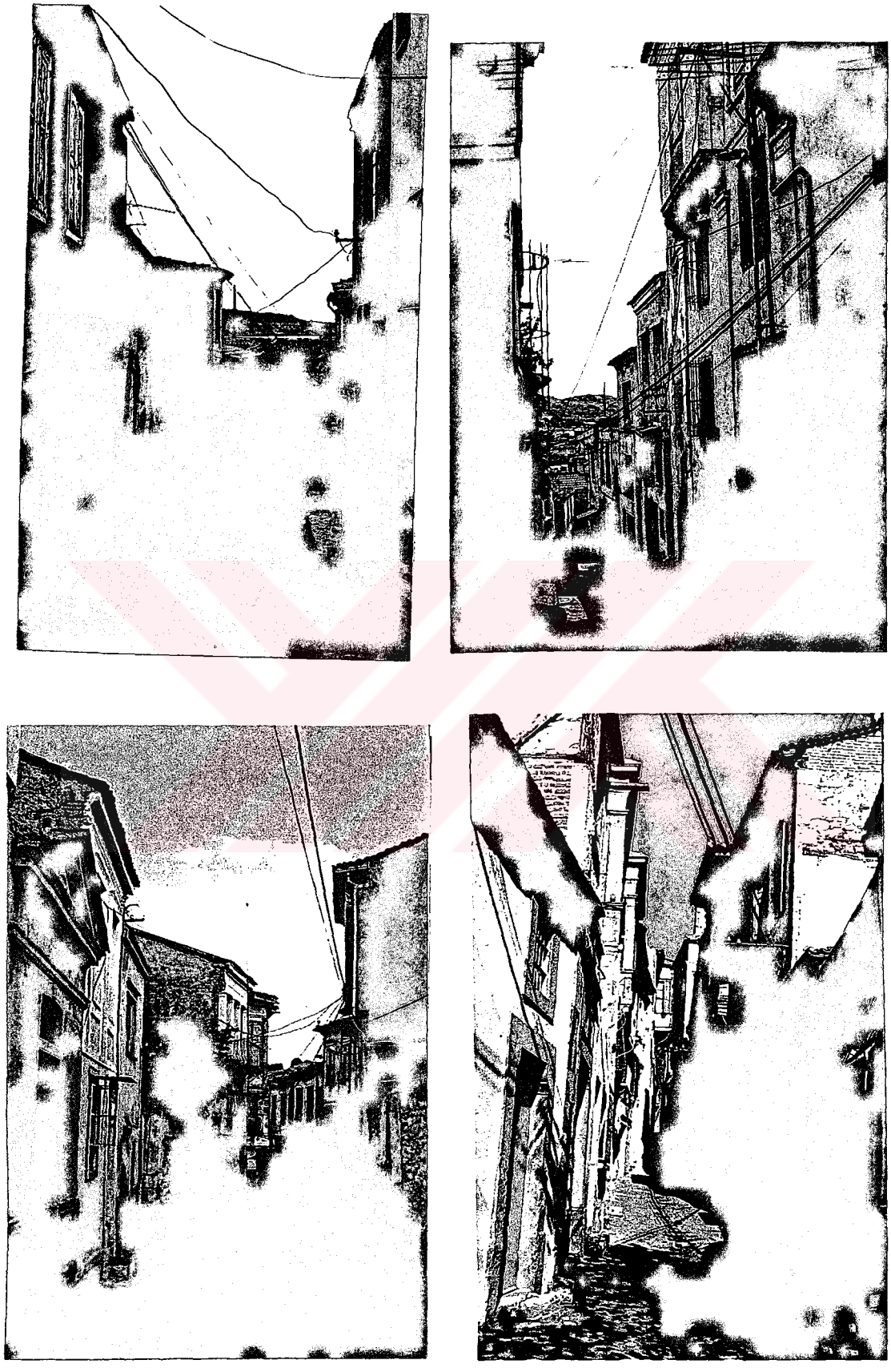
Eğime bağlı olarak kentteki sokakları; eğime dik ve eğime paralel sokaklar olarak ayırabiliriz. Bu sokaklar daha çok tepe bölgelerinde yer alır.

Eğime Dik Sokaklar

Eğime dik konumlanan bu sokaklar, tepe ile merkez arasındaki bağlantıyı sağlarlar. Merkeze yakın olan eğimli sokaklar, cephe karakterleri itibari ile hareketli ve cumbaların iç içe geçtiği ritmik bir cephe karakterine sahipken, tepelere yaklaştıkça eğimli sokakların cepheleri de yalınlaşmakta ve karakter olarak slum özelliği taşımaktadırlar. Eğime dik sokaklarda, eğimden yukarı ve aşağı farklı algılar ve kesit perspektifleri oluşmaktadır. Eğimden aşağı doğru deniz ve kente odaklı sokak kesit perspektifleri mevcutken, eğimden yukarı, cumbaların kaynaştığı tepelere ve ormana doğru bakışların olduğu, sokak kesit perspektifleri bulunmaktadır. Eğimli sokaklar yer yer de merdive sokak yapısına bürünmektedirler. Bu sokaklar çoğunlukla yayalar tarafından kullanılır, taşıtlar için çok kullanışlı olmamaktadırlar. Bu yüzden çoğunlukla, ev önü kadın ve çocukların değerlendirdiği sosyal mekanlar olarak yapılanmaktadırlar.

Şekil 5.51. Eğime dik sokaklar

Şekil 5.52. Eğime dik sokaklar

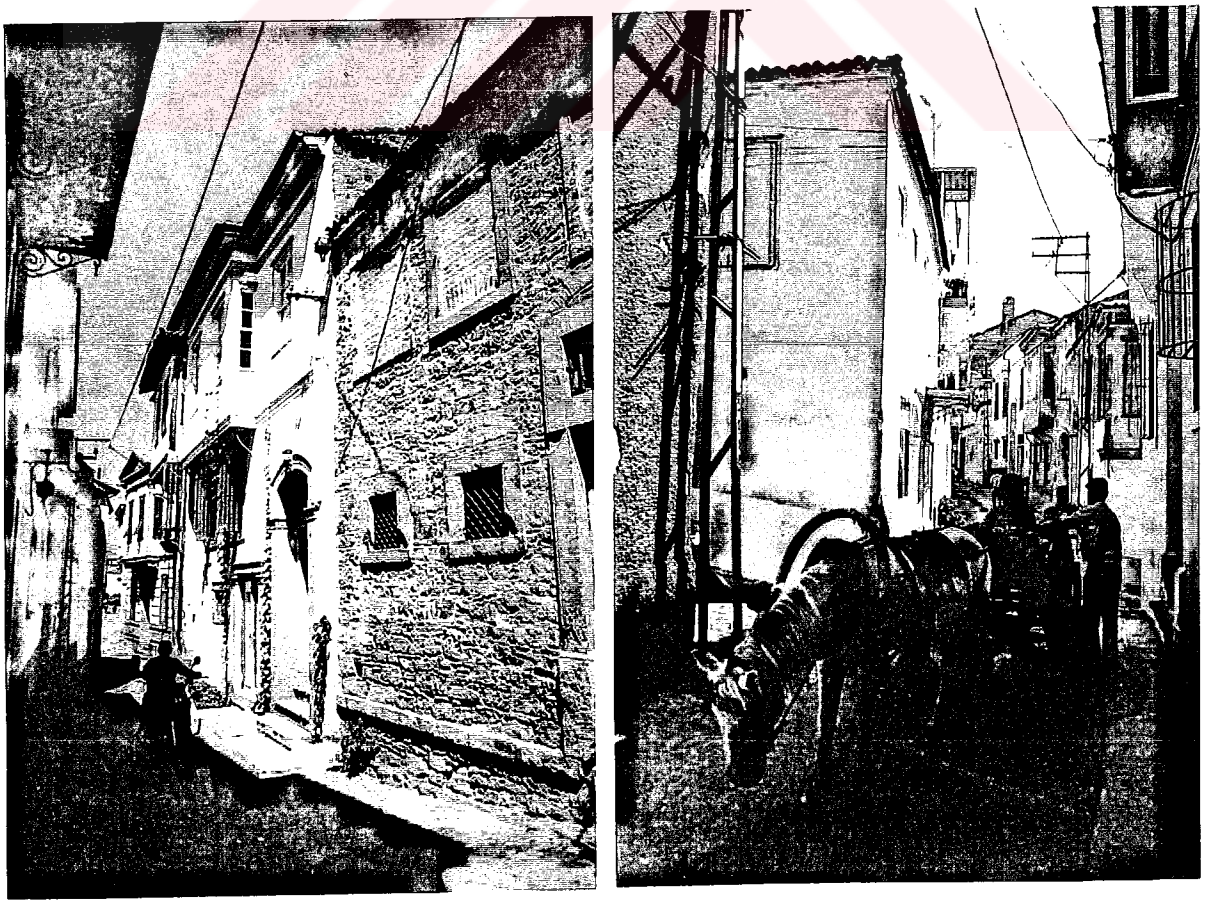
Şekil 5.53. Eğime dik sokaklar

Şekil 5.53. EĞİMLİDİK SOKAKLAR

Eğime Paralel Sokaklar

Eğime paralel sokaklar, tepe bölgelerinde yer alan ana aksları oluştururlar ve motosiklet, atlı araba gibi taşıtların geçişine uygundurlar. Kentin ana omurgalarıyla benzer görve sahiptirler, ana bağlayıcı ve ileticidirler. Ana aksların dışında ikincil eğime paralel akslar da vardır. Bunlar dik sokakları bağlamaktadırlar

Şekil 5.54. Eğime paralel sokaklar

Şekil 5.55. Eğime paralel sokaklar

Sokakların kullanımlarına göre de tipolojileri kurulabilmektedir. Bunlar:

- Konut çevresi sokakları,
- merkez bölgesi sokakları,
- yaya aksları,
- taşıt yolları,
- transit kara yolları,
- ticaret aksları,
- sahil yolu,
- konut önü çıkmaz sokaklar,

gibi çeşitli sokak tipleri olabilmektedir. Bunların dışında yola bağlı mekanın değişim tipolojileri de kurulabilir.

5.3.1.4. Kesişim Noktaları

Kesişim noktaları, yolların kesişiminde yer alırlar ve sokakları birbirine bağlayan yapı kurucu elemanlardır. Kent içindeki stratejik noktalar olarak birer odak oluşturma yetisine sahiptirler. Bu noktalarda dikkat artar, çevredeki yüzey oluşturucu binalar ve detaylar önem kazanırlar.

Üzerinde bulunduğu yolun önemine bağlı olarak kesişim noktaları da önem arzederler. Kent bütününde kesişim noktaları gösterildikten sonra detaylı olarak her bir kesişim noktası üzerinde detaylı incelemeler yapılmıştır.

Kent bütününde kesişim noktaları şekil 5.56'da gösterilmiştir. Birincil kesişim noktaları, "**x**" olarak; ikincil kesişim noktaları da "**o** ile gösterilmiştir.

Birincil kesişim noktaları ana akslar üzerinde yer alırken, ikincil noktalarda, genellikle ikincil aksların kesişiminde yer almaktadır.

Şekil 5.56. Kent bütünündeki kesişim noktalarından birincil kesişim noktalarının"**x**" ile: ikincil kesişim noktalarının "**o**" ile gösterimi

Birincil Kesişim Noktası: Çarşı Meydanı

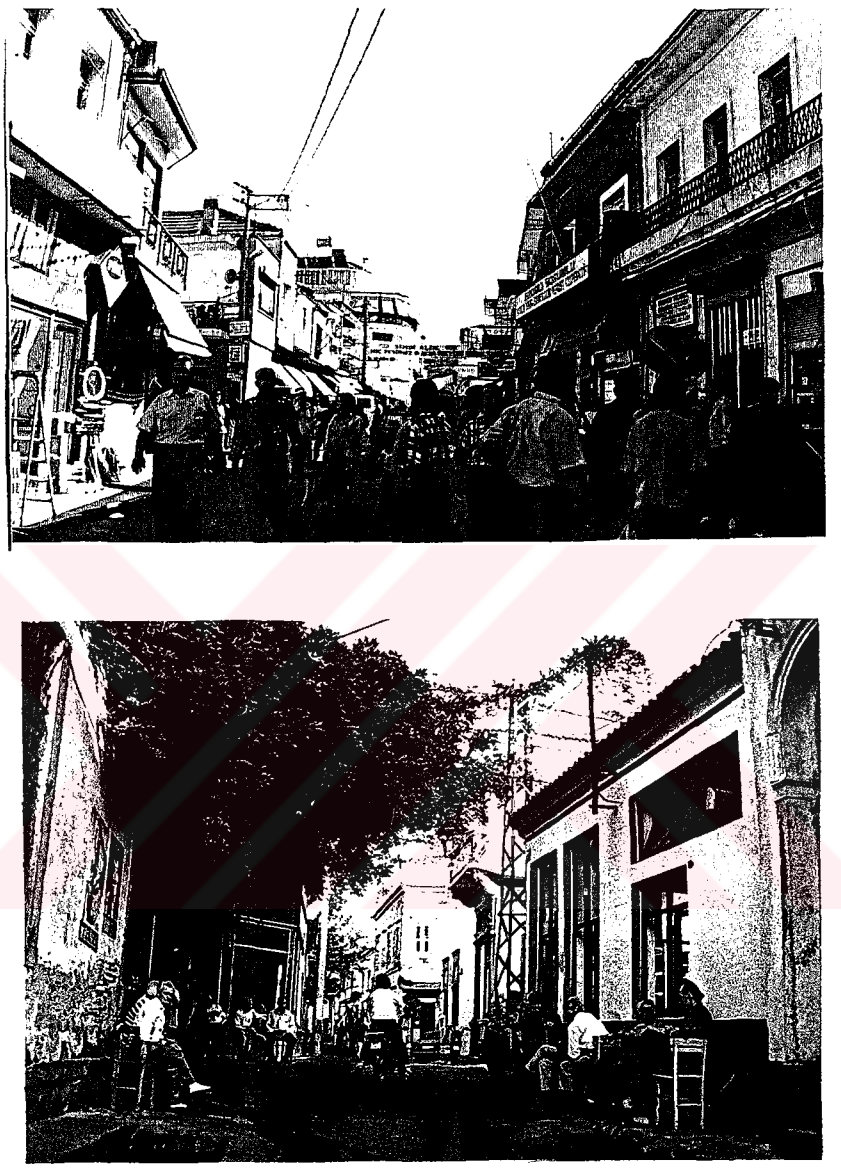
Kentin çarşı meydanı, kentin ana omurgası olan kıyıya paralel ikinci ana aksı ile önemli bir ticari aksı olan kentin kıyıya dik birinci ana aksının kesişiminde yer almaktadır. Bu nokta, devamlı bir hareket ve insan yoğunluğuna sahiptir. Meydanı çevreleyen yapıların çoğu ticari fonksiyonludur.

Bu nokta, Sefa Caddesi'nin dar yapısına zıt bir şekilde genişlemekte ve böylece kendini belli etmektedir. Yoğun insan trafiği ile de bu genişlik hissedilmemektedir. Cumhuriyet dönemi öncesi yönetim yapılarının yer aldığı bu idari merkez, yeni dönemde en hızlı değişen ve yeni yapılaşma ile karşılaşan nokta olmuştur.

Birincil Kesişim Noktası: Camlı Kahve Meydanı

Bu kesişim noktası, Sefa Caddesi ile kıyıya dik ikinci ana aksın kesişiminde yer alır. Kuvvetli bir odak noktası ve buluşma yeridir, daha çok oturma, sohbet ve seyir amaçlı kullanılır. Camlı Kahve adı altındaki bu kesişim noktasının üstü asma ile örtülüdür ve böylece daha da güçlenen, tanımlı ve sınırlı bir mekansal karaktere sahip olmuştur. Günün her saati kullanılan, canlı bir karşılaşma noktasıdır. Çarşı

meydanının çok hareketliliği ve yoğunluğu, burada dinginliğe ve sosyal bir toplanma noktasına dönüşmüştür.

Şekil 5.57. Birincil kesişim noktaları :çarşı meydanı ve Camlı Kahve meydanı.

Camlı Kahve Meydanını daha ayrıntılı incelersek (bknz. Şekil 5.58.), mekan, hem geçiş özelliği taşır, hem de kuvvetli bir durma, dinlenme, sohbet etme mekanıdır. Sandalyelerle temsil olan kahve önü oturmaları ile kentsel mekan zenginleşmiştir. Daha çok orta yaşlı ve yaşlı erkeklerin kullanımı gözlemlenmiştir. Bu kentsel mekan sanki bir ev mekanı gibi sınırları, kapalılığı ile tanımlıdır.

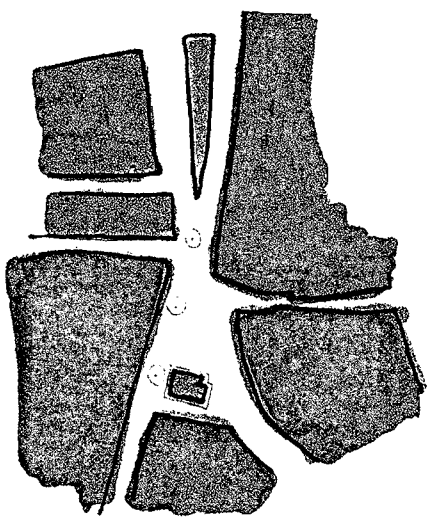

Şekil 5.58. Camlı Kahve meydanı

Birincil Kesişim Noktası : Vadi Sonu Meydanı

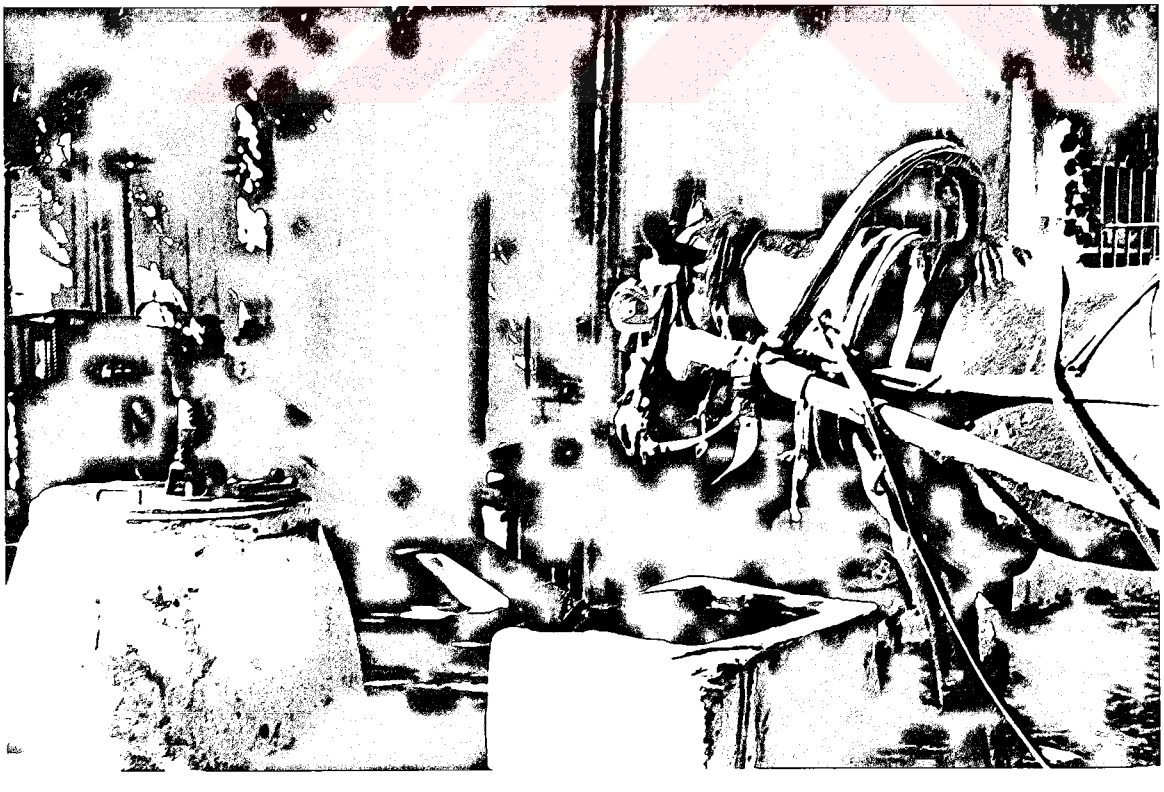
Kentin dere boyu caddesi ile tepe bölgesinin eğime paralel birinci ana aksının kesişiminde yer alan meydandır. Bu kesişim noktası, kentin vadi çizgisi sınırında ve arka mahallelerinin olduğu yerdedir. Erkek ve çocuk kullanımı çoğunluktadır. Kot farklılıkları içerisindeki bu meydanda bir kaç kahve, çınar ağaçları ve bir çeşme yer almaktadır. Bu mekansal ve biçimsel nitelikler, kesişim noktasına aynı zamanda güçlü bir karakter de vermektedirler.

Şekil 5.59. Vadi sonu meydanı

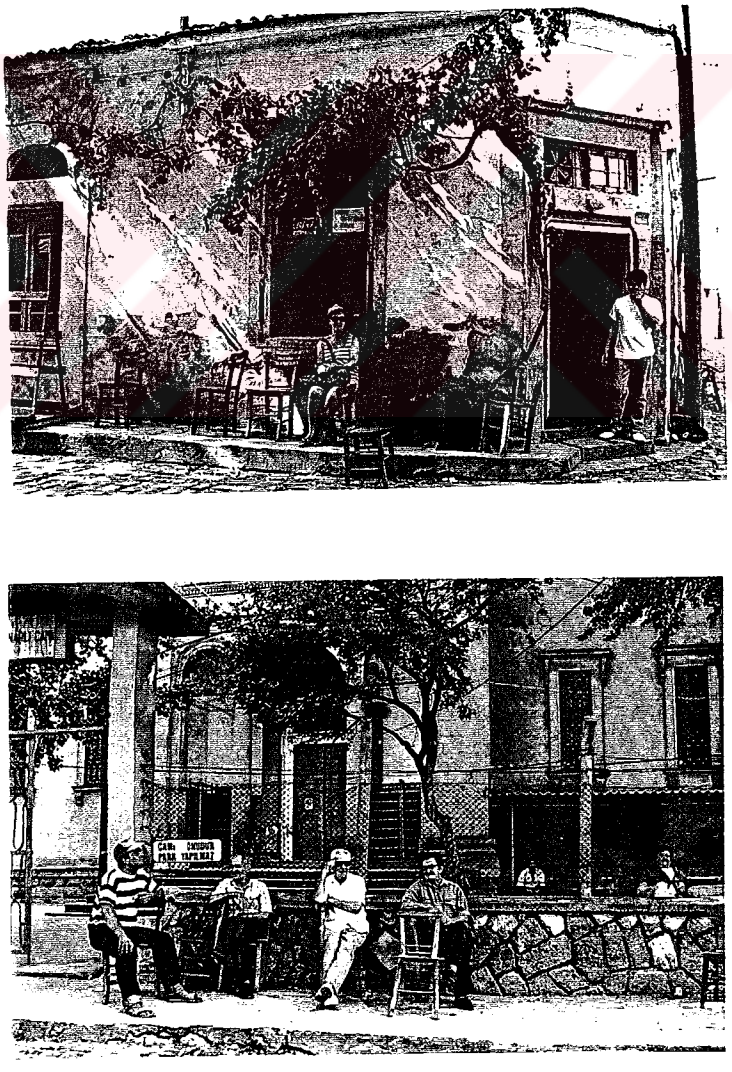

Şekil 5.60. Vadi sonu meydanı

İkincil Kesişim Noktaları

Bu ana kesişim noktaları dışında, kentin ikincil aksları ile ana akslarının ve ikincil aksları ile ikincil akslarının kesişiminde yer alan noktalar da mevcuttur. Bu kesişim noktaları, çeşitli detaylarla zenginleşerek kendilerini de belli etmektedirler. Bunlar çınarlı bir yol üstü kahvesi, bir asma ve bir oturma yeri ile belirginleşen bir çay ocağı önü, bir kenarında bakkalın yer aldığı bir köşe ile kesişim noktasının vugulanması, ana aks üzerinde içinde konutların yer aldığı bir cep, konut yerleşiminin olduğu bölgedeki sokak çeşmeleri ile kuvvetlenen kesişim noktaları gibi, kent içinde çeşitli karşılıklar bulabilmektedirler.

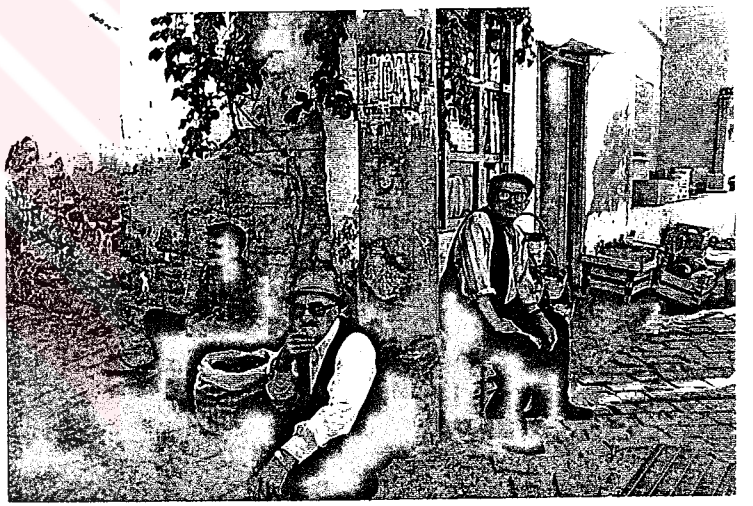

Şekil 5.61. İkincil kesişim noktaları

Şekil 5.62: İkincil kesişim noktaları

5.3.1.5. Yapı Adaları

Kentsel dolulukları temsil eden yapı adaları, bünyelerinde bina ve parsel gruplarını barındırırlar. Yapı adaları topografyaya bağlı çeşitli formlarda olabilir, ve kullanıma bağlı şekillenebilir. Ayvalık'taki yapı adaları da öncelikle şekil-zemin ilişkisi içerisinde ele alınmıştır. (Bknz. Şekil 5.63)

Şekil 5.63. Kentsel doluluklar olarak yapı adalarının şekil-zemin ile gösterimi (Çelik, 1993)

Yapı adaları, tepelere yaklaştıkça deforme olmaktadırlar. Bu adaları oluşturan sokaklar, tepeye paralel ve ışınsal sokaklardır. Kıyıya yaklaştıkça, grid dokuya bağlı dikdörtgen formlu yapı adası karakteri gözükmektedir. Endüstri yapılarının olduğu yerlerde büyük, ince ve uzun yapı adaları oluşmuştur. Bu oluşumda her dönemde etkili olan kıyının önemi büyüktür, ve kıyıya bakan cepheler dar olarak gelişmiştir.

Kullanıma bağlı yapı adalarının dağılımı şekil 64-üst'de gösterilmiştir. Kıyıya yakın yapı adalarında endüstri ve ticaret ağırlıktadır. Merkeze yakın yerlerde ticari işlevli yapı adaları yer alırken, iç ve tepe bölgelerde ise daha çok konut ağırlıklı yapı adaları bulunmaktadır.

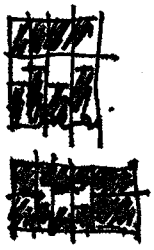
arazi kullanış haritası

yerleşme
ticaret
endüstri ve küçük sanatlar
depo
ahır
kamu tesisleri
zeytin
çam
serbest alanlar

Şekil 5.64. Üst: kullanıma bağlı yapı adalarının dağılımı (Ayvalık'ta şehircilik araştırmaları, 1964), alt: yapı adası içindeki bina ve parsel organizasyonuna bağlı olarak belirlenen yapı adası tipleri

Bir yapı adasının kullanımına, yani ada içindeki parsel-bina dağılımına bağlı olarak tipolojisinin oluşturulması şekil 64-altda, kent bütününde gösterilmiştir. Buna bağlı olarak yapı adası tipleri şöyle sıralanabilir.

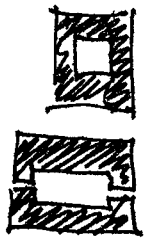
Parçalı Yapı Adası Tipi:

Bir çok bina veya parselin birleşiminden oluşmuştur. Ayn zamanda bir çok parsele de bölünmüştür. Bu yapı adaları çoğunlukla konut ya da ticari amaçlı binaların birleşiminden oluşur. Parselleri boşluk+bina'dan oluşan yapı adası, aynı zamanda arka bahçelerin ortada toplandığı , dış konturlarının da binalarla çizildiği bir biçime sahiptir.

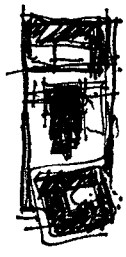

Yapı Adasının tek bir Parselden ya da Binadan Oluştuğu Örnekler;

Endüstri yapılarının olduğu yapı adalarında çoğunlukla birebir bir kullanım vardır. Bir yapı adasında tek bir binanın bulunduğu yapı adalarıdır. Bazı endüstri yapılarında yapı adasının dış konturları duvarlar ve binalarla çizilebilmekte, ortası avlulu olup tuğla fabrika bacaları ile temsil edilen bir biçimde olabilmektedir. Bazı önemli binalar da gümrük binası, kaymakamlık gibi bu kapsama girebilmektedirler.

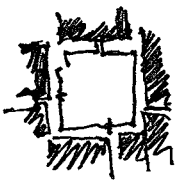
Kentteki akademi yapısı, tanzim satış ve pasajları tek binalı yapı adası grubana sokabiliriz. Akademi yapısı içe dönük avlulu bir formdadır. Bütün bir yapı adasını kaplamaktadır. Yapı adasının dış konturu binanın kütlesi ile çizilirken, içi de kare formlu bir avlu boşluğu olarak şekillenmiştir. Kentin çarşılarında da aynı şekilde çarşı binası tek bir yapı adasını kaplamaktadış konturları bina ile ve iç boşluğu da sirkülasyon amaçlı olarak şekillenmiştir. Bu iç bboşluk, akademinin avluolan iç boşluğundan farklıdır, ve iki sokağı birbirine bağlayarak geçiş özelliği taşımaktadırlar.

Anıtlar da tek binalı yapı adası grubuna girmektedir.bu gruba girer. Yapı adası duvarlarla ince bir kontur halinde çevrelenmiştir. Bu kontura bazen bir kütle eklenir. Asıl bina olan kilise ise duvarların çevrelediği boşluk içerisinde yer alır. Böylece, kliseler, boşluk içinde

kütle olarak belirginleşerek, bütün kent dokusu içinde de figür özelliğ sunarlar. Bu yapı adası tipi ortası boşluklu dışı konut çevrili olan yapı adası tiplerinin tam olarak zıttı bir formdadır.

Tamamen Boşluktan Oluşan Yapı Adaları; buna örnek olarak, orta bölgedeki pazar meydanı verilebilir. Kendisini herhangibir kütle ya da bina ile çevrelememekle birlikte, sokak hatları ile belirlenmektedir.

5.3.1.6. Parseller

Parsel, binanın kentteki karşılığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Parsel, bünyesinde incelendiğinde bina ve boşluk oranı ilişkisi ön plana çıkar. Bu bakımdan, yani parselin kendi iç doluluk-boşluk organizasyonu açısından Ayvalık, ilginç bir karakter sunmaktadır. Parsel-bina oranı neredeyse ve çoğunlukla 1/1'dir. Parselin kentteki karşılığı çoğunlukla binaya denk gelmektedir. Böylece, binaların plan bilgileri ile bir kent bütünü planı oluşturulabilir. Çoğunlukla konut bölgelerinde ve tepelerin üst noktalarına yaklaşıldıkça boşluklu, bahçeli, yer yer duvarlarla çevrelenmiş bir parsel kullanımı da mevcuttur.

Şekil 5.65. Bir konut grubundaki parselasyon durumunun incelenmesi

5.3.1.7. Binalar

Ayvalık'taki yapılar yöreye has sarmısak taşı ile yapıldığından yerel bir kimlik taşırlar. Neo-klasik biçem çoğunluktadır. Kentteki binalar bu nitelikleri ile Anadolu'nun Rum taş mimarisinden farklılık gösterir. Genelde, taş ve taş-ahşap yapım hakimdir. Kentin kıyıya yakın kesiminde taş ağırlıklı ve Ege kıyı karakterli bina tipleri varken, yukarılara ve içerilere gidildikçe, binalarda belirgin bir şekilde değişim gözlemlenmektedir. Bu bölgedeki binalarda Türk konut tipi karakteri görülmektedir. Bunların dışında son dönemlerde özellikle de kıyı kesiminde betonerme yapılaşma görülmektedir.

Yapı kuruculuk açısından binalar, Rossi'nin ikili ayrımının dışında Ayvalık'ta üç türlü bir oluşum göstermiştir.

- Birincil binalar, (anıtlar): Dominant karakterli, tekil yapılardır ve kent dokusu içerisinde figür olma özelliği ile ön plana çıkarlar.

- İkincil binalar: (Konutlar), yaygın doku karakterini oluşturan, fon olma özelliği taşıyan yapılardır.

- Endüstri binaları, Ayvalık'a özgü bir bina tipidir, kentin önemli bir dönem sanayi ile ilgili olduğunu göstermektedir. Bunlar yaygın dokunun bir parçası gibi yapı adasının çoğunluğunu kapsar. Yaygın dokunun bir parçasıdırlar ama boyutları ve bacaları ile konut ve anıt mimarisinden farklı bir karaktere sahiptirler.

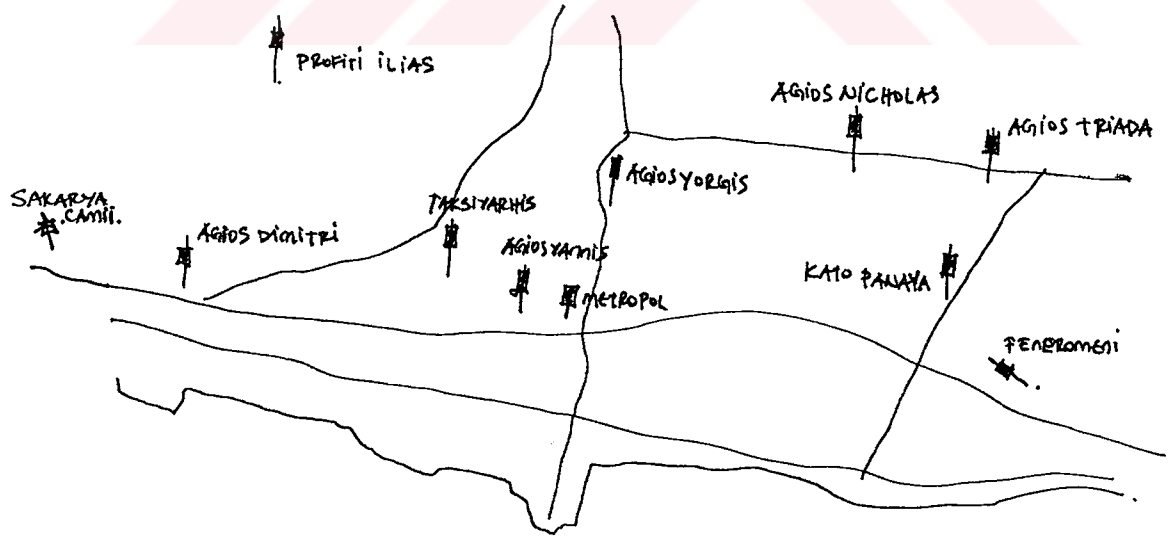
Şekil 5.66. Bina cinslerinin kent bütünündeki dağılımı

Anıtlar

Ayvalık'ta anıt kapsamına girebilecek, 11 adet kilise ve 1 cami bulunur ki bunlar dinsel binalardır. Kent dokusu içinde biçim ve kullanımları ile baskın karakterli yapıları ile kentin bütününe oranla farklılaşmakta ve odak oluşturmaktadırlar.

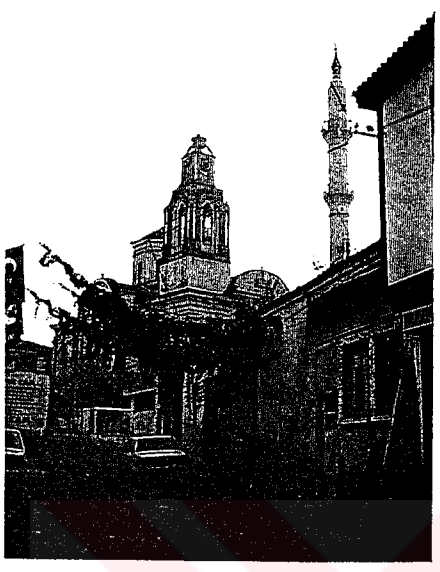

Şekil 5.67. Kent bütünündeki anıtların, yakın çevre doku ve sokak aksları ile ilişkileri

Şekil 5.68. Ayvalık'ta bulunan kiliselerin adları ve ana yollara bağlı konumları (Aktepe, 1994)

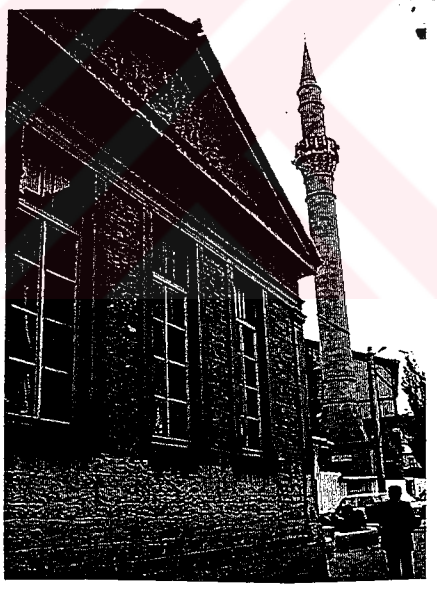
Kiliselerin bir kısmı günümüze kadar kendi yapısını koruyarak gelebilmiştir.. Merkezde bulunan kiliseler camiye çevrilerek, minare eklenmiş ve dini amaçlı kullanılmıştır. Çevrelerinde birer odak oluşturma özelliğine sahip kiliseler, tarihtede kendi çevrelerindeki yerleşimlere adlarını vermişlerdir.

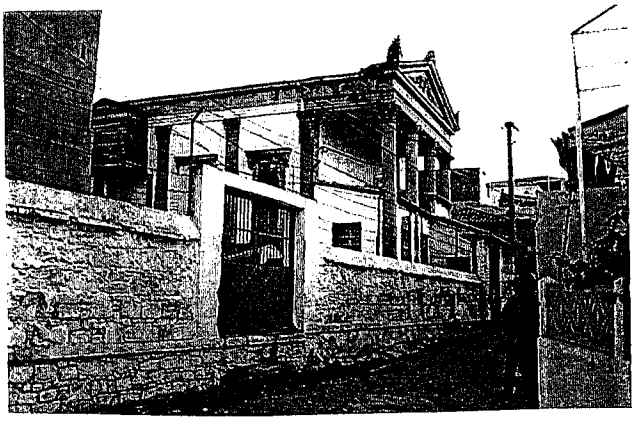

SAATLİ CAMİİ

KATO PANAYIA

AYAZMA

Şekil 5.69 Kiliselerin kent içindeki görünümü

Ayvalık'ta biçim ve karakter olarak iki tür kilise mevcuttur. Bunlardan biri daha anıtsal yapıdaki kubbeli kiliselerdir ve bunlar düz bir topografyanın üzerinde yer almaktadırlar. Bir de daha basit, çatılı kiliseler vardır ki bunlar eğimli bölgelerde yer alan kiliselerdir. Bu kliseler, eğim üzerinde yer aldıklarından, yükselmeye ve daha fazla anıtsallaşmaya ihtiyaç duymamışlardır (bknz şekil 5.70).

Şekil 5.70. İki farklı tipteki kiliselerin gösterimi :Taksiyarhis Kilisesi ve (Saatli Camii)

Konutlar

Ayvalık'ta farklı konut tipleri vardır. Cumbalı cumbasız, taş, taş-ahşap gibi. Her yapının özellikle kapıları oldukça vurguludur. Kapılar, iki kat boyunca devam etmektedirler.

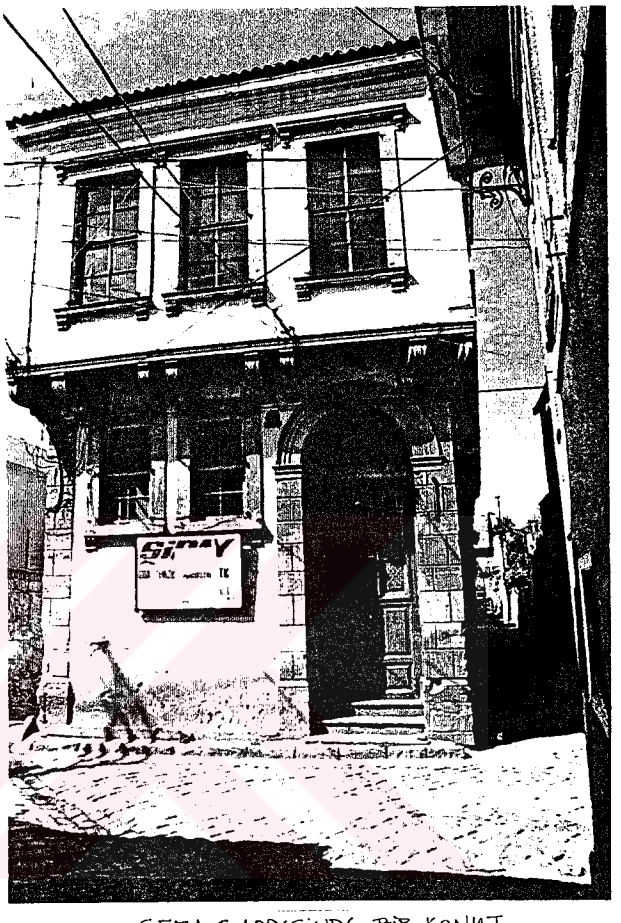

Şekil 5.71 KONUTLAR

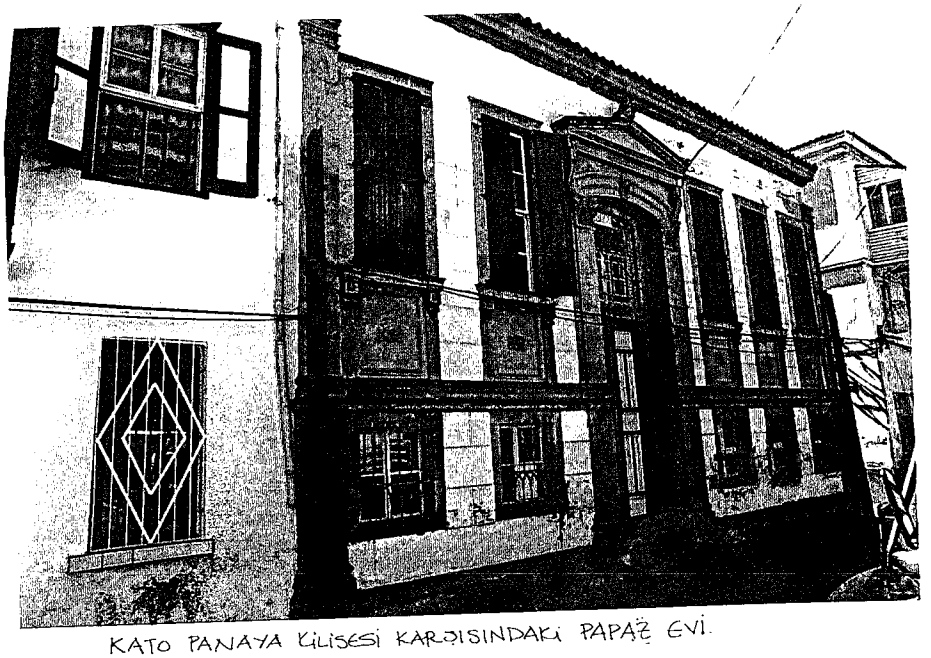
Bunun dışında Ayvalık konut mimarisi açısından bir geçiş yeridir. Bunun sebepleri çok çeşitli olabilir. Sonuçta kıyıda, Ege'nin taş rum mimarisi hakim iken, tepelere yaklaştıkça, Anadolu'nun Türk konut mimarisine dönüşüm olmaktadır. Taş-ahşap, ve cumbalı evler ile de bu bölgedeki çevre karakteri de farklılaşır.

TEPE BÖLGESİNDE BİR KONDOLUSU EVİ

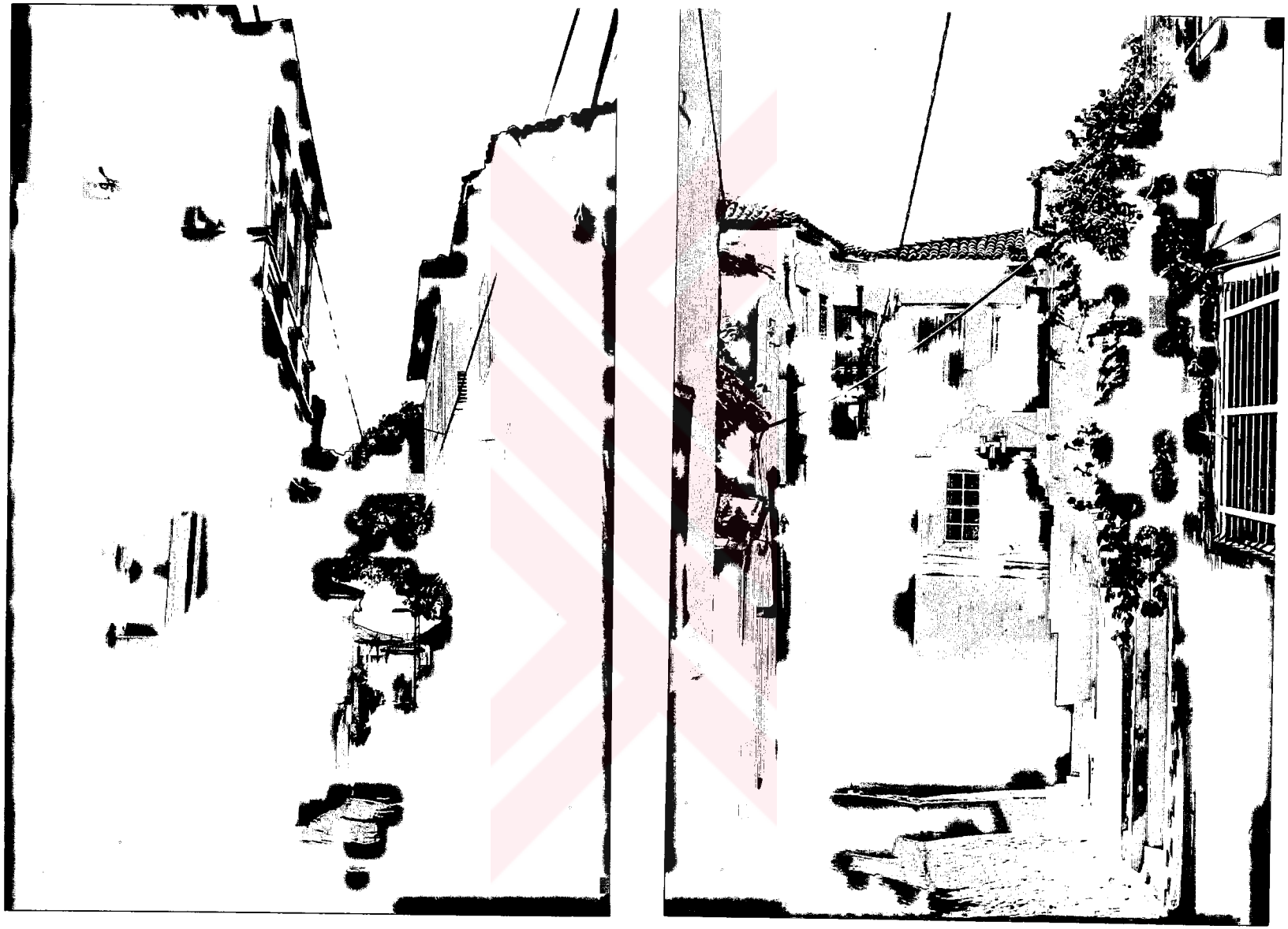

SEFA CADDESİNDE BİR KONUT

KATO PANAYA KİLİSESİ KARŞISINDAKİ PAPAZ EVİ.

Şekil 5.72. Konutlar

Şekil 5.73. Tepe Bölgesi'nde yer alan Anadolu Türk Konut Mimarisi karakterini taşıyan konut tipleri

Şekil 5.74. Tepe Bölgesi'nde yer alan Anadolu Türk Konut Mimarisi karakterini taşıyan konut tipleri

Fabrikalar

Kentlerde yer alan birincil ve ikincil bina tiplerine ek olarak Ayvalık'ta bir de üçüncü tip bir bina çeşidi bulunmaktadır. Bu elemanın kent yapısını oluşturucu görevi inkar edilemez. Yaygın dokunun bir parçası olup, anıtlar gibi kent dokusu içerisinde figür olarak ortaya çıkmazlar, ama konut tipinden de farklı olarak kent dokusu içerisinde büyük kütleler olarak yer alırlar. Parsel ve yapı adası kullanımı birebir'e varan boyutlardadır. Ve kentin de birer simgesi durumundaki tuğla bacalara sahiptirler, bu formları ile de bir nirengi ve kentsel simge durumundadırlar.

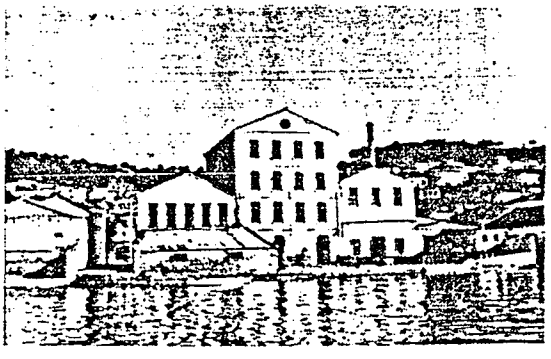
Kentte çoğunlukla zeytinyağı fabrikaları bulunmaktadır. Bu binalar, tarihsel süreç içinde de kentin en önemli ekonomik unsurları olmuşlardır. Bu hali ile farklı bir kent görünümündeki Ayvalık, fabrikaların bina ve bacaları ile bu durumu simgelemektedir. Fabrikalar, daha çok kentin kıyı bölgesinde yer alır, ve bu bölgenin hakim bina tipini oluştururlar. Kıyı ve dış ticaret ve ülkelerle ilişkili olduklarından kıyı bölgesinde toplanmaları anlamlıdır. Bu binalar tek bir kütle oldukları gibi, avlulu formlara da sahiptirler. Ana kütle, genellikle üç katlı olup, tekrar eden bir dizi pencereye sahiptir.

Şekil 5.75. Zeytinyağı fabrikası, içinden bir görünüm.

Şekil 5.76. Ayvalık'ın sanayi yapıları

5.3.1.8. Nirengiler

Doğal ve yapay nirengiler mevcuttur. Ayvalık'ta İlk Kurşun Tepesi doğal bir nirengi olma özelliği taşır. Kentin en yüksek tepesidir, ve her yerden algılanabilme özelliği ile üzerinde yer alan her yapıyı nirengi haline getirir.

Tepe üzerinde tarih içinde kilise ve değirmenler yer alırken, günümüzde huzur evi ve turistik tesisi bünyesinde barındıran bina yer almaktadır, ve günümüzün çarpık yapılaşmasının bir simgesi durumundadır.

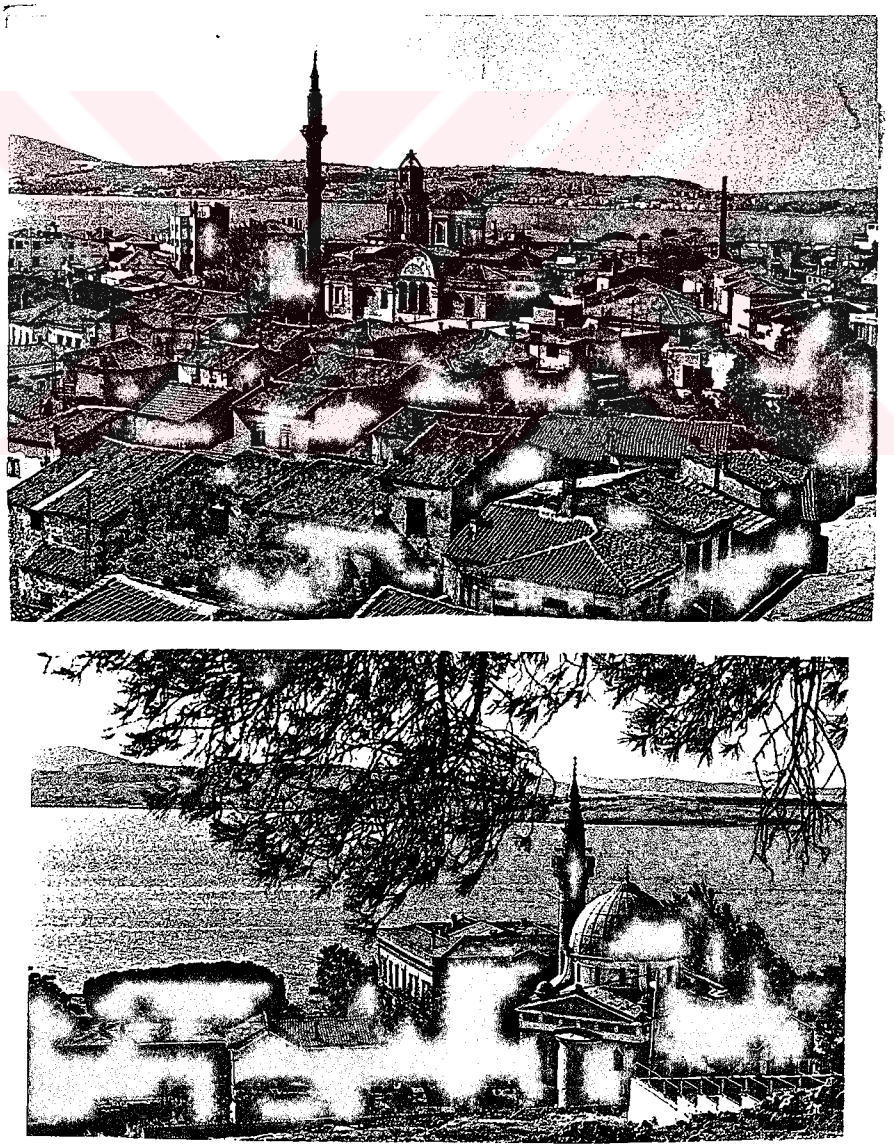
Şekil 5.77. Kentin nirengilerinin kıyıdan görünümü.

Kiliseler kentin içindeki formları, büyüklükleri ve dokudaki figür etkileri ile kentin bir diğer nirengisini oluşturur, aynı zamanda dinsel aktiviteleri bünyesinde barındırdığından insanların toplanma noktaları olarak odak olma özelliği taşırlar. Günümüzde eklenen minareler ile nirengi olma özelliği daha da kuvvetlenmiştir.

Kiliseler, özellikle Sefa Caddesinin doğusunda yer alarak bu bölgeyi işaret ederken, fabrika bacaları da Sefa caddesinin batısında ticaret ve sanayi kullanımının bir simgesi olarak yükselir.

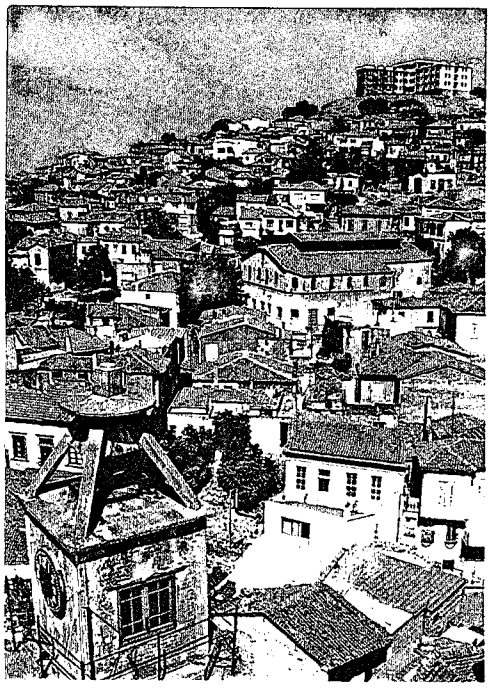
Zeytinyağı fabrikalarının bacaları da kent içi ve dışı kuvvetli algıları ile bir nirengi durumundadırlar. Bu fabrikalar ve bacaları kentin özellikle bir dönem kuvvetli bir endüstriyel kimliğe sahip olduğunun simgesidirler. Bacalar, kent dokusu içinde minareler gibi yükselerek dokunun yataylığını kendi formlarının düşeyliği ile kırmakta ve böylece kendilerini belli ederek bir işaret durumundadırlar.

Kentin nirengileri kent dışından yaklaşımlarda ve kent içinde önemli bir yönlendirici eleman olma özelliği taşırlar.

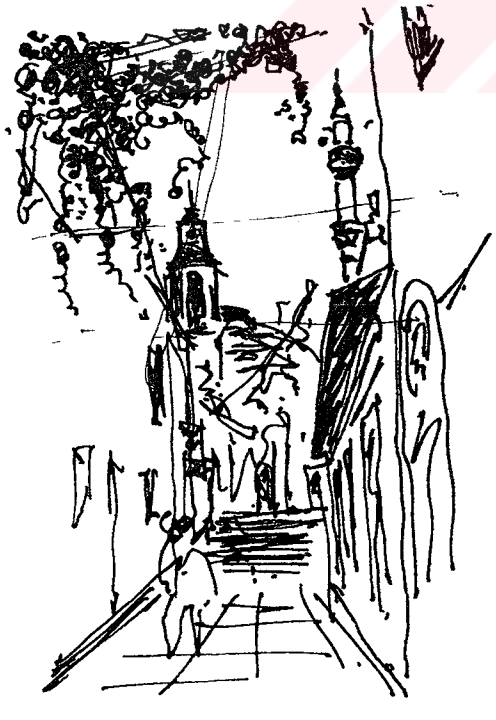

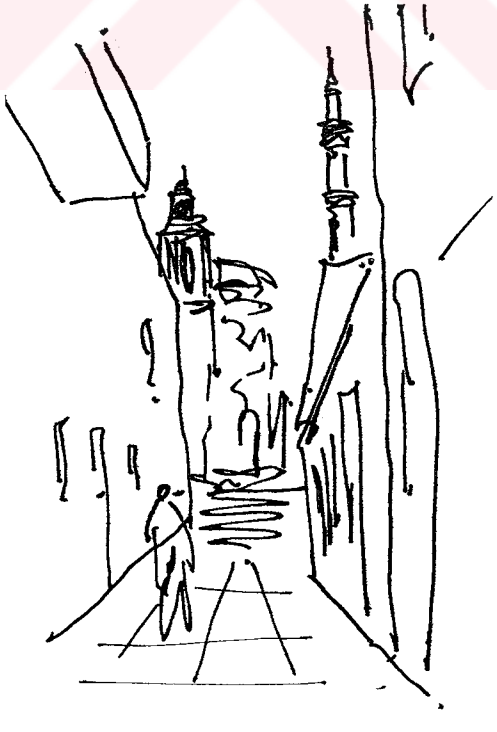
Şekil 5.78. Kent genelinde ve içerisinde nirengilerin konumu ve görünümü

TEPE, HUZUR EVİ
TAKSİYARHİS,
SAATLİ CAMİİ,
KENTİN NİRENGİLER

Sokak.
bir
nirengi
ile bir
nirengi
üçgenleri

Şekil 5.79. Kent genelinde ve içerisinde nirengilerin konumu ve görünümü

5.3.2. Elemanlar Arası İlişkiler Düzeni

İlişkiler düzeni hiyerarşik bir biçimde ele alınmıştır ve en küçük yapı birimi olan binadan başlayarak bütüne doğru parça-bütün ilişkisi içinde tekrar kurulmaya çalışılarak incelenmiştir.

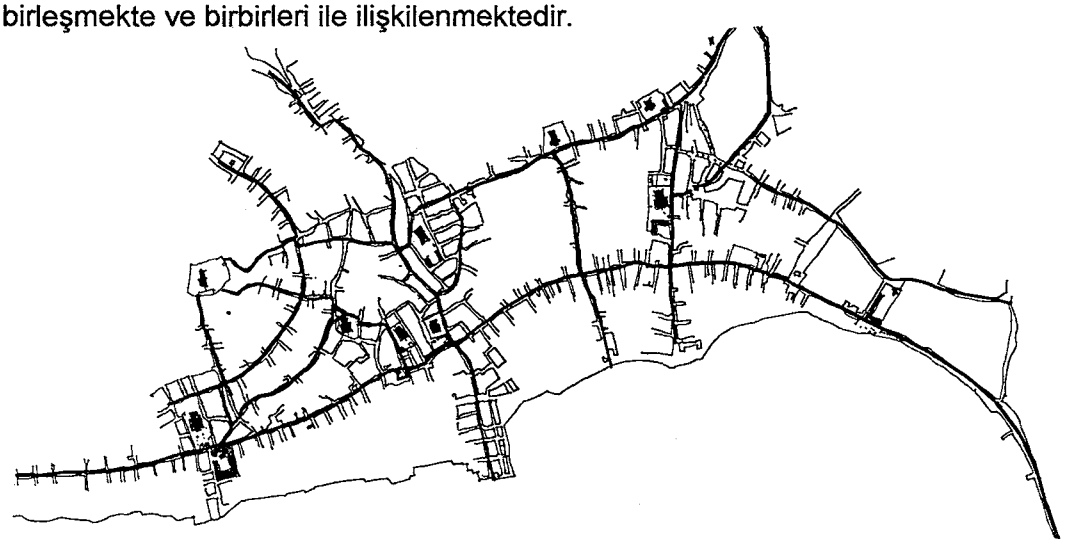
Ayvalık'a özgü olarak genel ölçekte bir takım incelemeler gerçekleştirildikten sonra seçilen karakteristik noktalar üzerinde ayrıntılandırılmaya gidilmiştir. Seçilen bu noktalar;

a. Taksiyarhis ve çevresi,
b. Kato Panaya ve çevresi,
c. Sefa Caddesi , olarak belirlenmiştir.

5.3.2.1. Genel Değerlendirme

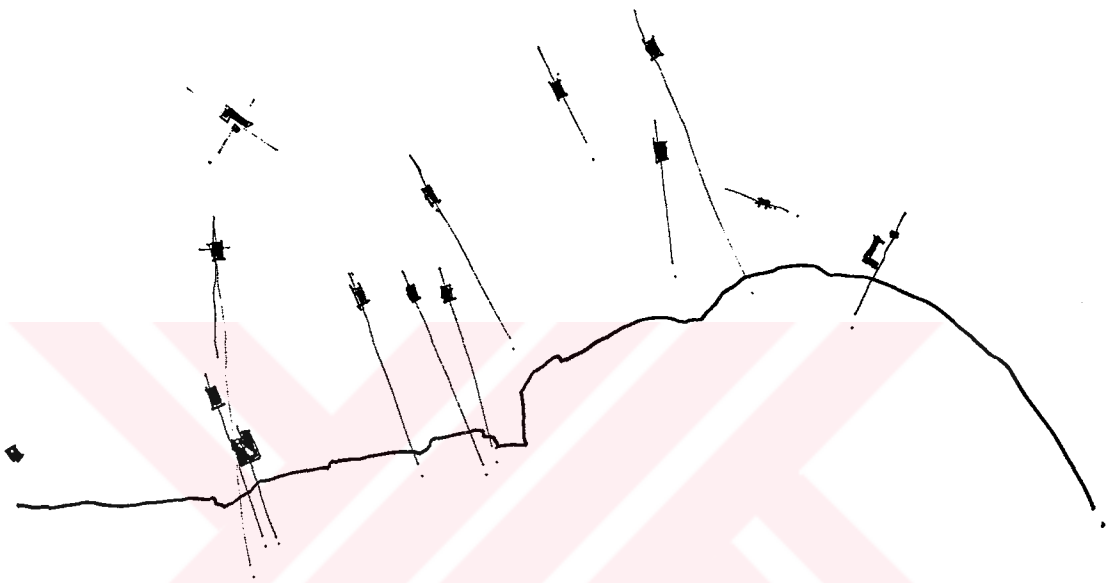
Kentte genel ölçekteki bir birleşi -ilişki analizi yapılacak olursa;

Bütün içindeki kilise ve ana aksların ilişkisi şekil 5.80'de gösterilmiştir. Her ikisi de kentin birincil yapı kurucu elemanı durumundadır. Kiliseler, ana yollar ile birbirine bağlanmaktadır. Önemli akslar üzerindeki bu yollar ile, kentin odak noktalarını oluşturan kiliselerin ilişkisi çerçevesinde, diğer eleman ve ikincil elemanlar birleşmekte ve birbirleri ile ilişkilenmektedir.

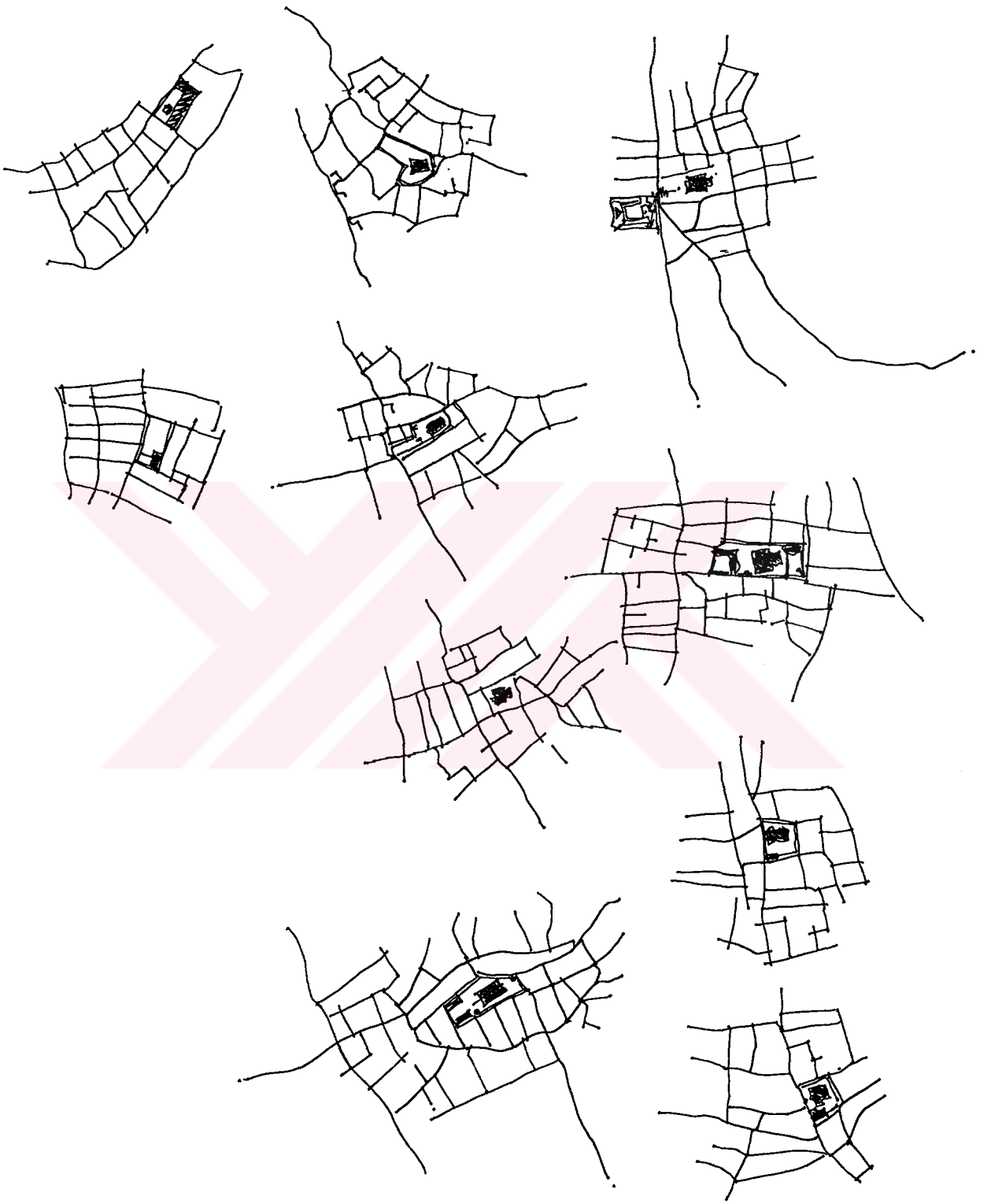
Şekil 5.80. Bütün içindeki kilise-anayol ilişkisi

Kilise, kıyı sınırı arasındaki ilişki şekil 5.81'de görülmektedir. Genelde kiliseler dini bir yön olan batıya doğru yönlenmekte ise de Ayvalık'taki kiliseler, çoğunlukla kıyı çizgisine doğru konumlanmıştır. Bunda, kıyı çigisinin yer yer batı çizgisine denk gelmesi ile de ilişkisi vardır. Aynı zamanda kiliselerin kıyıya olan uzaklığının görüldüğü bu çizimde, kiliselerin genellikle kentin daha iç taraflarında ve Sefa caddesinin doğusunda yer aldığı anlaşılmaktadır.

Şekil 5.81. Kilise-kıyı sınırı ilişkisi

Kilise ve yakın çevre dokusu ilişkisi şekil 5.82'de incelenmiştir. Kilise çevresi dokular incelendiklerinde; sokak ve yapı adaları ile oluşan örüntülerin kilise odağına bağlı şekillendikleri görülmektedir. Bu şekillenmelerde kilise odaklı bir yerleşim vardır. Bu merkez dini olduğu kadar toplumsal bir toplanmayı, odaklaşmayı da içerdiğinden, bu durum fiziksel yapıya da yansımış ve kilise odaklı mahallelerin kurulmasını sağlamıştır. Kiliseler şekilleri, büyüklükleri ile yaygın doku örüntüsünden farklılaşarak figür olarak ön plana çıkarlar. Bu çizimde de görüldüğü gibi sokaklar kiliselere açılmaktadır. Kiliseler, (dini odaklar); yapı adalarının şekillenmesinde topografya kadar etkili olabilmektedirler.

Şekil 5.82. Doku ve sokak örüntülerilerinin kilise odaklı gelişimleri

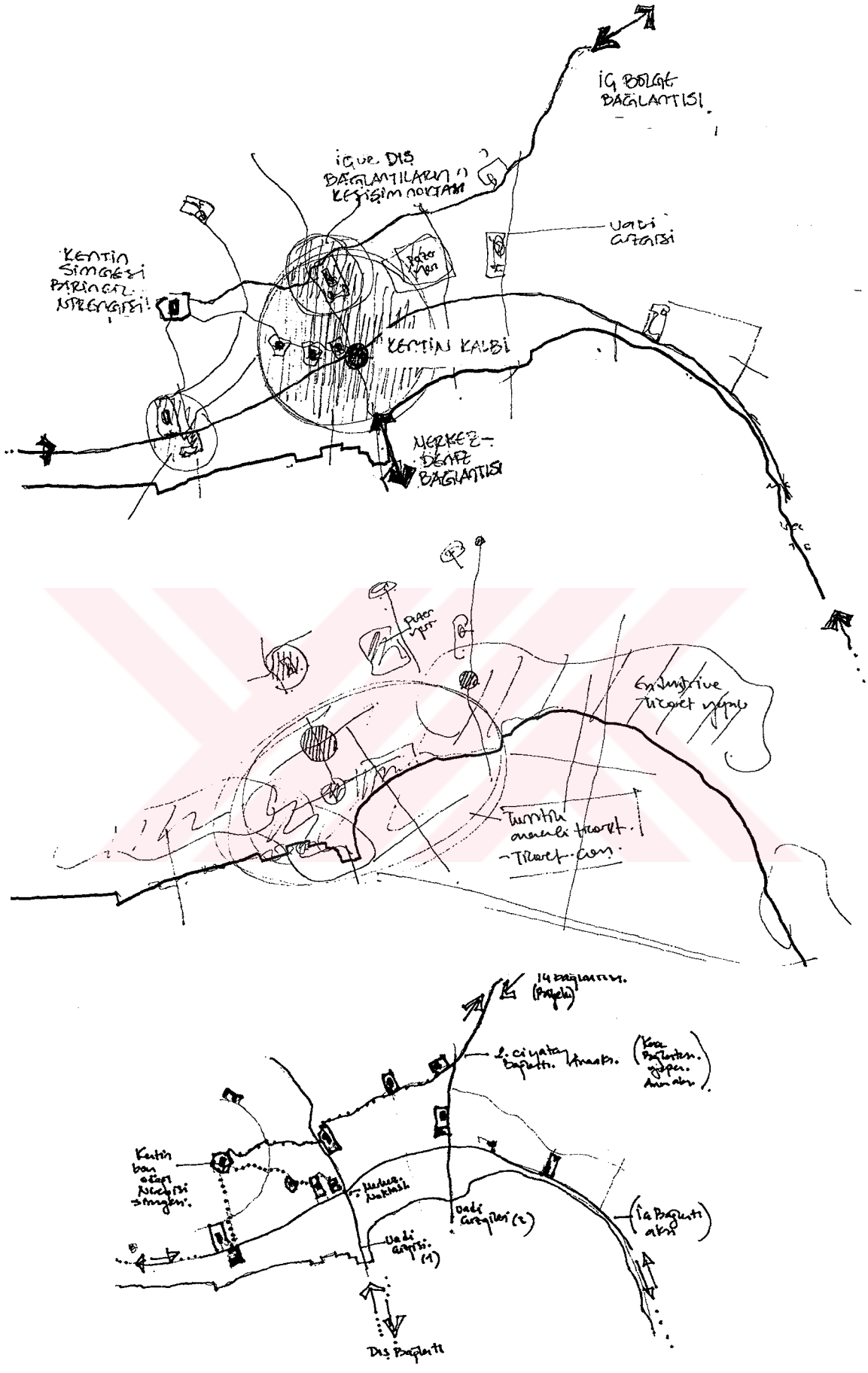
Kent bütünü üzerinde çeşitli ilişkiler şekil 5.83 'de birarada incelenmiştir. Önemli ticari akslara ve dış bağlantılara bağlı kentin yapılanması incelenmiştir. Deniz bağlantısı olan dış bağlantı aynı zamanda ana ticaret aksı olarak gelişmiştir, ve bu aks aynı zamanda bir vadi çizgisi üzerinde yer almaktadır. Kentin ana omurgası ile birleştiği nokta ise kentin merkezi durumundadır. Merkez etrafında idari, ticari ve dini bir odaklanma ve toplanma mevcuttur.

İkinci dış bağlantı; iç bölgelerle irtibatı sağlayan İzmir Yolunun üzerinden geçtiği Altınova Caddesidir. Kente bu aks üzerinden iç bağlantılar gerçekleşmektedir. Sefa Caddesine paralel olarak ikinci bir bağlantı aksıdır ve Dere Boyu Caddesi gibi bir iç-dış bağlantı aracıdır. Bu bağlamda bu yola bağlı gelişmeler, yapılaşmalar oluşmuştur. Yol üzerindeki bina cepheleri, yolun önemini vurgular bir form ve niteliktedir. Sonradan, yolun önemini vurgulayan iki kilise inşa edilmiştir.

Tepe Kilisesinden (ana nirengi)'den çıkan üç kolun birincisi bu İzmir yolu-Altınova caddesine ulaşır. İkinci kol merkeze bağlanır, ve bu bağlantı üzerinde üç kilise daha yer almaktadır. Üçüncü kol ise, Kentin önemli simge, ve noktalarından biri olan Akademi binası ile buluşmaktadır, ve bu aks üzerinde yer alan, Akademiye bağlı kurulmuş bir kilise yer almaktadır.

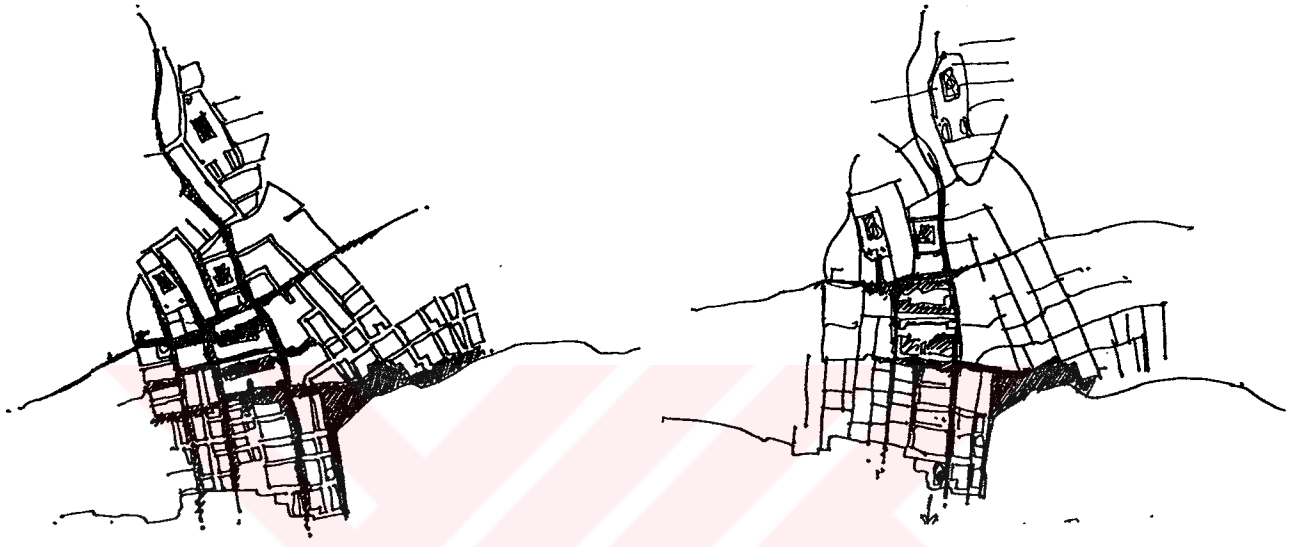
Akademi ve Papazın Çiftliği kentin tarihini yönlendiren önemli noktalardır ve kentin merkeziniden uzakta, sınırlarına ve kıyıya yakın olarak ve içe dönük bir şekilde inşa edilmişlerdir. Kentteki gizli etkilerine bağlı olarak da kent bütününde sınırlara ve dış bağlantılara yakın bir şekilde konumlanmaları gerçekleşmiştir.

Kentin kıyı sınırı içe dönük bir koy formundadır, Kentin denize doğru olan uzantısı ile de bu form güçlenmiştir.

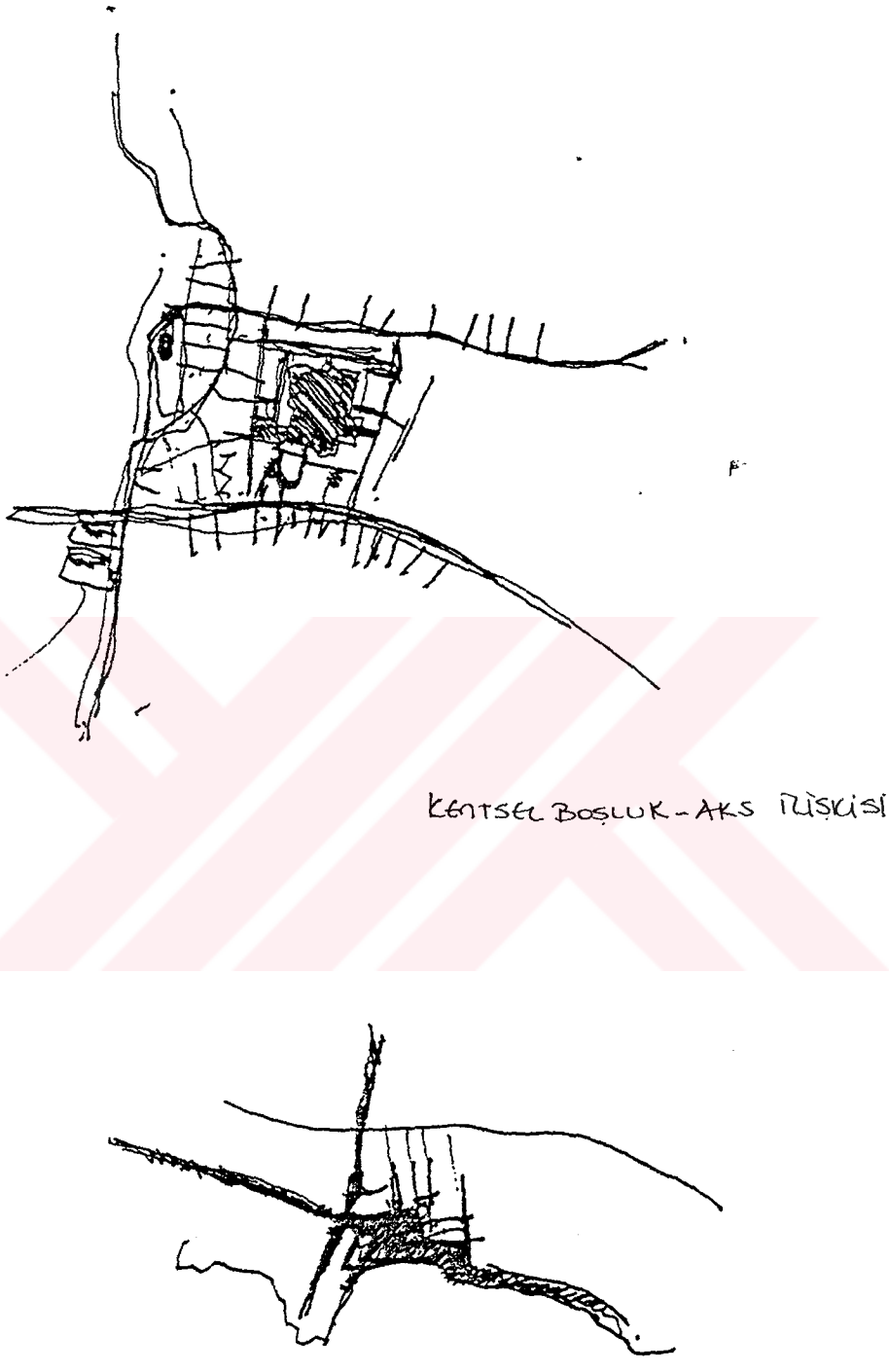
Şekil 5.83. Kent bütünü üzerinde incelenen önemli aks, anıt, merkez ve ticari yollar arasındaki ilişkiler

Kent merkezi, çarşı , kilise ve kıyı-ticaret ilişkisi şekil 5.84 'de incelenmiştir. Dış bağlantının kurulduğu, bugünkü gümrük binasının olduğu nokta aynı zamanda önemli bir ticari aks konumundadır. Bu aksın içeriye olan bağlantısında, kentin omurgası ile kesiştiği nokta merkez olarak gelişmiştir. Burada yer alan dini yapıların çokluğu, idari yapılar ve çarşı üniteleri, ticari pasajlar ile bu merkez tanımlanmaktadır.

Şekil 5.84. Kent merkezi, çarşı, kilise, kıyı ve deniz ticareti bağlantısı arasındaki ilişkinin kent yapısındaki karşılığının aranması

Kentin en büyük boşluğu olan Pazar Meydanı ile çevre yol **bağlantıları şekil 5.52.'de** incelenmiştir. Buna bağlı olarak, bu pazar boşluğunun direk bir ana aksa bağlanmadığı ve ikincil yollarla bu bağlantısını gerçekleştirdiği görülmüştür. Meydan, bulunduğu bölgenin tam ortasında, ve ana akslardan da benzer mesafelerde içerde yer alır. Büyük bir boşluk olmasına rağmen, pazar kurulduğu zamanlarda ise dolu bir mekan durumundadır. Yine bu şekilde kentin önemli boşluklarından biri olan Cumhuriyet Meydanı'nın çözümlemesi yapılmıştır. Cumhuriyet meydanı, üç tarafı sınırlı, bir tarafı kıyıya ve denize açılan bir mekan özelliği taşır. Günümüzde açılan sahil yolu ile bir trafik alteri üzerinde yer almaya başladığından, daha çok taşıt kullanımına ait bir kavşak durumundadır. Böylece mekanın bütünlüğü bozulmuştur, ve bu toplanma noktası daha çok kıyıya ve kenarlara kayarak boşluğun ortası,yani meydanın merkezi ise trafiğe bırakılmıştır.

Şekil 5.85. Pazar meydanı ve Cumhuriyet meydanı

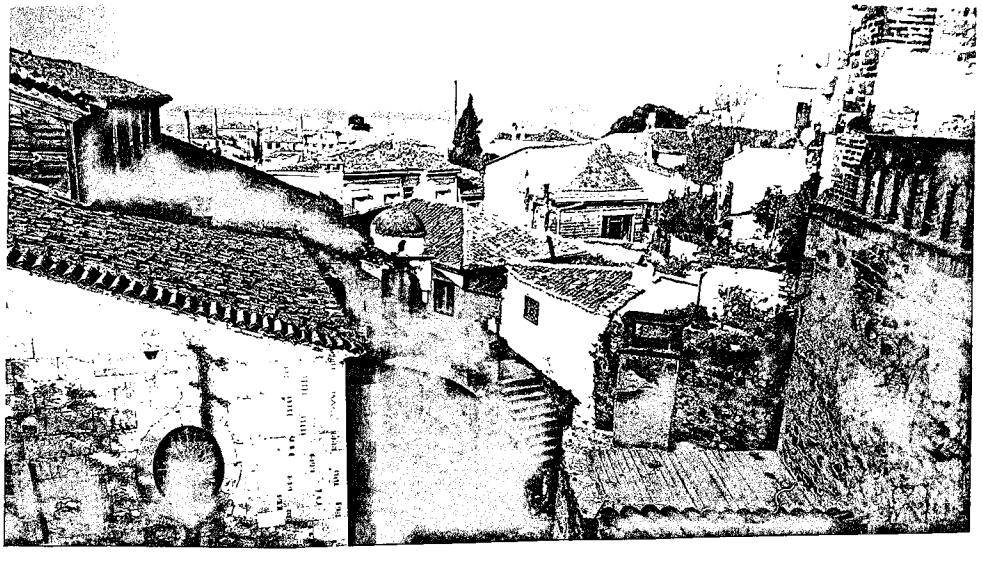
5.3.2.2. Karakteristik Noktalarda İncelemeler

Taksiyarhis Kilisesi ve Çevresi

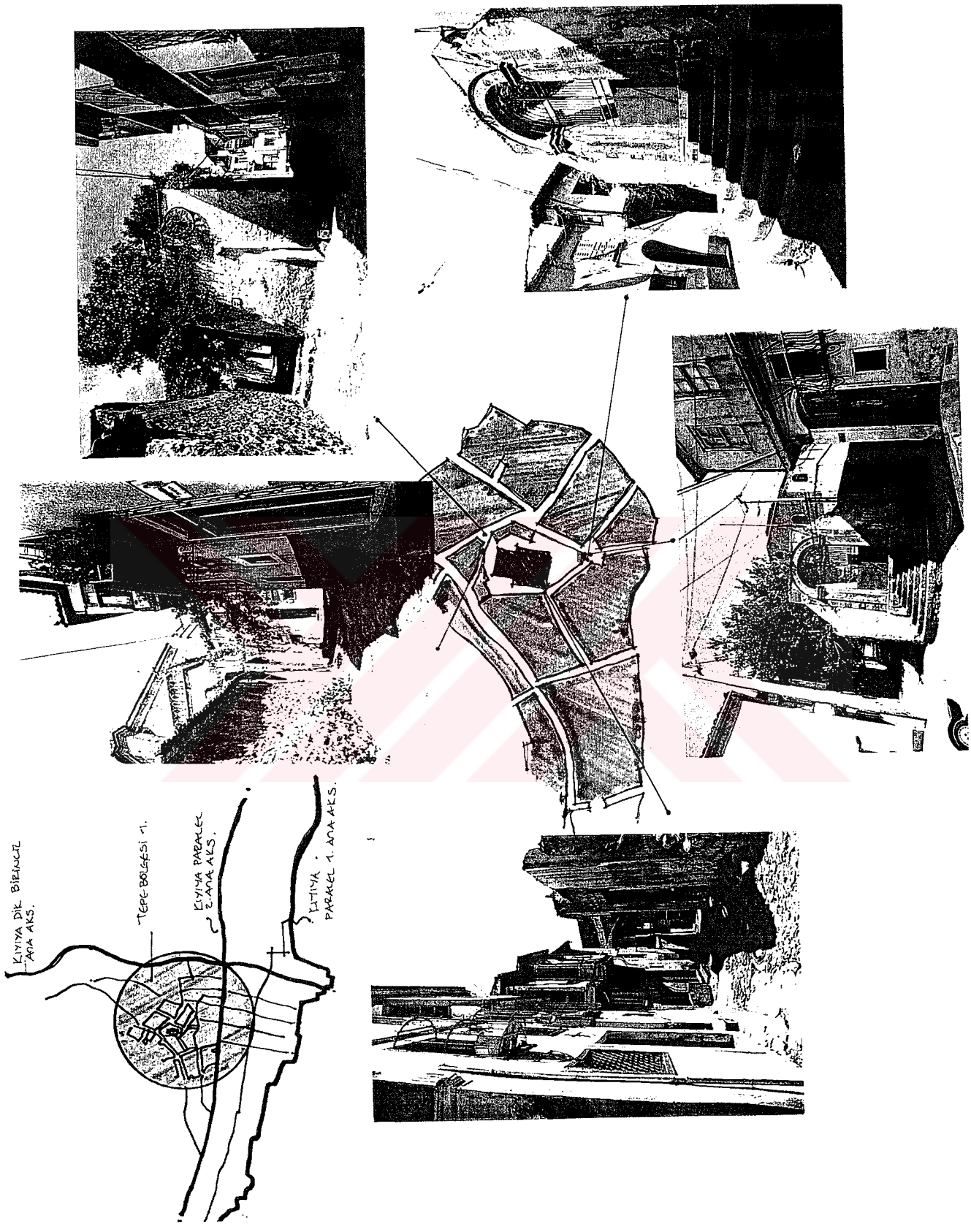
Taksiyarhis Kilisesi ve çevresi bir çalışma alanı olarak seçilmiş ve detaylandırılmıştır.

Kilise, duvarlarla çevrili bir boşluk içinde kütle olarak yer almakta ve noktasal yapısını vurgulamaktadır. Çevre doku içinde de bu farkı ile hemen ortaya çıkmakta ve şekil-zemin ilişkisi içinde dominant bir figür haline gelmektedir. Kilise yapısı direkt yapı adaları ve konutları ile ilşki içerisinde değildir, bu yapılardan avlu duvarları ile ayrılmaktadır. Bu duvarlar aynı zamanda kentsel mekan içerisindeki devamlılığı ve sokakların tanımlılığını sağlayan ve koruyan bir yüzey elemanı durumundadır.

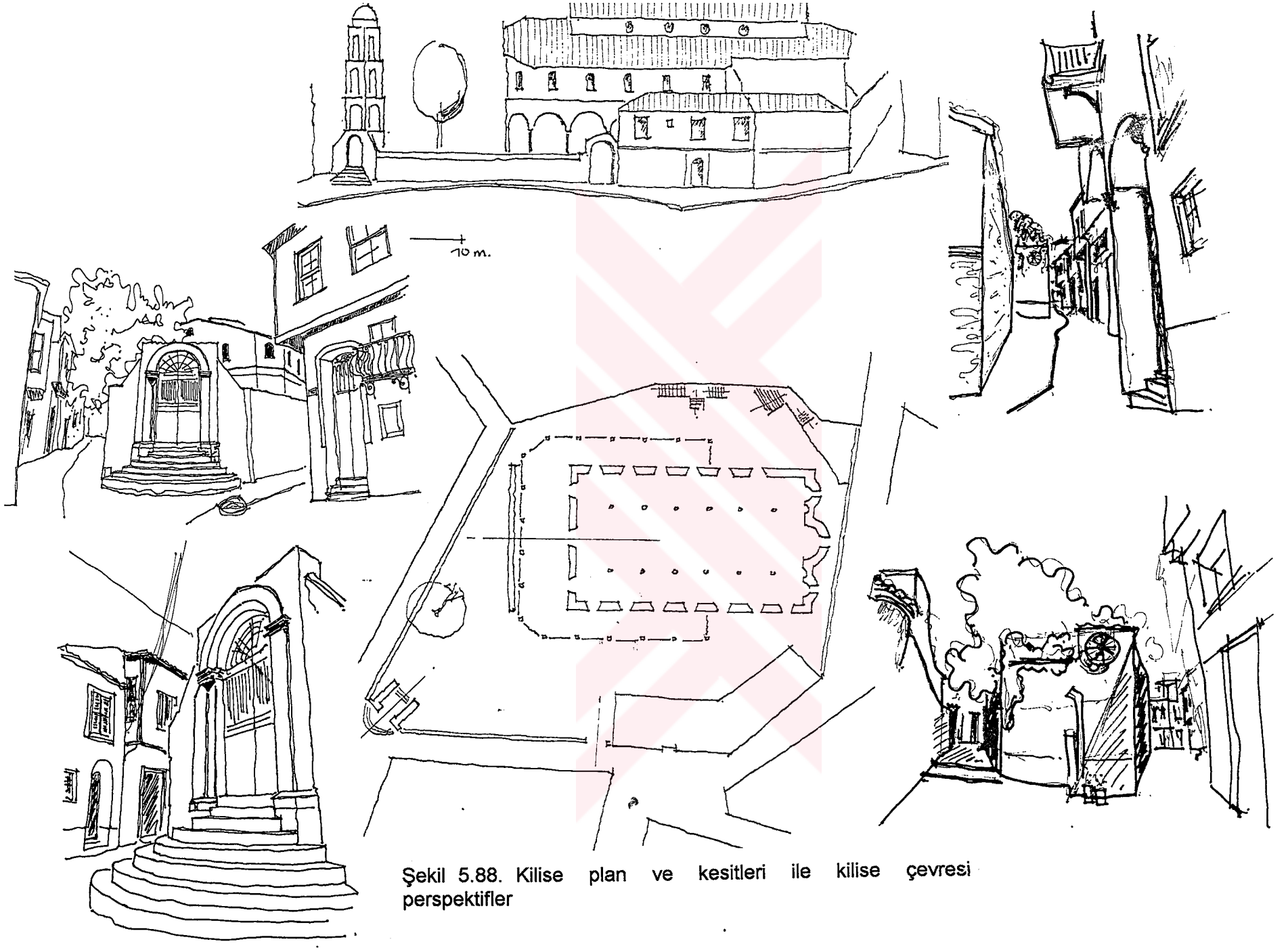
Kiliseye, bu avlu duvarlarından üç giriş yapılmaktadır. Ana giriş, konutların bulunduğu ufak bir meydancığa açılmaktadır, Bu meydancık, merkeze bağlanan bir aks üzerinde yer alır. Kilise kendisini, anıtsallığını simgeleyen avlu kapısı ve ve bu kapıya çıkan basamaklarla bu meydanda temsil eder. Önceleri, bugün yıkılmış bir çan kulesi ile giriş simgelenmekteydi. Diğer avlu kapısı, üst kottan sağlanmakta ve merdivenlerle avluya inilmektedir. Bu kapı, eğime paralel birinci ana aks üzerinde yer almaktadır. Bir diğer kapı ise bugün duvar ile örülmüştür ve Saatli Cami ile oan bağlantının bir ucunda yer alır.

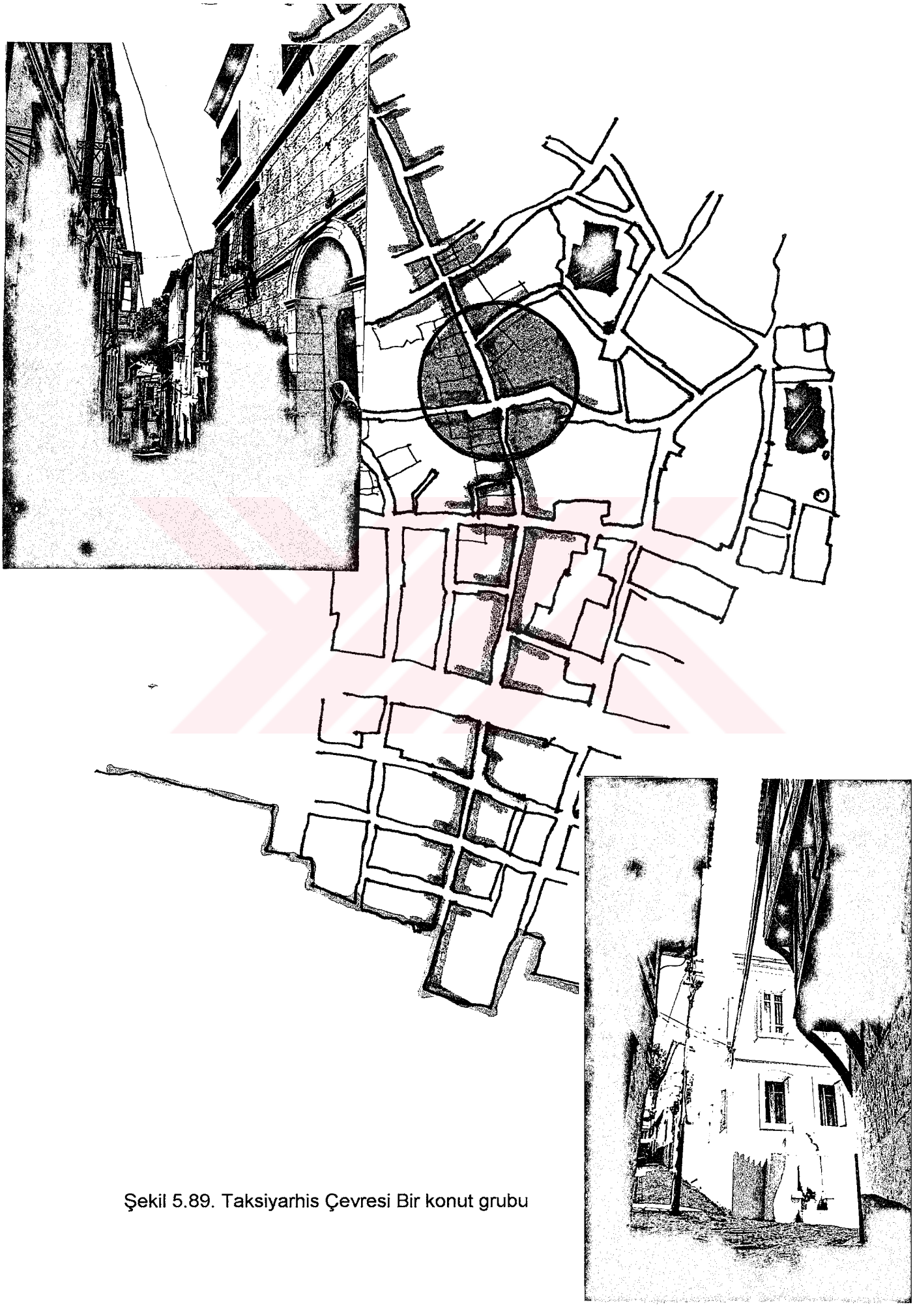
Şekil 5.86. Taksiyarhis Kilisesi ve çevresi

Şekil 5.87. Taksiyarhis Kilisesi ve çevresi

Şekil 5.88. Kilise plan ve kesitleri ile kilise çevresi perspektifler

Şekil 5.89. Taksiyarhis Çevresi Bir konut grubu

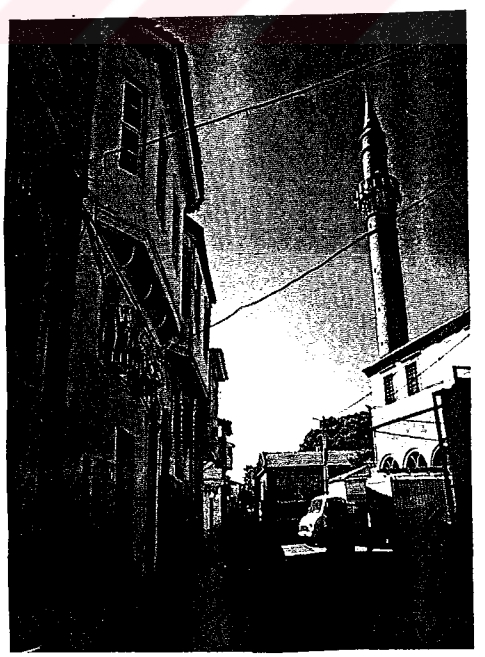
Kato Panaya Kilisesi ve Çevresi

İkinci alan çalışması yapılan nokta Kato Panaya Kilisesi ve çevresini içine alan çalışma bölgesidir.

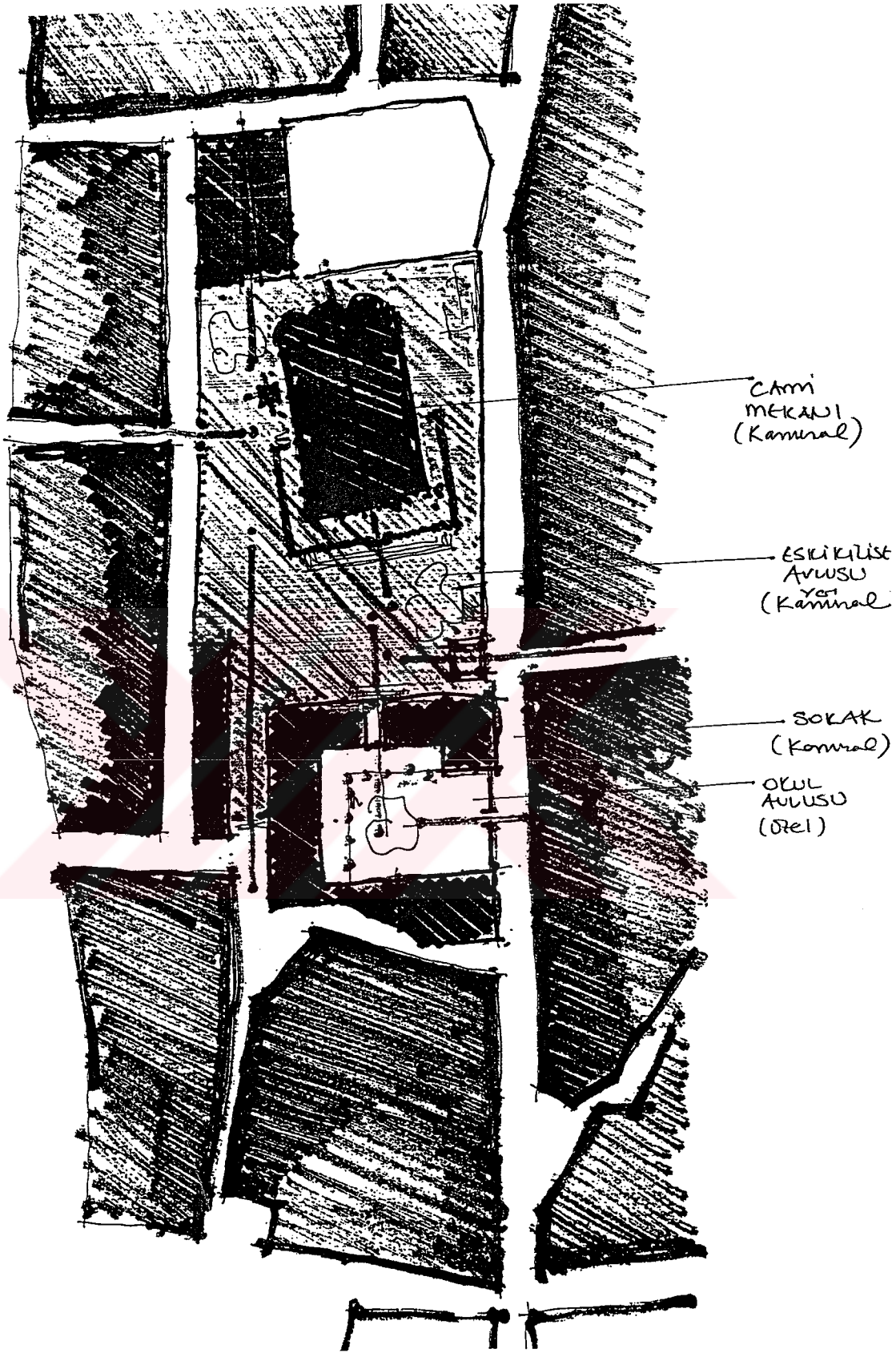
Kilisenin bulunduğu yapı adası, konut adaları ve sokaklar ile çevrilidir. Yapı adası bir duvar ile çevrelenmiştir. İç avlu boşluğu ortasında noktasal bir kütle olarak yer alan kilise, böylece dokuda dominant bir figür olma özelliği taşır. Avludaki diğer yapılar bu duvara bağlı bir şekilde yer alırlar. Bunlardan okul binası kendi iç avlusuna sahiptir ve ana avluyla bağlantıl bir girişi vardır.

Avlu/bahçe kapıları sokakların akslarında yer alır, bunlardan ana girişi oluşturan çan kuleli kapı kıyıya dik ikinci ana aks üzerinde ve Camlı kahve meydanının gerisinde yer alır. Yalnız günümüzde bu çan kulesi yıkıldığından kapının anıtsal giriş özelliği kaybolmuştur. Ve kiliseyi simgeleyen giriş olma özelliğini yitirmiştir.

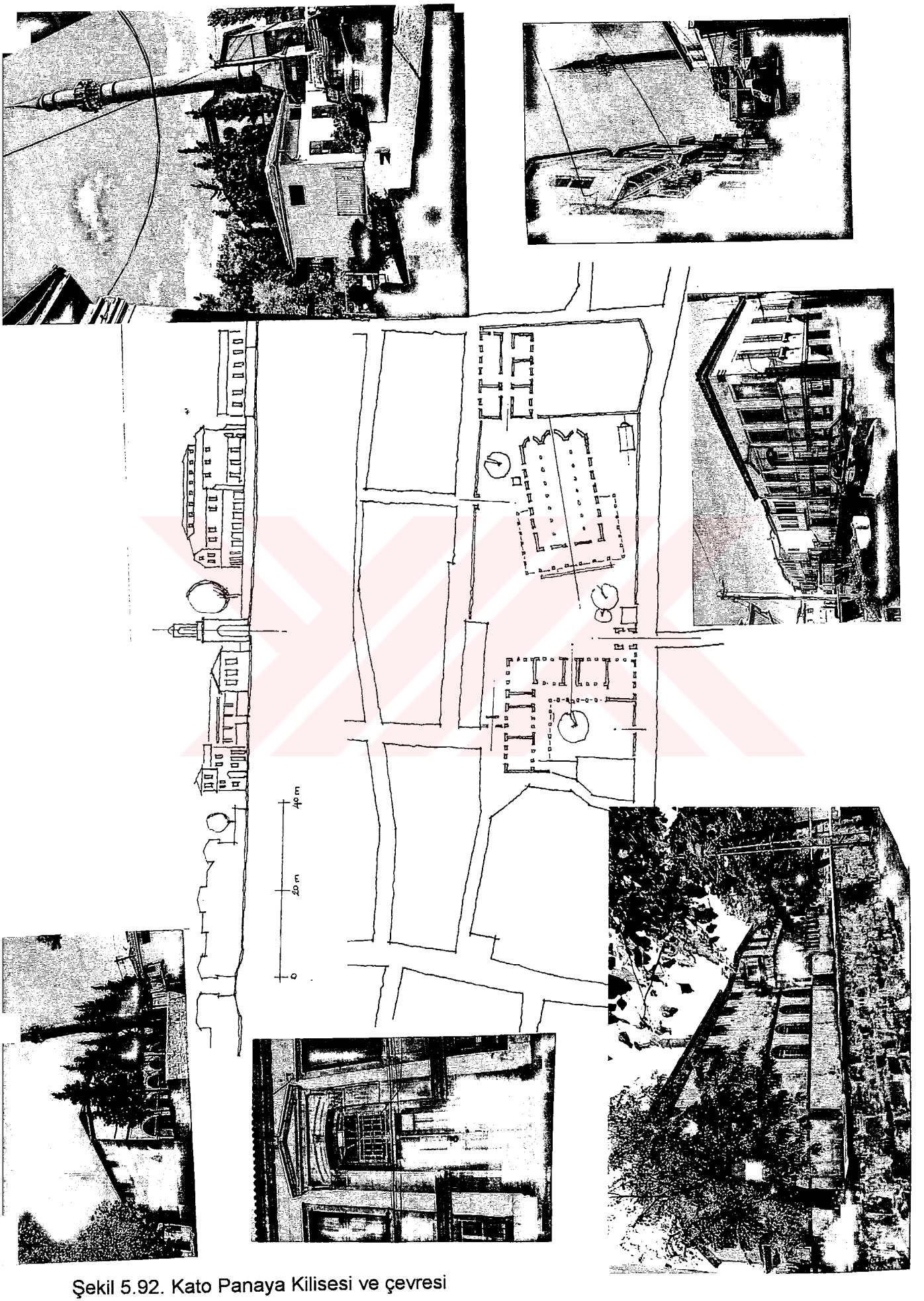
Burada yer alan kentsel mekanların çeşitli dereceleri bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla, kilisenin bulunduğu yapı adası ile diğer konut yapı adaları arasında yer alan sokaklar, kilise avlusu, kilisenin revaklı kısmı, okulun iç avlusu, kilise iç mekanı okul ve evler olmak üzere çeşitli kademelrde yer alır.

Şekil 5. 90. Kato Panaya Kilisesi ve çevresi

Şekil 5.91. Kato Panaya Kilisesinin doluluk-boşluk analizi ve boşlukların derecelenmeleri

Şekil 5.92. Kato Panaya Kilisesi ve çevresi

Sefa Caddesi

Üçüncü detaylı inceleme alanı, kentin omurgasını teşkil eden Sefa Caddesi'dir. Bu aks kente özgü karakteristiklerin içinde yer aldığı ilişkileri barındırdığından önemli bir inceleme alanı olmuştur. Sefa caddesi yol boyunca değişik kullanımlarla farklılaşan bir karaktere sahiptir. Bu aksın Altınova yönündeki girişi, ana trafik alterlerine ve kentin yeni gelişim bölgesine açıldığından, daha çok imalathaneler, oto tamirciliği şeklinde gelişmiştir. Diğer girişi olan çamlık yönündeki girişte ise bunun zıttı bir karakter göstererek, sayfiyeye geçiş anlamında bahçeli, müstakil evleri kapsamaktadır. Kentin merkezine yakın, çarşı ve alışveriş işlevi varken, genelde konut , ve konut dükkan şeklinde bir kullanım göükmektedir.

Sefa'ya açılan yollar ikincil aklar olsun, ya da birincil akslar olsun bu sokak üzerinde belli karşılıklar bulur ve farklı biçim ve karakteristiklere sahiptir. Mesela, eğime paralel birinci aks ile kesiştiği noktada Akademi binasının girişi ile kilisenin girişleri yer almaktadır. Eğime paralel ikinci aks ile Sefa Caddesi'nin kesişiminde ise, bir açılma, genişleme ile sokağın darlığına zıt bir oluşum gözlemlenmektedir.

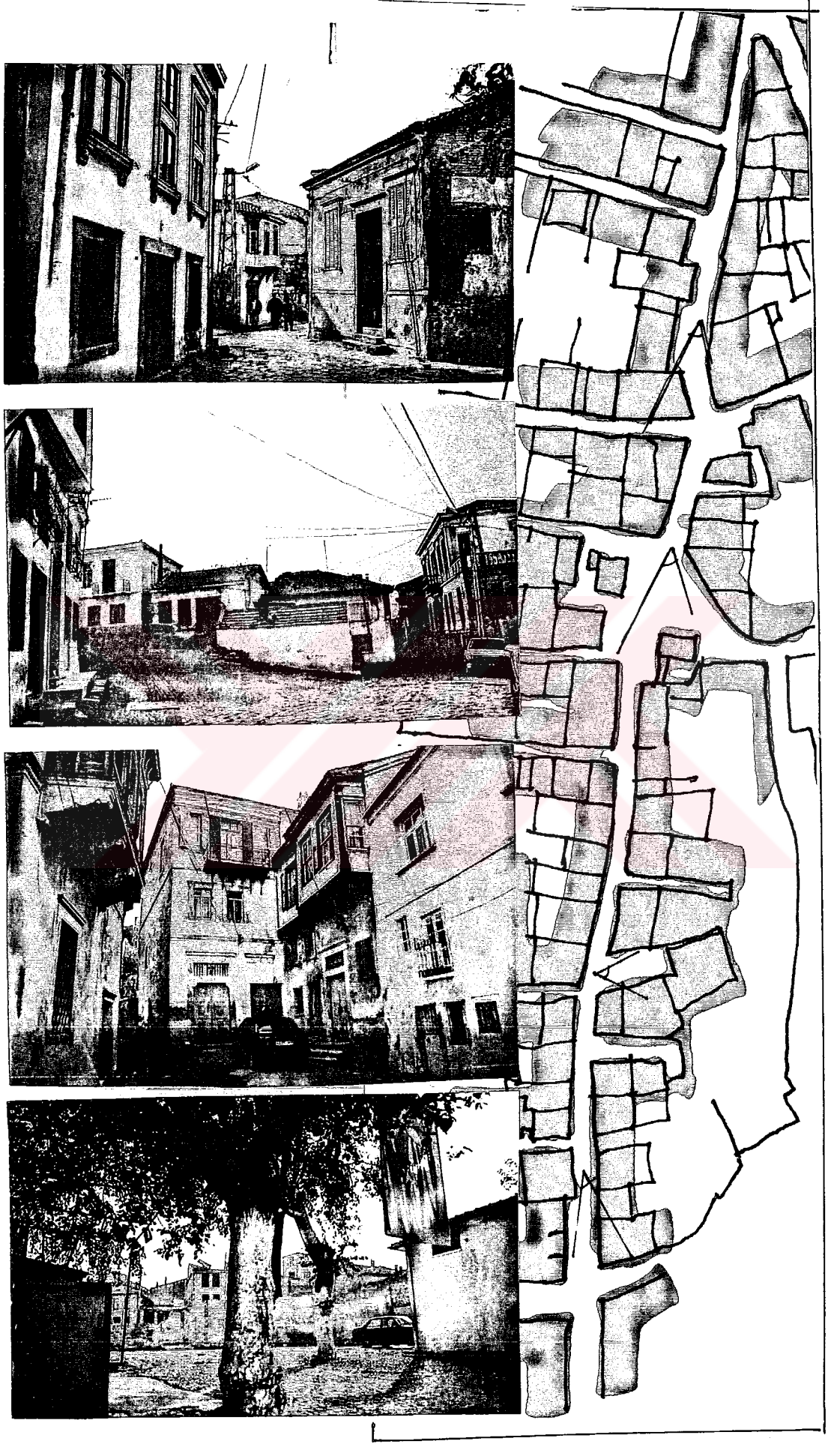
Sefa aksı üzerinde çeşitli derecelerde odak noktaları yer alır, Bunlar arasında, çarşı meydanı, Camlı Kahve gibi birincil kesişim noktaları yer aldığı gibi ikincil odaklar da vardır ; bunlar çınar yanı bir kahve, bir köşe, bir oturma olabildiği gibi, konut önleri oturma ve pencere çıkmaları oturma ile en küçük detaya varabilir.

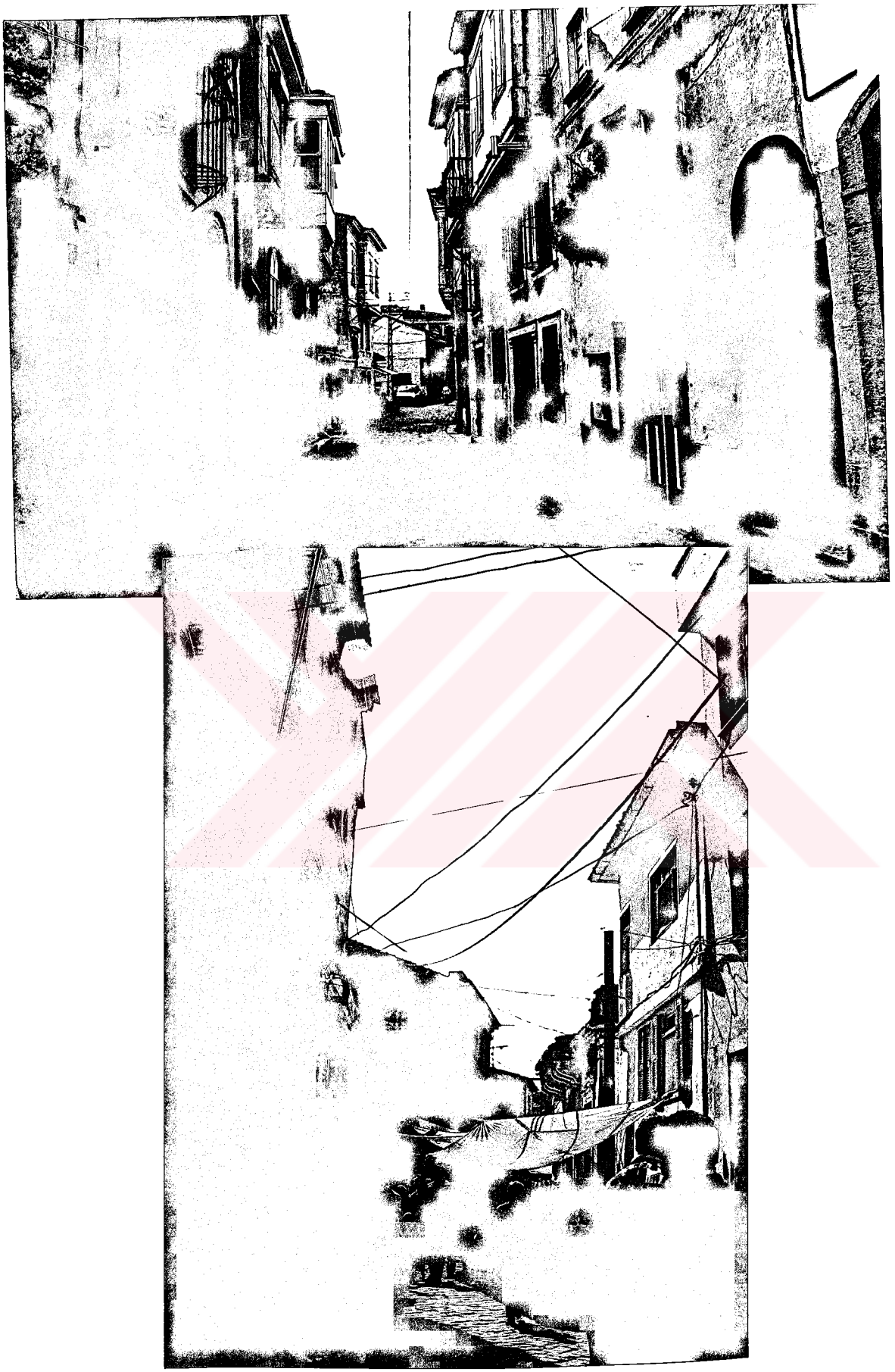
Şekil 5.93. Sefa Caddesi'nin bütün içindeki yeri

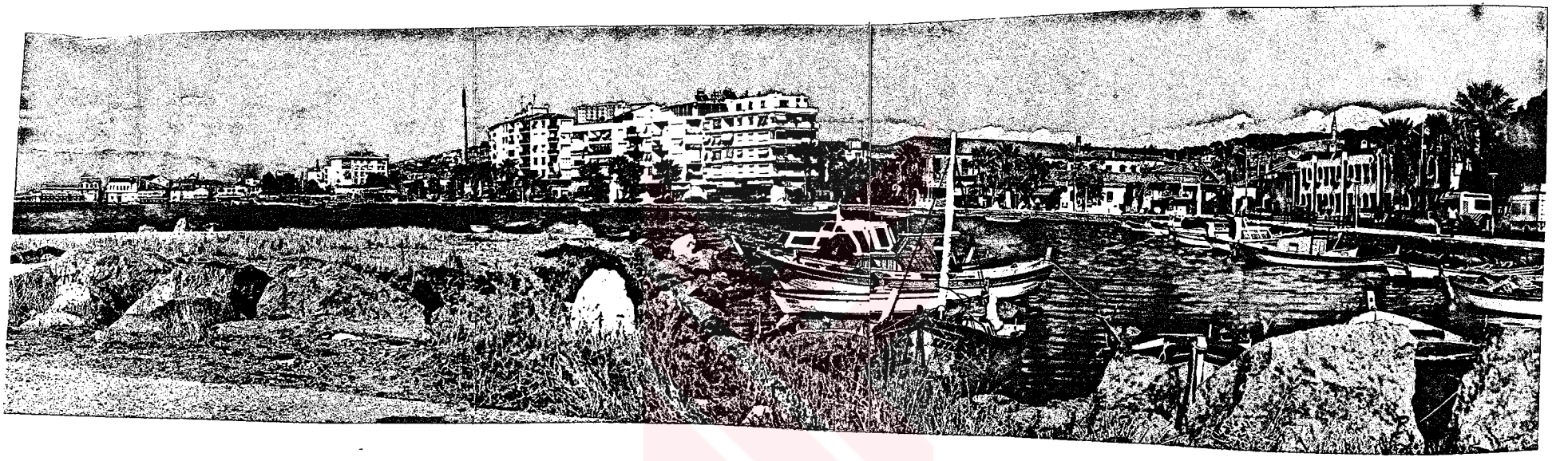
Şekil 5.94. Sefa Caddesi içerisindeki karakteristik noktalar

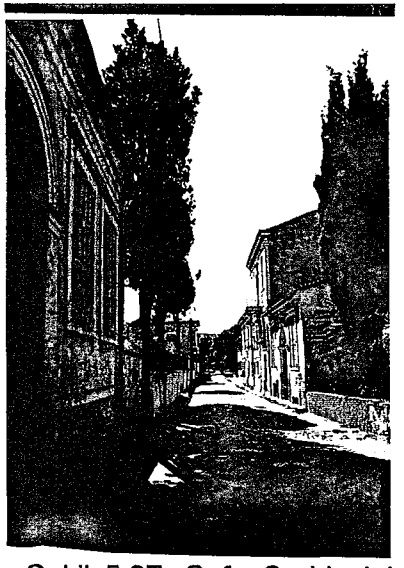

Şekil 5.95. Sefa Caddesi içerisinde yer alan karakteristik noktalar

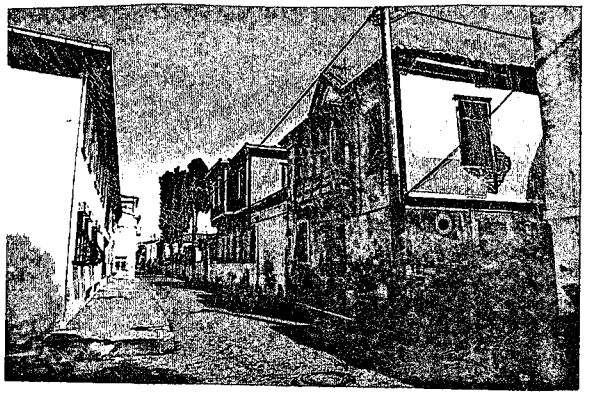

Şekil 5.96. Sefa Caddesi içerisinde yer alan karakteristik noktalar

Şekil 5.97. Sefa Caddesinin iki ucundaki başlangıç (bitiş) noktalarının gösterimi: Çamlık yönündeki giriş noktası

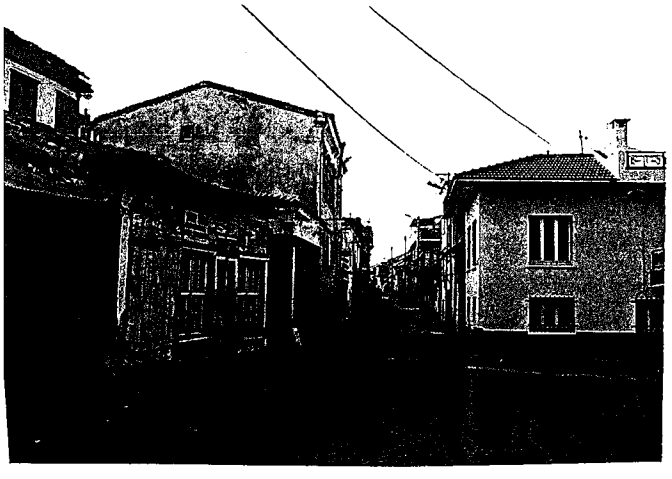
SEFA'YA GİRİŞ

GİRİŞE PARALEL SAHİL YOLU.

Şekil.5.98. Sefa Caddesinin Altınova yönündeki girişi ile bu noktada bu aksa paralel giden ve çakışan sahil yolu arasındaki ilişkinin gösterimi

Şekil 5.99. Sefa Caddesi'nin karakteristik detayları ve kullanıcıları

BÖLÜM 6

SONUÇ

Bu çalışma, öncelikle, kentlere bakışta sistematik bir yaklaşım sunması ve yapısalcı bir çözümleme modeli önermesi ile , bu konudaki benzer çözümlemelere bir örnek sunmayı amaçlamıştır.

Bu amaçla, yapı kavramına bağlı olarak ve mevcut çalışmaların incelenmesi ile bir model geliştirilmiştir. Bu model kurgusuna göre, kentsel yapı ve onun analizi, ardışık ve eş zamanlı iki boyuttta gerçekleştirilmiştir. Ardışık zamanlı analizde kuru tarih bilgisinden çok, bu bilginin mekanla ve kentsel yapı ile etkileşimi ön planda tutulmuş ve değişim dönemleri altında kentin mekansal ve yapısal gelişimi, değişimi incelenmiştir. Eş zamanlı analizde de kent, kendi yapısının eleman ve elemanlar arası ilişkileri ile analiz edilmiştir. Kuramsal anlamda oluşturulan bu modelin bir alan çalışması ile gerçeklik boyutuna taşınması sağlanmıştır. Uygulama alanı olarak seçilen Ayvalık kentsel sitinde, kentin elemanları ve iç ilişkileri ile yapısı ortaya konmuştur. Bu çalışma sonucunda, teorik bilgiler kadar çalışma alanın da bu konuya(alana) katabileceği çok şeyin olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada, modelin oluşturulması, kadar Ayvalık ile ilgili bölümü de önemli bir araştırma safhası gerektirmiştir. Modelin oluşturulmasında, teorik bilgilerden yararlanılmış ve , hepsinin de ötesinde neye baktığımızı, hangi açıdan incelediğimizi unutmadan, bu bilgiler yorumlanmıştır. Ayvalık çalışması, hem yerinde çalışma gerektirmekte, hem de yazılı dökümantasyonun yeterli olmaması ile bir dez avantaj sergilemektedir. Bu durum, kentin kendi yapısının elemanları ve elemanlar arası ilişkileri ile çözümlenmesi için de itici bir güç oluşturmuştur. Her ne kadar başta belli bir kararla model oluşturulmuş olsa da, inceleme alanının verilerinden ve desteğinden, modelin her aşamasında yararlanılmıştır. Bu model kapalı bir modelden çok uygulandığı her çalışma alanının katkısını bünyesine alabilecek kapasitede bir model niteliğindedir.

Model, yeni bir elemanın katılımına açık bir yapıdadır. Ayvalık örneğinde olduğu gibi, anıt ve konut olarak ikiye ayrılan bina elemanına, daha önce modelde bulunmayan fabrika binaları eklenmiş ve böylece "alan çalışması-model etkileşimi", açık bırakılmıştır. Başta, yapı kavramına dayalı, genel hatları ile gelişmeye açık soyut bir model kuruldu. Böylece, her yörenin modele katabileceği farklılıklar ve detaylar ile model zenginleşebilmektedir.

Aynı bakış açısıyla diğer kentlere bakmak ve onları çözümlemek de mümkündür. Hatta çözümleme modeli, daha büyük ölçekli çalışmalarda da uygulanabilir. Bu tip bir analizde çalışma alanı, bir yerleşim ölçeği olabileceği gibi, belli bir bölgenin, yani birkaç yerleşimi birlikte kapsayan bir bölgenin de karşılaştırmalı çözümleme işlemi olabilir.

Kentsel yapı kabulünün ve buna bağlı olarak gerçekleştirilen yapısal bir analizin neler sağlayabileceğini tartışırsak;

- Mevcut geleneksel kentlerin yapılarına bakışı değiştiren bu yaklaşım; kentsel korumanın ele alınışında bütünsel bir koruma yaklaşımını savunmaktadır.

- Mevcut kentlere yapılacak yeni ek ve müdahalelerin sınırlarını çizmesi, niteliğini belirleyici, olması ve bu bağlamda kentin özüne, yapısına dair veriler sunabilmesi ile önem taşımaktadır.

- Kent ve mimarlık ilişkisinin vazgeçilmez oluşunu savunması ile önemli bir tavır içindedir. Her kent, yapısı ile eğitim alanına önemli bir kaynak oluşturma durumundadır.

Bu çalışma, kısaca geliştirdiği model sabit kalarak, geniş ölçekli yerleşim alanlarına ve kıyaslamalı analizlere uygulanabilecek sistematik bir yaklaşım sunmayı amaçlamıştır. Böylece modelin farklı kentsel yapılara ve gerçekliklere uygulanabilmesi ile daha geniş ve kapsamlı sonuçlara varılabilecektir.

KAYNAKLAR

AKA, D., (1944), Ayvalık İktisadi Coğrafyası, İstanbul, Ülkü Matbaası.

AKTEPE, M., (1994), Ayvalık'ta Dini Yapıların Fiziksel Çevre Etkenlerine Bağlı Oluşumu, İstanbul, Mimar Sinan Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

ARIKAN, Z., (1988), 1821 Ayvalık İsyanı, Belleten, sayı 198, sayfa 571-601.

ASHIHARA, Y., (1979), The Aesthetic Townscape, Tokyo, MIT.

AYDINLI, S., (1992), Mimarlıkta Görsel Analiz Bilgisi, İstanbul, İ.T.Ü. Mim. Fak. Yayınları.

Ayvalık'ta Şehircilik Araştırmaları, (1964), İstanbul, İ.T.Ü. Mim. Fak. Şehircilik Kürsüsü Yayınları, Fakülteler Matbaası.

Ayvalık'ta Tipoloji Çalışmaları, (1992-1993), İstanbul, İ.T.Ü. Mim. Fak. Atilla Yücel'in tipoloji dersi çalışma grubunun yayınlanmamış Ayvalık çalışmaları

Ayvalık-Bergama (1977), Teknik Yıllık, Atina

BAKER, G. H., (1993), Design Strategies in Architecture, London, E&F. N. Spon.

BAYRAKTAR, B., (1993), Osmanlı İmparatorluğu'nun Başkalaşım Sürecinde Ayvalık Şehri, Türk Dünyası Araştırmaları, sayı 84, sayfa 91-119.

BEKTAŞ, C., (1996), Ayolya'nın Başkenti Ayvalık, Tasarım, sayı 63 , sayfa 75-90.

BEKTAŞ, C., (1997), Midilli, Tasarım, sayı 68, sayfa 88-95.

BROADBENT, G., (1990), Emerging Concepts in Urban Space Design,

CALVINO, I., (1990), Görünmez Kentler, İstanbul, Remzi Kitabevi.

CHING, FRANCIS D.K., (1979), Architecture: Form.Space -Order,

CLOGG, R.,(1972), Two Accounts of the Academy of Ayvalık in 1818-1819 Revue des Etudes Sud-Est Europeen, Budapest.

ÇAKMAKLI, D., (1992a), Bina-Kentsel Çevre İlişkisi, İstanbul, Yıldız Teknik Üni. Mim. Fak. Yüksek Lisans Tezi.

ÇAKMAKLI, D., (1992b), Kentsel Çevrede Mekan ve Kentsel Mekan Kavramlarının İrdelenmesi, Mimarlık ve Şehircilikte Mekan, Yıldız Teknik Üni. Yerleşme Miarlık Bilimleri Uygulamalı Araştırma Merkezi, sayfa 7-13.s

ÇELİK; H., (1992-1993), Ayvalık Planı, İstanbul, İ.T.Ü. Mim. Fak. Atilla Yücel'in tipoloji dersi çalışma grubunun yayınlanmamış Ayvalık çalışmalarından,

DOSTOĞLU, N. T., (1995), Modern Sonrası Mimarlık Anlayışları, Mİmarlık, sayı 95/263, sayfa 46-50.

ERKMAN, U., (1973), Mimaride Görsel ve İşitsel İdrak İlişkileri, İstanbul, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayımlanmamış Doktora Tezi.

ERİM, H., (1948), Ayvalık Tarihi, Ankara, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O.

EŞKİNAT, Y., ONARAN, K., (1990), Kentsel Doku Tipleri ve Farklı Kentsel Tasarım Yaklaşımları, Girişim Media, Ankara (O.D.T.Ü. Mim. Fak. Yayınları).

GYORGY, K., (1996), Kent Ölçeğinde Dışavurum ve İletişim Üzerine Notlar, Cogito, sayı 8, yaz 1996, sayfa 177-192.

KILIÇBAY, M. A., (1993), Şehirler ve Kentler, Ankara, Gece Yayınları.

KOLCU, İ. H., (1993), Doğal, Tarihi, Kültürel Açıdan Turizm Potansiyelini Değerlendirme Modeli: Ayvalık Örneği, İstanbul, İ.T.Ü. Yüksek Lisans Tezi.

KONUK, G., (1994), Kentsel Tasarım Teknikleri, Mimar Sinan Üni. Yayınlanmamış ders notları.

KOSTOF, S., (1991), The City Shaped, Thames and Hudson Ltd., London Text.

KÖKSAL, A., (1994), Zorunlu Çoğulluk-Mimarlık ve Sanatta Dilin Süreksizliği, İstanbul, ATT Yayınları.

KRIER, R., (1988), Urban Space, London, Acedemy Editions

LYNCH, K., (1992), The Image of The City, London, The MIT Press

Mimarlıkta ve Şehicilikte Mekan, (1992), İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi.

MICHAELIDES, C. E., (1967), Hydra: A Greek Island Town, Its Growth and Form,

ÖZERDİM, B., (1992), Tarihsel Çevrenin Korunması ve İnsan Ölçeğinde Yola Bağlı Mekan Oluşumlarının Tipolojisi, İstanbul, Mimarlık ve Şehircilikte Mekan, Yıldız Teknik Üniversitesi.

PANERAI, P. R., (1979), Beaubourg, Tipin Ölümü ya da Dirilişi, Çevre, sayı 3, sayfa 71-79.

PHILIPPIDES, D., (1983), Greek Traditional Architecture, Atina, "MELİSSA" Publihing House.

PİRİ REİS, (1935), Kitab-ı Bahriye, İstanbul, Haz. F. Kurtoğlu, H. Alpagot. (bu kaynak Hıfzı Erim, 1948 tarafından gösterilmiştir.).

RİFAT, S., (1992), Ayvalık'ın İkinci Yüzü, Dekorasyon, sayı , sayfa 130-134.

ROSSI, A., (1989), The Architecture of The City, London, The MIT Press,

ROSSI, A., (1978), L'architettura della citta, Milano: Clup (Bu referans "Yücel, 1981"'den alınmıştır.)

SAKKARİ, G., (1920), Istoria Ton Kydonion, Athina (Bu kaynak, "Erim,1948" tarafından referans gösterilmiştir.)

ŞAHİN, N., MORÇÖL, E., (1986), Ayvalık Taksiyarhis Kilisesi Onarım ve İşlevlendirme Çalışmalarında Ön Rapor, yayınlanmamış rapor, ODTÜ Mim. Fak. Restorasyon Ana Bilim Dalı, Ankara.

ŞAHİN, N., (1986), Aproposed Planning Model fo Present Preservation and Rehabilitation Problems for Historical Sites; A Case Study in Alibey (Cunda) Island-Ayvalık, Ankara, ODTÜ Yüksek Lisans Tezi, (ingilizce).

TRANCIK, R., (1986), Finding Lost Space, Newyork , Von Nostrand Reinhold.

TURALI, M., (1995), Kent ve Kent Mekanlarının Değerlendirilmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

TANRIKULU, A., HARMANŞAH, Ö., (1996), Ayvalık için Bir Öndeyiş, Birikim, sayı 86/87, sayfa 140, Haziran-Temmuz.

TEKELİ, İ., (1992), Ege Bölgesinde Yerleşme Sisteminin 19. Yüzyıldaki Değişimi, EGE MİMARLIK, sayı 92/3-4, sayfa 78-83.

UĞUROĞLU, A., SALGIRLI, S., ATAKAN, M., GÜLER, S., ÇETİNER, B.,(1984) Ayvalık'ta Tarihsel Dokunun Korunması ve Turizm Amaçlı Kullanılmasına İlişkin Araştırma, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, yayın no: 1984/3

URAZ, T. U., İNCEOĞLU, M., PAKER, N. G., (1995), Konut Yakın Çevresi Açık Alan Tasarımında Nitelik Boyutunun İrdelenmesi, Mimarlık ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu, s.11.

YILDIRIM, S., (1992), Modern ve Post Modernizm'de Kent-Miimarlık İlişkisi, Mimarlık, sayı 92/249, sayfa 25-29.

YORULMAZ, A., (1994), Ayvalık'ı Gezerken, İstanbul, Geylan Kitabevi.

YÜCEL, A., (1979), Mekan Okuma Aracı Olarak Tipolojik Çözümleme, Çevre Yapı ve Tasarım Dergisi, Ankara: Çembil,

YÜCEL, A., (1981), Mimarlıkta Biçim ve Mekanın Dilsel Yorumu Üzerine, İ.T.Ü.Mimarlık Fakültesi Doçentlik Tezi.

YÜCEL, A., (1995), Mekan Analizi, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi yayınlanmamış ders notları.

YÜCEL, T., (tarih bildirilmemiş), Yapısalcılık, İstanbul, Ada Yayınları.

VELİOĞLU, S., (1994), Türk Mekan Kültürüne Ait Örnekler Işığında Bazı Kavramlar ve Güncel Tasarımlara Yansımaları, Mimarlık, sayı 94/259.

YÜREKLİ, F.,(1977), Çevre Görsel Değerlendirmesine İlişkin bir Yöntem Araştırması, İstanbul, İ.T.Ü.

ZUG, R., (1996), Venedik'e Bakış,İstanbul, Yıldız Teknik Üni. Şehircilik Bölümü Konferansı.

Tezin Gelişimine Katkısı Olan Sözlü Kaynaklar:

HARMANŞAH, Ö., (1997), Ayvalık tarihi hakkında görüşüldü, Ankara O.D.T.Ü.

ONAY, A., (1996), Ayvalık tarihi hakkında görüşüldü, Ayvalık

Tezin Gelişimine Etkisi Olan Görsel Kaynaklar

Ayvalık İl Halk Kütüphanesi, (1996), Ayvalık fotoğraf arşivinden yararlanıldı.

ONAY, A.,(1995), Ayvalık fotoğraf arşivinden yararlanıldı.

Rüya Fotoğraf Stüdyosu(1996), Ayvalık fotoğraf arşivinden yararlanıldı.

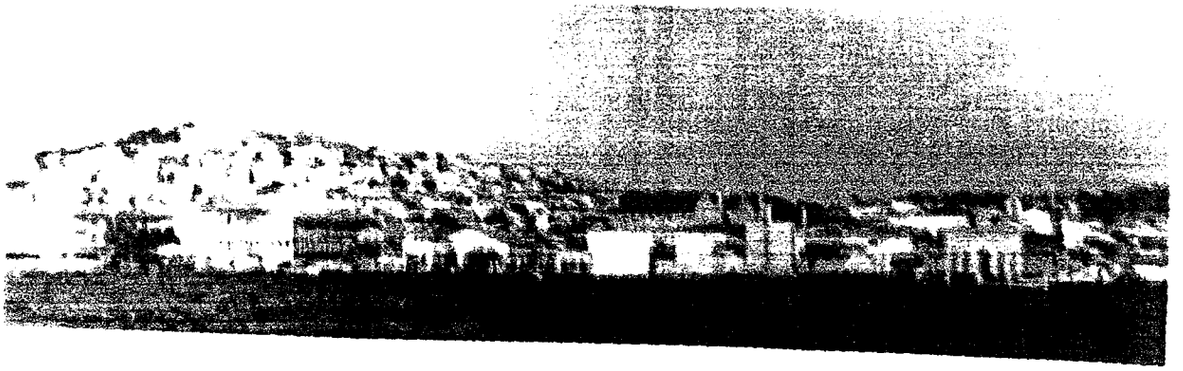
SOYLU, M., (1996), Ayvalık fotoğraf arşivinden yararlanıldı.

EKLER

EK A Eski fotoğraflar

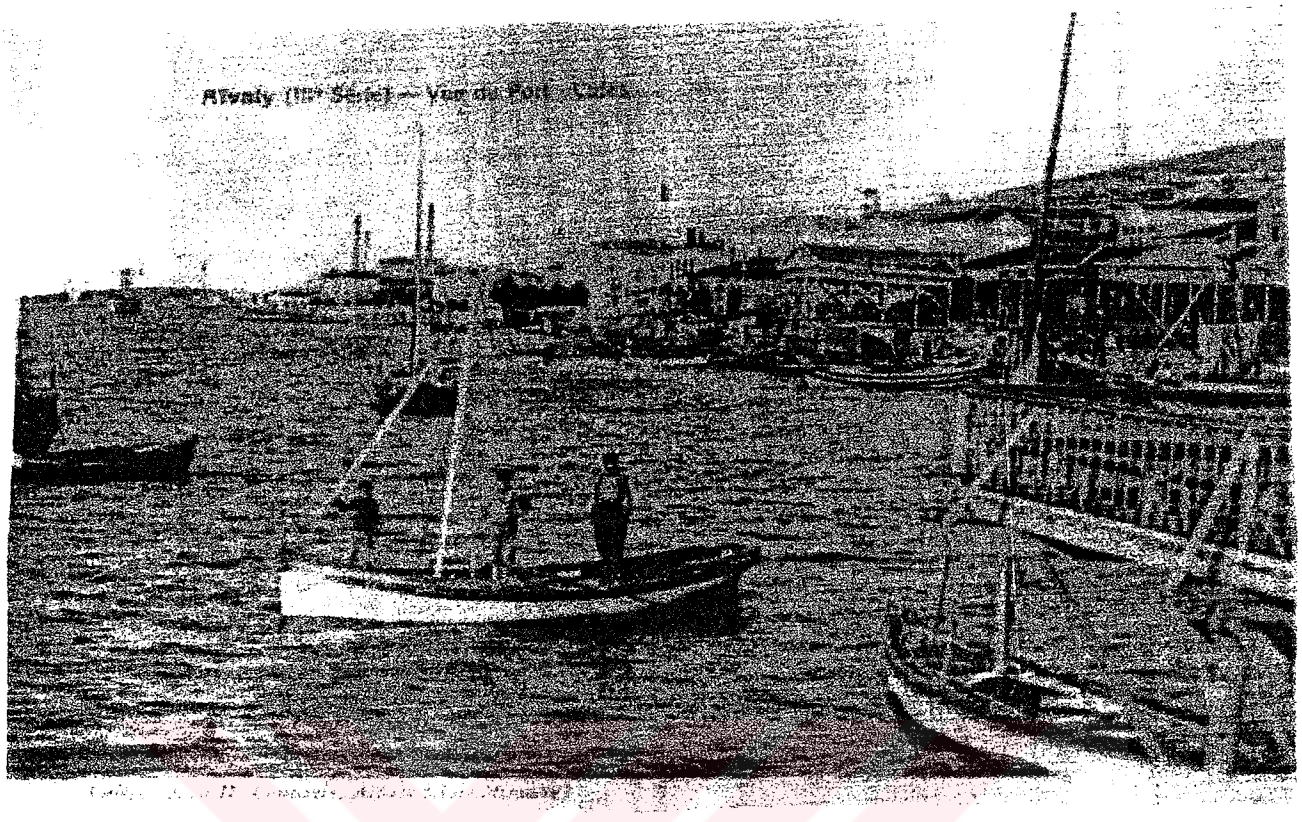
CUNDA ADI

AKDALIK (Müjdat Soyer)
20. yy başı

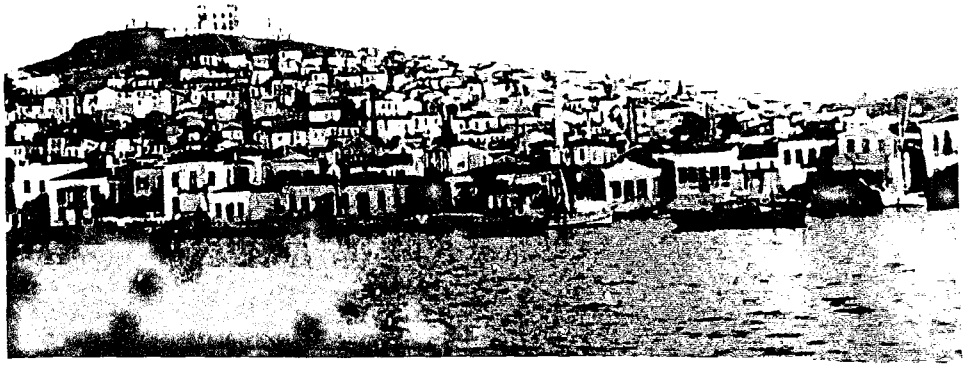

CUNDA ADASI

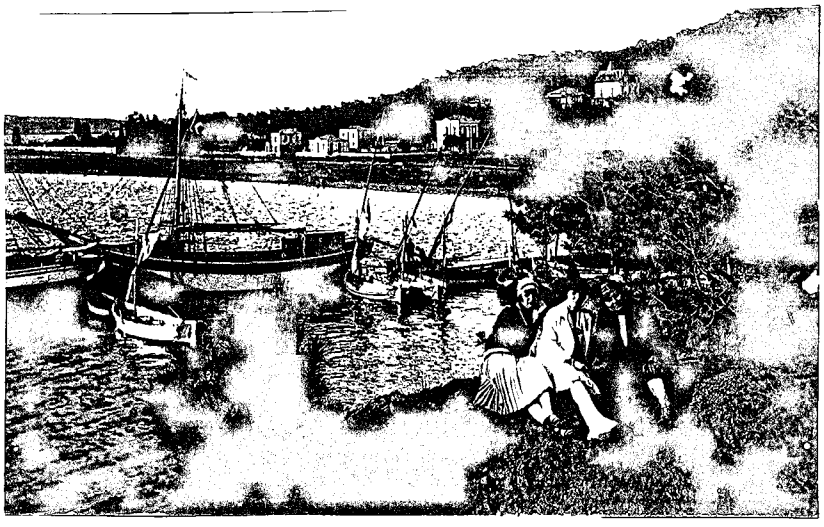

Salut d'Aivaly (Asie Mineure)

(AYVALIK KÜTÜPHANESİ)
CUMHURİYET ÖNESİ, (Halil Baskın)

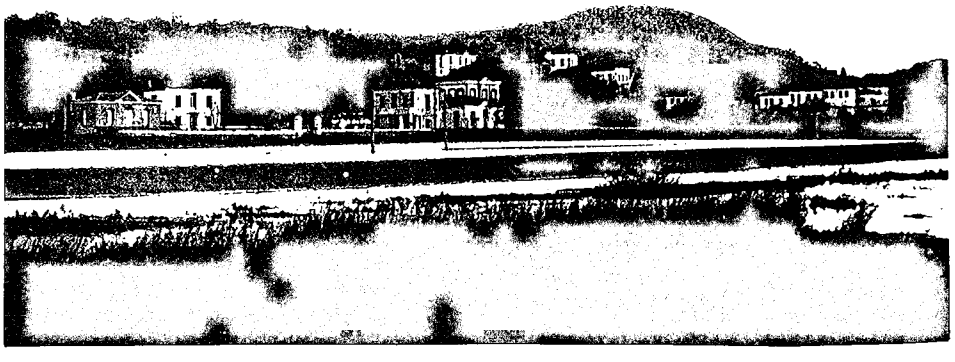
1927 YILI AYVALIK
(AYVALIK KÜTÜPHANESİ, Can Cömert)

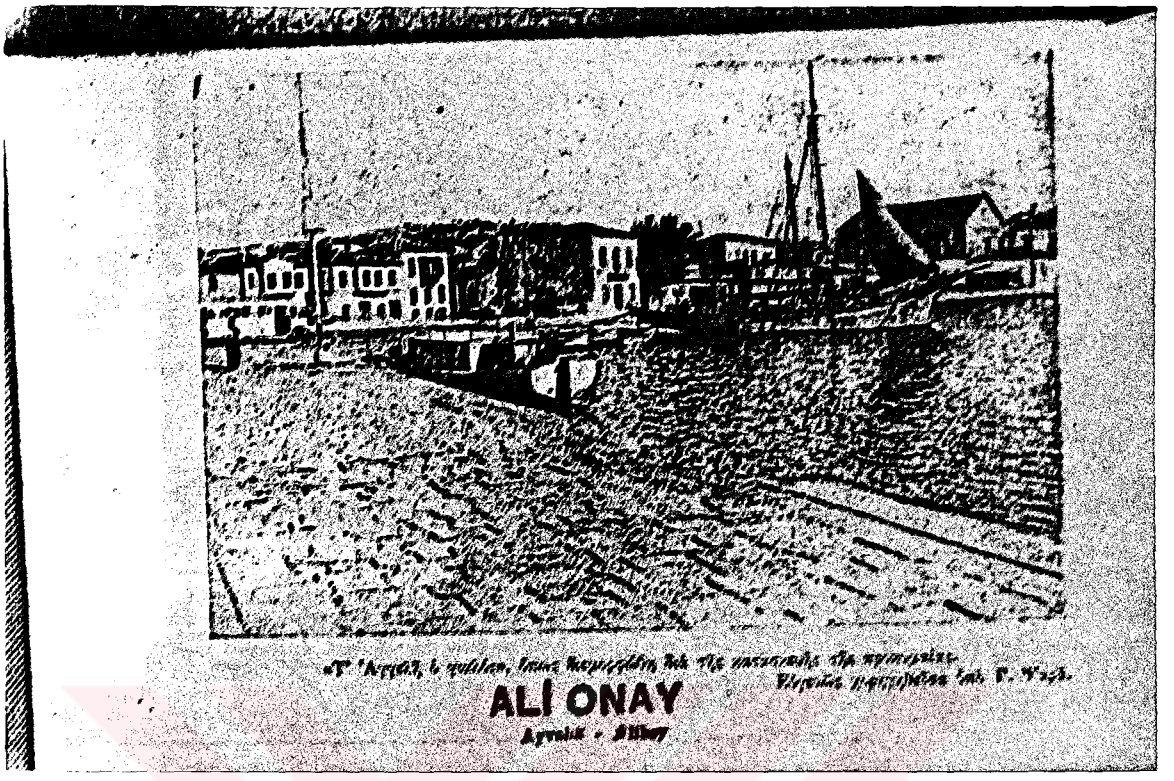
AMUALIK HATIRASI 1926.
(Meliha Atatur)

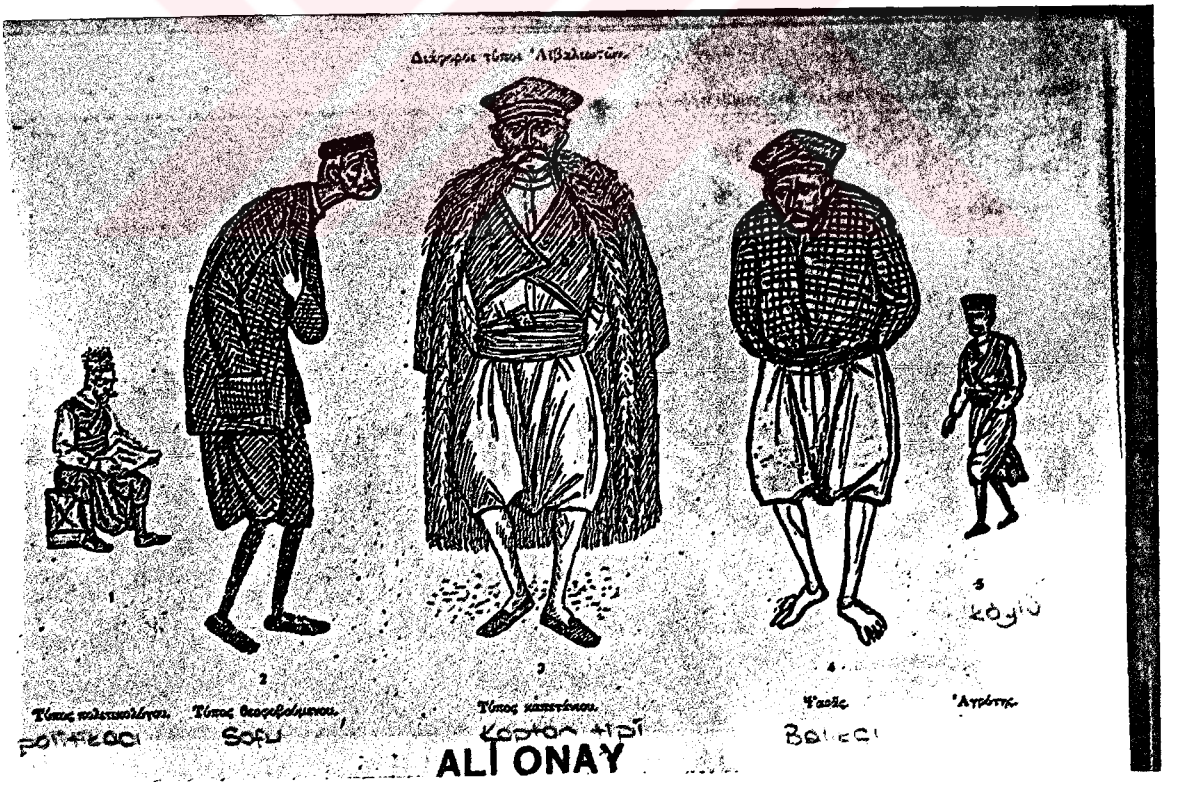

SEFA, ARIF GELEBİ'NİN EVİ 1940
(Müjdat Sayın)

GAMLIK MEVKİİ

ALİ ONAY

Διάφοροι τύποι Αλβανιτών.
1
2
3
4
5
Τύπος πολεμοκλόνου.
Τύπος θεοφοβουμένου.
Τύπος καπετάνιου.
Ψεύτης
Αγρότης.
ALİ ONAY

EK B Sözlü tarih bilgileri

1996 yılı kasım ayında Ayvalık'ta Ali Onay ile yapılan görüşme notları.

1996 Kasım ayında Ali Onay ile yapılan ikinci görüşmenin yazılı metnidir. Görüşmeler ilk olarak evinde gerçekleşmiş ve onu takip eden iki gün içerisinde de yerindeki tespitler ve görüşmenin devamı gerçekleştirilmiştir.

Ali Onay : Bu adaya defalarca gittim ve bunun planını aldım. Neden? Çünkü bu yıkılacaktır, hele şu duvarlar belki bu sene gider. Neden bu bir mesire yeri olmasın, bu bir tesis doğrudan doğruya ama görmenizi isterdim bir tesis. Sarnıçları ile, konukları ile ve kuleleri ile dört başı mağmur bir tesis. Ve bakınız şu manastır inşa edildiği zaman burada antik iki belde var, hep oradan gittiler o taşları çaldılar, geldiler bunların inşaatlarına kullandılar, teker teker taşları kestiler.

Aslı :Söylediğiniz antik kentlr bugün nerelere denk gelmektedir.

Ali Onay : Köprünün Ali Bey Adası'ndaki ayaklarında cepheye aldığınız zaman adayı sağında ve solunda site taa buruna kadar o Poyraz kente kadar uzanıyordu. Bu milattan evvel kurulmuş kentler ve şuna inanıyorum Edremit Körfezi ve dışında buldukları örenleri yağmaladılar ve o örenlerden aldıkları taşları ve stunları geldiler bu iki siteyi kurdular biri burda, biri de Pirgos Adasında Perigos(Pirigos) Adasında.

O beldenin taşı bende, çünkü orda çalışan bir maden vardı. Burada iki tane profesör mühendis vardı; biri Yugoslav Kovenko, ötekide hristiyan Yunanlı Pascal Kokinos, bunlar o taşı buldular ve o kalıntılardan bazı parçalar aldılar ve adamlar o plaka kaybolmasın diye orada bulunan küçük bir kilisenin kapısının üstündeki duvarı yardılar ve o plakayı oraya koydular. Aradn 40 sene sonra buraya gelen bir Rum bunu bana anlatıyor ama Ada büyük bir zelzele geçirmiştir, 44 zelzelesini geçirmiştir.

Ben, kendi motorum vardı o zaman, motorumu aldım ve iki işçi de aldım tabi kiliseyi bulmak kolay, kilise yok, yıkılmış ama kiliseyi nereden bulursunuz ? Bir yıkıntıya girdiğin zaman kilise arayacaksınız, temellerine kadar yıkık, nereden bulacaksınız ? Nasıl anlayacaksınız ? Mihrabından. Ben mihrabı bulduktan sonra kilisenin ön tarafını da buldum. Ve yavaş yavaş ben o taşı çıkardım, biraz parçaları girmiş olmasına rağmen çıkardım.

Şimdi siz Ayvalık'a giderken lütfen bilhassa sağ tarafa bakın. Sağ tarafta bir kule var orada, yüksek bir bina var sağ tarafta , durak, köprüden çıktığınız zaman 1. Durak . Sağ tarafa baktığınızda taşları göreceksiniz. Taşlar mükemmel taşlar meydana çıkmış.

Bakınız şu taş ve içerde bir taş var. Aynı bunun üstünde bir taş var, buralarda bir yerde, ve bu taş şeyden geldiğini bana Rum söyledi, o Pirgos'tan geldiğini söyledi. Bu taşların bir numunesini Assos' ta buldum. Şu, aynı maden, mermerden, Assosta buldum. Yani oralardan çalınmış, gelmiş ve zannediyorum bölgenin en ilk manastırı bu. Burada zaten bunun hakkında bir şey yazdım ve burdaki taşları inceledim. 150 küsur taş buldum ben, dışardan gelen taşlar yani nereden bu taşlar ? Bu taşlar Kaz Dağından, Assos Bölgesinden. Buranın yerli taşları değil bunlar ve hazır yontulmuş taşlar

Ali Onay : Bakınız bu çanı, yazıyor herhalde burada, buraya bu çanı ben getirmiştim çocukken Ayvalık'a

Bakınız bu kiliseyi yıktılar, iki tane kiliseyi yaktılar biri şu, ama ben onu size yukarda gösteriyim ben, onun fotoğrafını; evet öteki yıkılan da slüet halinde görünebiliyor.Yıktılar ve şu okulu yaptılar, bu okulu yapmak için bunu yıktılar ve ondan sonrada yarı taşı da taşıdı, şu binaları yaptı kendine(bu arada tasarım dergisine bakarak konuşmaktayız.) Bakınız burada da yalnış yazdı buyrun Aya Trapeza. Aya Trepeza demek, Mukaddes masa demek, işte deyimleri bizim bilmemiz lazım Mihrabın önünde bir mermer masa var, ...

İkinci Gün

Ali Onay : Yazılı bir taş bulundu ve bu taş bu şehrin Büyük İskender'in yaverlerinden birinin bunlara buğday yardımı yapmasından ötürü kendisi bir teşekkürname, minnet borcunu ödeme mukabilinden bir teşekkürname, bir kitabe mermer üzerinde. Ve bu 1900'lerde filan bulundu ve göya Ayvalık Akademisinde, Lisesinde. Şimdi bu kitabe bulundu ve liseye kondu fakat kaybolmuş ordan ve biz Türkler bulmadı onu.

Aslı : Hangi Lise ?

Ali Onay : Burdaki Hristiyan- Rum Lisesi, Ayvalık'taki Rum Lisesinde, zaten bir lise vardı Ayvalıkta. Kayboldu. Şimdi burada bir olay var, yani kabul etmediğim bir husus var. Oradaki kütüphaneyi tanzim eden Macit Uygur adında Grit'ten gelmiş ve orada milletvekilliği yapmış ve çok kültürlü bir insan. Ve bu adam tanzim ederken hem Farsça biliyor, hem Yunanca biliyor, Türkçe biliyor, fasih ama. Eğer o taşı bulmuş olsaydı, değil onu korumak, onu altın çerçeve bile yapardı, hem bu kadar bilgili bir insan. Onun için ben biraz endişe ediyorum, doğru mudur bu plak değil midir ? Görmediğimizden birşey söyleyemeyiz. Görmedik. Onların kitaplarından görüyoruz bunu. Ayvalık tarihi hakkında Kokonaras(Ukukonoras) adında birinin yazdığı bir kitap.

Bu siteler, bilhassa bu yağma edildi. Ve bugün biz bütün manastırlarda bu taşlara rastlıyoruz, şehir içinde birçok yerde ratlıyoruz. Ben şimdi size göstereceğim hangi taşlardır, göreceksiniz.

Açıklama : Bundan sonra Ali Bey'in Nasos Antik Kenti olduğunu iddia ettiği bölgede dolaşmaya ve araştırmaya başladık.

Ali Bey : Yhannis Apostalaki'nin kitabında diyorki: bütün sahil ta şeye kadar size gösterdiğim o tepe var ya oraya kadar, bütün körfez denizin içinde temeller mevcut, görünüyor diyor. Aşağı yukarı 80 sene evvel filan.

Ali Onay : Çünkü bu başka yerden geldi. Burdaki örenlerden, yağmalanmış olan ---- -- Assos taşları ile bu taşlarla beraber geldi bunlar. Buranın böyle bir madeni yok.

Hazır sütunları buldular ve aldılar, getirdiler buraya deniz yolu ile, kurulurken bu siteler.

Ali Onay : Kara bir mermer ve o dağların mermeri (Kaz Dağlarının) Marmara Adalarında ki çıkan, o bembeyazdır, bunla kıyas edilmez ve bunlar Cunda da muhtelif yerlerde var. Mesela yukarıdaki kilisede fotoğrafta gördünüz.

Ali Onay : bunlar söve taşları, kapı ve pencere kenarlarında kullanılan taşlar. Ayvalık ve Cunda kurulurken ta 1770'lerde filan, o zamanlarda site talan edilmiş. Şimdi bakınız ben Ayvalık'ın ve Cunda'nın daha sonra kurulduğuna inanıyorum.

Ali Onay : Bu yeni site eski şehrin üzerinde, olay bu.

Aslı : Rumlar burada ne yaptı?

Ali Onay : Bakınız buranın Rumları ne yaptı.? Buraları muhafaza altına almak için şuraya bir kilise, öteki taraftada bir kilise, şuralarda bir yerdedir bakınız sütun, şu taşlar var ya oralarda bir yerdedir kilise idi ve bunu kilise malı olarak işgal ettiler ve buraya kimseye bir kazı vurdurtmadılar. Ondan sonra, şehri kurduktan sonra. ...

Ali Onay : Şimdi bakınız, bu siteler kurulurken burdan taşlar yağma edildi. Çünkü kolay, hazır gidip uzaklardan çıkaracaklarına buradan hazır taşları kullandılar. Burada Cunda daki bütün kiliselerde görüyoruz bu taşları görüyoruz. Ve bilhassa o ilk kurulan manastır var 150-155 küsur taş buldum ben orada ve iki sütun. Bir sütun kati surette Pirgos'tan gelme ve o yüzyıllardır denizde yatmış ve üzerini bütün deniz kabukluları bürümüş. Ve onu manastırın avlusu içine koydular. Öteki de deniz kenarında

Ali Onay : Ayvalık'ın daha evvel kurulduğuna inanıyorum. Çünkü 1763 tarihli bir kilise şeyi var elimizde bana gönderdiler ve bu diyorki İzmir Metropolitanesi gönderiyor. Diyorki siz Efes'e değil, İzmir'e bağlanın ki ordaki vatandaşı, dindaşlarınıza zelzeleden ve koleradan gördüğü hastalıklardan ötürü gördüğünüz zararları telafi edersiniz biraz, yardımcı olasınız biraz diyor.(bu yazı, belgenin bir nüshası da Ali Bey'de varmış.) Burada bir Rum vardı, evli bir Türkle burada, kendisi öğretmen, kız çözemedi bunu, bana dediki ben sizden anlıyayım ve ---------

Aslı : Korsanlar var mıydı? Türk müydü?

Ali onay : Kaçakçılık yoğun, şu şekilde çalışılıyordu kaçakçılıkla ve korsanlarda vardı. Korsanlar Türk Bayrağı altında, Osmanlı Bayrağı altında bütün gemileri buldukları zaman batırıyorlardı, Hiç kimsenin haberi olmadan. Korsanlar Hristiyan.

Aslı : Ama Türklerin adı altında çalışıyorlardı.

Ali onay : Pek tabi, pek tabi. Şimdi onlar Osmanlı Bayrağı kullanıyor, Türk Bayrağı kullanıyor. Ve İmrozda da böyleydi bir olay. Burada bir İsmet Hanım var, çok yaşlı ama bugün 80-85 yaşında pansiyon çalıştırıyor.

Aslı : Evet biliyorum Cunda da. Sizi onun oğlu vasıtasıyla bulmuştuk geçen sene.

Ali Onay : Haa!.. Tamam. Şimdi İsmet Hanım'ın bir dayısı vardı, çok kültürlü yakışıklı bir genç, ve italyanca, fransızca, yunanca ve türkçe ama türkçesi fassih, yunancası da türçesi kadar şey. Şimdi Sultan Hamit zamanında bir dedektif lazım. Çünkü İmrozdan kalkan korsanlar geçen gemilerin önünü keser ve batırıyor. Eee! Ne olacak? Adam arıyorlar, arıyorlar, biri tavsiye ediyor İzzet Bey'I, İsmet Hanım'ın Dayısı'nı. İzzet Dayısı da bir içimsu, görseniz kolalı yakalar filan,orada(İsmet Hanım'ın pansiyonunda) bir fotoğrafı var. Çağırıyorlar bunu, İstanbul'a; bir harçlık veriyorlar ona, Grit'ten ve İstanbul'a gidiyor. Padişah ile görüşülüyor. Diyor ki yaparmısın. Yaparım. Şimdi Sarayın büyük kilisede adamları var, paralı adamları ve o paralı adamlar İzzet Bey'in kiliseye girmesine yardımcı oluyor.

Şimdi İzzet Bey, hemen ona bir papaz kıyafeti giydiriliyor ve yakın meyhanelere, Rum Meyhanelerine gidiyor ve büyük revaç buluyor, bir rum pansiyonuna yatıyor, bütün kızlar aşık oluyor filan, böyle bir olay ve tayini çıkıyor, İmroz'a. Ama, padişah ona bir vesika veriyor, diyor ki sen bunu al yanında tut ne olur olmaz, peki diyor. Şimdi İmmrozda oturduğu evin hemen önünden öyle bir ayarladılar ki Türk,Osmanlı, oturduğu evden telgraf telleri geçiyor. Ama İzzet Bey telgrarı kullanmasını da öğreniyor bu arada. Dedim ya, çok zeki. Hemen teller bağlanıyor

ve mütemadiyen İstanbul ile irtibat kuruluyor. Tabiki bir çoklarını, birçok olayları meydana çıkarıyor.

Ama o arada bir hristiyan dedektifi gidiyor, bayan; çok güzel. Ve İzzet Bey buna aşık oluyor. Beraber oluyorlar filan, tabi beraber olmaları onun Türk olduğunu meydana çıkarıyor. Başladılar şüphelenmeye vebildiriyor İzzet Bey durumu İstanbul'a; diyorlarki sen padişahın aleyhinde konuş, padişaha küfret. Başladı papaz forması ile padişahın aleyhinde konuşmaya hadi bakalım zaptiyeler, zaptiye biliyorsun jandarma zamanın jandarması onu yakalar; hadi bakalım ...

... Şimdi padişahın aleyhinde konuşulan şeyi git al. Atıyorlar hapse geceyarısı nöbetçiye diyorki oğlum, şaşırıyor nöbetçi, kumandanını çağırırmısı diyor. Kumandanını çağırıyor. Diyorki ben filanca paşa ile görüşmek istiyorum. Paşayı görüyor gösteriyor şey. Eee! İzzet Bey ne yapacağız şimdi diyor, senin şeyin idamlık. Ama aynı suçtan bir rum vardı, ve onu infaz ettiler, İzzet Bey kurtuldu.
Şimdi bu sefer İzzet Bey İzmir'e gidiyor ve tesadüfenkızla orada tekrar karşılaşıyor, aşkları devam ediyor ve bu sefer devlet onların istihbaratta olduğunu biliyor,Osmanlı; Yunanlıların kotralarını batırmaya karar veriyor. İzzet Bey İzmir Mıntıka Kumandanına, istihrabat işleri ile büyük subaya, paşaya elinden geldiği kadar yalvarıyor. Ama dedi İzzet Bey bu bir devlet işi. Ve Çeşme Limanında torpilliyorlar kotrayı ve hepsi ölüyor. Ve İzzet Bey ondan sonra evlenmiyor, bütün hayatında evlenmiyor.

Ali Onay :Midilli alındığı zaman orda 300 tane korsan vardı. Ve Fatih bunların hepsini kellesini aldı, 300 küsur korsanı ve ondan sonra sahilleri serbest gezme imkanı buldu Türk Balıkçıları.

Ali Onay : işgali harem ağasının hacca giderken kalyonunu gemisini batırmaları ve talan etmelerinden başlıyor bu olay. Ondan sonra Grit'i işgal etme kararını veriyor. Çünkü bütün Türk gemilerini soyup yağmalıyorlardı. İtalyan idaresi hristiyan korsanlara müsade ediyordu, Rodos Korsanlarına filan ve ondan sonra Osmanlı İmparatorluğu Grit'e çıkarma yapmaya karar veriyor. Uğraştı tabi uğraştı. 300 küsur bin kişi gitti. Sanki ------ ------ ------. Tamamıyle. İtalyanların, venediklilerin elindeydi Grit----

Ali Onay : Ayvalık Mimarisini gerçekleştiren ustalar hakkında, önce İtalyadan gelen kalfalar olduğunu ve Rumların onların yanında yetiştiğini sanıyorum(z) Ondan sonra rum kalfalar yetiştirdiler, Rum kalfalar yetişti. . Etiketlerinde görüyoruz. Filan kalfa diyor.
Saki Bey------- ----- ----

Ali Onay : Burdaki , burdaki yerleşim bölgesi(Cunda), burdaki yerleşim birimi, mahalle, o zaman küçük bir mahalle . Cunda da. Ama ne görüyoruz. Ayı Yorgi Manastırının kuruluşunu görüyoruz, otarihte. Çünkü elimizde bir şey var. Bir mezar taşı yazısı var. Bu 1786'da 1886'da ölüyor adam. Oradan ben yola çıkıyorum. 86'dan geriye gidiyorum çünkü biliyorsun papazlar uzun ömürlü, neden daha uzun ömürlü yaşıyor bunlar ? Bir çok gaileleri yok onların, daha rahat bir hayat sürüyor. Ordan ben yola çıkıyorumve 40'larafilan iniyorum, 50'lere iniyorum. Anlıyorsunuz yani o manastır var bende bir yazım var aşağı yukarı 1750-55 de kurulmuş olması lazım o manastırın. Halbuki bu yazı 60-60 küsurda 63'de . Şimdi o küçük mahalle ama manastırların servetleri vardı. Ne var, arazileri, zeytinlikleri oranın ---- (iraplarından) yardım istiyor İzmir. Büyük bir zelzele geçirmişti İzmir ve ordaki Hristiyan halkı büyük perişanlık içinde; hem kolera, hem zelzele.
1763'de cundadaki yerleşim küçük bir mahalleden ibaret. Ama Ayvalık daha gelişmiş bilhassa.

Aslı : Bunu nasıl anlıyoruz?

Ali Onay : Papazın 1770'lerde Hasan Paşayı ağarlamasıyla anlıyoruz.
Bakınız çocuklar.------ Nasos. (cundadaki en eski yerleşim ve bizim üzerinde araştırma yaptığımız bölge, köprünün Cunda daki ayğından itibaren) Maden Adasındaki Odimos Hers. Soğan Adasındaki ilk yerleşim olduğuna inanıyorum, eğer gidersek söyliyeceğim neden ilk yerleşim olduğunu , neden o kanaata vardığımı anlatacağım. Ama orası barınamadı zannediyorum ya korsanların, ya hava koşullarından, çünkü poyraz estiği zaman orada şeytanlar durmaz.. Okadar kötü ve onlar denizin dibine hemen geldiler ve onu Rumlar "Boroselini" olarak adlandırdılar orasını. Yani boro(n) geçit, Ay Geçidi olarak geçiyor kayıtlarında. Ama bakıyoruz ondan sonra diyorki bir yazar bu diyor belki diyor burdan kalktı şeye gitti Firgos'a gitti. Ama ben buna inanmıyorum, Firgos ayrı bir olay, Firgostaki site ayrı

bir olay, bunla ilgisi yok. Ve ilk yerleşim bölgesi olduğunu nerden anlıyorsunuz, temel yapımından, onlar kayayı oydular ve indiler aşağıya. Anlaşıldı mı.

Aslı : Kaç yıllık bir yerleşim

Ali Onay : Çok eski, evvela bu yerleşim m.ö.. O daha eski ama kaç yılında onu belirlemek mümkün değil Ama milattan 300 küsur sene evvel Büyük İskender'den buğday yardımı gördüğüne göre 300 küsur sene evvel buğday yardımı görüyor burası ve ondan sonradazelzele ile yıkılıyor

Benim hemşerilerimden ayrı olan farkım bu, ben bunları gördüğüm zaman duygulanıyorum, burada bir varlığın olduğuna inanıyorum ve burda yaşanmış, bir hayat sürülmüş, ondan sonra yok olmuş gitmiş. Peki ama biz bunun emarelerini aramamız lazım. Neydi? Temellerini, binalarını bulalım. Neden bırakalım inşaat yapılsın bunların üzerine. Evvela ara, ondan sonra bırak, inşaata aç. Ama aramadan cinayet. Ve bakınız şurada göreceksiniz ileride.

Asos taşları üzerinde özellikle duruyorsunuz çünkü burada yok.
Çocukluğunda manastır durmaktaydı.
Profit İliya Manastırı burada idi, ama bir tarafı yıkık idi.Yani Rumlar zamanından beri yıkıktı bir tarafı ama şimdi tamamen yıkıldı bir tarafı. Şimdi tamamen yıkıldı işte görüyorsunuz bakın yalnız temel taşları var filan. İşte ben burada da bir kazı yapılmasını öneriyorum ve bütün bölgeyi zaten aramak lazım yalnız burayı değil. Bakınız şuraya bakınız her taraf

Aslı : Biraz kıyıdan kara tarafına doğru ilerleyince karşımıza günümüzde tesis olan bir bina çıktı.Profit İliya Manastırını biraz gerisine düşen bir yapı idi bu.

Ali Onay : Kalemsi bir yer vardı burada ama şu gördüğünüz hali ile eser kalmadı manastırdan bile halbuki biz çocukken babamla filan geldik buraya hep, ve onu hatırlıyorum, yalnız bir tarafı yıkıktı ve Rumlar zamanında da. Çünkü, Rumlar yeni gitmişti biz geldiğimiz zaman, Rumlar zamanında da yıkıktı orası.

Aslı : Köprüden geçiyoduk ki Ali Onay bize eski ulaşım hakkında bahsetti.

Ali Onay : Karşıdan karşıya bir zincir gerili idi . Tutuna tutuna (denizin içinde ---- (haragele) yapıyor sal) bu zincire sal karşıdan karşırya geçiyor.

Aslı : Bir evden bahsetmiştiniz, Ayvalıktaki en eski ev, yapım tarihi kaçtı ?

Ali Onay : 1821 galiba
Taksiyaris Kilisesinin yakınıdaki, çevresindeki yolların içinde

Aslı : Elimdeki eski teknik yıllık adındaki dergiden alınma Ayvalık metinlerini, çizim ve haritayı incelerken aramızda geçen konuşmayı içeren kısım

Ali Onay : Yıllık Teknik
Taksiyaris , şurada idi, kapı var ya kapının üzerindeydi Çan Kulesi
Aslı : Hepsinin öyle herhalde, diğerlerininde kapının üstündeymiş
Ali Onay : Hayır, hayır diğerleri değil. Bu Panayiya kilisesinin ayrı idi doğrudan doğruya ayrı idi, kilise ile alakası yoktu, girişte çok sağlam bir bina idi, hatta ben zelzele olduğu zaman dedimki bunu yıkmayın yahu ; insan zelzelede buraya girebilir demiştim o zaman, ama minareyi yaptılar onu yıktılar. Muazzam bir yapıydı

Ali Onay :Hayır, yazıyor Bu 1850

Ali Onay : Taksiyaris 1844
Çan kulesi şurada , şurada bir çeşmesi vardı, şu küçük kilise vardı şurada, şu okul şu da okul, kız okulu, erkek okulu

Aslı : Bu haritada şu kısımda böyle gidiyor ya non amor yada ona benzer bir kelime geçiyor, dere anlamına gelen bir kelime olabileceğini öğrendim. Yada dere ne demek Rumcada ?
Ali Onay : Potomos(yada Patomos).

Aslı : Burda bir dere varmış herhalde şimdi de dere boyu caddesi diyorlar.
Ali Onay : Evet şurdan geliyor yukardan.....
.....

ÖZGEÇMİŞ

Halen İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesinde Mimarlık Anabilim dalı Bina Bilgisi Programında Yüksek Lisans Öğrenimini sürdüren Mimar Aslı Kıyak 1992 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünden dönem ikincisi olarak mezun olmuştur.

Mayıs 1995 yılında Doç. Dr. Semra Aydınlı ile "Kentsel Mekanlarda Ritmin Yakalanması" adlı bildiri ile M:S:Ü: 6. Kentsel Tasarım ve uygulamalar sempozyumuna katıldı.

Mart 1996 yılında Ytong'un açmış olduğu, Habitat bağlamında "Dar Gelirlilere Komşuluk ilişkisi içinde konut tasarımı" adlı öğrenci yarışmasında Demet Sarı ile üçüncülük ödülü aldı.

Haziran 1996 yılında, Uluslararası Mimarlar Birliği UIA'nın, Habitat II kapsamında düzenlediği "Convival Spaces" Dost Mekanlar konulu uluslararası yarışmada, Huriye Gürdallı ile mansiyon ödülü aldı.